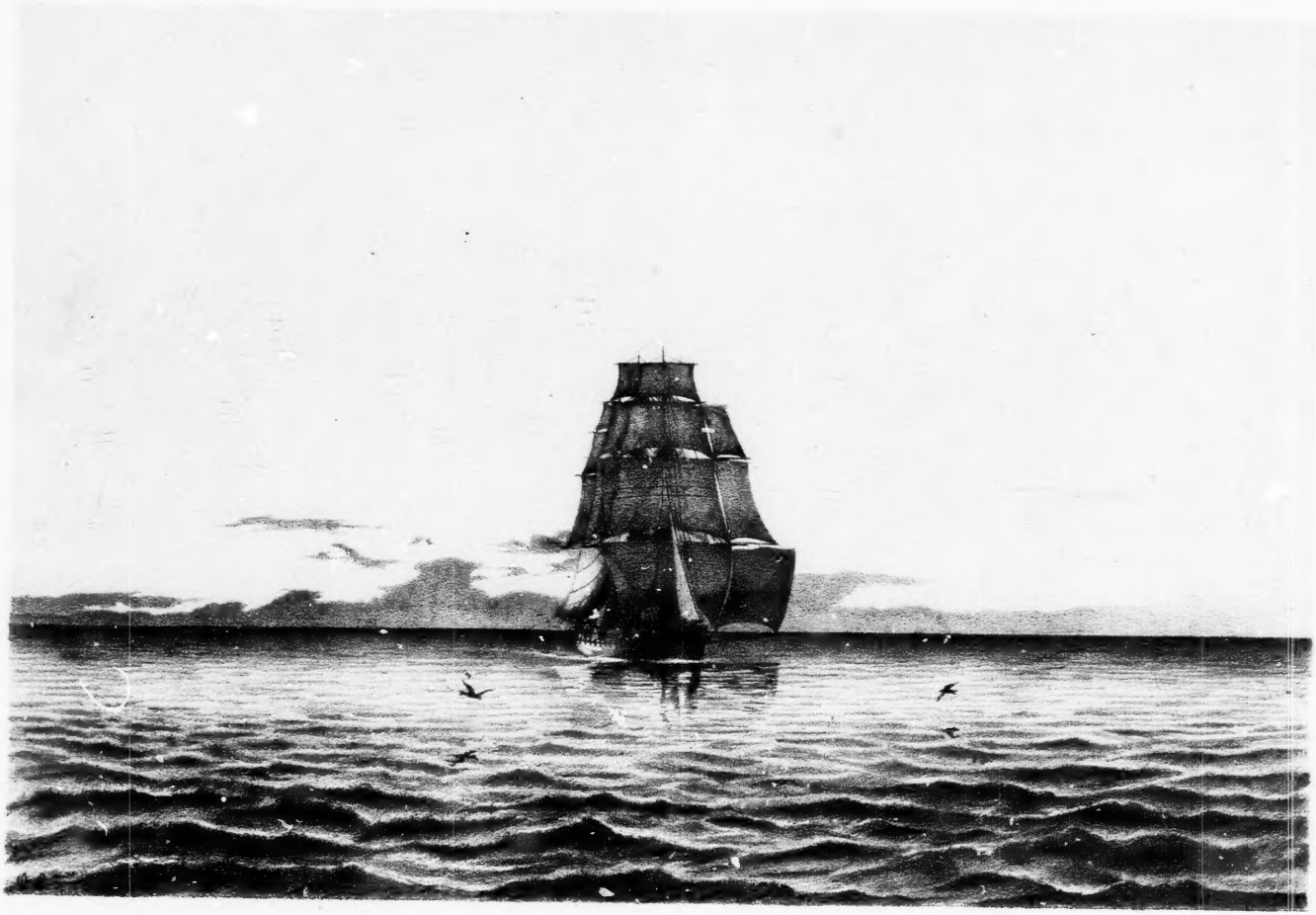

FASSAD - SCENERI EFTER SOLNEDGÅNGEN.

ETT ÅR I STILLA HAFVET.

RESEMINNEN

FRÅN

PATAGONIEN, CHILI, PERU, CALIFORNIEN, BRITISKA COLUMBIA
OCH OCEANIEN

AF

ADOLF EKELÖF.
LÖJTNANT VID KONGL. FLOTTAN.

»The seas but join the Nations they divide.»

MED 17 LITHOGRAFIERADE AFBILDNINGAR.

STOCKHOLMS LITH. ART. ANSTALT.
1872.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS K. L. BECKMAN, 1872.

FÖRORD.

Det intresse, hvarmed publiken synes hafva omfattat några på sednare tider af landsmän offentliggjorda skildringar af deras resor på främmande jord, har föranledt författaren att af sina anteckningar från åren 1867—68, då han under engelsk flagg beseglade Stilla Hafvet, sammanskrifva detta lilla arbete. I det han härmed öfverlemnar detta åt publiken, får han likväl bedja denna, såväl nedsätta sina anspråk på hvad den kan anse, att en formlig resebeskrifning bör vara, som sina förhoppningar att finna något annat litterärt värde hos boken än det, som möjligen kan ligga uti en trogen skildring af författarens egen uppfattning af de föremål och tilldragelser, som under hans jemförelsevis brådskande färd kommit inom sferen af hans uppmärksamhet. Som han emellertid under resan varit i tillfälle att besöka och, om än flygtigt, studera platser på vår jord, bland hvilka en del blott sällan och andra måhända aldrig förr varit beträdda samt än mindre skildrade af landsmän, har han trott sig göra allmänheten ett nöje genom att, efter bästa förmåga, meddela den sina intryck derifrån. Till åskådliggörande af dessa bifogar han en serie planscher, reproducerade dels ifrån originalfotografier och dels ifrån aqvareller af honom sjelf.

I.

Innehåll: Angöring af Magellans sund. H. M. S. »Zealous». Vue af Patagoniens kust. Narrows. Nuestra Señora del Valle och sundets tidigare historia. Kolonien vid Sandy Point. Jagt. Patagonisk prinsessa. Amerikanska hästar. Port Famine. Ströftåg. Colibri. Jagt. Eldsländare. Kapten Smiley. Kustscenerier. Oväder. Port Gallant. Playa Parda. Stilla hafvet. Ankomst till Valparaiso.

På aftonen den 3 Mars 1866 sågs en svår pansarfregatt under ånga och segel stäfva in emot östra inloppet af Magellans sund. Denna örlogsman var H. Brit. M. skepp »Zealous,» som på resa ifrån Falklands-öarna sökte genom detta, ännu blott sällan besökta farvatten uppnå sin station och destinationsort, Stilla hafvet.

England håller nemligen, liksom andra större sjömakter, en mängd örlogsfartyg ständigt stationerade i alla aflägsnare farvatten, dels för att gifva sina kolonier och sin handel det skydd, hvaraf de under ett krig skulle blifva i behof, dels för att hos sin flottas befäl och besättningar underhålla den yrkesduglighet, som blott kan förvärfvas under aktiv tjenstgöring, och dels för att utöfva en lika nödvändig, som helsosam polismyndighet till upprätthållande af den allmänna ordningen på hafven, hvilken, i synnerhet på de aflägsnare och mindre trafikerade, snart skulle vara störd, till men för kolonister, handel och industri, såvida icke dylika representanter från civiliserade länder då och då uppträdde der. Sjöröfveri, slafhandel och många andra ännu knappast undertryckta brott emot civilisationens lagar skulle ånyo uppblomstra, på samma gång som örlogsfartygen upphörde att visa sig, och civilisationen sjelf skulle kanske utslockna på mången kust, om dess utbredare blefve beröfvade det beskydd, som de nu ofta hafva att tillgå uti europeiska och amerikanska örlogsmän.

Hvad England särskildt beträffar, så är större delen af dess flottas obepansrade fartyg på detta sätt utspridd öfver hela jorden, antingen fördelad till vissa farvatten såsom stationära eskadrar eller kryssande under namn af »flygande eskadrar» emellan de olika stationerna.

Hvarje stations fartyg stå under befäl af en amiral eller annan högre officer, som för tillfället erhåller amirals rang och då kallas »commodore,» och det fartyg, som denna utväljer åt sig att vistas uti och hvilket numera på några få stationer är ett pansarskepp, säges »bära hans flagg» och kallas stationens »flaggskepp.»

»Zealous» bar kontreamiral Hastings' flagg och var beordrad till Stilla hafvet för att, såsom flaggskepp för engelska eskadern derstädes, aflösa fregatten »Sutlej», hvilken var hemkallad. Det är en del af hennes resa, som skall utgöra början af vår skildring.

Det hårda, sydvestliga oväder, emot hvilket »Zealous» arbetat, sedan hon lemnade Falklandsöarna, hade åter skingrat sig och de blytunga, regndigra molnmassor, som den föregående stormen jagat med sig, hade dragit undan åt lä, afslöjande en ren och blå himmel, från hvilken qvällsolen nu lyste så klar och värmande som på en vacker Juli-afton hemma i Östersjön.

Blott hafvet gick ännu i långa dyningar, på hvilka den svarta och hvita »Petreln», Patagoniens stormsvala, syntes i spridda flockar gunga, obekymrad om det framilande skeppets närhet, under det att de stora hvita albatrosserna, hvaraf ett sällskap följt oss troget ända ifrån Falklands-öarna, sväfvade alltjemt i vida kretsar öfver och omkring skeppet, i sin pilsnabba flygt än nästan vidrörande tacklingen och än tangerande vågen med sina utbredda, orörliga vingar.

Solen var nära sin nedgång. Emot den af dess röda sken upplysta vestra horisonten afteckknade sig konturerna af ett långsträckt land, som med en i söder utspringande udde stupade brant i

hafvet. Denna udde var Kap Virgines, eller »Cabo de los Virgenes», hvartill kapten Magellan för tre och ett halft sekel sedan döpte densamma, för att, som det berättas, hedra Santa Ursula, på hvars namnsdag denna, den amerikanska kontinentens sydostligaste hörn, upptäcktes.

Det efter samma ryktbara sjöman benämnda vatten, som här utmynnar, erbjuder den till Stilla hafvet destinerade ångaren en numera för genvägens skull stundom använd genomfart, hvarigenom den ofta besvärliga passagen rundt omkring det illa beryktade Kap Horn undvikes. Men många besvärligheter kunna äfven möta i Magellans sund, som utmärker sig framför de flesta andra farvatten genom hårda byväder och ymniga regn, som förmörka dess branta klippstränder, genom starka tidvattensströmmar och slutligen genom ett rått och obehagligt klimat. Lägges härtill, att farvattnets stränder ännu ej äro fullkomligt uppmätta och att dess få ankarplatser äro osäkra, så kan det förklaras, att mången sjöman ännu i dag blott ogerna begagnar denna väg och att, kanske just till följd deraf, så föga hittills blifvit gjordt för att undersöka och kolonisera dessa kuster, hvarifrån man tvifvelsutan skulle kunna förse verldsmarknaden med värdefullare och långt begärligare artiklar än skinnvaror och skälspeck, de enda, som man till dato i någon betydligare qvantitet hemtat härifrån.

Patagonien är sålunda ännu samma ödemark, som det var för århundraden tillbaka, och som derför ej heller någon fyr lyser seglaren till mötes från dess ogästvänliga stränder, så nödgades »Zealous» att hålla sjön för natten och ångade först följande dag in emot sundets breda mynning, hvarest en ankarplats uppsöktes i Possession Bay, en half mil *) från Kap Dungeness, en udde, som fått denna benämning, till följd af sin likhet med sin namne vid Engelska kanalen.

En ryktbar resebeskrifvare säger, att Patagoniens slätter kunna beskrifvas blott med negativa uttryck: »utan vatten, utan boningar, utan träd och utan berg.» Detta omdöme funno vi fullkomligt bekräftadt vid anblicken af den öde kust, som här låg framför oss. Branta, obevuxna klippor eller sandhöljda »pampas» af ett rödbrunt, soltorkadt utseende mötte blicken så långt den nådde. Några här och der emot sundet utmynnande remnor tycktes visserligen tillkännagifva tillfälliga vattenflöden under regnperioderna, men af vegetation syntes ej ett spår. Det enda som lifvade den ödsliga taflan var en grupp gigantiska sjölejon, af hvilka en del syntes tumla om i strandbränningen, under det andra solade sig på sanden, samt en hel brigad af pinguiner, som i långa, rättade led, liksom soldater, paraderade på klippkanterna.

Huru föga inbjudande trakten sålunda syntes, så skulle det likväl hafva varit ett högt uppskattadt nöje för våra jägare ombord att få göra ett ströftåg med bössan inåt slätterna, för att göra närmare bekantskap med de hjordar af guanaco **) och struts, som enligt sednare resandes beskrifningar ännu lära finnas i dessa trakter lika ymnigt, som under Sarmientos och Magellans tider, eller för att möjligen få tillfälle med egna ögon skåda några af den sydamerikanska öknens kringirrande nomader, patagonierne, i hvilka våra förfäder med sin lifliga inbillning sågo jättar. Nu gjorde den genom hög bränning otillgängliga stranden all landning med båtar omöjlig, och man fick uti fisket söka ersättning för de bedragna förhoppningarna om jagt. Detta utföll äfven så gynnsamt, att vi skulle vilja tillråda hvar och en som besöker dessa vatten att ej underlåta ett försök med kroken eller nätet, då tillfälle erbjuder sig, ty rikare fiskvatten kan man svårligen påträffa. Hela vår 700 man starka besättning hade följande dag fisk till middagen af endast den föregående nattens fångst, räknadt en enormt stor spindelkrabba, som figurerade under namn af »färsk hummer» på kadetternes matsedel.

Och medan vi nu ligga i Possession Bay för att invänta sjömätningsfartyget »Nassau», som var beordradt hit för att som »tender» åtföljа »Zealous» genom sundet, så vilja vi föra läsaren ombord på vårt flytande hem, hvilket vi kanske redan allt för länge uraktlåtit att närmare beskrifva.

»Zealous» är en 4,000 tons pansarfregatt. Konverterad till hvad hon är ifrån linieskepp, saknar hon till sitt yttre många af de partier, som hos denna sednare, redan nästan utdöda fartygsklass

*) Då ordet »mil» förekommer i detta arbete, menas dermed engelska sjömil, eller minuter, hvaraf *en* är lika med 6237 Svenska fot.

**) »Llama-djuret» benämnes vanligen i Södra Amerika »guanaco».

smekte en Turners eller Morel Fatios öga. Men trots den lodräta, liksom afstympade förstäfven, de raka, svartmålade sidorna och det otympliga akterskeppet är hon likväl ett stolt och vackert fartyg af sin klass. Med sin 800 hästars maskin löper hon under gynsamma förhållanden nära 13 mil i timmen och med alla lappar till — hon har nemligen full fregatt-tackling — och vinden frisk »på läringen», går hon lika fort genom vattnet som någon af de gamla, för sin snabbsegling så högt prisade fyratioåttakanonsfregatterna, om hon också ej skulle kunna mäta sig i snabbhet med en modern London- eller Liverpool-teklipper. Med stormsegel på far hon som en and öfver sjöarne, och undantaga vi blott en något öfverdrifven benägenhet att rulla under vissa förhållanden, så är »Zealous», oaktadt sin tunga pansarklädnad, en lika sjöduglig skuta som någon annan, som plöjt oceanen, och det fick hon bevisa under mången svår storm denna resa.

Träda vi öfver relingen in på det rymliga däcket, så finna vi längst akterut, under hytten, amiralens kajuta, en liten nätt våning på fem rum, smakfullt inredda i engelsk stil, så långt utrymme och andra omständigheter, som på en örlogsman måste tagas i betraktande, tillåtit detsamma. Ifrån det aktersta af dessa rum leda tvenne dubbeldörrar ut till en rundt hela akterskeppet löpande balkong, hvilken i synnerhet under en segling inom tropikerna är den behagligaste vistelseort skeppet kan erbjuda under den varmare tiden af dagen.

Skulle vi i vår granskning af amiralens kajuta händelsevis upptäcka några effekter, som tillkännagifva, att denna äfven bebos af damer, så må vi ej förundra oss öfver denna omständighet, huru mycket den kanske än strider emot våra begrepp om den allvarliga bestämmelsen af ett krigsskepp, ty amiralen har sin familj med ombord. Detta är ett privilegium, som England gifvit sina amiraler sedan urminnes tider.

Ofvanpå hytten, invid dess prydliga mahognybarrier, är vakthafvande officerens, eller den kommenderandes, plats. Ifrån detta ställe, som skulle kv[illegible]lla[illegible] [illegible]keppets tribun, utgå alla de ordres, som röra hela skeppet eller dess manövrer. Derför [illegible] koncentrerade alla de redskap, hvarigenom den kommenderande kan meddela sig med hv[illegible] tyget, dit hans röst icke når. Med maskinrummet sätter han sig i förbindelse medelst [illegible] af och med durkarna medelst en mekanisk sådan. Med backen och de olika däcken [illegible] ig genom språkrör; och så långt har man gått i engelska flottan för att underlätta befal[illegible] lande och förekomma allt öfverflödigt ropande under manöver, att man mellan däcket och [illegible] na anbragt språkrör, ledda längs undermasterna.

I olikhet med hvad man varit van att finna på äldre tiders krigsskepp, synes på öfre däck, med undantag af några små båt- och landstigningskanoner, som tillika utgöra skeppets salutbatteri, ingen annan armering än fyra stycken sjutums, refflade armstrongskanoner, af hvilka tvenne fått sin plats för-ut och tvenne på halfdäck. »Brungjorda», skinande och runda likna de, på afstånd sedda, lika många väl hållna ungnöt.

Längs för-ut, under backen, är skeppets hospital eller sjukrum. Det är ett stort och ljust rum, som har en särdeles lämplig plats nära skeppets förstäf med dess renare luft och bättre vädervexling och under ett däck, hvarpå i allmänhet inga bullrande arbeten företagas, som kunna störa patienterna. Några och trettio lätta jernsängar — som genom en enkel mekanik kunna förvandlas till lika många balans-bäddar — bord. stolar och ett bibliotek, väl försedt af »the Philantropie Society» utgöra rummets möbler. Förutom ett mindre apotek för det dagliga behofvet samt en expeditionshytt för läkaren, har detta alla nutidens fordringar uppfyllande sjukrum äfven sitt eget kök, hvarest de på diet satta patienternas födoämnen kunna beredas obe[illegible]ende af skeppets öfriga måltidstimmar.

Utom en mängd vanliga föremål, som möta ögat på en örlogsmans däck, synes bland de på »kobryggan» placerade båtarna en större sådan, försedd med tvillingskrufvar och ämnad att drifvas med ånga — ett ekonomiskt och till och med nödvändigt appendix till hvarje större örlogsfartyg nu för tiden. Men kanske blifva vi en annan gång bättre i tillfälle att tala om denne »Zealous junior», som vår ångbarkass vanligen kallas. Dess maskin är emellertid för närvarande utlyftad ur båten och pla-

cerad på däck, hvarest den tjenstgör som lokomobil och hjelper såväl timmermännen att såga som repslagaren att slå tåg, sålunda såväl till sjös som i hamn inbesparande många armars arbete.

Om man genom någon af de talrika, ifrån däck ledande trapporna stiger ned till våningen inunder — batteri-däcket — så skall man der finna betydlig olikhet, hvad sjelfva inredningen beträffar, med batteriet på en träfregatt. I stället för den sednares fria och rymliga batteri, med dess ända ifrån förn till aktern gående rader af kanoner, är detta däck här ombord deladt i trenne nästan lika stora delar förmedelst tvenne tvärskeppsgående jernväggar. I den mellersta af dessa delar, som utgör skeppets egentliga batteri och som är dess enda af pansar skyddade del, med undantag af ett bälte rundt omkring hela fartyget i vattenlinien, äro alla dess anfalls- och försvarsmedel koncentrerade. Dessa representeras af 18 stycken grofva pjeser, liknande dem på däck och af hvilka 9 stå på hvarje sida med mynningarna i sina smala embrassurer, hvilket gifver detta rum mera utseende af en fästningskasematt än af en fregatts batteri. Blåtröjorna *), som ej äro älskare af hvad de kalla lärda termer, kalla denna kasematt rätt och slätt »the fighting-box» (stridslådan), men de hafva äfven ett annat namn derför, som kanske är än mer betecknande och det är »the butchers shop» (slagtarboden), ty det torde knappast vara tvifvel underskastadt, att icke den första kraftiga projektil, som under drabbning träffar lådans bräckliga fem-tums pansar, hastigt nog skall realisera detta namn. De nämnda tvärskeppsväggarna äro af massivt jern liksom sidans pansar och de sju tons vigtiga dörrar, som under drabbning tillsluta de till skeppets främre och aktre delar härifrån ledande öppningarna.

Utom alla handvapen, en del af rökfånget, reservdrillen och andra effekter, som antingen böra hafva sin plats i närheten af kanonerna eller äro i behof af pansarets supponerade skydd under strid, finnes här skeppets kabyss, eller kök — en för en engelsk örlogsmans stridbarhet kanske icke mindre vigtig artikel än de föregående, om man får sätta tro till Englands sjökrigshistoria, der det på mer än ett ställe omnämnes, hurusom befälhafvare uppskjutit med ett anfall eller undvikit en drabbning, blott för att ej störa besättningen under dess måltidstimme.

De delar som ligga för och akter om kasematten äro, som sagdt, obepansrade samt följaktligen gifna till spillo under drabbning. Det sednare af dessa rum upptages längst akterut af chefens kajuta samt på sidorna af hytter för diverse ändamål, såsom förvaltarens expeditionsrum, postkontor, maskinisternes messrum och midshipmännens eller kadetternes mess. I denna sednare träffar man städse en mer eller mindre uppsluppen skara ungdom, städse redo att utöfva den mest obegränsade gästfrihet, och var det stundom svårt att neka till dessa vänliga inbjudningar, som med ett »step in, sir!» (stig in, herre!) så ofta ljöd emot oss, då vi passerade der förbi, så var det ännu svårare att förvägra sig nöjet att vara barn på nytt för en stund, då man väl fann sig omsluten af den muntra kretsen.

Den för om kasematten belägna delen af batteridäcket är ett af skeppets förstäf bildadt, nästan trekantigt rum, som hufvudsakligen upptages af kettingarna, spelet, smedjan och en snickareverkstad samt af de på engelska örlogsmän aldrig förbisedda, om också vidlyftiga arrangementerna för besättningens tvättning och badning.

Stiga vi nu ytterligare en trappa ned, så befinna vi oss på trossdäck. Detta liknar hufvudsakligen trossdäcket på hvilken träfregatt som helst, men är om möjligt ännu rymligare. Från den stora och enkelt, men ändamålsenligt inredda salong, som upptager akterdelen af detta däck och hvilken utgör officerarnes på en gång samlingsrum och matsal, eller som vi på svenska kalla det, »gunrummet», kommer man ut på trossbottnen, hvars akterdel är liksom gunrummet omgifven af hytter för officerare och uppbördsmän med flere. Hvad som här mest af allt slår ögat är på hvarje sida tvenne långa rader af dessa stora, huslika sjökistor, som på samma gång de äro kadetternes vade-mecum utgöra respektive sekonders fasa och på hvilkas innehåll man kan tillämpa det engelska ordspråket, att »allting ligger öfverst, men ingenting till hands».

Främre hälften af trossbottnen är lemnad åt besättningen, och der synas på båda sidorna rader af flyttbara bord och bänkar, blankskurade bleckkärl samt enkla, men snygga porslinsserviser, pryd-

*) Blåtröjor (blue-jackets) är den såväl inom, som utom tjensten allmännast använda benämningen på Engelska flottans matroser.

ligt placerade på borden, eller öfver dem på hyllor i skeppssidan, lika mycket tillkännagifvande den omsorg man i engelska flottan egnar besättningens komfort och trefnad, som den ytterliga ordning och renlighet, som kan åstadkommas på ett örlogsfartyg oaktadt det inskränkta utrymmet i förhållande till de många menniskor, som skola lefva och röras deruti. Ett oeftergifligt vilkor för denna renlighet i skeppets nedre regioner är en god ventilation. Denna åstadkommes här, utom genom de ventilatorer, som i ymnighet genomgå däcken ned i fartyget, af de ihåliga undermasterna af jern, på hvilka finnas öppningar vid hvarje däck, hvarigenom frisk luft får fritt spela ned, insläppt genom deras öppna toppar. Den förbrukade luften finner sitt aflopp på samma gång genom luckorna och skylighten midskepps, som genom batteriets ihåliga »betingar» af jern, hvilka genomgå och liksom masterna äro öppna åt trossbottnen.

Den under trossdäck liggande delen af skeppets undervattenskropp är indelad i en mängd större och mindre rum för förråd, proviant, ammunition, vattenkondensatorer och cisterner m. m., allt för vidlyftigt att här detaljera, och i midten af denna labyrint af rum, hvilka alla äro natt som dag upplysta af lampor, är maskinrummet med sin väldiga maskin och dess åtta ångpannor. Alla dessa rum äro medelst lätta kommunikationer förbundna sinsemellan eller med trossdäck. På sidorna om maskinrummet är kolförrådet, som tillåter en veckas gång med full maskin, men fyra gånger så mycket, om man nöjer sig med halfva högsta farten. Rundt om alltsammans leder en längs hela skeppssidan löpande »slaggång», hvarifrån hvarje skotthål, som skeppet erhåller, kan tilltäppas medelst i redskap hållna skottpluggar, hvilka äro konstruerade enligt samma idé som en paraply och blott behöfva införas i hålet för att genom vattentrycket utifrån utbredas och tilltäppa det samma. Ett sinnrikt organiseradt nät af vattenledningar och pumpar genomkorsar dessutom hela fartyget, i hvilket ofantliga vattenmassor skola inträngа för att det icke skall kunna hållas läns med maskin och manskap.

Sådana äro hufvuddragen af »Zealous», som den 7:de Mars i soluppgången lemnade sin ankarplats i Possession Bay för att tillsammans med »Nassau», som nu anländt, med tillhjelp af tidvattnet passera de båda »Narrows».

Dessa »Narrows» äro tvenne efter hvarandra belägna och af höga, klippiga stränder omgifna sund, som hafva omkring en och en half mils bredd samt utgöra så att säga, sjelfva inkörsporten till det egentliga sundet. Den starka ström, som råder der, och de hårda oväder, som oftast möta, hafva i alla tider försvårat passerandet genom desamma i synnerhet för segelfartyg; och många af äldre tiders upptäcktsresande, såsom Drake m. fl. hade att utstå svåra duster, innan de lyckades passera dem. Men äfven vi hade skäl att prisa vår lycka att ej behöfva uteslutande lita på segel och tackling, ty knappast hade vi under full maskin och med en sammanlagd fart af vår och strömmens, af 16 knop, susat igenom det första af dessa, förr än vi möttes af en af dessa ursinniga byar, af infödingarne kallade »willy waws», som nästan tillintetgjorde vår starka maskins bemödanden att drifva oss fram, men som skulle hafva nödgat hvilket segelfartyg som helst att med oförrättadt ärende vända om till sin sista ankarplats, då vattnets djup och bottnens beskaffenhet omöjliggör hvarje tanke på ankring här. Med »Nassau» i tête för att loda arbetade vi oss dock framåt, och vid middagstiden började de förut af regn och hagelbyar förmörkade stränderna åter skönjas. Här liksom på många ställen i sundet är vattnet uppfyldt af hvirflar och strekar, eller s. k. »rips», hvilka ofta, tillsammans med här och der flytande massor af hafstång, gifva åt vattnet ett utseende, som på andra ställen utvisar grund, men i detta, hvars hufvudränna numera är ganska noggrannt uppmätt, ej afhåller seglaren från att närma sig och genomskära desamma, ty stickarne uppkomma blott genom den starka strömmen, som då den mötes af vinden liksom upprifves på ytan af densamma och, om hvarna äro hårda, kommer vattenytan att höljas med ett moln af skum, som yr in öfver det största fartygs relingar. Hvad tången, eller som sjömän kallar den »kelpen» beträffar, så flyter denna ofta lös på vattenytan och är då alldeles utan betydelse, men äfven der den är rotfast utmärker den ej alltid fara, ty den skjuter stundom ifrån 20 till 30 famnars djup upp till vattenytan, längs hvilken dess blad och stjelkar kunna sträcka sig ända till 40 à 50 fot. På dessa tågors utseende kan man då se, om plantan är rotfast eller ej; är hon fast, så utmärkes hennes rigtning i vattenbrynet af strömmens direktion,

men om hon är lossnad från botten, så hafva tågorna ingen bestämd rigtning. Likväl är det icke utan en viss tvekan, som sjömannen första gången rusar in bland dessa växtmassor, huru mycket han än litar på sina kort.

Kusten af Eldslandet, som hittills ej varit synlig till följd af den oklara luften, började här kunna skönjas. Den framtedde samma utseende som den patagoniska, hvilken, allt som vi hunno in i sundet, började visa tecken till vegetation.

Det är med en egendomlig känsla man skådar dessa trakter, kring hvilka de fängslande berättelserna om Magellans sagolika bedrifter röra sig, och det är nästan med misstro man läser historien om, huru han och hans kamrater en natt, under storm och mörker, drefvo med sina bristfälliga farkoster igenom »Narrows» utan att hafva känt de faror, som omgifvit dem, förrän de följande morgon märkte, att de befunno sig i fritt vatten. Få upptäcktsresande hafva dock gynnats af så god lycka som Magellan, en lycka som följde honom ända in i Stilla hafvet, hvilket han väl icke skulle hafva kallat »El pacifico», om han tillfullo känt dess natur.

Under passerandet af den emellan »Narrows» belägna »S:t Philips Bay» kunde vi med tillhjelp af våra kikare spåra den plats på dess norra strand, som blifvit så sorgligt ryktbar genom spanjorernes första försök att kolonisera densamma. Stället heter »Nuestra Señora del Valle», och dess dystra historia är så nära förbunden med hela sundets, att vi ej kunna underlåta att här upprepa en del derat, eburu densamma förut blifvit gifven svenska läsare af författaren till Eugenies resa.

År 1583, eller 63 år efter sundets upptäckande af Magellan, utskickade vice konungen i Perú en expedition under befäl af don Pedro Sarmiento de Gamboa att uppsöka sir Francis Drake, den kongl. engelska korsaren, som redan då en längre tid genom sina sjöröfverier och sin mani efter rikt lastade galleoner oroat de spanska besittningarna vid Stilla hafvet. Magellans sund var den plats, der man ansåg sig säkrast kunna träffa honom. Med två skepp, bemannade med tvåhundra sjömän och soldater, anträdde Sarmiento sin resa. Han hade order att taga Drake, lefvande eller död, och på samma gång begagna tillfället för att undersöka kusterna.

Sarmientos anspråkslösa journal öfver sin resa är kanske den bästa beskrifning man ännu har öfver sundet. Hans märkvärdiga öden, de otaliga svårigheter han hade att bekämpa, såväl som hans glödande skildring af kusternas pittoreska utseende lyckades emellertid så vinna hans regerings intresse, att hon beslöt att icke blott låta kolonisera sundet, utan äfven anlägga fästen på stränderna vid »Narrows» för att hindra främlingar att intränga i Stilla hafvet, som spanjorerne ansågo såsom sitt privilegierade farvatten; ty vid denna tid och ännu ett sekel sednare var vägen rundt Kap Horn okänd. Det må dock anmärkas härvid, att många framstående män, och bland dem hertigen af Alba, motsatte sig ett så vansinnigt företag.

En expedition blef likväl utrustad och 23 skepp utskickades från Spanien under det förenade befälet af Diego Florez de Valdez och Sarmiento, hvarvid den förre utnämndes till general-kapten öfver flottan och kusten af Brasilien, och den sednare till general-kapten öfver Magellans sund och alla de kolonier, som skulle komma att anläggas derstädes.

Af dessa 23 skepp, som utgingo från Spanien, uppnådde blott fem inloppet till sundet. De öfrigas öde är till större delen obekant. Men äfven dessa fem nödgades till följd af hårdt väder och motvind att afstå från sina försök att komma in i sundet, och till sist återvände de till Rio de Janeiro för att reparera. Här inträffade ytterligare fyra skepp, som hade blifvit utsända från Spanien till deras bistånd. Men Florez hade tröttnat på dessa äfventyr och sökte nu öfvertala Sarmiento att afstå från resans fortsättande. Sarmiento var dock envis, och slutligen afskickades under befäl af Ribero fem skepp, bemannade med 530 man. Sarmiento åtföljde expeditionen, och utan att göra några vidare förluster uppnådde den lilla flottan sundet i December månad 1584, samt ankrade i Philips Bay. Det var här vid Nuestra Señora del Valle, som Sarmiento då landsteg med 300 man samt planerade en stad vid mynningen af en på stället utfallande ström. Kolonien kallades »Jesus».

Nu började vinterstormarne. Skeppen blåste från sina ankar och måste gå till sjös och kolonisterne blefvo för en tid lemnade åt sitt öde. Så småningom kommo väl alla skeppen åter, men

fyra gånger blefvo de sedan under vintern nödgade att åter gå till sjös för att rädda sig, och då de sista gången återvände, stötte ett af skeppen, »La Trinidad,» på grund och blef vrak. Det var kanske under aningar om dylika svårigheter, som hertigen af Alba lär hafva yttrat till konung Philip, då förslaget om expeditionen föredrogs, att »om skeppen blott lastades med så många ankar och kettingar, som de behöfde för sin säkerhet i dessa trakter af jorden, så hade de minsann last nog».

Riberos värme för företaget började nu svalna till följd af de upprepade olyckorna, och en vacker dag seglade han sin väg utan Sarmientos vetskap med alla skeppen utom ett, »Maria,» som han lemnade qvar.

Under arbetena med bergandet af effekter från »Trinidad» anfölos spanjorerne första gången af indianerne, hvilka de bortdrefvo. Sarmiento förlorade likväl under allt detta icke modet. Sedan han vidtagit nödiga anordningar vid »Jesus», drog han ut med 100 man för att gå till »Port Famine», som då kallades »Punta Santa Anna». Skeppet »Maria» skulle följa sjövägen. Under marschen utstodo spanjorerne alla de lidanden, som hunger, köld, en tröttande marsch och indianernes förföljelser i förening kunde åstadkomma. Vid en konflikt med dessa sednare stupade en man af spanjorerne och 10 sårades, hvarpå de öfrige gjorde myteri emot Sarmiento, som blott hade »Marias» meilankomst att tacka för ordningens återställande. Slutligen uppnådde de sin destinationsort, och der grundlades under vanliga ceremonier kung Philips stad, eller San Felipe.

Emot slutet af Mars, under det man var som bäst sysselsatt med att bygga hus, inträdde en så sträng vinter, att snön under fjorton dagars tid oupphörligt öste ned. Sedan Sarmiento härunder åter haft att bekämpa ett myteri bland sina soldater, embarkerade han med 30 man på »Maria» för att besöka den gamla kolonien vid »Jesus» samt för att öfvervaka uppförandet af befästningarna vid »Narrows». Men — hvilket öde! — då han var nära att uppnå ankarplatsen derstädes, uppkom ett oväder, som dref honom till sjös och varade i tjugo dagar, så att han med sina män förfrusna och halfblinda af köld måste hålla af till Rio de Janeiro, vid hvars inlopp hans skepp strandade.

Nu tyckes det väl, som om det hade varit tid för de arma kolonisterne vid sundet att börja misströsta. Men Sarmiento glömde ej sin pligt emot dem. I Rio hyrde han ett fartyg, som skulle föra mjöl till sundet, och sjelf reste han till Pernambucco för att anskaffa stora båtar, som skulle bringa annan proviant till kolonisterne samt dessförinnan biträda vid bergandet af hans förlista skepp. Detta hade likväl drifvit af grund och sjunkit och alla hans båtar blefvo förstörda. Här på anskaffade han ett nytt fartyg på 50 eller 60 tons, hvilket afgick med en last af vapen och annat, som han ansåg nödigt för kolonisterne och uppnådde Rio en månad efter det första fartygets afsegling derifrån. Detta var i Januari 1585. Sarmiento medföljde sjelf, men på 33° sydl. latitud möttes han af en orkanlik storm, som dref honom tillbaka till Rio, hvarest han fann det första af honom utsända fartyget återkommet i haveri.

Efter att sålunda hafva misslyckats i alla sina bemödanden att bringa undsättning till kolonien beslöt han att gå till Spanien. Men äfven under detta företag följde honom olyckan, ty under vägen blef hans skepp uppbringadt af tre engelska krigsfartyg och han sjelf förd såsom fånge till England, hvarigenom den olyckliga kolonien vid sundet blef alldeles försummad, om icke fullkomligt glömd.

Två månader efter det Sarmiento lemnade Magellans sund, det vill säga i Augusti månad, eller i midvintern i dessa trakter, bröto kolonisterne i »Jesus» upp för att landvägen uppsöka sina kamrater i »San Felipe» och bringa dem den bittra underrättelsen om deras öfvergifna belägenhet. Men folket i »San Felipe» led redan brist på proviant, hvarför Andres de Videma, som tagit befälet efter Sarmiento, detacherade 200 soldater under befäl af Juan Iniguez med order att återvända till »Jesus» för att der söka kommunicera med något skepp, som möjligen kunde komma i sigte, samt invänta Sarmientos förmodade återkomst. Men vintern gick och likaså sommaren utan att någon hjelp hördes af. Då började de utblottade kolonisterne, som nu kände sig verkligt öfvergifna, att blott tänka på sin räddning och bygde tvenne båtar. I dessa embarkerade 50 man förutom Videma, hans när-

maste man Suarez, en fransiskanermunk vid namn Antonio och fem spanska qvinnor, som hade åtföljt den äfventyrliga expeditionen.

Kort efter afresan förliste en af båtarne på ett ref, men folket bergades. Förlusten af denna båt kom dem att uppgifva hvarje hopp om möjlighet att söka räddning på detta sätt, hvarpå Videma, Suarez, munken och 20 soldater återvände i den andra båten till »San Felipe», sedan de lemnat återstoden af sällskapet med qvinnorna på kusten af Eldslandet, hvarest båten hade strandat, att draga försorg om sig sjelfva så godt de kunde under den annalkande vintern.

Så snart denna årstid tilländalupit, drog Videma åter ut för att samla de qvarlemnade kolonisterne, men fann blott 15 män och 3 qvinnor vid lif. De öfriga hade dött af hunger. Då beslöto de öfverlefvande att uppsöka den första kolonien vid »Jesus», men på vägen dit passerade de skeletten af de 200 soldaterne, som Videma hade detacherat året förut. De hade nästan samtidigt dukat under för köld, hunger och sjukdom.

En kort tid härefter upptäcktes tre skepp, som inkommo i sundet och ankrade ett stycke ifrån spanjorernes läger, och Videma och hans folk upptände under natten eldar, i tanke att skeppen voro spanska. Men när en båt följande morgon närmade sig stranden, upptäcktes, att de voro engelska samt utgjorde en eskader under befäl af den ryktbare Cavendish, som var destinerad till Perú och stadd i ungefär samma ärende, som Drake brukade vara. Sedan Cavendish blifvit underrättad om spanjorernes belägenhet, erbjöd han dem att följa med, men tillade att de borde skynda sig. Under tiden for han åter ombord på sitt skepp, sedan han medtagit en af spanjorerne, som hette Tomé Hernandez och denne var den ende af alla kolonisterne, som man vet blef räddad, ty antingen spanjorerne dröjde något för länge i sina öfverläggningar om, huruvida de kunde öfverlemna sig i händerna på kättare, eller Cavendish aldrig hade något allvar med sitt anbud, nog af, han afseglade genast derpå och ankrade ej förrän vid »Isla los Patos», numera »S:t Magdalena». Här, förmäler historien, provianterade han sitt skepp med pinguinkött, hvaraf han insaltade sex tunnor, och begaf sig derpå till »San Felipe», der han förstörde allt hvad han fann qvar af kolonien, sedan han först räddat några vapen och andra nyttiga effekter som kolonisterne qvarlemnat. Han kristnade detta ställe till »Port Famine» (Hungersnöds-hamnen), hvilket namn det burit alltsedan. Anländ till Valparaiso rymde Tomé Hernandez, och utan honom hade vi saknat alla närmare underrättelser och denna tragedi ur verkligheten, som nästan saknar sitt motstycke i något annat lands historia än Spaniens och de spanska kolonisternes.

Af kolonien vid »Jesus» lära ännu kunna spåras ruiner och likaså efter de påbörjade befästningarna vid »Narrows».

Sedan »Narrows» passerats, inkommer man på en bred fjärd, som kallas »Broad Reach». Då vi anländt dit, syntes engelska flaggan blåsa på en ö, hvarest vi funno ett sällskap sjömätare, hvilka blifvit qvarlemnade ett par månader förut af »Nassau», som sjelf arbetade på ett annat distrikt. De sände en båt ut till oss och deras glädje låter lättare tänka sig än beskrifvas, då de emottogo bref och tidningar, som vi hade medfört från deras aflägsna hem. Under »Nassaus» frånvaro hade de kommit i delo med infödingarne på Eldslandets kust. Då de en afton återvände till sina tält vid stranden efter slutadt dagsarbete, funno de ett sällskap pescheräer sysselsatta med att draga af med deras båtar, men vid försöket att återtaga dessa satte sig infödingarne till motvärn samt sände våra sjömätare en sådan skur af pilar och stenar, att eldvapen måste tillgripas, med hvilkas tillhjelp vildarne slutligen fördrefvos. Några af engelsmännen sårades härunder, bland dem deras läkare, som träffades af en pil i ryggen och ännu låg i tvifvelaktigt tillstånd.

Klockan 4 eftermiddagen samma dag uppnådde vi vår tillämnade nattstation, den Chilenska kolonien vid »Sandy Point», hvarest vi ankrade. Detta nybygge grundades för ett par decennier sedan af Chilenska regeringen, som flyttade dit sin straffkoloni från »Port Famine», hvilket ställe man ännu en gång, men med lika liten framgång som förut, sökt kolonisera. Sandy Point är derför den enda af hvita menniskor bebodda ort vid sundet. Den lilla af omkring hundra stycken träkojor bestående kolonien har ett vackert läge vid foten af några med lummig skog bevuxna höjder. En

ström, som genom en pittoresk dalgång har sitt aflopp nära invid, vattnar det omgifvande landskapet samt gifver detta ett friskt och fruktbart utseende.

Det måste nämnas, att allt sedan vi passerade de båda »Narrows», hade stränderna antagit ett helt annat utseende än det kala och ödsliga, som karakteriserade desamma i sundets östra del, och här vid Sandy Point var all den vegetation, som mötte ögat, kraftig och yppig.

Vi blefvo genast vid vår ankomst tagna för spanjorer, hvilka genom sitt beteende för ett år sedan, då spanska armadan var ute på sin skörd af lagrar i Stilla hafvet, hade väckt mycken uppståndelse här, i det ett par af deras fregatter, som gingo denna vägen, på utgåendet lade sig för ankar här och hotade kolonien med bombardement. Guvernören lär då, med det förakt för spanjorerne, som utmärker deras afkomlingar i Nya verlden, på fullt allvar hafva rustat sig till motvärn med sin femtio man starka garnison och ett par rostiga gamla sexpundingar, som ställdes upp, manskap och kanoner, på en förfallen vallgång, för att besvara spanjorernes eld. Garnisonen fick dock icke tillfälle att visa sin tapperhet, ty en ostlig storm blåste upp och tvang de spanska fartygen att hals öfver hufvud vinda hem sina ankar och begifva sig af.

Sedan man slutligen i land kommit till rätta med nationaliteten af vår flagg och guvernören, en ung chilen med långt namn, genom en visit ombord uttryckt koloniens »vänliga stämning» med afseende på England, började man tänka på att komma i land för att närmare kunna skärskåda detta egendomliga samhälle och dess omgifningar. Följande morgon lemnade också tvenne båtladdningar jagtlysten ungdom »Zealous», för att tillbringa dagen i land under ströftåg i den bakom liggande skogen, i afseende på hvilkens rikedom på vildt guvernören aftonen förut med ett äkta spanskt »quien sabe» (hvem vet?) låtit oss förstå, att det möjligtvis fanns något qvar äfven för våra bössor, ehuru han sjelf och hans »kolonister» under loppet af åtskilliga år gjort sitt bästa att plundra densamma.

Efter att hafva landat vid en träbrygga, hvars byggnadssätt påminte om de enkla brobyggnader, som man anträffar här och der på landet i Sverige, der ohuggna timmerstockar utgöra broningen och stenfylda träkistor dennas stöd, delade sig sällskapet i små partier som vanligt. Författaren tillhörde ett af dessa och blef derigenom i tillfälle att på närmare håll skåda Sandy Point och dess omgifningar. Sedan vi anländt genom en emellan några förfallna jordförskansningar i zigzag ledd väg till nybygget, omringades vi genast af en talrik folkhop af båda könen, som på spanska började inleda en byteshandel. Deras varor af guanaco-, räf- och skunkskinn fingo äfven i början god afgång emot tvål, socker och tobak, ty penningar hafva intet värde här, men sedan några af dem sökt bedraga oss och till och med ett par fickstölder blifvit begångna, upphörde handeln af sig sjelf, och litet hvar skyndade att komma ifrån nästet.

Det sällskap, af hvilket vi varit omringade, var just icke det behagligaste, ty mera äkta buccaniertyper än dessa s. k. kolonister kunde man ej gerna träffa på. Den unga koloniens historia, uppfyld som den är af mysterier och brott, tyckes äfven bevisa, att man ej behöfde befara att hafva misstagit sig såsom fysionomist i detta afseende. Äfven en mängd qvinnor voro synliga, hvilka kallades »señoras» — i sanning en ganska smickrande titel för Patagoniens döttrar, som här, i brist på andra damer, fått äran att blifva stolta chileners hustrur. De buro alla den indianska typ, som man träffar i hela Sydamerika, nemligen en af naturen låg panna, nästan osynlig genom den qvast af hår, som höljer hufvudet och en del af ansigtet, smala ögon, bred mun, utstående kindkotor o. s. v., såsom man finner dem skildras i böcker. Men alla voro de groflemmade som märsgastar och den orangefärgade hy, som utmärkte några af dem, antydde halfblodet. I hvad fall som helst gjorde hvarken den »sköna», eller »icke sköna» verlden i Sandy Point något särdeles behagligt intryck på oss, och vi vilja äfven befria dem ifrån vidare granskning, i synnerhet som vår tidiga morgonvisit knappast tycktes hafva tillåtit dem alla att göra toilett för dagen.

En ryss eller finne med nordiska drag hade emellertid sällat sig till oss och blef oss sedermera ganska nyttig såsom tolk genom sin ovanliga, lingvistiska förmåga, ty utom spanska, engelska och svenska, som han talade flytande i vår närvaro, sade han sig vara lika hemmastadd i sex till sju andra tungomål, sitt modersmål inberäknadt. Efter många besynnerliga äfventyr hade han lyckats

komma hit ifrån Sibirien, hvarest han vistats i många år, och var nu i tjenst hos guvernören. Af den förstnämnde fingo vi veta, att någon jagt ej var att förvänta på mindre än en till två svenska mils afstånd från nybygget, en distans, som i betraktande af terrängens otillgängliga natur ej kunde genomvandras på kortare tid än ett par dygn. Ett försök till jagt var emellertid beslutadt och vandringen anträddes inåt landet. Snart fingo vi dock erfara sanningen af ryssens ord, ty det närmaste skogsbrynet var så tillstängdt genom vindfällen och kärr, att det åtgick nära en timmes tid att intränga nog långt för att komma ur sigte af nybygget. Möjligen hade vi ej heller valt den bästa vägen, men som amatör af jagtyrket får man ju ej vara så nogräknad, och följden blef, att vi snart nog befunno oss så godt som instängda i en ogenomträngliig urskog, hvarest vi för hvarje steg måste arbeta oss igenom ett slipprigt lager af maltnad växtlighet eller slita oss väg genom slingerväxter, som bildade ett tätt flätverk emellan stammar af ek, ceder ocl. ett slags småbladig bok, af hvilka trädslag skogen tycktes hufvudsakligen bestå.

Vid försöket att inträngа i en urskog inom tropiken förvånas man ej, då man känner sig tillbakahållen af detta ogenomträngliga trassel af ormbunkar, lianer och, hvad de heta allt, dessa växter, som för hvarje steg hindra vandrarens väg, ty man har i allmänhet föreställt sig rikedomen af tropikernas mångbesjungna växtlighet sådan, men att på denna latitud, nära gränsen af en ödemark, finna en hela året om grönskande vegetation, som icke gaf tropikens efter i yppighet och rikedom, föreföll oss så mycket mera märkvärdigt, som alla försök till agrikultur hittills misslyckats här. Det tyckes väl, att det klimat och den jordmån, som tillåta fuchsior och orchidéer att i yppighet frodas emellan stammarne af bok och ek, äfven borde tillåta odling af sädesslag och jordfrukter, som eljest trifvas väl i andra, till utseendet långt mindre af naturen gynnade länder.

Den natur, i hvilken vi nu inträngde, var i allo herrlig. Blommor doftade, träd susade, foglar qvittrade och solen sken från en himmel så klar, som någonsin himlen vid Magellans sunds stränder kan vara det. Vi hade just dukat upp vår frukost på stammen af ett kullfallet träd, då vår uppmärksamhet väcktes af skriket från en skara foglar i ett närstående träd. Vid närmare granskande befanns det vara gröna papegojor, och som dylika gå och gälla för en kostelig spis ombord, aldrahelst då salt eller konserveradt kött länge utgjort den enda kosten, lemnades i en hast både naturbetraktelser och frukost, och med spända hanar började en jagt efter det begärliga bytet. Det lyckades äfven rätt snart att fälla en hel mängd, men hopsamlandet af de skjutna djuren var förenadt med större besvär än sjelfva jagten, och redan innan ett dussin papegojor hunnit skjutas, befanns det vara tid att draga hemåt. Återvägen togs längs den vid kolonien utfallande lilla floden, hvars klara och frisk vatten oemotståndligt inbjöd till ett bad. Upptagna af denna sysselsättning, öfverraskades vi af ett sällskap kolonister, hvilka började med sådant intresse undersöka våra på stranden qvarlemnade vapen och kläder, att vi måste med halft våld öfvertyga dem om, hvilka voro de rätta egarne. Dessa nybyggare äro ej annat än chilenska straffångar samt naturligtvis förbjudna att ega vapen. Intet under således, att våra blefvo betraktade med så stort intresse, i synnerhet som de lätt hade kunnat blifva nämnde individers byte, om de endast gått litet försigtigare till väga. När vi vid återkomsten till Sandy Point berättade denna händelse för guvernören, svarade han leende: »Que lastima, qua no les mataban»! (Hvilken skada, att ni icke dödade dem!)

Guvernörens bostad är icke annat än ett större blockhus, omgifvet af en med skottgluggar försedd palisadering. En smutsig chilensk soldat, som man hade kunnat taga för en straffånge, postade vid palatsets ingång och en annan sådan på dess platta tak. Husets inre öfverträffade dock vida dess yttre och vi funno i guvernören en högst intressant personlighet, som tycktes ega stor kännedom om dessa eljest så föga bekanta trakter. Utom öfver Sandy Point, regerar han äfven öfver Eldslandet, som Chili betraktar såsom sin tillhörighet — en föga afundsvärd egendom i sanning! Den unge guvernören tycktes emellertid vara särdeles mån om det samhälles framåtskridande, hvars framtid blifvit lagd i hans händer, och man bör hoppas, att han en gång måtte blifva i stånd att framvisa för verkden de gynnsammaste resultat i detta afseende, ty hans arbete är säkerligen ganska mödosamt.

Der vi sutto vid ett fönster i guvernörens beqväma bibliotek och vid en prima havanna och ett godt glas sherry blickade ut öfver sundets vidsträckta yta med Tierra del Fuegos snöbetäckta berg i bakgrunden, var det svårt att föreställa sig, att man vistades på en ort, som låg så afskiljd från hela den öfriga verlden, att nyheter ifrån denna erhöllos blott tvenne gånger om året med regulier post *).

Uti en inhägnad nära guvernörens bostad funnos tvenne ståtliga exemplar af guanaco-djuret. Det ena, som var en fullvuxen hane, bar sitt hufvud nära åtta fot öfver marken, då det stod upprätt. Detta djur hör liksom Perús och Bolivias alpaca och Equadors vicuña till det slägte, som i allmänhet kallas Llama, ehuru detta namn knappast är kändt numera i Amerika. Namnet Llama säges deremot vara den gamla indianska benämningen på »flock», hvilket sedan under någon tid adopterades af spanjorerne för att beteckna sjelfva djuret, hvilket vid deras första ankomst till Amerika utgjorde infödingarnes enda husdjur. Såsom sådant användes detsamma nu blott på några få ställen i trakten af Anderna, och då endast för att bära bördor, hvilka placeras på djurets af tjock ragg beklädda rygg. Deremot anträffas det i stor mängd vildt, såväl på östra sluttningen af Cordillererna som på den Argentinska pampans högslätter, och Nassaus officerare berättade, att de skjutit på guanacos på såväl den patagoniska som den eldsländska stranden af Magellans sund. Det fullvuxna djurets rödbruna ragg är nära en fot lång och nedfaller liksom en man på ömse sidor om ryggen. Det unga djurets hår är deremot ljusare och liknar det isländska fårets samt är det enda, som egentligen har något värde i handeln. För patagoniern är guanacon i många fall detsamma som renen för lappen. Han äter dess kött, som smakar liksom rådjurets, kläder sig i dess hud och förfärdigar tåg af dess tarmar. Djuret liknar på sätt och vis både fåret och kamelen samt har den sednares klufna nos, hvarigenom det i retadt tillstånd utsprutar på sin fiende en skarp, gulaktig vätska, hvilken nästan är att anse som dess enda försvarsvapen.

Nedkomna till stranden, funno vi der en familj patagonier, som nyss anländt till kolonien för att utbyta sina skinnvaror. De voro åtta män och fyra qvinnor, alla till häst, samt tillhörde en stam, som hvarje månad kommer hit i ofvannämnda ändamål. Det gladde oss att här finna den nästan som en sägen vordna berättelsen om patagonierns resliga växt besannad, ty de män vi sågo voro alla af mer än medelmåttig längd, och deras chef, Juan Caballero, en för öfrigt i Plataländerna och södra Chili välbekant personlighet, var ett ståtligt exemplar på sex fot och sex tum, med väl proportionerad figur och intelligenta drag. Han bar en fin guanacohud, förfärdigad af flere sammansatta skinn, hvilken hängde som en mantel öfver ena axeln och var bepfästad vid medjan. Kring fotlederna bar han groft arbetade silfverringar och kring hufvudet var en brokig sidenduk virad, såsom gauchos bruka det. Juan Caballero var en riktig dandy på sitt sätt, och såsom sådan gick han äfven bland de tarfliga kolonisterne, hvilka oaktadt sin spanska härkomst visade sig ovanligt höfliga emot honom. Tre af de åtföljande qvinnorna, som hade mycket slägttycke med señorerna i Sandy Point, vore deremot allt utom ståtliga, och det var till och med svårt att tänka sig, att de voro af samma menniskoras som männen, men det lär vara vanligt att sålunda finna de sydamerikanska indianernes qvinnor, till följd af det hårda och släpiga lif hvartill de äro dömda, fysiskt underlägsna männen, som ej anstränga sig mera än de behöfva. Ett undantag härifrån utgjorde likväl en fjerde dam, hvilken väckte uppmärksamhet lika mycket genom sitt behagliga utseende som genom sin rika utstyrsel. Det var nemligen en ung flicka, som sades vara Caballeros egen dotter. Hennes ovanligt fina drag och intelligenta uppsyn förrådde likväl spansk härkomst. Hennes drägt bestod af en kjol, som räckte till knäet, samt af en deröfver kastad blå poncho eller mantel af europeisk tillverkning. Det med omsorg upplagda håret, hvars långa flätor hängde ned på ryggen, var prydt med dinglande plåtar af en guld liknande metall, och der hon satt på sin lifliga gångare, hvilken såg lika vild ut som den lilla ryttarinnan sjelf, förde hon ovilkorligen tanken tillbaka till Cortez' och Pizarros dagar. Juan Caballero såväl som hans dotter talade ganska flytande spanska, hvilket språk dessutom lär

*) En ordentlig ångbåtsförbindelse är dock numera inrättad emellan Liverpool och Valparaiso via Magellans sund, så att Sandy Points kommunikationer med andra orter kunna anses vara betydligt förbättrade.

talas temligen allmänt, såväl af pampasindianerne som af araucanerne och de mera civiliserade bland patagonierne, till hvilka dessa, som ofta varit i beröring med europeer, kunde räknas.

Dessa patagonier betrakta sig som den Argentinska republikens undersåtar, och Juan Caballero, som af sitt folk kallades »capitan», hade besökt Buenos Ayres, der han af presidenten blifvit begåfvad med en hedersdolk för bevisade tjenster under det guerillakrig, som ännu pågår i vissa delar af Patagonien emellan europeer och infödda. De hästar de hade voro små och af den vanliga sydamerikanska rasen, men sågo ej så illa medfarna och vårdslösade ut som de, man eljest finner i händerna på Sydamerikas befolkning, vare sig gauchos eller indianer.

Och medan vi äro inne på kapitlet om hästen, kunna vi ej undgå att reflektera öfver den snabbhet, hvarmed detta djur spridts öfver hela den amerikanska kontinenten, sedan det blifvit der infördt af europeerne. Hvad Sydamerika särskildt beträffar, så berättas det, huru spanjorerne, då de efter sitt första försök att kolonisera Rio Platas stränder blifvit bortdrifna af indianerne, qvarlemnade några och tjugu hästar. Då de ett sekel derefter återkommo, funno de Pampas slätter öfversållade med vilda hjordar af detta djurslag. Numera finnes det knappast någon »rangerad» indian, huru vild han för öfrigt må vara, ifrån Gran Chaco i Brasilien till Patagoniens sydligaste gräns, som ej eger åtminstone ett sådant djur och blifvit så sammanväxt med detsamma, att han ej skulle kunna vara det förutan. Det är kändt, huru indianen som ryttare står öfver europeen. Äfven hans häst är den europeiska öfverlägsen i många fall. Hvilken kavallerihäst eller rashäst skulle väl förmå att bära sin ryttare i tjugufyra timmars galopp utan att derunder erhålla mera än en timmes hvila och en dryck vatten? En pampas-häst förmår dock detta, och gauchon skulle ej kunna berga sig med en gångare, som hade mindre uthållighet, under sina ständigt brådskande irrfärder öfver pampas. Utan att likväl vidare vilja utveckla pampas-rasens många beundransvärda egenskaper eller uppsöka orsakerna dertill, vilja vi blott anmärka en annan egenhet hos denna ras, som tyckes antyda, huru mycket förändringar till klimat och lefnadssätt inverka på rasers fysiska egenskaper. Det är nemligen den ombildning, som den andalusiska hästens hufvud undergått, sedan den blifvit inhemsk i Amerika. Dess pannben synes nemligen här hos nästan hvarje individ framskjuta i en så jemn båge ända till nosen, eller bilda hvad vi kalla »gums-hufvud», att denna omständighet, som hos oss visst icke räknas såsom någon rekommendation för ett hästkreatur, i Sydamerika deremot kan anses beteckna rasen, på hvilken man derigenom icke kan misstaga sig. Författaren påminner sig i anledning häraf, huruledes han, churu för öfrigt föga hästkännare, för några år sedan under ett besök i Kapstaden, då han i ett större stall skulle utvälja en häst till ett ridparti, nästan ögonblickligen bland en mängd engelska hästar fick ögonen på en af den ofvannämnda rasen och på förfrågan hos stallets egare, om den ej vore amerikansk, erhöll ett jakande svar. Med den kännedom, författaren då, från ett föregående besök i Buenos Ayres och Montevideo, hade om de utmärkta egenskaperna hos denna ras, dröjde han ej heller länge i valet och »The River-Plate pony», som djuret vanligen kallades, bar honom sedan på mången angenäm utflygt i Kapstadens vackra omgifningar.

Men åter till Sandy Point. En ännu litligare handel än förmiddagens uppstod emellan oss och de nyss anlända patagonierne, hvilkas skinnvaror voro af betydligt bättre beskaffenhet än de, som utbjödos af kolonisterne och hvilka endast voro afskrädet af de hudar, som, utgörande chilenska regeringens monopol, här hopsamlas för att årligen afhemtas af ett från Chili afsändt fartyg.

De nuvarande priserna på dessa varor, som naturligtvis under årens lopp stigit betydligt, voro 100 ℔ tvål och 100 ℔ socker för en guanaco-fäll, så stor som en ordinär filt, samt 20 till 30 ℔ tobak för en matta af strutsskinn. För några få år sedan blott erhöllos dylika varor för så godt som intet i dessa trakter, men äfven de nyss nämnda priserna kunde anses låga, i betraktande af det värde de nu hafva i den europeiska marknaden, ty i London betalas en god guanaco-hud med ända till 40 pund sterling. Det är förbjudet här att använda vapen eller »aguardiente» såsom bytesvaror med infödingarne, churu dessa artiklar eljest just höra till dem, som högst uppskattas af alla vilda folk, af huru usel beskaffenhet de än må vara.

För att förbättra rasen af härvarande boskap hade vi från Falklands-öarna medfört tre kor och en tjur såsom present ifrån guvernören derstädes till koloniens styrelse. I utbyte erhöllo vi såsom prof af Sandy Points produkter en mängd grönsaker, såsom hö för våra djur, potates, sallad m. m., men alla dessa artiklar kunde till sin qvalité icke ens jemföras med de utmärkta artiklar af samma slag, som vi några veckor förut provianterat oss med på de kala och skoglösa Falklands-öarna.

Omkring 18 mil från Sandy Point inne i landet äro nyligen kollager upptäckta, som gifvit prof af användbar beskaffenhet och blott vänta på händer för att upparbetas. Spanjorernes afkomlingar äro dock näppeligen män härför, och då vi gingo ombord på aftonen, kunde vi ej underlåta att anmärka, huru oändligt olika utseende denna kolonie skulle företett, om den från början varit befolkad med amerikanare, engelsmän eller tyskar, de enda folk, som verkligen visat sig kunna kolonisera. Och mera än en gång under passagen genom sundet framstälde den aldrig hvilande fantasien, vid åsynen af de med rik växtlighet höljda stränderna, taflor af dessas möjliga utseende i en aflägsen framtid, då nordens folkstammar hunnit tränga äfven hit och med den energi, som är dem egen framför söderns, förstått tillgodogöra sig de ofantliga rikedomar, som utan tvifvel ligga i dessa urskogar och berg. När skola städer pryda Magellans sunds stränder och fartyg hvimla på dessa farvatten, som, churu så föga kända, eller rättare så misskända, dock kanske erbjuda lika stort fält för civilisation och odling, som månget redan öfverbefolkadt land på andra kuster?

Under det vi lågo i Sandy Point, hade en jemn, ostlig bris, något högst ovanligt på denna latitud, krusat sundets yta. Vi voro ej lika lyckliga följande dag, då vi begåfvo oss af på morgonen, ty det gamla vestliga byvädret hade åter börjat, och det var blott skymtvis, som vi under gången genom de nu rakt sydvest sig sträckande sunden kunde skönja stränderna. Under ett af dessa klara ögonblick lyckades vi få se en skymt af det 6,000 fot höga berget »Sarmiento», det högsta af Eldslandets berg. Liksom en hvitklädd jätte tornade det upp sig öfver andra, mindre höga, snöbeklädda bergstoppar.

Klockan 3 e. m. hade vi anländt till Port Famine, stället, der den i vår skildring förut omnämnda kolonien var belägen. Som vanligt rustades genast till exkursioner i land, churu regnet öste ned i strömmar och kylan var ganska betydlig. Ett af partierna, som skulle med bössan ströfva igenom skogen, landade vid en udde, hvarest den förra straffkolonien varit belägen, för att efter en marsch rundt om den söder derom belägna viken uppsöka den andra afdelningen, som åter landat vid den här utfallande lilla Sedgerfloden för att försöka ett varp med noten.

Landskapet, som omgifver viken, är af utomordentligt pittoresk natur, och öfver de skogbevuxna höjderna längs in i densamma reser sig det 1,300 fot höga San Felipe-berget, som äfvenledes är ända till toppen betäckt med yppig växtlighet. Första besöket gälde de straxt ofvanför landningsplatsen belägna ruinerna af den straffkoloni, som för några och tjugo år sedan här anlades af chilenska regeringen, men hvilken, som ofvan blifvit nämndt, sedan flyttades till Sandy Point. Fångarne gjorde här sjelfva slut på kolonien, i det de gjorde myteri emot garnisonen, mördade män, qvinnor och barn, togo en skonare i hamnen samt seglade sin väg med denna, sedan de massakrerat dess besättning. Det ligger dock en viss tillfredsställelse deri, att man erfarit, det dessa pirater sedermera erhöllo sitt välförtjenta straff. Vid San Carlos de Ancud på ön Chiloë visas än i dag den plats, hvarest de blefvo dödade på samma sätt, som det en viss fransk konung tillämpade på den förmente mördaren Darien.

En fyrkantig inhägnad, omgifven af ett halft förfallet trästaket, utvisar byns gamla plaza, som sedermera blef begrafningsplatsen för massakerns offer. En murknad stubbe i dess midt är den enda lemningen af ett kors, som för några år sedan fanns der, men som efter hand blifvit sönderplockadt af reliklystna resande. Ett gammalt jordverk med två eller tre förrostade kanoner dominerar begrafningsplatsen och ruinerna.

Under det vi stodo och betraktade dessa, sprang ett rådjur fram ur några buskar i närheten, men vi hunno ej få våra bössor i ordning, förrän det försvunnit i skogen. Detta gaf emellertid anledning till några fåfänga försök att intränga i denna, men tistlar och taggiga slingerväxter gjorde tillsam-

mans med kullfallna träd och annan bråte, som betäckte marken, allt vidare inträngande omöjligt. Under detta arbete råkade vi emellertid sjelfva så fördjupa oss, eller rättare snärja in oss i det famnshöga trasslet af en slags slingerväxt, som betäckte marken, att vi nödgades anlita knifvarne för att frigöra oss derur. Härunder såg förf. för första gången i dessa trakter en colibri, en liten brunfärgad varelse knappast större än en fjäril. Ett försök att fånga honom misslyckades till följd af terrängens beskaffenhet. Det var också bra förargligt att se den djerfve bytingen, med sitt qvitter liksom hånande sin förföljare, blott steg för steg, men alltid på helt kort afstånd, flytta sig undan denne, som nedsjunken ända till axlarna i snäret ej ens var i stånd att upplyfta sin hand högt nog för att med hatten fånga den utmanande spefågeln. Med händer, kläder och ansigte på ett högst obehagligt sätt sönderrifna af det taggiga fängslet lyckades vi slutligen komma derur, men ej förrän efter mera än en timmes arbete fingo vi åter skåda stranden, hvarifrån vi hela tiden hörde upprepade rop från vårt sällskap till vägledning. Litet hvar buro vi emellertid märken af klättrandet bland de slippriga klipporna vid Port Famine och ingen gick miste om mer eller mindre kännbara minnen deraf.

Att några vidare försök att inträngа i skogen ej gjordes, faller af sig sjelft, och sällskapet började så småningom tåga fram längs den sandiga stranden för att enligt planen kringgå viken. Härunder skötos flere beckasiner, som helt och hållet liknade gamla verldens, samt ett slags stor hackspett med rödt bröst, som syntes talrikt representerad äfven vid Sandy Point, der den kallades »Carpintero». Man stoppar med tacksamhet i jagtväskan allt hvad man får på dylika färder, och skeppskockar få i sanning ofta nöja sig med sämre vildt än detta, när de stundom söka glädja sina kunder med »paj på vildt».

Bättre jagt än detta väntade oss dock i Port Famine. I det vi närmade oss till vikens inre, upptäckte vi, att den svärmade af änder, hvilka summo omkring i en bassäng, som det utfallande tidvattnet hade lemnat efter sig i den grunda vikens midt. Att komma dit var ej någon lätt sak, ty en förut af vattnet höljd dybank af nära en half mils bredd, som syntes genomskuren af hundrade små kanaler med mer eller mindre djupt och dyigt vatten, måste först passeras. Nu började emellertid ett hoppande på de emellan dessa uppspringande backarne, hvilka nästan utgjorde ett sammanhängande helt, till kanten, der vårt blifvande byte simmade. Men den lösa marken gjorde framåtskridandet långsamt och besvärligt. Några hade, vare sig af ekonomi eller för att känna sig mera lediga, aftagit större delen af sina kläder i land, men som regnet åter börjat hälla ned, hade de fleste, som redan voro genomvåta, ej vidtagit detta försigtighetsmått, Der ryckte nu en kedja af 20 man fram med »färdigt gevär» och i vatten och dy upp till knä. Änderna, förmodligen obekanta med dylika representanter från den civiliserade verlden, anade ej den hotande faran och lågo derför stilla, till dess de raskaste af våra jägare hunnit dem inom skotthåll. Banken höjde sig på denna plats, så att den erbjöd ett någorlunda stadigt fotfäste. »Pang, pang» började det nu smälla ifrån alla sidor, och en minut sednare syntes ett dussin änder eller flere vända benen uppåt, under det resten af flocken, hvilken utgjordes af flere hundra stycken, blott långsamt drogo sig undan, liksom anande, att ej allt stod rätt till, då de sågo den ovanliga manöver deras kamrater gjorde. Så föga hafva dessa djur här ännu lärt sig frukta jägaren, att vi troligen utan stor ansträngning skulle hafva lyckats nedskjuta hela skaran, om vi försökt det. Men vi hade redan flere änder, än som kunde beqvämt transporteras, och det återstod blott att bemäktiga sig bytet, som flöt omkring på vattnet på ett afstånd af omkring 50 steg. Att floden redan inträdt och att vattnet följaktligen var i stigande hade ingen i sin ifver tänkt på, ty i så fall hade man endast behöft vänta, till dess änderna drefvos af strömmen mot land. Nu beslöts i stället att simmande bemäktiga sig dem, och några frivilliga satte genast detta beslut i verket, sedan de lemnat sina kläder i vård åt kamraterne på banken, hvilka å sin sida följde de simmande med spänd uppmärksamhet, åseende huru de arbetade bland tången, eller togo bottnen för att hvila sig och åter fortsätta arbetet. Nu är en väglängd af 50 steg i vanliga fall en småsak för en simmare, men i ett vatten som detta, hvilket under ebben ej var annat än en af sjögräs uppfyld pöl, hade det sig ej så lätt att komma fram. Våra simmare uppnådde likväl lyckligt sin fångst, och efter ytterligare några resor hade vi alla de skjutna änderna i vårt våld. Dermed tyckes

det, som om vårt besvär borde hafva varit slut, och vi vände oss redan om för att uppsöka en torrare del af banken, ty vi hade gått ut i vattnet så långt som möjligt för att vara våra simmande kamrater närmare, då vi till vår öfverraskning funno, att hela banken var försvunnen och icke en torr fläck synlig emellan oss och land. Vår ställning var för ett ögonblick både löjlig och kritisk, ty tidvattnet var i starkt stigande och rusade nu liksom en ström in i viken; något som ofta är fallet i trånga farvatten när floden är stark. Vår landgång var sålunda utplånad, och ehuru vi ännu visserligen blott stodo i vatten till fotknölarna, så var det djupare närmare land, hvarest bottnen var genomskuren af denna labyrint af småkanaler, som vi förut omnämnt och öfver hvilkas botten vattnet nu stod minst 6 till 8 fot. Regnet störtade ned fortfarande och solen var i nedgående, under det att tre mil ännu återstodo oss att vandra, innan vi kunde uppnå embarkeringsplatsen vid Sedgerfloden. Det var sålunda ingen tid att förlora.

Instinktmessigt formerade sig truppen i »indiansk fil», eller kanske begripligare »i gåsmarsch», en benämning mer än någon annan betecknande för vår tillfälliga ställning. Och tåget hade varit värdt att skåda af hvem som heist, som ej behöfde deltaga deri. I têten marscherade våra af några kläder ej vidare besvärade simmare, våra vandrande »djuplod», med hög röst kommenderande »styrbord» eller »babord», alltsom de förlorade fotfäste på ena eller andra sidan. Dernäst följde »sansculotterne» och sist alla de öfriga, bärande egna och andras vapen, kläder och byte öfver hufvudet.

På detta sätt uppnåddes »terra firma», och nu var ett slags toilett af nöden för att kunna fortsätta färden. Härunder började några af våra simmare att liksom de andra se sig om efter de på stranden qvarlemnade kläderna; men huru förvånade blefvo vi icke att efter en stund se dem återkomma lika blottade, som de gingo. Deras kläder hade försvunnit. De mindes fullkomligt den plats, på hvilken de lagt dem, men de funnos ej vidare der. En mangrann upptäcktsresa till stället aflopp med samma resultat. Sällskapet började betrakta hvarandra med frågande och till och med misstänksamma blickar, ty temligen djerfva s. k. »practical jokes» spelades väl ofta kamraterne emellan ombord, men att äfven här göra detsamma under närvarande omständigheter — det hade dock varit något vågadt. Kunde man väl antaga, att patagonier och eldsländare redan spårat upp oss och börjat sin plundring med att lägga sig till några par sönderrifna »inexpressibles», om hvars bruk de omöjligt kunde hafva någon aning? Eller hade regnet, som under de föregående timmarnas skyfall verkligen bildat små floder i skogen, spolat de förkomna effekterna i sjön, i hvars djup de nu kanske utgjorde ett tvistefrö emellan krabborna? Frågorna måste lemnas obesvarade, ty med eller utan kläder måste återfärden anträdas. Denna gång gick det i »marche forcée» och en timme efter mörkrets inbrott hade vi lyckligt upphunnit stället på vikens andra strand, som var vår mötesplats. Den dervarande afdelningen af vårt sällskap hade redan uppgjort en stor eld på stranden, och det dröjde ej länge, förrän vi alla voro grupperade omkring denna, för att vid en välgörande dryck »grog» med tilltugg skildra dagens äfventyr för hvarandra. På detta sätt tillbragtes tiden angenämt nog under inväntan på vår båt, samt på några kamrater, från hvilka vi blifvit skiljda redan vid landningen. Härunder återvände våra fiskare ombord, med sin fångst af 16 centner god fisk, som de tagit med noten utanför Sedgerfloden, samt medtogo dem af det andra partiet, som voro mest i behof af att komma ombord. Alla öfriga stannade qvar vid elden för att invänta den andra båten, hvars årslag redan hördes på afstånd.

Nu inträffade någonting, som var väl egnadt såväl att hjelpa oss att fördrifva tiden som att gifva oss någon ersättning för dagens utståndna mödor, åtminstone såvida någon del af ändamålet med vår exkursion i land var att få studera litet Patagon-lif. Vi hade nemligen nyss börjat att med bösskott signalera för våra vilsekomna kamrater, hvarest vi befunno oss, och redan erhållit några skott till svar ifrån skogen, på motsatta sidan af viken, då helt plötsligt ett litet fult och lurfvigt djur sågs närma sig elden. Instinktmessigt höjdes några bössor emot den objudne gästen, som efter hvad vi i hastigheten tänkte ej kunde vara något annat än en varg, eller puma, då detsamma med ett isskännligt läte — och detta troligen till stor lycka för sitt skinn — introducerade sig som en individ af hundslägtet. I denna värdiga förelöpares spår följde nu tio eller tolf stycken half-

nakna, brunaktiga varelser, som liknade menniskor och, sedan de närmat sig, verkligen befunnos vara ett sällskap eldsländare. Dessa, som antagligen kommit öfver på patagoniska sidan för att fiska, hade sett vår förra bät aflägsna sig och vågade nu närma sig, sedan de trodde vårt sällskap förminskadt. Den ringa fruktan de visade, i det de utan ceremonier trängde sig emellan oss och elden, lät oss förmoda, att detta ej var första gången, som de sammanträffade med hvita, ty vi antaga, att deras mening var hederlig. De, som togo första steget till ett närmande, voro ett par af deras qvinnor, hvilka hade den djerfheten att komma och fingra på våra kläder och jagtväskor, hvilkas sammansättning tycktes på det högsta väcka deras beundran, eller kanske girighet, till att döma af deras miner och några grymtande ljud af förnöjelse.

Det var första gången vi sammanträffade med menniskor af denna ras, som nu, sedan hottentotterne äro utdöda, helt säkert äro, åtminstone i fysiskt afseende, de mest missbildade menniskor, man gerna kan anträffa. Vi kunde ej spåra annat än den mest fullständiga djuriskhet i hela deras utseende, och det skulle ej förundra oss, om det var åsynen af dylika varelser, som gaf Darwin första uppslaget till hans teori om apmenniskan. De voro alla småväxta, med ytterst smala extremiteter och de onaturligt långa armarna påminte om chimpanzen, sådan man ser den i »Zoological Gardens» i London. Ett långt stripigt hår nedföll öfver axlarna och utgjorde deras enda betäckning med undantag af ett stycke skälskinn, två fot i fyrkant, som bars lindadt omkring höfterna så långt det räckte. Några af karlarna hade äfven ett stycke hud öfver skuldrorna, och en af dem, som tycktes vara familjens hufvudman, hade målat sig med röd lera i ansigtet samt påminte ej obetydligt om John Styx uti »Orpheus i Underjorden». Det var möjligen vid tanken på denna slående likhet, som en af våra kadetter började med hög röst sjunga den melodi ur nämda opera, som slutar med »ha! ha! ha!» och skulle just repetera densamma, då pescherä-sällskapet i hast började se lifliga ut. I ett nu voro de på benen, och med skrällande röster instämmande uti något, som tycktes vara ämnadt föreställa »ha! ha! ha!» började de att springa och hoppa omkring elden samt vrida sina kroppar på ett sätt, som i afseende på vildhet och osmaklighet lemnade intet vidare att önska. Detta var nu en egen metod att introducera sig, men var det deremot deras mening att blott roa sina gäster, så lyckades de deruti, ty att detta uppträde midt i natten föreföll oss litet hvar ganska uppbyggligt, är helt naturligt, och vi voro rätt glada, att ödet sålunda kommit oss till hjelp att fördrifva vår långa väntan. Ett mera demoniskt uppträde kunde ej heller den djerfvaste fantasi framställa, och från vår observationspunkt under ett träd, på något afstånd ifrån elden, var taflan verkligen så egendomlig, att vi blott beklaga, att ingen pensel fanns till hands för att bevara densamma.

Bland den mängd småsaker, som vi utdelade åt dem, tycktes de icke värdera någon högre än tobaken och dernäst en mängd småfisk, som våra fiskare ej ansett löna mödan att föra med sig, utan qvarlemnat på stranden. Denna anammades af den förut nämnde karlen, som tycktes vara familjens öfverhufvud, samt utdelades af honom åt hans följeslagare, sedan han utvalt de största fiskarna för sig sjelf. Emot vår förmodan sågo vi dem steka fisken i glöden, innan de åto den, men att rensa densamma kom naturligtvis icke i fråga.

Vid eldskenet var det ej lätt att kunna göra några noggrana iakttagelser öfver dessa pescheräers anletsdrag. Några få tycktes dock framställa den vanliga sydamerikanska ansigtstypen, men alla hade de detta fullkomligt djuriska uttryck i sina drag, som, tillsammans med de vilda och liksom skygga ögonen, det långa, ragglika håret, den smutsgula hudfärgen och den framåtlutande ställningen, så framstälde typen af apan, att vi ej kunde förundra oss öfver, att personer funnits, som tviflat på att dessa varelser voro menniskor som vi.

För att praktiskt utröna, hvilken grad af intelligens kunde väckas hos denna ras, medförde den engelske kaptenen Fitz Roy år 1830 trenne infödingar, två gossar och en flicka, från Eldslandet till England. Dessa, som då voro ganska unga, kläddes upp och blefvo väl hållna ombord under resan till England. Anlända dit inackorderades de på ställen, hv[illegible] ingen möda sparades att på ett praktiskt och lämpligt sätt bibringa dem upplysning, och t[illegible] af dem gjorde härunder ganska stora framsteg; de lärde att tala, läsa och skrifva engelska sa[illegible]ade efter några års för-

lopp så utvecklat sig, att man på deras egen begäran beslöt sända dem åter till Eldslandet såsom missionärer.

Kapten Fitz Roy, som hela tiden lifligt intresserat sig för sina skyddlingar, lät dem göra resan på hans eget fartyg. De ilandsattes på ett ställe nära den plats, hvarifrån de blifvit förda, tillsammans med ett ganska betydligt förråd af vapen, husgeråd och proviant. Dessa infödingars emottagande af deras egen ras skedde alldeles utan ceremonier eller synbara känslouttryck å någondera sidan, och då kapten Fitz Roy ett år sednare återvände till samma plats, påträffade han det ena af sina fosterbarn naket och förfallet samt utan annat intryck af de lärdomar, han bibragt detsamma, än minnet af sin beskyddare, för hvilken det sökte förklara sina känslor i några brutna engelska ord.

I sammanhang med denna historia må nämnas några uppgifter om infödingarne på Eldslandet, som meddelades oss af en viss kapten Smiley på Falklands-öarna, men sedan vi kommit att nämna detta namn, torde läsaren tillåta, det vi göra en afvikelse från ämnet och först med några ord omnämna denne egendomlige mans personlighet.

Kapten Smiley är kanske den man, som längre än någon annan varit bosatt på dessa höga latituder i den fjerran södern, ty det är nu i 58 år, som han oafbrutet vistats der. Hans utseende och verksamhet tillkännagifva knappt en ålder af 50 år, men en annan af Falklands-öarnas kolonister berättade, att hans fader känt Smiley i 70 år och att dennes verkliga ålder ej kunde vara mindre än 90 år, churu ingen, kanske icke ens han sjelf, kände den fullkomligt. Till sitt yrke är Smiley för närvarande sjöman, men om hans tidigare lif röra sig många. hemlighetsfulla historier, af hvilka en del möjligen ej saknar grund. Han går emellertid under namnet af »för detta skäl- och hvalfangaren» Smiley och är känd af hela verlden, så af hvit som vilde, längs hela kusten, från Uraguay till Chili. Hans personliga bekantskap med infödingarne i Eldslandet och Patagonien, på hvilkas stränder han tillbragt större delen af sitt lif, är större än någon annans, och han är troligen den första menniska, som dubblerat Kap Horn alldeles ensam. Detta verkstälde han under en svår storm uti en liten 50-tons skonare, sedan hans besättning blifvit spolad öfver bord.

De tjenster, hvarmed han på sednare tider bisprungit strandade skepp, äro talrika, och, olikt de flesta personer af hans klass, har han lyckats samla en betydlig förmögenhet, resultatet af ett lif rikt på märkvärdiga öden, men äfven på goda gerningar.

Vid sin höga ålder är Smiley ännu vid jernhelsa och liflig som en yngling, då han kommer tillsammans med ungdom. Såsom egare af en skonare har han på sednare åren varit engagerad i engelska regeringens tjenst, att föra den månadtliga posten emellan Montevideo och Falklandsöarna*).

Hvad kapten Smiley berättade om eldsländarne tyckes dock ej vara egnadt att gifva några förhoppningar om möjligheten af civilisationens spridande bland dem. De höra otvifvelaktigt till en af dessa folkraser, som, hvad gagn de än må hafva gjort på jorden, äro dömda till att dö ut. Och kapten Smiley påstod, att infödingarne under det halfva sekel, hvarunder han varit i tillfälle att se dem, hade reducerats i antal till knappt hälften af hvad de voro, då han först uppträdde ibland dem. Skälet härtill, såvida påståendet är sannt, må vetenskapsmän utröna, men ej tyckes det här vara detsamma som det, hvarmed man eljest är färdig att komma fram, då frågan är om orsaken, hvarför de vilda folkstammarne äro i så starkt aftagande öfver hela jorden, nemligen »att de undanträngas af de hvita» — att det är mörkret, som viker för ljuset. Inga hvita hafva ännu sökt bestrida eldsländarne eganderätten till deras kyliga land.

Se här vidare, hvad kapten Smiley erfarit om eldsländarne. De lefva i många olika stammar, som äro betydligt skiljda från hvarandra, såväl i afseende på utseende som lefnadsvanor. De, som bo närmast stränderna af Magellans sund, lefva hufvudsakligen af fisk och musslor samt hafva då och

*) Vid vår återkomst till Falklands-öarna ett par år sednare erforo vi, att kapten Smiley nyligen aflidit af cholera i Montevideo En af hans egenheter var att alltid medföra 20,000 dollars i klingande mynt hvar han vistades, och efter hans död fann man mycket riktigt denna summa i hans kajuta. Smiley hade testamenterat all sin egendom till välgörenhetsinrättningar och man fann af hans papper, att han hade haft betydliga summor deponerade i New-York.

då såsom läckerhet någon skäl, hvilken de lyckats fånga, eller någon död hvalfisk, som drifvit i land. Dessa stammar äro kanske de, som stå lägst bland eldsländarne. På östra Eldslandet deremot, der såväl guanacc som andra patagoniska djur lära finnas, lefva de af jagt och äro på sätt och vis uppblandade med patagonierne, till hvilka de närma sig. Deras vapen äro pil, båge och stenar, hvilka sednare de kasta utan slunga med en utomordentlig träffsäkerhet och kraft på ända till femtio stegs afstånd. Menniskoätande är ännu i bruk bland dessa barbarer, då tillfälle erbjudes, och Smiley berättade, ehuru kanske ej med fullt anspråk på att blifva trodd, huru han för några år sedan besökte en gammal bekant pescherä-höfding, hvilken han fann sysselsatt med att förtära några utvalda stycken af sin hustrus kropp för att, såsom han anmärkte, utröna, i hvilken form hon behagade honom mest.

Eldsländaren ser alltid ut som han skulle frysa. Äfven under den varma årstiden skakar han tänder och ger genom omisskännliga tecken tillkänna, att han är i behof af klädesplagg, som han likväl ej gitter skaffa sig. Han skyr allt hvad vi kalla beqvämlighet. De små hyddor vi nyss sett voro sammanlätade af grenar, hopböjda mot toppen, hvarest de lemnade en öppning för röken att gå ut igenom; och midt på marken i hvarje hydda funno vi lemningar af en eldstad samt musselskal och fiskben, hvilket tycktes bevisa, att dess invånare brukade tillreda sina måltider i densamma. En tre fots öppning tjenade till ingång. Hyddans höjd öfversteg icke sex fot och dess bas var åtta till nio fot i diameter. Bäfvern bygger sig en rymligare och bättre bostad än denna! Men eldsländaren har kännedom om eldens begagnande, och deruti står han öfver såväl bäfvern som några vissa vilda menniskostammar. Hans metod att göra eld är densamma, som man öfverallt finner hos vildar, nemligen att med ihärdighet häftigt gnida tvenne trädstycken af olika hårdhet emot hvarandra. För att likväl ej ständigt behöfva tillgripa detta medel, underhåller han alltid en eld vid sin lägerplats, liksom i sin canoe. Denna farkost, som mäter omkring 15 fot i längd, är förfärdigad af hudar, hvilka äro hopsydda med smala skinnremmar samt utspända till sin form medelst trästräfvor. Midt i farkosten ligger en hög af sand och sten, som utgör underlag för den »eviga elden». Man kan ej tänka sig bräckligare farkoster och likväl ser man dem ofta, i det stormigaste väder, paddla sig fram öfver de upprörda fjärdarne och sunden.

Hvad våra eldsländare på stranden vid Port Famine beträffar, så lemnade vi dem snart i ostörd besittning af elden, sedan våra vilsekomna vänner äfvensom den efterlängtade båten anländt. Likväl skulle ej denna dag slutas utan ännu ett äfventyr. Vår båt hade nemligen landat på ett stenigt ref vid stranden, och som tidvattnet nu åter började falla ut, ty det var efter midnatt, stod den så hårdt på grund, att det först efter betydligt arbete lyckades oss få densamma flott.

Att tidvattnet stundom spelar den dervid ovane elaka spratt, det har bland andra, Victor Hugo, genom sina fasaväckande fantasier, sökt visa verlden. Vi skulle nu kunna rikta hans erfarenhet i afseende på denna företeelse med den försäkran, att dylik äfven kan hända den dervid vane. Men att på detta sätt tvenne gånger blifva vilseledd, först af floden och sedan af ebben, kunna vi endast tillskrifva oregelbundenheten af dessa fenomen härstädes, såväl som den lätthet, hvarmed man glömmer, att de existera, då man ser sig på alla sider omgifven af land.

Under färden till skeppet kunde vi ännu se de vilda gestalterna svärma omkring elden och höra deras entoniga »ha! ha! ha!» som kanske efter denna märkvärdiga episod i deras lif af dem adopterades som folksång. Hvilken heder för Offenbach!

Kl. 2 på morgonen anlände vi ombord, och det är svårt att säga, hvilket då en jöd den största njutningen, antingen en varm måltid, ombyte af kläder eller kojen. I dagningen hade vi besök af ett annat sällskap eldsländare, som till och med vågade sig in på vårt däck till stor förlustelse för våra blåtröjor, hvilka hade en oemotståndlig lust att göra de besökande till föremål för dagsaktens rengöringsarbete i stället för däcket; en operation, som nog skulle hafva gjort dem godt, men på samma gång beröfvat dem deras varmaste klädesplagg — smutsen.

Samma morgon lemnade Zealous Port Famine. Byvädret fortfor, men emellan byarna sken solen klart och gaf oss ännu ett tillfälle att få en öfverblick öfver Magdalenasundet och berget Sarmiento på eldsländska sidan. Mera än hundrade spetsiga pikar reste sig inom synkretsen, alla

täckta af evig snö. I trånga bugter och omgifvet af höga klippor slingrar sig Magdalenasundet, hvars vatten aldrig skådat solen, emellan dessa berg ut till Södra oceanen der det mynnar ut ibland ett kaos af grund och klippor, emot hvilka en evig bränning bryter.

Naturforskaren Darwin säger om Magdalenasundet, att det framställer taflan af ingången till en annan sämre verld, och Gustave Doré har målat scener, mycket liknande dem, som denna passage framstälde i sitt nya, utmärkta planchverk till Dantes »Infernio».

Under fortsatt oväder passerade vi Kap Froward, den sydligaste udden af Amerikas fasta land. Det är en svart och väderbi'en klippa af 1,000 fots höjd och utan vegetation. Byarna aflöste hvarandra, täflande i styrka, i det de utöste sitt innehåll af regn eller snö öfver oss. Stundom inhöljdes vi så i mörker, att knappast den närmaste stranden syntes. Vid sådana tillfällen måste vi stoppa, till dess vi fingo sigt igen. Kl. 3 e. m. uppnåddes slutligen »Port Gallant», en af dessa små och liksom i berget insprängda hamnar, hvilka erbjuda tillfälligt skydd under passagen genom denna del af sundet och af hvilka ett stort antal lär finnas. Denna liknar en sjunken krater. En remna på sidan lemnar skeppet tillträde till bassängen, hvars väggar äro berg. Vår fregatt var för stor att ankra inuti densamma och måste lägga sig utanför. Men Nassau, ombord på hvilket vi af en händelse tillbragte detta dygn, gick in och fann der en ypperlig hamn. Det plötsliga afbrottet från stormen der ute till lugnet och tystnaden här inne hade någonting naturligt med sig, och det enda ljud, som hördes, var sorlet af några bäckar, som stänkte ned från de lodräta klipporna omkring, eller skränet af en och annan sjöfogel, som skrämdes upp af våra posters rop.

Hela den följande dagen fortforo byarna med samma raseri, hvarför vi lågo qvar. Detta tillfälle begagnades af våra jägare, som i trots af ovädret ströfvade igenom trakten, men de återkommo, som vanligt, genomvåta, sönderrifna, uttröttade och utan byte; dock alla uttömmande sig i loford öfver den rika och storartade naturen. Medförda buketter af röda fuchsior och hvita liljor, som de funnit i öfverflöd, gåfvo äfven dem, hvilka af tjensten varit nödgade att dröja ombord, någon idé om strandens flora, och mången dag efteråt fingo vi fröjda oss åt de präktiga blor na på middagsbordet.

En stunds klar himmel på aftonen tillät en öfverblick af det omgifvande landskapet. Skogbeklädda berg omgåfvo på alla sidor sundet med dess arkipelag af täcka ögrupper och egendomliga klippformationer. Öfver denna förgrund framträdde i söder en glänsande rad snöklädda bergstoppar, starkt kontrasterande mot den djupblå himlen öfver och den mörkgröna skogen under. Längs bergens bugtiga raviner och ibland skogens löfverk framskimrade små strömmar likt hvita band, för att sedan öfver en lodrät strandklippa göra slutsprånget i sjön. Naturen i denna del af sundet har samma karakter, som den man träffar i några fjordar på Norges vestkust, men den är oändligt mera storartad.

På en holme utanför inloppet till Port Gallant ligga några pescherähyddor, hvilka antyda, att infödingarne stundom besöka denna plats. I närheten af dessa syntes en mängd namnföräden uppsatta af fartyg, som passerat förbi. Vi sökte förgäfves bland dessa efter »Eugénies» och »Gefles».

Sedan vi af ovädret nödgats att dröja här ännu ett par dagar, fortsatte vi slutligen tidigt en morgon, för att på vinst och förlust genom »Long Reach» uppnå »Playa Parda», som var utsedd att blifva vår sista nattstation i sundet.

De kustscenerier vi passerade denna dag voro ännu mera imponerande och ovädret om möjligt ännu svårare än de föregående dagarnas. I sanning vildt susade dessa »willy waws» emot oss, sopande med sig massor af snö från bergen. Men byarna varade vanligen ej länge, och emellan dem lyste solen fram från den klaraste blå himmel samt gaf en bländande glans åt isen på de aflägsna bergstopparna. Under de tjocka bymoln, som drogo fram öfver sundet och dess djupt emellan branta klyftor ingående fjordar, bildades vid sådana tillfällen de briljantaste regnbågar, och man kunde kanske samtidigt i någon annan rigtning skönja snöstormarna, huru de hvirflade fram öfver bergens isfält. På ett par ställen gingo glaciererna ända ned till sjön och framstälde då, der de på afstånd sedda liknade ofantliga skimrande vattenfall, taflor, dem trolngen ej någon målares pensel och ännu mindre en svag penna skulle kunna återgifva.

Ehuru kusterna här ännu på många ställen voro klädda med skog, hvars dunkla, hela året om friska grönska ej litet höjde det helas omvexlande prakt, hade scenerierna likväl nu mer och mer antagit ett vinterlikt utseende, och medeltemperaturen, som under vår vistelse i Sandy Point varit + 18° Cels., hade här fallit till + 3 à 4. Det föreföll, som om vi från ett grönskande och varmt lågland så småningom uppstigit i en alpregion af flere tusen fots höjd. Men hade väderleken på samma gång blifvit obehaglig, så hade vi full ersättning derför i beundran af strändernas hänförande panorama, som kanske för få resande framträdt i så fördelaktig dager som för oss.

Vid Playa Parda funno vi blott en osäker och dålig ankarplats för fregatten utanför en liten inre hamn, liknande den vid Port Gallant. Med tre ankare i botten och maskinen stundtals i gång, var det med knapp nöd vi kunde hålla oss fast på en plats, som på ena sidan af skeppet gaf 7 och på den andra 28 famnars djup. Detta talar tillräckligt för säkerheten af denna hamn, som fått en viss ryktbarhet genom de många skepp, som der drifvit på land och ibland hvilka engelska fregatten Sutlej för några år sedan var nära att här sluta sin resa till Stilla hafvet.

Ifrån Playa Parda ångade vi följande dag ut genom »Sea Reach», som sundets vestligaste del kallas. Kusterna äro här fullkomligt sterila, förmodligen emedan de ligga öppna för de här rådande vestliga ovädren. Den södra stranden utgöres af »The Land af Desolation», hvars utseende gör väl skäl för namnet, och den norra af en klippig kust, genomskuren af en mängd djupt ingående vikar och fjordar, af hvilka en stor del ännu icke äro kända. Det är med en känsla af högtidlig undran, som man vid passerandet blickar in i dessa okända farvatten, hvilkas tillvaro man ser i verkligheten, men icke återfinner på kartan. Om ett par år skall dock Nassau hafva undersökt dem alla, och då kommer intet oupptäckt kustland att finnas mera på Sydamerikas karta.

Detta fartyg lemnade oss här för att återgå till sitt sjömätningsarbete. Vid middagstiden passerade vi Kap Pillar, Eldslandets stormpiskade förpost i vester. Mot aftonen uppsprang en frisk, sydlig bris, och före solnedgången ilade Zealous, höljd af segel, ut öfver Stilla oceanens långa dyningar.

Den gamla sydvesten lät dock ej länge vänta på sig igen, ty före natten red Zealous under bottenrefvadt stormärssegel och stormsegel öfver sjöar, som till fullo satte hennes sjöduglighet på prof, under det maskinen fick arbeta med full kraft för att hålla oss klara från land. Detta oväder fortfor i fyra dygn, och vi kunde anse oss hafva haft mer än nog af slingring, våta däck och sura kläder, då solen på det femte dygnet, till allmän glädje, visade sig igen. Samma dag kastade också vinden om på sydlig, hvilket var så mycket mera välkommet, som vårt kolförråd började tryta. Nu bar det af för »lösa boliner» mot Valparaiso. Den 26 Mars på morgonen syntes Cordillerernas toppar hägra öfver morgondimman, som höljde östra horisonten. Ett par timmar sednare började Chilis röda sandkullar lysa fram genom solröken, och sydosten, som hvarje sommardag sveper öfver dessa, hade friskat till half storm, då vi under dubbelrefvade märssegel hunnit slå oss upi och utsöka en ankarplats bland den skog af på svaj liggande fartyg, som syntes på Valparaisos vidsträckta redd.

II.

Innehåll: Valparaiso såsom förfriskningsort. Postdag ombord. Namnet »Valparaiso». Redden. Staden. »Ferrocarril urbano». Byggnader. Societetslif och gästfrihet. Sydamerikansk metod att göra visitor. Limache. Viña del Mar. Samacueca. Camino Nuevo. Jordskalf. Flytande grafvård. Spanska eskaderns besök i Valparaiso. Bombardementet. En blockadbrytare. Valparaisos försvarsverk. Chilis produkter. Kolverken i Lota. Afsegling. Ankomst till Callao.

Englands sjölitteratur är särdeles rik på gynnsamma skildringar af Valparaiso och huru Söderhafsfararen deruti städse funnit ett litet eldorado efter de kanske flere månader långa seglingar med allahanda försakelser, som föregått hans ankomst dit. Oafsedt om så är förhållandet eller ej, är det säkert att på denna kust, söder om linien, ej finnes någon plats, som har så starkt tycke af en större europeisk sjöstad som Valparaiso, eller med andra ord, som är mera egnad att genom utseende, befolkning, läge, tillgångar och nöjen m. m. göra den från Europa nyss anlände främlingen hemmastadd på kort tid. Valparaisos salutorg äro rikligen försedda och dess hotell äro ganska goda, fastän man får underkasta sig att lefva der »en modo de Chili». Der finnas amerikanska »restaurants» i öfverflöd, och fyra aftnar i veckan kan man gå på »el teatro» och höra italienska operasällskap gifva Donizettis och Verdis mästerstycken så bra, som man kan begära det, på mera än sex tusen mils afstånd fågelvägen från alla operors hemland. Omnibusar och droskor finnas i mängd på alla gator och deras kuskar äro lika villiga att enligt taxa och litet derutöfver föra främlingen både dit han önskar och icke önskar komma, som i våra europeiska städer, och för en och en half dollar om dagen kan man hyra de lifligaste små springare med sadel och ridspö, för att göra utflygter längs hafsstranden till poppellundarna vid »Viña del Mar» der man får se landtfolket dansa »samacueca» och njuta sin »chicha»*), eller till höjderna ofvanför staden, för att hafva en »midshipmans ride» på Plancillan, eller en schnitzeljagt emellan Costillans kullar och Quebradas. Men framför allt skall en främling i Valparaiso finna sig väl bland dess enkla och glada invånare, som gerna uppbjuda all sin förmåga att häfda sitt goda rykte om gästfrihet och att i sina hem komma honom att förgäta alla tankar både på passerade och kommande mödor.

En omständighet, som äfven kanske i sin mån bidrager att göra denna ort efterlängtad af den, som i månader, kanske i åratal, varit dömd att försaka all gemenskap med civiliserade länder, är dess läge i linien för regulier postförbindelse. Hvarje vecka anländer en af »the Pacific-Steam Navigation Company's» ångare ifrån Panama med post ifrån Europa och Nordamerika, och hela sommaren underhålles regulier postförbindelse med Buenos Ayres, öfver Cordilleran. Naturligtvis får man ej vänta sig att sålunda erhålla sina nyheter från Europa på mindre tid än några och fyrtio dagar, men hvad betyder detta emot inga nyheter alls? För den, som har mera brådtom, finnes också telegraf att tillgå, hvilken på 48 timmar hemtar honom hvad budskap han önskar från andra sidan Atlanten.

Hvilken högtid är det emellertid icke ombord på ett större örlogsfartyg en sådan postdag på en främmande station. Man har redan i timmar med kikare spejat utåt sjön efter den efterlängtade »paqueten» och när den slutligen synes vid horisonten, tycker man, att det är en hel evighet, innan den hinner in i hamnen. Omsvärmad af hundratals mötande båtar, likasom en med jernfilspån

*) En dryck beredd af majs.

behängd magnet, glider den sakta in till sin ankarplats och knappt har ankaret fallit, förr än urladdningen af den dyrbara lasten börjar. Slutligen synes den utskickade båten återvända med en hel last af säckar i aktern, och fastän roddarne »hala ut» med all makt, är man nästan färdig att klandra dem för otillbörlig långsamhet. Men den lägger dock slutligen ombord. Stora, feta och runda säckar upplangas på däck och nedsändas på batteriet, att få sitt innehåll ordnadt af den officierande postmästaren. Så snart denna tålamodspröfvande förrättning är förbi, börja kadetter att flyga som skottspolar i alla rigtningar, för att utdela säckarnas dyrbara innehåll af tidningar, paket och bref. Tystnad råder nu i hela skeppet och till och med arbetena, om dessa ej varit af alltför nödtvungen natur, hafva äfven stannat, liksom af sig sjelfva. Man hör ej andra ljud kring däcken än de af namn som uppropas, kuverter som brytas och frasandet af papper. Men lika hastigt är likväl förtrollningen löst, ty på några ögonblick har man redan slukat, hvad man under långa månaders längtan fikat efter. De efterlängtade budskapen från fjerran hem och vänner hafva kommit, och mången känner sig i inbillningen kanske åter i kretsen af de sina.

Lycklig är då den, som kan glädja sig åt goda nyheter; men ibland så många kan detta ej vara hvar och en beskärdt. Alltid finnes det någon, som synes böjd att draga sig undan i ensamheten, för att der låta ögat åter öfverfara rader, hvilkas innehåll kanske tillintetgjort ett helt lifs förhoppningar. En har förlorat ett arf, en annan kanske sin allrakäresta. En »middie» sitter på sin kista och gråter öfver förlusten af sin mor, och ute på trossbottnen känner blåtröjan, som fått veta att hans Bessy eller Polly varit honom otrogen, i fickan efter en tröstare för sina upprörda känslor, i form af en ny ranson tobak.

Men sist i räkningen komma sådana, som ej fått några bref alls. Deras ställning är dock alltför neutral att bemärkas. De knota kanske och se misslynta ut en stund, men tänka väl med ordspråket, att inga bref äro goda bref, och bekänna slutligen för sig sjelfva, att det nog var deras eget fel, om de blefvo utan, då de ej bättre vetat att hålla sina korrespondenter i verksamhet, eller i tid underrättat dem om sin adress.

Sådan är en postdag ombord. Men de äro sällsynta händelser här ute ännu så länge, fastän år efter år ångarnas antal, som plöja Stilla hafvet, förökats och kommunikationerna derigenom förbättrats.

Tillsammans med alla dessa fördelar förenar Valparaiso den att vara en lifig och framåtgående handelsstad och den intager såsom sådan första rummet på hela denna kust af Sydamerika. Belägen vid ena ändpunkten af den jernvägslinie, som likt en pulsåder för ett tiotal af år sedan anlades tvärs igenom Chili, med grenar till dess förnämsta platser, är Valparaiso ej blott att betrakta såsom lastageplats för hufvudstaden Santiago, utan äfven som hamn för hela Chili och exportort för dess produkter. Af stadens 75,000 invånare är blott omkring hälften renblodiga chilenos. Alla öfriga äro utländingar: tyskar, engelsmän, amerikanare, italienare m. fl. De förstnämnda af dessa äro bland alla främlingarne talrikast representerade på denna kust, och såväl Araucania som ön Chiloe äro till största delen koloniserade af tyska emigranter. Det mindre grannlaga sätt, hvarpå dessa likväl, enligt sin vana, armbågat sig fram bland sina nya landsmän på denna sidan Atlanten, har stött den chilenska finkänsligheten, hvarför de i allmänhet hedras af chilenerne med det vackra epitetet »Mala yerba» (ogräs).

Engelsmän och amerikanare representera det egentliga »going ahead»-elementet, och Chili har i de flesta afseenden dessa att tacka för sina jernvägar, sin tillväxande industri och lifliga sjöfart. Af främmande nationer för öfrigt hafva i allmänhet italienare och schweitzare, som vanligt, hvar man träffar dem här ute, fortsatt med sina respektiva moderländers hufvudindustri, så att de förstnämnde vanligen äro fiskare och de sednare urmakare.

Spanjorerne hafva i alla tider älskat att gifva poetiska benämningar åt de orter, som de ej funnit sig föranlåtna att uppkalla efter helgon. Sålunda finner man i Sydamerika sådana namn som »Miraflores» (se på blommorna), »la Serena» (den klara), »Bella Vista» (vacker utsigt) m. fl. helt vanliga, ehuru blott ett fåtal af de ställen, som blifvit hedrade med de vackra namnen, synes till utseende eller egenskaper motsvara desamma. Äfven namnet »Valparaiso» säges ursprungligen hafva varit

»Valle del Paraiso» (paradisdalen), ehuru ingen kan förneka, att det måtte hafva varit på ironi, som grundläggaren så uppkallade de solbrända, ofruktbara damgroparna emellan Castillans strandplatåer, der staden är belägen. Många säga också, att staden helt simpelt, i brist på annat namn, blifvit uppkallad efter sin anläggares födelseort i Spanien, hvarest en ort med namnet Valparaiso verkligen lär finnas.

Huru det nu i alla fall må förhålla sig med damgroparna och stadens utseende i fordna dagar, så framställer den nu, skådad ifrån redden, en af dessa klara vackra dagar, på hvilka detta herrliga klimat öfverflödar, då förmiddagssydvesten krusar vattnet och farkoster svärma derpå, en både egendomlig och vacker tafla, hvari hamnen sjelf utgör ett af de mest framstående partierna. Denna bildar en emot nordvest öppen halfcirkel, hvars omgifvande bergshöjder, den s. k. Costillan, utplatta sig i terrasslika högslätter emot densamma. Dessa höjder stupa i branta afsatser emot ett längs hela viken löpande lågt strandbälte, och på detta, liksom på de närmaste kullarne samt i några raviner (quebradas) emellan dem, är staden anlagd. Vestra delen af strandbältet kallas »la Playanca» och de bakom denna liggande platåerna, som fortlöpa ännu ett stycke åt vester, sänka sig slutligen emot hafvet vid Curamillas udde.

I öster och norr utgöres taflans bakgrund af Cordillerans väldiga massor, öfver hvilka vid klar luft, liksom tvenne tvillingsjättar, Aconcagua och Tupungato synas höja sina hjessor emot skyn.

Både färgrik och omvexlande, som denna tafla är, saknar den dock den färg, som eljest ger en sådan karakter af lif och friskhet åt allting i naturen, och det är grönt. Ty allt, som ifrån sjön synes af denna kust, har ett sterilt och solbrändt utseende. Personer finnas visserligen som säga, att det ligger något pittoreskt i de chilenska kustbergens röda färg, och medgifvas måste, att denna behagar ögat bättre än t. ex. Portugals svartgrå granitmassa eller Maltas smutsgula sandsten, men intet kan väl dock liknas vid en af vegetation höljd kust, denna må täckas deraf helt och hållet, liksom Brasiliens vid Rio, eller delvis liksom Spaniens kust vid Medelhafvet, ty ju rikare växtlighet möter ögat, när man nalkas en kust, desto högre begrepp får man af dess fruktbarhet, och hvad tilldragande har väl det, som synes ofruktbart? Härmed vilja vi icke påstå, att allting i Chili har samma förtorkade utseende som kustlandet omkring Valparaiso och ej ens att detta i sig sjelft är alldeles ofruktbart, men det var ju blott frågan om, huru det ser ut från sjön.

Under det man färdas i land från redden, hvars talrika fartyg ligga ankrade i långa, parallela linier, hvilket ser mycket ordentligt ut och ingifver en hög tanke om hamnkaptenen, passerar man Chilis örlogsflotta, som ligger ankrad närmast land. Namnet Chilensk örlogsflotta skulle kanske för några år sedan hafva framkallat ett misstroget leende hos hvem som helst och allra mest i Europa, der man så gerna tror, att allt hvad man sjelf eger i den vägen är det bästa som finnes, äfven om man har ingenting alls. För närvarande ligger dock här under chilensk flagg en vida mer aktningsbjudande samling örlogsmän, än hvad mången europeisk sinånation kan uppvisa, ty för kort tid sedan lärde Spanien Chili att fatta den eljest enkla satsen, att ett land, som från sjösidan kan anfallas af en fiende, måste möta denne på sjön, om han vill göra honom oskadlig, medan tider är. Hade Chili då som nu haft sex ångkorvetter och åtta kanonbåtar, alla bevärade med refflade Armstrongskanoner och Perú dessutom sina fyra à fem pansarfartyg samt små, snabbgående ångkorvetter, så hade antagligen hvarken Valparaiso eller Callao blifvit bombarderade och tusentals af dess invånare ruinerade, hvilket nu blef händelsen.

Bland andra fartyg syntes äfven korvetten Esmeralda, som vunnit en viss ryktbarhet genom sin strid med spanska avisoångaren Covadonga. De båda förra antagonisterna ligga nu helt fredligt bredvid hvarandra under Chilis vackra flagg, och det bör glädja chilenerne att hafva något annat minne från sina fiender än hämdkänslan och de kulor, som här och der blifvit qvarlemnade i Valparaisos byggnader.

Närmare land ligga de tvenne stora flytande dockorna, hvilkas namn »Santiago» och »Valparaiso» synas i jättelika bokstäfver på deras sidor. De äro bygda i England och voro, tillsammans med en dylik i Callao, de första flytande dockor i Stilla hafvet. Nu finnas sådana både i Panama, San Fran-

cisco, Hongkong, Sidney och andra platser, sedan man funnit deras länge betviflade praktiska nytta besannad.

Den största dockan är omkring 300 fot lång samt kan sänkas, så att dess inre botten kommer 38 fot under vattenytan, derigenom att dess ihåliga sidor fyllas med vatten. Sedan fartyget, som skall dockas, inlupit, tillstänges dockan, hvarpå vattnet utpumpas medelst tvenne på dess sidor anbragta ångmaskiner. Ehuru såväl dockning som andra arbeten i denna väg äro oerhördt dyra — vi vilja minnas, att dockning betalas med en dollar per ton första dagen och sjuttiofem cent per ton hvarje följande dag, drifvare med tre och en half samt förmän med sex dollars per dag — så syntes likväl dockorna aldrig tomma.

Sedan man passerat dockorna, landar man vid en lång träbrygga, »el Muelle», den enda verkliga landningsplats för båtar, som hamnen erbjuder. Vintertiden, då nordveststormar stundom rasa här och skulle göra hamnen lika osäker som Taffelviken — hvilken den i flere afseenden har slägttycke med — om icke dess hållbotten vore bättre, kan likväl icke ens denna brygga användas och båtar måste då taga sig fram, huru de kunna i strandbränningen. Men under den vackra årstiden företer el Muelle en ytterst liflig anblick och böljar hela dagen om af en brokig menniskomassa, representerande nästan alla de olika nationer och yrkesmän, af hvilka stadens och den ute på redden gungande flottans invånare bestå. Knappt har man satt sin fot på densamma, förr än man finner sig till trängsel omringad af stojande grupper af sjöfolk af olika färger, chilenska soldater i röda zuavbyxor och vaxdukskeppis, fruktförsäljerskor, börsspekulanter och flanörer af alla slag. Till och med en och annan chilensk landtbo i sin lika pittoreska som originella kostym med befransad poncho, bredskyggig rothatt och gigantiska silfversporrar, synes blanda sig med mängden, bland hvilken han kanske kommit ned för att njuta det ovanliga skådespelet af öppna hafvet eller för att med egna ögon skåda dessa rörliga transportmaskiner på vattnet, åt hvilka han tid efter annan anförtror produkten af sina fält.

Mönstrad af en uniformerad skara tulltjenstemän och »vigilantes» (polis), hvilka röka sina »papelitos» i skuggan af den vid el Muelle belägna börsens hvälfda genomfart, träder man ut på ett litet fyrkantigt torg, som kallas »Plaza nueva del puerto» och befinner sig midt emot »la Intendencia», guvernörens palats. Denna är en af Valparaisos vackraste byggnader, åtminstone hvad sjelfva stilen beträffar. I dess framsida synas ännu fastsittande några af de trettiopundiga kulor, med hvilka den spanska armadan lättade sitt ammunitionsförråd, innan den för ett år sedan begaf sig af härifrån. De hafva blifvit omsorgsfullt fastmurade under byggnadens nyligen skedda reparation, så att de i långliga tider komma att sitta der såsom en påminnelse för den passerande chilenen, att han ännu har en gås oplockad med moderlandet.

Den del af Valparaiso, hvari man nu befinner sig, är den äldsta samt utgör den egentliga handelsstaden, eller dess »City», som här boende engelsmän kalla densamma. Strandbältet nedanför bergen är här så smalt, att blott två eller tre qvarter af staden hafva plats derpå; men dess utsträckning i längd är desto större. Likaledes äro de gator, som parallelt med stranden utgrena sig härifrån, något knappt tilltagna på bredden till följd af det trånga utrymmet. Genom att följa en af de gator, som leda till böger, kommer man till »Playancan», der man som bäst är sysselsatt med att återupphygga de af bombardementet förstörda tullhusen och att förvandla den framför liggande, breda hamnplatsen till en för staden välbehöflig »paseo», eller promenad.

Längre upp åt bergen, i samma rigtning ifrån torget, höja sig tremne kullar, som bland sjöfolk gå och gälla under namnen För-, Stor- och Kryssmärsen. De äro täckta med en hopgyttrad samling usla kojor, som utgöra tillhållsorten för samhällets drägg och arenan för sådana nattliga skådespel emellan vigilantes och i land permitteradt sjöfolk, hvarom man stundom får läsa i polisafdelningarna i hvarje större sjöstads tidningar. Valparaiso *har* varit en farlig stad att bevandra nattetid, äfven utom märsarnas territorium. Nu har polisen gjort detta samhälle lika lugnt som något annat, som måste vara underkastadt att tidtals blifva öfversvämmadt af alla nationers sjöfolk, till hvilkas natur det tyvärr ofta hör att ej gå i land för annat än att kunna afbryta relingarnas enformighet med ett eller annat litet äfventyr, sak samma om slutscenen spelas på hospitalet eller i fängelset. Man gör emellertid

klokast i att låta ögonen hvila så litet som möjligt på denna Valparaisos sämsta stadsdel, hvilken man likväl knappt kan underlåta att bemärka, då man sjövägen gör sin entrée i staden.

En annan gata leder längs stranden, och följer man den, så kommer man till »Plaça del comercio», stadens prydliga och väl ordnade marknadsplats för frukt och matvaror. Det är en stor byggnad med genombrutna väggar och tak, till sitt inre ordnad i qvarter med salustånd och bord samt passager för trafiken emellan dessa. Här får man bland annat se en rik exposition af landets oöfverträffliga trädgårdsalster: vattenmeloner, stora som femton-tums kulor, doftande aprikoser, äpplen, päron, oranger, och hvilka vindrufvor sedan! — klara, friska och fylliga som de små försäljerskornas läppar, hvilka med ett »un racimo de uvas» — en drufklase, herre —, söka fresta den besökande. Kännare påstå också, att Chilis drufvor kunna jemföras med Spaniens samt att de öfverträffa Goda Hoppsuddens.

Åt venster ifrån »Plaça nueva del puerto» utgå stadens tvenne hufvudgator »Calle del Cabo» och »Calle del Cochrane». Dessa gator äro stundom trafikerade ända till trängsel, ty staden är långsträckt och af obetydlig bredd, och all trafik måste ske på desamma. En del af persontrafiken underhålles genom »Ferro—Carril urbano», eller spårbana, som leder till den två mil härifrån belägna jernvägsstationen. Idéen att sålunda låta omnibusarna gå på skenor är amerikansk, och man finner den allmänt antagen både i södra och norra delen af denna kontinent. Det sätt, hvarpå allmänheten begagnar sig af dessa banor härute, tyckes äfven bevisa deras förträfflighet, något som man ännu ej måste hafva insett i Europa, hvarest spårbanor jemförelsevis äro ganska sällsynta. Här i Valparaiso äro de dock nästan nödvändiga, åtminstone för hvar och en, som ej kan hålla sig eget ekipage eller har råd att använda stadens öfverdådigt dyra åkare, ty utom det att de olika stadsdelarna äro belägna långt ifrån hvarandra, äro de flesta gator så beskaffade, att fotgängare gerna undvika att begagna dem. Trottoarer finnas visserligen, men de äro smala samt ofta illa lagda, och gatans midt är, likasom öfverallt i Sydamerika, hvarken makademiserad eller stenlagd, utan helt simpelt höljd med ett ofta bottenlöst lager af grus och sand. Ett par af Valparaisos gator gör dock undantag härifrån. Väl försedda butiker af alla slag upptaga nedre våningen af de dessa gator omgifvande husen, under det öfre våningen, med sina öfver gatan utskjutande balkonger och gröna jalusier, är afsedd att bebos.

Den som varit van vid folklifvet i andra sydamerikanska städer skall snart märka den brist på negrer och färgadt folk, som råder här. Detta kommer sig af, att Chili ej varit någon slafstat, i hvilket afseende det troligen står ensamt ibland alla Spaniens f. d. provinser i Amerika. Men det är på samma gång befriadt ifrån denna befolkning af svarta lättingar, som i närvarande stund öfversvämma Perú och andra stater, och hvilka, återfallna i sitt ursprungliga råa tillstånd, sedan de upphört att vara slafvar, gjort dessa länder mera till operationsplatser för desesperados än till organiserade republiker.

Ej heller hade Chilis första nybyggare af nöden att undertrycka en talrik befolkning af inföding ar för att vinna terräng i landet, liksom Mexicos och Perús kolonister. Men äfven i detta afseende tyckes det lyckliga Chili hafva företrädet framför de nämnda båda länderna, om man får tro att det blott är en Nemesis, som binder dessas lycka.

Om man följer »Calle del Cabo» anländer man till »Plaza de la Victoria», en öppen plats med en springbrunn i midten och unga trädplanteringar deromkring. Man befinner sig nu i det nya Valparaiso eller »Almendral», som det kallas. Denna stadsdel med sina breda gator och rätvinkliga qvarter har något mera af den genuina spansk-amerikanska stilen än den äldre, vestra delen. Vid Plazan ligga teatern och katedralen. Den förra är en större träbyggnad, som ej är anmärkningsvärd på något sätt och den sednare en gammal byggnad i rococostil, med två torn, såsom man finner de flesta kyrkobyggnader i det romersk-katolska Amerika.

Alla Valparaisos byggnader äro låga. Blott ett fåtal har två våningar, eller derutöfver. Härigenom emotstå byggnaderna bättre verkningarna af de jordbäfningar, som så ofta inträffa på denna kust. Som sten likväl vore en olämplig byggnadsmateriel under sådana förhållanden och trä är en sällsynt vara, begagnas ett slags murbruk, som kallas »adobe». Detta består af en blandning af

lerjord och gräs, hvilket hvarftals pålagdt bildar husens väggar och blifver, sedan det torkat, en seg och fast massa, som i allmänhet visat sig kunna emotstå jordskalfven. Likväl skulle denna materiel ej duga länge i ett land, der det regnar mer än här, ty adoben emotstår ej vatten. Men de törstiga Anderna hafva nu en gång för alla dragit försorg om, att det amerikanska kustlandet vester om desamma är i det närmaste befriadt ifrån denna vattningsprocess, och derför äro adobe-hus ganska varaktiga både i öfre Chili och de nordligare provinserna, men söderut duga de icke.

Om man undantager ett par privata trädgårdar i östra delen af staden, hvilka tidtals äro upplåtna åt allmänheten, eger Valparaiso ingen enda offentlig promenadplats af detta slag, som under namn af alameda, paseo eller esplanad eljest äro ett lika nödvändigt bihang till en spansk eller spansk-amerikansk stad som katedralen, fängelset eller guvernörshuset. Stadens gator äro sålunda de enda promenadplatserna här och förete verkligen, såsom sådana, något lif emellan kl. 7 och 8 på aftonen. Men vill man träffa Valparaisos invånare denna tiden på dagen, så är det dock säkrast att uppsöka dem i deras hem. Dessa äro städse öppna för främlingen, och det behöfves knappast en introduktion för att denna skall åtföljas af »mi casa y todo lo que en ella hay, està á la dispocicion de Ustéd», — mitt hus, med allt hvad deruti är, står till er tjenst —, ett vanligt spanskt artighetsuttryck, som väl icke alldeles får tagas efter orden, men som alltid betyder, att man är hjertligt välkommen. Har man sålunda profiterat af inbjudningen i en chilensk familj, är man snart, om man så behagar, »amigo de la casa» — vän af familjen — och kan komma dit eller gå sin väg när man vill.

»Tertulia» kallas en sådan liten soirée, då husets vänner samlas objudna för att under samtal och skämt fördrifva en stund och härvidlag liksom vid allt hvad man företager sig i en sydamerikansk salong, utgöra damerna det ledande elementet samt draga i synnerhet försorg om att underhålla en främling, denna må nu vara hemma i spanska språket eller ej. Det är dock nästan omöjligt att vistas någon längre tid i Sydamerika utan att mer eller mindre sätta sig in i spanskan, detta vackra språk, som ännu på denna sidan Atlanten, ehuru till formen något förändradt, bibehåller hela den välljudande klang, som utmärker moderlandets dialekt. Att ljudet deraf ännu mer smeker örat, då det kommer från en ung dams mun, faller af sig sjelft, och chilenskan har vunnit en viss ryktbarhet för det tålamod och den osparda möda hon använder att lära främlingen sitt språk, så att denne skulle i sanning kunna anses ganska oläraktig, om han icke under kortare tid, än hvad som under andra förhållanden kunde vara fallet, vore i stånd att på temligen god spanska uttrycka sin erkänsla för läromästaren. Samtal och skämt brista emellertid aldrig på en tertulia, och behöfves någon gång omvexling, så slås blott pianot upp, och man kan vara säker på att alltid finna någon person i sällskapet redo att föredraga ett pianostycke eller en visa, och detta så musikaliskt, som man kan vänta sig det bland ett folk, der musiken ännu anses såsom det språk, hvarmed alla hjertats tankar bäst låta tolka sig. Är sällskapet stort nog, så föreslås kanske äfven en dans, hvilket nöje chilenskan med förtjusning hängifver sig åt.

Här liksom öfverallt i södern dansar man på mattor och så långsamt, att det äfven blir en möjlighet för den dansande att utveckla den grace, som helt säkert ursprungligen varit idéen med detta nöje, hvilket tyvärr i de flesta andra länder numera ej är annat än ett tungt vandrande fram och åter efter några öfverenskomna, äfven för den mest inskränkte, lättfattliga regler eller en vild jagt, hvarunder hvar och en söker att så fort som möjligt och i mer eller mindre god takt forcera sin väg ifrån ena ändan af ett rum till den andra, med en ifver, som skulle vara prisvärd, om den ledde till något annat resultat, än en svettig panna och en inre tillfredsställelse öfver den lyckade kraftansträngningen.

Ej heller samlas man i Chili — och detta kan tillämpas på hela Sydamerika — för att njuta af en riklig välfägnad, då man vill roa sig. En kopp thé, eller »mate», med några sötsaker under den varma årstiden, eller ett glas piscopunsch under vintern, då det kan vara ganska kyligt äfven här, är allt. Denna sednare dryck, som är mycket vanlig öfver hela Chili, är en svag blandning af »pisco», ett slags inhemsk genever, varmt vatten och skifvor af den gröna citronen. Det vanligaste sättet att servera densamma är uti ett stort dricksglas, som vandrar ifrån mun till mun, såväl bland

damer som herrar, och det skall anses ligga ett slags heder uti att derunder få emottaga glaset, sedan någon ung skönhet nyss läppjat derur.

Så enkla dessa små samqväm äro, bidraga de likväl i hög grad att utveckla umgängeslifvet och bibehålla en gästfrihet, som kanske i längden skulle upphöra att finnas till under ett sådant tryck af ceremonier och ståt, som vanligen åtföljer ett samqväm i Europa.

Det var förr ett bruk i hela Sydamerika, och är så ännu i städerna inne i landet, för familjerna och i synnerhet för de unga damerna, att sitta så att säga på exposition i fönstren om aftnarna före och under den sedvanliga promenadtiden, som är omkring kl. 7. Bättre tillfälle än då kunde ingen främling hafva att få en öfversigt öfver samhällets sköna verld, som allsicke drog i betänkande att visa sig på det fördelaktigaste sätt för den förbipasserande. Men metoden hade ännu en annan fördel med sig, ty om man ville hedra sina bekantskaper med ett besök, men ej hade tid eller lust att stiga in, så gick det lika bra för sig att ställa sig på gatan, med armbågarna i det vanligen lågt belägna fönstret och meddela sig igenom dess grönmålade jerngaller med husets invånare. De flesta bottenvåningar i Valparaiso äro numera förvandlade till butiker, och det är blott i de aflägsnare stadsdelarna eller på landet, hvars invånare i de flesta fall bo i husens undre våningar, som det gamla bruket återfinnes.

Några få mil in i landet, ej långt från jernvägslinien, ligger den lilla staden Limache, hvarest de flesta af Valparaisos invånare hafva sina sommarnöjen. Vägen ifrån jernvägsstationen leder emellan höga stängsel af adobe, eller trävirke, inneslutande yppiga planteringar af vin, mais och andra sädesslag, här och der afbrutna af poppeldungar eller grupper af lummig tårpil, de vanligaste af Chilis trädslag. Staden har blott en enda bred och rak gata och denna slutar med en liten alameda *). De omgifvande husen äro låga, men snygga och se särdeles inbjudande ut med sina gröna jalusier af rankor, beskuggade »patios» och innanför liggande träd och vingårdar. Hela det lilla samhället har ett utseende af lugn och trefnad och hvarje främling, som besöker Valparaiso, bör, om han kan, göra en visit i Limache.

Men vill man icke begagna sig af jernväg för att komma utom staden, så måste man beqväma sig till att företaga utfärden på hästryggen, ty alla landsvägar äro, ehuru breda, ytterst obeqväma samt leda öfver backar och längs branter, som om de blifvit utlagda på måfå och utan annan plan än att så mycket som möjligt följa fogelvägen. Utflygter längs desamma äro likväl icke utan sitt intresse. Vi företogo en dag en sådan till »Viña del Mar», den förr nämda lilla staden, som ligger invid kusten, omkring fyra mil norr om Valparaiso. Vi behöfde aldrig taga miste om vägen, ty den markerades så långt ögat nådde öfver kullar och dälder af ett skyhögt dammoln, upprördt af karavaner af tungt belastade packvagnar, som dragas af ända till fem par oxar eller mulor, eller af deremellan framsprängande ryttare i gauchokostym, som trafikerade densamma. En smutsbrun färgton låg öfver hela taflan, som, ehuru liflig och egendomlig, likväl var allt utom vacker, åtminstone vid dagsljus. Sedan vi passerat en liten förstad af usla adobebyggnader, följde vi några förut passerande ryttares exempel och lemnade vägen för att på vederbörligt afstånd ifrån densamma fortsätta färden. Den enda vegetation, som här och der syntes på de om vulkanisk natur vittnande bergen, voro några neddammade uskväxter samt här och der tjockbladiga agaves och cactéer. Stora pimpstensblock hängde öfver de vid föregående jordbäfningar uppkomna »quebradas», eller remnor, hvilka på några ställen tycktes vara bottenlösa och som skulle göra det ganska äfventyrligt att nattetid färdas utom vägen. Men i ett par små dälder, som vi passerade och hvilka visade spår af vattendrag, syntes deremot vegetationen ganska rik. Der förekommo utom vinfält och vanliga fruktträd både palmer och bananer, och de vackraste blommor höljde ängarne. I hvarje sådan dalgång syntes bland de låga lerhyddorna en med namnet »posada», eller utvärdshus, måladt på en skylt. En dylik posada är ibland de mest primitiva boningar man kan se bland civiliserade menniskor. Trenne väggar af adobe eller i brist derpå af hopflätade qvistar, täckta med ett af vinrankor sammanflätadt tak, utgöra byggnaden.

*) Alameda var ursprungligen den spanska benämningen på en med popplar planterad promenadplats. Numera är dock namnet utsträckt till promenadplatser äfven af annan beskaffenhet. Alamo betyder på spanska poppel.

En vid densammas ingång uppmurad, kupolformig eldstad utgör köket, hvarest den solbrända señoran tillreder sina läckerheter af »olla podrida», eller »casuela» åt sina gäster. Som likväl dessa sednare i allmänhet syntes bestå af personer med mindre tilldragande utseende och vi för öfrigt icke hade några skäl att närma oss dessa usla nästen, blefvo vi ej i tillfälle att taga någon närmare notis om dem, men de anträffas öfverallt längs landsvägarna i Chili och tyckas vara för dess vägfarande landtbefolkning, hvad ett karavanserai är för araben, eller — bykrogen för formannen i den europeiska nordens bygder. Viña del Mar är i sig sjelft blott en större by med många »posadas», en »pulperia», — offentligt matställe —, och en stor plan, der man tämjer hästar. Långa alléer af jättehöga popplar utgrena sig härifrån till landet i alla riktningar och mildra till en del det sterila utseendet af de omgifvande sandfälten. Nästan hela Viña del Mar tillhör en enda person, en fransman, som bebor ett vackert landställe i närheten.

Efter en promenad längs sjöstranden, som är garnerad med vrak af fartyg, hvilka drifvit i land här under vinterstormarna, samt en på hästryggen tagen förfriskning af manzanas och drufvor, vände vi åter till Valparaiso, dit vi anlände i solnedgången. I förstädernas öppna hyddor syntes familjerna samlade för att förlusta sig efter dagens arbeten, och här och der syntes »samacuecan», Chilis nationaldans, i gång efter musik af guitarr och castagnetter, eller i brist derpå efter sång och handklappningar.

Samacuecan är ett slags bolero med en något indiansk anstrykning, som dansas, ehuru kanske under olika namn, af landtbefolkningen i hela Sydamerika. En gosse och en flicka, eller en »macho» och en »macha», som de kallas på landsbygden i Chili, liksom bland Andalusiens ziguenare, figurera emot hvarandra, svängande en näsduk i den höjda högra handen, under det åskådarne sluta en cirkel omkring dem. Musiken utföres vanligen af qvinnor, som sitta på marken, och alla närvarande sjunga till guitarraccompagnement samt klappa händerna i takt med dansen och slamret af dansörens sporrar.

Somliga af dessa samacueca-melodier — och hvarje distrikt, hvarje stad eller by har sin egen — äro stundom ganska melodiösa samt vittna om musikalisk uppfattning hos befolkningen. Till och med orden, som ofta författas för tillfället, tillkännagifva, ehuru puerila till sitt innehåll, vissa poetiska anlag, åtminstone så länge ämnet handlar om kärlek, hvilket alltid är händelsen med samacuecan. Se här några stanzas som prof på ett par hvilka vi ofta hörde i Valparaisos omgifningar:

	Eller efter orden öfversatt på svenska:
Una avecilla en el bosque,	En liten fogel i skogen,
Casi muerto de dolor	Halfdöd af smärta,
Se lamentaba y decia,	Beklagade sig och sade:
Que caro cuesta el amor!	Hvilka bekymmer kostar ej kärleken!
Avecilla que vueles	Lilla fogel, som flyger
Sin esperanzas;	Utan hopp,
Venid, ceoremos juntos	Kom, låtom oss tillsammans begråta
Nuestras desgracias.	Våra sorger.
Si la mar fuera de tinto	Om hafvet vore bläck
I de papel fuera el cielo.	Och himlen vore af papper,
No alcanzaria á escribirte	Så försloge det ej att tillskrifva dig,
Lo mucho que yo te quiero.	Huru mycket jag älskar dig.
Antenoche soñé un sueño	Jag drömde en dröm i natt,
Que dos negros me mataban.	Att trenne »svarta» dödade mig;
I eran tus hermosos ojos,	Och de voro dina vackra ögon,
Que enojados me miraban.	Som vredgade sågo på mig.

Unos ojitos, que vi,
Tan lindos, claros i bellos;
Ellos se burlan de mi,
I yo me muero por ellos.

Negrito, quando podremos
Vernos á solas las dos,
Para darte a conocer,
Lo qne padezco por vos.

Ett par små ögon som jag såg
Så fullkomliga, så strålande, så sköna;
De drifva gäck med mig
Och jag, jag dör för dem.

Olycklige, när skola vi två
Kunna se hvarandra i ensamhet,
Att jag må kunna låta dig veta
Hvad jag lider för dig.

Sådan är stilen i alla dessa samacuecas, liksom äfven i Chiiis »Canciones Nacionales» eller folkvisor, som man stundom får höra inne i landet. Men Chili har äfven sina verkliga poeter och bland dessa Ercilla, hvars verk »Araucania» anses stå mycket högt inom den spanska litteraturen. I bunden stil skildrar han Araucanien och dess tappra infödingar samt deras lif och strider, men hans verk äro föga kända i Europa.

Vi nämde, att vägarna omkring Valparaiso äro obeqväma. Detta gäller likväl icke om den stora och dyrbara landsväg, »el camino nuevo», som går i sydostlig rigtning från staden. Den är med mycken kostnad nyligen anlagd i zigzag längs branterna af de söder om staden liggande höjderna i stället för den tvärs öfver desamma dragna gamla vägen. Sedan man tillryggalagt ett par mil längs densamma uppnår man »la Plancilla», en vidsträckt slätt, som af här boende engelsmän användes till bana för deras nationela »sports», hvilka Albions söner söka uppehålla med lika mycket intresse här som i moderlandet. Begifver man sig sedan ifrån Plancillan till de direkte ofvanför staden belägna bergen, hvarest en signalstation är belägen, har man ett vidsträckt fogelperspektiv öfver hela hamnen och staden Denna sednare ligger då nästan under ens fötter, och ifrån denna punkt sedd tager sig Valparaiso ovilkorligen bäst ut. Det är också hit man bör gå tidigt någon klar morgonstund, om man vill göra sig detta besvär för att, innan den vanliga förmiddagsdimman lägrar sig öfver landskapet, få njuta af en skymt af Cordillerans toppar.

Märkvärdigt nog äro nätterna den klaraste delen af dygnet på denna kust. Ingenting kan öfverträffa stjernornas glans och skönhet inom Valparaisos horisont, och månen har samma silfverhvita sken som inom tropikerna. Deremot äro dagarna oftast oklara, och några mil utanför kusten ligger nästan alltid under förmiddagen en tät dimma öfver vattnet.

Ett par veckor efter vår ankomst till Valparaiso inträffade ett af de vanliga jordskalfven, hvilka bruka vara tätare denna årstid än någon annan. Vi voro på besök hos en chilensk familj i staden kl. 2 på eftermiddagen, då den första stöten märktes. Den var så stark, att möblerna rubbades och glasen klingade på bordet. Det var förvånande att se den häpnad och rädsla, som härvid bemäktigade sig de infödda, hvilka alla rusade till dörröppningarna för att söka skydd der, i händelse huset skulle falla in, ty i allmänhet anses dörröppningarna vara byggnadens fastaste delar. Utkomna på gatan, funno vi denna fullpackad med folk, som sedan på flere timmar ej vågade sig in i sina hus af fruktan att stöten skulle förnyas med mera våldsamhet än förut. Detta inträffade också kl. 10 på aftonen, men förorsakade ej heller då någon skada i staden. Ute på redden ansågs skakningen tydligt ombord, och ett doft buller hördes samtidigt, liksom då man ifrån någon plats akterut på ett större skepp hör en ketting stickas för-ut. Ett par minuter efter stöten gjorde sjön ovanligt häftiga bränningar emot klipporna på stranden, och till och med Zealous, stor och tung som hon var, rullade rätt märkbart, ehuru ingen synbar rörelse på vattnet bemärktes i hennes närhet.

Få tilldragelser i naturen lemnar ett varaktigare intryck efter sig hos den, som erfarit detsamma, än ett jordskalf. När man känner jorden, hvilken man varit van att ifrån barndomen betrakta såsom det solidaste af allt, gunga som ett tunnt skal under fötterna och rubba menniskans uppförda verk, är man nästan färdig att förlora förtroendet för den makt vårt slägte vill tillerkänna sig. Detta förklarar äfven den panique, som, hvarje gång en ny jordstöt inträffar, öfverväldigar in-

vånarne i en trakt, der de förut sett den ödeläggelse och fasa, dylika fenomen kunna åstadkomma. Den oerfarne betraktar händelsen deremot med samma nyfikna intresse som hvarje annan för honom ny tilldragelse i naturen och glömmer den möjliga faran.

När man från den yttre ankarplatsen ror i land, passerar man en hvit boj med svart kors, hvilkens historia vi ej kunna förbigå. Den utmärker stället, hvarest en torpedobåt med manskap och allt sjönk för något mer än ett år sedan. Då spanska flottan väntades hit och hotade att bombardera staden, beslöt man nemligen i Valparaiso att bygga en torpedobåt för att dermed söka sänka de spanska skeppen, och detta uppdrag anförtroddes åt en här boende tysk, som var villig att åtaga sig detsamma. Någon tid efter kontraktets uppgörande blef också båten färdig, och nu skulle den afprofvas. Vi känna ej vidundrets dimensioner eller egenskaper föröfrigt, men programmet lydde, att båten skulle gå ut på djupt vatten och der sänka sig till tjugo fot under vattenytan, på hvilket djup den skulle kunna qvarstanna omkring tvenne timmar. På den bestämda dagen gingo uppfinnaren och byggmästaren ombord, tillsammans med ett dussin vänner, som hyste lika stort förtroende till båten som de. Man skulle taga sin middag under hafsytan och dricka en skål för företagets framgång, men knappast tänkte väl någon på, att det var med hajarne skålen skulle komma att drickas, då de under ett stort tillopp af åskådare anträdde sin äfventyrliga vattenresa. Första experimentet lyckades, men båten var då blott några minuter under vattnet. Andra gången deremot förlorade fartyget på något sätt sitt eqvilibrium, sjönk allt djupare och djupare samt stötte slutligen sin långa, spetsiga förstäf ned i bottnens dy. Bland de talrika åskådare, som åsågo detta, tycktes likväl icke någon hafva tänkt på deras vänners kritiska belägenhet under vattnet, förr än de två timmarne voro förflutna, utan att båten återkom till vattenytan. Man började då i hast vidtaga alla möjliga åtgärder för att bispringa de olyckliga, och med lodet upptäcktes snart, huru saken förhöll sig. Fartyget befanns ligga på trettio famnars djup och dess passagerare voro antagligen ännu vid lif, till att döma af de luftbubblor, som då och då uppstego till vattenytan och hvilka kanhända voro signaler ifrån djupet, afsedda att tydas enligt den numera allmänt använda metoden af korta och långa intervaller af ljus, ljud eller andra för de yttre sinnena fattliga tecken. Detta signalsystem, som låter variera sig i oändlighet, är redan universelt och ett derpå grundadt alfabet kändt af åtminstone allt hvad örlogssjömän heter. Den oregelbundenhet, hvarmed emedlertid bubblorna här nådde vattenytan, gjorde all afläsning af desamma omöjlig, och man fortskred derför på eget bevåg med tillrustningarna för fartygets upptagande. Befälhafvaren på engelska korvetten »Mutine» förhalade sitt fartyg till stället, och ett par större handelsfartyg lades i bredd öfver den sjunkna båten. Dykare kunde ej nedgå till följd af det stora djupet, men medelst ett sinnrikt användande af öfriga medel, som funnos till hands, lyckades man bringa bugterna af några de gröfsta kettingar man egde kring fartygets skrof. Provisoriska spel tillriggades på de båda handelsfartygen, och omkring dessa lades kettingarnas ändar.

Till dessa förberedelser hade likväl flere timmar åtgått och de till ytan stigande luftbubblorna hade så småningom aftagit samt nu nästan upphört. Tanken svindlar vid försöket att sätta sig in i den förfärliga belägenhet, hvari de olyckliga offren för sin patriotism härunder måste hafva befunnit sig, om de ännu varit vid lif. Vid mörkrets inbrott var man emellertid färdig med förberedelserna öfver vattnet. Spelen bemannades med hundradetals frivilliga, och arbetet lofvade till en början framgång, då plötsligen en af kettingarna sprang, hvarvid torpedobåten kom att glida ur sin snara, samt begrafva sig ännu djupare i muddret än första gången. Denna omständighet gjorde ett slut på alla vidare förhoppningar om räddningsförsökens framgång, och ehuru man hela natten såväl som följande dagen fortsatte dermed, måste desamma dock slutligen öfvergifvas, och bojen, som man passerar, är monumentet öfver de i djupet begrafna, som begrätos af familjer och talrika vänner.

Som stadens derpå följande bombardement i viss mån står i sammanhang med nämnda historia, så må det äfven tillåtas oss med några ord vidröra denna händelse, såsom vi hört den skildras af ett ögonvittne. Det är bekant, huru en spansk eskader, bestående af två fregatter, en korvett och ett par mindre fartyg, under befäl af amiral Pinzon, år 1863 anlände till Stilla hafvet. Ändamålet med expeditionen sades till en början vara vetenskapligt, men befanns sedermera vara att med godo eller

våld kräfva Perú på en gammal skuld till spanska kronan från den tid, då de spanska kolonierna härstädes lösryckte, eller som det kallades friköpte sig från moderlandets välde. Huru stor den af Perú fordrade penningesumman var, är oss obekant, men antagligen fanns den icke i hela landet, och i hvad fall som helst vägrade peruanarne att utbetala densamma. Spanjorerne blockerade då Chinchas-öarna, hvilkas numera nästan uttömda guanofält länge varit en skattkammare för Perú. På grund af denna omständighet tillslöto såväl Perú som Chili — den sednare staten förmodligen af sympati för den förra — sina hamnar för spanjorerne, hvilka sålunda hvarken kunde fylla sina kolförråd eller proviantera på kusten; och så stort säges spaniorernes behof af kol hafva varit, att de af några engelska »koljare», som anträffades, tillbytte sig deras last emot motsvarande vigt af guano. Aldrig har väl stenkol blifvit bättre betaldt.

Under tiden voro peruanarne verksamma med att befästa Callao och öfva sin lilla armé. De gamla batterierna vid staden reparerades och nya uppkastades samt armerades, ej endast med gamla kanoner, men äfven med nya sådana af grof kaliber.

Spanjorerne behöfde till följd deraf förstärkning för att kunna uträtta något, och år 1865 anlände amiral Pareja med pansarfregatten Numancia, fregatten Villa de Madrid och ännu en kanonbåt. Chili visade sig öppet vara på Perús sida, och sedan några politiska partier i Valparaiso afsändt privata beskickningar till Pareja, hvilka förde ett stort språk samt begagnade sig af för spanjorerne förolämpande uttryck, ansåg sig denne föranlåten att med hela flottan gå ned till Valparaiso för att begära förklaring. Chilenerne dröjde dock med afgifvande af en sådan och Pareja blockerade hamnen. Härunder inträffade, att en af spaniorernes båtar, som en dag närmat sig stranden för att af ett eller annat skäl visitera en chilensk båt, blef beskjuten af chilenska soldater, och detta jemte andra förolämpningar, som tillfogades spanska flaggan, gaf anledning till krigsförklaring, hvarpå blockaden utsträckte sig längs hela kusten.

Amiral Pareja var en äldre man och god sjöman samt omtyckt af såväl vän som fiende, och chilenerne sjelfva erkänna, att han gjorde allt, som stod i hans makt, för att åter ställa saken till rätta. Men blockaden kunde icke upphäfvas förr, än förklaring eller upprättelse blifvit gifven, och som hvarken det ena eller det andra afhördes, så beslöt Pareja att bombardera staden, något som kanske äfven mången annan befälhafvare i hans ställning skulle hafva gjort. Hotelsen härom var emellertid något oväntad för Valparaisos invånare, och en mängd der bosatta främlingar, bland hvilka Pareja hade många personliga vänner, bönföllo hos honom sjelfva eller genom sina respektive länders konsuler att återtaga den. Äfven de främmande sändebuden i Santiago kommo ned i samma ändamål, men deras sammankomst med amiralen blef utan resultat, ehuru både de engelska och amerikanska amiralerne, som lågo på stället, hotade att lägga sig emellan, om något försök till bombardement gjordes. Arme Pareja! I hvilken svår dilemma måste han icke hafva varit! Skiljd ifrån sin regering, ifrån hvilken han erhållit bestämda order att bombardera, stredo inom honom hans laglydnad och hans begär att uppehålla sitt lands heder emot begreppen om mensklighet, och detta var äfven mer än den gamle mannen kunde bära. En morgon, under frukosten, hörde officerarne på flaggskeppet ett skott lossas i amiralens kajuta. De skyndade upp och funno sin amiral liggande på däck med genomskjuten hjerna och en revolver i handen.

Hittills hade de förenade chilenska och peruanska flottorna varit osynliga, men ett par spanska fregatter, som varit utsända för att uppsöka dem, hade spårat upp en afdelning af desamma emellan några öar i grannskapet af Chiloë. Eld öppnades genast af fregatterne, men besvarades så kraftigt af fienden, som låg ankrad med »spring» ute och med bredsidan emot spanjorerne, att dessa, hvilka hade en stark ström att arbeta sig upp emot samt derunder utsatte sig för en vådlig långskeppseld, som de ej voro i stånd att besvara med glatta lag, voro glada att vända om från ett trångt farvatten, som de dessutom hade högst ringa kännedom om.

Efter Parejas död återtog Pinzon befälet. Denne sades hafva i sinnet att uppgifva blockad och allt samt återvända emot Perú, då Nuñez Mendez anlände från Spanien med order att taga befälet samt med bestämd befallning att ofördröjligen bombardera Valparaiso. Sedan staden blifvit

underrättad härom, anhöllo dess invånare om tid att förflytta sin egendom och sig sjelfva ur staden, och Nuñez gaf dem 14 dagar härtill. Då säges det, att engelske amiralen Denman, hvars flagg blåste på fregatten Sutlej, vid ett tillfälle skulle hafva officielt yttrat, att så länge han låge i hamnen, skulle han icke tillåta något bombardement. Hvad makt han hade att yttra detta, lär ej hafva varit någon lätt sak för honom att förklara efteråt, isynnerhet som han endast hade tre mindre fartyg hos sig för tillfället och intet af dessa var pansarfartyg, men följden blef att Valparaisos invånare, som förmodligen ansågo sig hafva skäl att lita på engelsmannens maktspråk, ännu på trettonde dagen icke vidtagit några åtgärder till sin räddning. När emellertid Nuñez befanns vara fast i sitt beslut, återstod intet annat, än att genom ytterligare petitionerande söka förlängning på beredelsetiden, och med konsulers och främmande amiralers biträde bevektes Nuñez att gifva staden ytterligare tre dagars ro, isynnerhet som de ofantliga varulagren i tullhuset till största delen tillhörde utländingar och icke chilener. Och Nuñez gick ändå längre. Han besvarade allahanda frågor rörande det tillämnade bombardementet samt förklarade öppet, att han skulle söka verkställa detsamma så lindrigt som möjligt. Programmet lydde: Kl. 8 på morgonen lossas ett löst skott från flaggskeppet såsom varning för stadens invånare att draga sig undan. Kl. 9 på slaget börjar beskjutningen, hvilken fortfar så länge spanska flaggan blåser från Villa de Madrids storrå. Endast tullhuset, Intendencian och jernvägen komma att beskjutas. Alla handelsfartygen bortbogseras af spanska båtar till en annan del af redden för att vara i säkerhet och de flytande dockorna sättas under vatten.

Nu började ett lif i staden. Jernvägen till Santiago ställdes till stadens disposition, och allt hvad dragare och bärare hette sattes i verket för transporten. Trängseln på gatorna lär hafva varit så stark, att stundom ända till fyra timmar användes till en enda transport från tullhuset till jernvägsstationen, en knapp half svensk mil. Sålunda fortgick arbetet natt och dag, ända till den utsatta dagen, då det på programmet annonserade skottet mycket riktigt dundrade på slaget 8. Icke ens hälften af tullhusets och boningshusens effekter voro likväl ännu utflyttade, och det var i anledning häraf, som den amerikanske amiralen ytterligare skulle hafva gjort Nuñez ett besök. Deras samtal vid detta tillfälle var, ehuru kort, ganska karakteristiskt för båda parterna och fanns någon tid derefter återgifvet i en af stadens tidningar, som äfven får svara för sanningen af det följande:

Amerikanske amiralen: »Tänker ni då verkligen att bombardera staden?»

Nuñez: »Ja det gör jag. Tänker ni hindra mig?»

Amerikanske amiralen: »Jag skulle nästan vilja — —».

Nuñez: »Godt, sir. Ni kan försöka, om ni vill. Jag måste i alla fall bombardera Valparaiso. Se här äro mina order».

Amerikanske amiralen: »*You talk like a man sir. I wish you good morning*».

Och så slutades denna demonstration. En stund sednare voro de amerikanska örlogsfartygen på väg emot bakgrunden för att vara ur vägen för elden.

Kl. half 9 kom sista tåget ifrån Santiago med alla dess brandkårer, och kl. 10 minuter före 9 lemnade det sista tåget Valparaiso. Staden var nu tyst som en graf. Nästan alla dess invånare hade flyktat ur densamma, och alla, som icke begifvit sig af per jernväg, hade samlat sig på höjderna framför Playancan, hvarest de voro utom skotthåll för spanjorernes kanoner, men på samma gång hade god utsigt öfver bombardementet. Pompiererne med sin redskap voro uppställda här och der i staden bakom betäckningar, och några kompanier chilenska soldater postade vid förstäderna för att hindra folk att intränga under beskjutningen.

Slutligen slog klockan nio. Spanska flaggen gick upp under »Villa de Madrids» storrå, och i samma ögonblick dånade första skottet ifrån »Numancia». Härpå fortsattes elden längs hela linien af den i kölvattensordning formerade eskadern, som under fortsatt skjutning avancerade fram och åter under staden, ledd af signalerna från flaggskeppet, som låg stilla i hamnens midt. Bombardementet skulle enligt löfte upphöra, så snart tullhuset blifvit skjutet i brand. Detta inträffade kl. 12, då äfven spanska flaggan försvann ifrån flaggskeppets storrå och eskaderns eld upphörde.

Sålunda var tullhuset den enda byggnad, som brändes upp, men sa idigt förstördes äfven en ovärderlig mängd varor, som man ej kunnat bringa i säkerhet. Itendencian, börsen och jernvägsstationen fingo blott några få massiva kulor, hvilka gjorde föga skada. Några kulor sändes äfven till varning emot en punkt i staden, hvarest en skara ungdom roade sig med att svänga chilenska flaggor m. m., och ett litet hotell nere vid stranden, från hvars tak allahanda, både synbara och hörbara demonstrationer höllos, midt för spanjorernes ögon, sprängdes med ett par väl riktade bomber.

Under hela affären gjordes ai chilenerne intet försök till sjelfförsvar, ty stadens fästningsverk, hvilka genom sina lägen borde hafva varit i stånd att helt och hållet afhålla spanjorerne, hade under en följd af år varit försummade, så att de derpå befintliga kanonerna voro nästan farligare för dem, som skulle aflossa desamma, än för dem, emot hvilka de rigtades. Men så spildes ej heller under hela uppträdet ett enda menniskolif, och Nuñez Mendez gick äfven så mildt till väga, som omständigheterna kunde tillåta, det medgäfvo alla, vänner som fiender. Huru orättvist äfven hela företaget var å spanjorernes sida, så betraktas Nuñez ännu i denna stund icke såsom en fiende i Chili, utan såsom en person, hvilken gjorde allt för att återställa det brutna förhållandet emellan Spanien och dess söner härute, och då detta ej lyckades, för att så skonsamt som möjligt tillämpa sin makt.

Äfven vi svenskar hade på sätt och vis Nuñez att tacka för, att vår förut ringa handelsflotta icke blef ytterligare reducerad vid detta tillfälle. En svensk bark med kollast anlände nemligen en dag under blokaden utanför Valparaiso, dit den var destinerad. Vid inloppet till hamnen möttes densamma af ett par båtar, tillhörande den chilenska kustvakten, hvilkas åliggande det var att underrätta ankommande fartyg om stadens blockadtillstånd. Äfven barkens befälhafvare blef mycket riktigt underrättad om olämpligheten af att ingå i hamnen, men på samma gång om möjligheten att för en ringa betalning sjelf kunna blifva ilandsatt med sina papper för att göra upp sina affärer eller få order om vidare segling. Anbudet var lockande. Sedan han gifvit sin styrman order att under korta slag hålla med skutan utanför hamnen till hans återkomst, gick han ombord med sina dokument i vaktbåten och kom i land utan äfventyr. Ett par timmar sednare var vår kapten redo att med alla sina papper och nya order åter gå ombord på sitt fartyg, men huru stor blef hans förundran för att icke säga ångest, då han, nedkommen till landningsplatsen, fann sin goda skuta med spansk flagg under gaffeln helt fredligt ligga på svaj bland de spanska örlogsmännen! Det blef genast klart för honom, hvilket vågstycke de chilenska kustvaktarne förledt honom att spela, obekant som han sjelf var med blockadreglerna. Ett besök på svensk-norska general-konsulatet för att anhålla om biträde till återbekommande af det på så falska grunder honom frantagna fartyget aflopp naturligtvis ogynnsamt. Huru skulle han äfven kunna vänta, att en för Sverige och svenska förhållanden fullkomligt oiatresserad utländing, om också denne till och med bar titeln svensk och norsk general-konsul, skulle vilja utsätta sig för obehaget af en färd ut på redden och besväret af ett besök hos spanske amiralen blott för en så obetydlig sak som ett handelsfartyg? Lyckligtvis erinrade sig vår kapten, att hans land på detta ställe äfven representerades af en annan person, en svensk, som mångfaldiga gånger gjort sina hit anländande landsmän stora tjenster. Ett besök hos denne aflopp lyckligare. Han anskaffade en båt, lånade en svensk flagg och anträdde med kaptenen färden till flaggskeppet. Anlända dit erforo de, att då man sett barken ligga och segla fram och åter utanför hamnen samt underhålla kommunikation med land, hade en officer blifvit afsänd att preja densamma, men då denne hvarken kunnat anträffa befälhafvare eller dokument ombord, så hade han enligt sin pligt lagt beslag på fartyget. Derpå fördes de in till amiralen, hvilken, så snart han hört de skäl, som föranledt det af barkens befälhafvare gjerda misstaget, och kanske äfven rörd af de strida tårar, som vår hederlige skeppare utgöt öfver sin olyckliga belägenhet — och der vore ju såväl skuta och last som hela hans framtid på spel — förklarade, att han ej ämnade vidare behålla sin pris, isynnerhet som han med nöje ville göra en tjenst åt ett land, med hvilket hans eget alltid står på vänskapligaste fot. Nog af, skutan återlemnades åt dess befälhafvare, som ej heller dröjde att aflägsna sig från Valparaiso.

Under blockaden var det naturligt, att chilenerne sökte draga försorg om, att ingen kommunikation skulle kunna ega rum emellan spanska eskadern och land. Icke förty säges det, att officerarne på de spanska fartygen hvarje dag hade färsk proviant och friska blommor på sina bord. Möjligen skulle man ombord på något af de på redden liggande franska örlogsfartygen hafva kunnat lemna upplysning om, hvarifrån dessa rariteter kommo.

Efter bombardementet, hvars följder naturligtvis blefvo mycket kännbara för en del af stadens köpmän, blefvo cheferne på de andra nationernas härvarande örlogsmän, hvilka ej kunnat förekomma förstörelseverket, en lång tid bemötta med markerad köld af sina landsmän på platsen, och en mängd demonstrationer egde rum, af hvilka de här bosatte engelsmännen läto sin amiral uppbära en dryg del. Ett år efter händelsen vid vår ankomst var till och med ännu icke det goda förhållandet återställdt.

»Af skadan blir man vis», heter det och Valparaisos invånare lärde sig genom det spanska besöket nödvändigheten af att kunna försvara sig på egen hand, i händelse moderlandets regering ännu en gång skulle komma i penningeknipa och behöfva söka skatter i f. d. kolonierna. De gamla fästningsverken i vester och nordost om staden hafva blifvit iståndsatta, och nya, starka jordverk skola så fort som möjligt uppföras på andra ställen. Dessa befästningsarbeten ledas af en belgisk ingeniör, som blifvit efterskickad för detta ändamål. Åtskilliga Rodmans kanoner af grof kaliber voro redan anskaffade och sågo ganska vördnadsbjudande ut, der de, placerade i moderna engelska jernlavetter, här och der syntes blicka fram öfver bergens krön bakom staden. I Santiago har äfven ett mindre kanongjuteri blifvit uppfördt och vi sågo en mängd refflade småkanoner af metall derifrån.

De på redden liggande chilenska krigsskeppen utmärkte sig alla genom sitt väl hållna yttre. Om deras inre likväl ej motsvarade alla anspråk, så må man icke förundra sig deröfver i betraktande af att besättningarna voro sammanrafsade af allahanda nationer och officerarne i allmänhet, churu alla infödda chilener, voro personer utan annan uppfostran i sitt yrke, än den de erhållit på Valparaisos redd eller under en och annan kort resa längs kusten.

Det är nu nära sextio år, sedan Chili förklarade sitt oberoende, och sedan dess har landet gått framåt hastigare och jemnare än någon annan af Sydamerikas stater. Dess folkmängd öfverstiger redan två millioner, och år 1867 uppgick exporten af landets produkter (koppar, silfver, landtbruksalster m. m.) till ett värde af trettio millioner dollars. Landets inre är i allmänhet fruktbart, i synnerhet i närheten af de från bergen kommande talrika vattendragen, och den fyrahundra qvadratmil vidsträckta Santiago-slätten är en oafbruten plantage af ovanlig bördighet. Stora qvantiteter af dess alster gå årligen med jernväg till Valparaiso, hvarifrån de vidare utskeppas till nordligare belägna trakter af Amerika, till Australien och till sjelfva England, hvilket sednare land importerar varor från Chili till ett värde af tjugotvå millioner dollars årligen. För ett par tiotal år sedan upptäcktes äfven stenkol i detta af naturen, i jemförelse med de flesta andra, rikligen försedda land. Minorna ligga vid Lota, en mindre stad, belägen vid kusten, ett stycke söder om Valparaiso och så nära stranden, att skepp, som äro ute för kollastning, emottaga kolen så godt som direkte ur minorna. Dessa kollager upptäcktes under mindre vanliga förhållanden och, hvilket sällan inträffar, just då de som bäst behöfdes. Det var en maskinist på hjulångbåten »Beaver» som äran tillkom. Nämnda fartyg, som var den första ångare, hvilken ensam tillryggalagt den långa vägen från England till Stilla hafvet, via Magellans sund, hade nemligen en dag efter många besvärligheter och alldeles utan kol lyckats komma in till Lota, hvarifrån bud sändes till Valparaiso efter en last af denna sednare vara. Under väntan på ankomsten af denna, sökte Beavers manskap att fördrifva tiden så godt de kunde, och en dag hade de samlat sig mangrant på en af bergsplatåerna ofvanför staden för att roa sig med ett parti »kricket», ett af engelsmännens favoritbollspel. Härunder inträffade det, att en af de i spelet deltagande, en maskinist, halkade, så att mossan på marken upprefs, hvarvid en svart glänsande bergart blef synlig, hvilken sedermera befanns vara stenkol. Några dagar derefter voro »Beavers» besättning sysselsatta att med yxor och hackor upparbeta det nyupptäckta lagret, och innan den från Valparaiso beställda koltransporten hunnit lemna detta ställe, hade »Beaver» uppnått sin destinationsort. De chilenska kolen innehålla mycket svafvel och äro således farliga för sjelfantändning

samt olämpliga för längre resor, men uppblandade med engelska kol användas de med fördel både till sjös och till lands.

Med en dylik blandning af kol under pannorna ångade äfven Zealous en dag ut till sjös ifrån Valparaiso för att gå till Callao. Den utanför kusten rådande tjockan skingrades snart af en frisk sydostpassad, som tillät oss att släcka af under pannorna, och på morgonen den åttonde dagen efter det vi lemnat Valparaiso, eller den 24 April, fingo vi sigte af St. Lorenzo-ön, den naturliga vågbrytaren till Callaos hamn. Denna sednare började nästan samtidigt att med sina skepp skymta fram bakom den nämnda ön, och genomskärande hela stim af glänsande boniter *) samt omsvärmade af oräkneliga skaror skränande pelikaner och andra foglar, som jagade de förra, ångade vi in emot vår ankarplats på Callaos redd.

*) Ett slags makrill.

III.

Innehåll: Peruanska stranden. Pest. Från Callao till Lima. Plazan. Katedralen. Gatorna. Klostret San Geronimo. Limeñas. Santa-Rosa-festen. Bigotteri. Garrua. Den 2 Maj. Festligheter. Tjurfäktning. Bombardementet. Militärväsen. Utflygt till Magdalena. Indianer och halfkaster. »El mercado del comercio». Alamedas. Byggnader. Kineser i Lima. Chorillos. Lagskipning. Galleri af skönheter. Klimat. Afsegling. Passadsegling. Lifvet ombord. Doldrums. Ankomst till San Francisco.

Sedd ifrån Callaos redd, framställer den peruanska stranden taflan af ett grönskande och tätt befolkadt landskap, som med det lågländta Callao och dess skepp i förgrunden utbreder sig till en sakta sluttande slätt, här och der öfverstänkt med små byar och hvita landthus, hvilka framträda ur den omgifvande grönskan likt hvita perlor utkastade på en grön duk. Några mil inåt landet, till venster om Callao, tillkännagifver en grupp af torn och större byggnader läget af Lima, Pizarros stolta »Ciudad de los Reyes» och i bakgrunden afbrytes utsigten af Cordillerans gråa, molnhöljda mur.

Det var med denna leende tafla för ögonen vi en dag lemnade vårt flytande hem för att med några timmars njutning af tropikernas eviga sommar, hvars herrligheter här på ett så lockande sätt syntes utbredda framför oss, afbryta fångenskapen inom relingarna. Men lika hastigt som denna poetiska uppfattning af Perús natur blifvit väckt, af lika kort varaktighet blef den äfven, ty vi hade knappast tillryggalagt hälften af vägen till land, förrän vattnet först började antaga en bjert, gräsgrön färg och derpå afdunsta en stank, så afskyvärd, att hvem som helst, som anträdt färden med mindre starkt begär än vi att begagna det sällsynta tillfälle som här erbjöds att få besöka den peruanska hufvudstaden, hvars torn skimrade i fjerran, skulle hafva vändt om, tillräckligt nöjd med blotta »doftet» af Perú. Men icke desto mindre fortsattes resan, och det blef snart klart, hvarifrån de obehagliga ångorna hade sitt ursprung. Hela vattenytan började nemligen betäckas af lefvande, döende och död fisk af det slag, som här kallas »sardinas», och antalet deraf tilltog slutligen så, under det vi närmade oss land, att vi stundtals kunde säga oss formligen ro i fisk. Man skulle hafva kunnat ösa upp såtals deraf, men de flesta voro redan stadda i sådant upplösningstillstånd, att de gingo i stycken vid blotta vidrörandet, och i hamnens inre liknade det fluidum, hvarigenom vår båt banade sig väg, mera dy än vatten.

Uppkomne i land funno vi snart, att den flytande substansen äfven der utbredde sitt doft, och under sådana förhållanden var det icke tänkbart att denna gång bese Callao, hvars yttre äfven i andra afseenden hade så litet lockande, att vi med ens beslöto begagna oss af det till Lima afgående bantåget.

På vägen till den nära invid landningsplatsen belägna stationen tillfrågade någon af vårt sällskap en passerande person, som tycktes vara hemmastadd på platsen, om orsaken till denna mängd död fisk, som flöt i hamnen. »Tiene peste» — den har pesten — blef det lakoniska svaret, och dermed fingo vi nöja oss, ty mannen hade brådtom. En stund sednare sågo vi honom sitta i en båt i hamnen och upphemta korgar fulla af död fisk, hvilka sedan transporterades i land och uppbars i staden. Rundt omkring på trappor och kajer syntes äfven trasiga, bruna ungar trängas med hvarandra om åtkomsten af den lättfångna varan, som likaledes uppsändes och försåldes — vi måste erkänna vår förvåning, då vi hörde det — till födoämne åt stadens invånare.

San Geronimo.
entet. Militär-
ader. Kineser
rd. Doldrums.

de och tätt
r sig till en
ramträda ur
landet, till
na, Pizarros
höljda mur.
för att med
ckande sätt
som denna
ty vi hade
rt, gräsgrön
med mindre
peruanska
otta »doftet»
obehagliga
de och död
närmade oss
upp såtals
n vid blotta
mera dy än

tt doft, och
fven i andra
na afgående

af vårt säll-
enna mängd
et, och der-
i en båt i
h uppbars i
l hvarandra
ste erkänna

Juan Caballero.

Peruansk Indian.

e
n
fä
st
o
b
d

er
de
fö
vä
va
tie

D
M
De
to

så
hy
ty
me
ma
oc
de
»h
En
me
pa
mo
hel
der
bet
gar
utr
cig
i e
gaf

hvi
och
hva
tim
jan
exk

Beträffande egentliga orsaken till vattnets färg och fiskens dödlighet erforo vi, att den kom af en grön giftig dy, som då och då, förmodligen till följd af vulkaniska verkningar, uppstiger ur hamnens botten, färgar vattnet och dödar den deri befintliga fisken. Andra stim skynda vid dessa tillfällen in i hamnen för att föda sig af sina kamraters lik, hvarefter de dela dessas öde. Oaktadt den stank, hvarmed luften omkring Callao förpestas genom denna ofta flere gånger om året inträffande omständighet, äro febrar och smittosamma sjukdomar sällsynta här, hvilket är så mycket mera underbart, som staden är i alla afseenden ytterst illa hållen och icke ens den eljest så uppfriskande passadens flägtar nå annat än undantagsvis hit för att rensa atmosferen.

Stationshuset i Callao utgöres af en temligen rymlig stenbyggnad, täckt med bastmattor emot solen. Man inträder genom tvenne korridorer, hvarest biljetterna försäljas, direkte till platformen der tränen ligger. Inga väntsalar finnas emellertid, och ej heller öppnas dörrarna på något gifvet klockslag före tågets afgång. Har man lust, så kan man gå in en half timme före afgångstiden i en kupé och vänta, tilldess tåget fått sin fulla last af passagerare, ty förr afgår det icke, hvilken tid som än må vara förut bestämd genom annons. Denna gång dröjde det en god qvarts timme efter den bestämda tiden, innan tåget sattes i rörelse.

Passagerarevagnarna äro af amerikansk modell samt rymma hvardera omkring femtio personer. De äro derföre mycket långa samt försedda med säten på båda sidor, lemnande en gång i midten. Man stiger upp på en platform emellan vagnarna och träder in genom en dörr på deras gafvel. Denna inrättning tillåter fri kommunikation emellan alla vagnarna äfven under tågets gång, och metoden synes i många afseenden praktisk för passagerarevagnar, som blott äro ämnade för korta resor.

Som kupéerna här blott äro af en klass, så är naturligtvis äfven societeten inom hvar och en sådan af mycket blandad beskaffenhet. Barfotade negrer åto sina vattenmeloner vid sidan af mörkhyade hjeltar i guldbroderade och slitna peruanska uniformer, och emellan små ljushåriga skolflickor, tydligen af engelsk härkomst, hvilka voro stadda på väg till »el colegio de las estrangeras» i Lima med morgontåget, sutto utpyntade señoras med mantillas och solfjädrar. Vår vis-à-vis var en gammal, skrynklig gumma i svart, som, så snart signalen framåt bördes, började mumla en mängd »ave» och göra korstecken och såsom god katolik (i peruviansk mening) kunde hon väl hafva skäl att på detta sätt försäkra sig emot allt ondt, som kunde hota henne under resan, omgifven som hon var af »hereticos» från det land, der de i Perús legender ännu omtalade Drake och Cavendish hade sitt hem. En stund efter tågets afgång kom konduktören, som var amerikanare, för att hopsamla biljetterna, men uppmanade samtidigt en medlem af vårt sällskap, som rökte, att kasta sin cigarr, emedan ett par engelska damer i kupéens andra ända voro generade af röken. Detta var nu fullkomligt stridande mot bruket här, såväl som i hela Sydamerika, Spanien, Portugal, Italien och många andra länder, der hela verlden röker efter behag på jernvägarna och damerna, äfven om dessa äro engelska, få nöja sig dermed. Dessutom syntes flere af de infödda röka, så att konduktörens tillsägelse kunde blott betraktas som ett af dessa vanliga streck, hvilka visst folk finner ett nöje uti att spela med främlingar af andra nationer, när tillfälle gifves. Icke förty gjorde den tillsagde min af att utkasta sin nästan utrökta »puro», då han deri blef förekommen af en mager, knotig hand, som utan krus ryckte till sig cigarren. Nästa ögonblick sågo vi vår 70-åriga vis-à-vis småleende stoppa den eröfrade tobaksbiten i en svart pipsnugga, som hon framtagit och sedan bolma utaf hjertans grund. Denna lilla händelse gaf upphof inom kupéen till en allmän munterhet, som räckte ända till Lima.

Emellertid rullade vi af på den uppåtstigande vägen, då och då inhöljda i ett moln af dam, hvilket, på samma gång det nödgade oss att vid stängda vagnsfönster dragas med den qväfvande hetta och osunda luft, som middagssolen och vagnens talrika befolkning åstadkommo, äfven skymde för oss hvarje utsigt af det omgifvande landskapet. Det var också en verklig lättnad, då vi efter en half timmes färd uppnådde Lima och stego ur den qvalmiga vagnen på en bred och rymlig gata. Följande denna uppnådde vi så småningom Plazan, som vi nu vilja göra till utgångspunkt för våra exkursioner i staden och dess omgifningar.

Limas Plaza är ett stort och rymligt torg, beläget ungefär midt i den öster om Rimac-floden liggande staden. Den framställer med sina vackra omgifvande byggnader, sin reguliera stenläggning, sina med ornament försedda gaslyktstolpar af jern och sin rad af hyrvagnar, som tagit plats i skuggan af den stora katedralen, bilden af ett väl hållet torg, i hvilken större europeisk stad som helst. I dess midt står en modern fontän, omgifven af en blomstergård, som prunkar med ett urval af landets flora, och rundt omkring denna är placerad en mängd marmorbänkar, hvilkas mellanrum prydas af rätt vackra marmorstatyer, föreställande årstiderna. Vi låta det vara osagdt, om denna fontän är en ersättning för den af kapten Wilkes, i hans »United States Exploring Expeditions» omnämnda silfverfontänen, som skulle hafva burit inskriften: »Quien beba de esta pila, nunca se quita de Lima» d. ä. den som dricker af denna brunn lemnar aldrig Lima. Men utanför staden lär verkligen finnas en gammal brunn, om hvilken det berättas, att den fordom varit af silfver, hvars metalliska delar dock för många år sedan blifvit uppsmälta för den allt uppslukande statskassans räkning.

På tvenne sidor omgifves torget af en arkad, innanför hvilken butiker, uppfylda af allahanda europeiska modeartiklar, tilldraga sig en rättvis beundran för den smak, hvarmed de äro ordnade. Den tredje sidan upptages af guvernörens palats, en till utseendet oansenlig byggnad, och den fjerde af den ståtliga katedralen. Denna är liksom Limas öfriga sjuttiofem kyrkor — ett i sanning vackert antal på något mer än 100,000 själar — bygd i renaissancestil, men med kanske något mera morisk anstrykning, än hvad man i allmänhet finner i det spanska Amerika. Façaden består af tvenne fyrkantiga torn, förenade med kyrkans hufvudbyggnad, hvars midt prydes af en bågformig »fronton», höljd med mångfärgade gipsornament.

Denna katedral grundlades af Francisio Pizarro, Perús eröfrare, och den ursprungliga byggnaden sades hafva kostat nära 600,000 »solis» *), hvilket var en oerhörd summa på den tiden. På grund af jordbäfningar och andra omständigheter höll man dock på i nittio år med att bygga densamma, men vid 1746 års jordbäfning blef hela den ståtliga byggnaden förvandlad i ruiner. Den nuvarande katedralen uppbygdes i dess ställe, men af en annan materiel, nemligen af timmer och rör med fyllnad af adobe-murbruk, och anses nu kunna emotstå hvilken jordbäfning som helst. Oaktadt detta byggnadsämne, som i sig sjelft är ganska bräckligt, har byggnaden ett massivt och imposant utseende.

Kyrkans inre motsvarade likväl föga våra förhoppningar, hvilka möjligen voro något för öfverdrifna efter läsandet af Prescotts lifliga beskrifningar på dess fordna prakt och rikedom. Väggarne och de många altarnicherna äro på katolskt sätt prydda med allahanda glitter samt draperade med dammig purpursammet, hvilken här och der visade qvarlefvor af fordom rika guldbroderier. Det ryktbara högaltaret, hvilket säges vara af massivt silfver är ett vackert konstverk i sig sjelft och som antiqvitet betraktadt, men huruvida metallen är äkta samt är af den massivitet, som den uppgifves ega, det lemna vi åt lyckligare forskare än vi att undersöka, ty vår vägledande »cura» hindrade hvarje noggrannare granskningsförsök å vår sida med ett bleklagdt »mira, pero no toca» — se, men icke röra

Några taflor af större konstvärde pryda ännu katedralens inre och bland dessa en »Veronica» af Murillo.

Under kyrkans golf äro katakomber, och der visas något, som uppgifves vara lemningar af Pizarros stoft.

Den nuvarande kyrkan och klostret »San Francisco» säges hafva kostat 1,500,000 »solis». Det sednare hyste en gång ensamt nästan lika många invånare, som alla stadens kyrkliga inrättningar hafva tillsammans nu för tiden, eller 1736 prester, munkar och nunnor, — en märkbar minskning af de 6,000, som sägas hafva existerat här i början af förra århundradet! Icke förty firas ännu årligen i Limas kyrkor och kloster icke mindre än 449 »fiestas» eller fester och sjungas 39,607 messor, af hvilka nära 20,000 betalas medelst frivilliga gåfvor. Dessutom finnas här ej mindre än 81 privata

*) En »sol» är omkring 1¼ dollar, eller något mera än 4 Rdr svenskt.

kapell, hvarest man får utöfva sin gudsdyrkan efter behag, ehuru med skyldighet att betala 14 solis person.

Från kyrkan San Francisco begåfvo vi oss till klostret »San Geronimo». Vår väg ledde ifrån »Calle del Coco» längs gatan »Botica de San Pedro» — S:t Peters apotek — till hörnet af gatan »Pelita de Santa Rosa» — S:ta Rosas lilla brunn — och hela vägen längs kanten af en af dessa »Azequias», eller öppna, af vatten genomflutna små kanaler, hvilka finnas i midten af hvarje gata, som delar staden i öster och vester. Ingenting är obehagligare för såväl ögat som näsan än dessa »azequias», hvilka emottaga allahanda smuts och afskräden ifrån gårdarne. »Gallinazos», ett slags gamar af en kalkonhönas storlek, ses oftast uppradade efter deras kanter på båda sidor eller vada likt vattenfoglar i desamma, uppsökande hvad ätbart de kunna finna i den flytande mörjan. Utgörande Limas enda renhållningshjon och helsopolis äro dessa foglar af stor nytta för staden, och det är högt vite på att döda någon af dem.

Gatornas trottoarer äro smala, stundom så att icke ens två personer kunna gå i bredd. Husen hafva få fönster utåt gatan, och butikerna i bottenvåningen erhålla ljus och luft endast genom de öppna dörrarne. Vi passera ett »picanteria», eller kök, hvari man bereder »picantes», hvilket är namnet på ett slags maträtt, i hvilken, af hvad ingredienser den för öfrigt må bestå, »aji», ett slags sydamerikansk rödpeppar, utgör hufvudbeståndsdelen. Den har en ganska aptitlig lukt, men man får ej göra afseende på, med hvilken grad af renlighet den är tillagad, om man skall kunna förtära den.

Plötsligen finna vi oss inklämda emellan ett par tjog åsnor, lastade med stora korgar, som innehålla tegel eller murbruk. De föredraga att med sina oskodda fötter promenera på trottoaren i stället för på gatans hvassa stenar, men señor T—, vår följeslagare, som är beväpnad med en stor käpp, placerar sig lyckligtvis i fronten och afvärjer i tid åsnekaravanen. Härnäst kommer en beck-svart »cholo» *), bärande på sitt hufvud ett slags låda, fyld med bakverk och konfektyrer. Dessa äro tillverkade af invånarne i något kloster och bära dettas namn, hvilket cholon utropar med skärande strupljud, under det han svänger sitt hufvud till höger och venster på ett sätt, som skulle nödga den passerande att söka sin hatt i rännstenen, om han icke i tid böjde sig ned.

Ett stycke längre fram är den trånga trottoaren belamrad med något, som tyckes vara högar af alabasterblock, af samma storlek, men olika färger; hvita, gula och rödaktiga. Dessa äro kuber af bergsalt, brutna ur klippor inne i landet. I ett gathörn är en fontän, hvarest ett dussin »cholas», eller »zambas» **) kifvas om, hvilken som först skall få sin »cantera» eller kruka full, och hvilka tränga oss ned på gatan.

Slutligen uppnå vi gatan »Pelita de Santa Rosa» och klostret »San Geronimo». En hög port leder in till ett stort fyrkantigt rum, hvars golf utgöres af en mot midten sluttande stenläggning. Det kännes kyligt och fuktigt derinne, och en låg stenbänk löper längs ena väggen, som är behängd med grofva målningar. Dessa se skumma och mögliga ut, och en af dem bär namnet »San Geronimo». I ena hörnet är en svängdörr, så ställd, att saker kunna sändas ut och in genom densamma, utan att klostrets inre på minsta vis exponeras. En butelj, en knippa grönsaker och en korg med frukt sändas in och en tallrik, fyld med bakverk och sötsaker, lemnas på samma gång i utbyte. En svartklädd dam, åtföljd af en klarögd liten flicka, frågar efter någon af klostrets invånare och sätter sig derpå tålmodigt på den kalla stenbänken, i det hon drager den brokigt utstyrda flickan till sin sida. Hon har sändt bud till någon dotter eller syster innanför och väntar på svar, eller kanske på tillfälle att få utbyta ett ord med henne genom slöjan, eller det lilla hålet på dörren. Svängdörren är oupphörligt i rörelse. En gammal man, trasig och förfallen, kommer derpå. Han famlar en stund i sina söndriga fickor samt framtager en orange och en cherimoya, hvilka han placerar på en vid dörren fästad hylla. Derpå slår han två hårda slag på dörren, som genast svänger omkring och fruktern.

---

*) »Cholo» kallas bastard af indian och neger.

**) »Zambo» är vanliga benämningen på barn af neger och mulatt.

försvinna ur sigte. Den gamle mannen korsar sig, bockar sig för oss och går sin väg. Har han kanske en dotter innanför?

Slutligen utträder »el cura de Santa Ana» till hvilken vi erhållit ett slags introduktionskort för att få se klostret. Han är en man på femtiotalet, groflemmad, med rena drag och rosiga kinder samt bär utseende af att i allo vara en »caballero». Han helsar vänligt på oss samt förklarar smålcende, att han antager, det vi ej äro komna att se nunnornas kloster, utan endast munkarnes, emedan det förra aldrig öppnas för främlingar. Vi föras till en klumpig dörr, som leder ut ifrån det motsatta hörnet af den stenlagda förstugan. Efter ett slag på densamma höres bullret af frånd ragna riglar ock skramlet af kedjor, hvarpå dörren öppnas. Munkarne tyckas vara lika väl vaktade som nunnorna.

Vi inträdde med kuratorn och San Geronimos tunga dörr slöt sig bakom oss med ett graflikt ljud. För ett ögonblick var det nästan, som om vi erforo, huru det måste kännas för dem, som höra dörren stängas med ett fullt medvetande, att den aldrig skall åter öppnas för dem, hvarken såsom lefvande eller döda. Vi kommo in i en trång stenlagd gång, lång, fuktig och mörk, utan annan upplysning än en horisontel ljusstrimma, som sköt in från den öppna borggården. Inkomna från det klara dagsljuset, voro vi för ett ögonblick så bländade, att vi icke upptäckte skepnaderna af åtta eller tio svartklädda munkar i vår närhet, förrän kuratorns röst tillkännagaf, att främlingar brukade gifva en allmosa, innan de inträdde i helgedomen. Vi stoppade ett mynt i handen på den närmaste af de tiggande bröderna och påskyndade våra steg genom den otrefliga korridoren.

En minut sednare befunno vi oss på klostrets yttre borggård, som var omgifven af en bred, morisk arkad. I dess center stod en fontän, omgifven af blomstergrupper, der första platsen upptogs af rosor, denna växt hvaraf intet annat land kan uppvisa sådan mångfald och rikedom som Perú. Under arkadernas bågar hängde här och der burar med kanariefoglar, hvilka qvittrade och sjöngo i glad samklang med det melodiska sorlet af fontänens vatten. Innanför arkaderna, hvilkas tak utgjordes af en i brokiga färger målad, egendomlig arabesk af träsnideri, öppnade sig en rad af enkla dörrar, hvilka ledde in till munkarnes celler. Emellan och öfver dörrarna hängde målningar af olika ålder och värde, hvilka framstälde, huru döda väcktes till lif, sårade läktes, sjuka botades och de borttappade återfunnos — allt genom »San Geronimo». Vår önskan att få blicka in i cellerna samt skåda det rum, hvarest klostrets reliker och skatter förvarades, vägrades artigt, men vi upplystes, att om vi uppsökte en i klostret boende »Inglez» — förmodligen en irländare —, hvilken var rektor eller något dylikt, så skulle denne beskrifva för oss hvad vi såsom främlingar ej fingo skåda. Vår kurator lemnade oss nu med några ursäkter i ett par munkars vård, hvarefter vi förfogade oss till den förmente engelsmannens boning, dit vi anlände efter en lång promenad igenom hvalf, korridorer och tomma salar. Sedan vi en half timme fått vänta utanför dennes dörr, hvarunder vi tydligt kunde höra en vresig konversation emellan herr rektorn sjelf och hans dräng, blefvo vi afspisade med ett »no estó en casa» — han är icke hemma — hvarpå vi beredde oss att lemna klostret. Vi erbjödos visserligen att få bese dess »colegios» och »lazarettos» samt andra barmhertighetsinrättningar inom dess murar, men vi hade redan tillbragt för lång tid här och erforo dessutom ett starkt begär att åter komma ut i det fria från detta graflika fängelse.

Under vägen ut gjorde sig Padre Rafaelo, en af munkarne, all möjlig möda att förklara att de voro »muy pobres» — mycket fattiga — nu för tiden, sedan regeringen undan för undan plockat af dem deras fordna skatter. Kanske hade de goda skäl att icke visa sin skattkammare för främlingar. Men det var ej förrän vi pungat ut med ännu en »peso suave», d. ä. en »mjuk dollar», — som man kallar ett gammalt, ännu gängse silfvermynt af en half »solis» värde — som vi blefvo utsläppta, ehuru vi då tillåtos gå under välsignelser både på spanska och latin.

Ifrån denna egentligen sämre del af staden begåfvo vi oss åter till »Plazan», hvilken nu, sedan mörkret inbrutit, framtedde en liflig anblick. Torget hvimlade af menniskor, som kommit ut att enligt gammal vana njuta af aftonens svalka i det fria samt dessutom för att beskåda en storartad procession med Santa Rosas beläte, som under aftonens lopp skulle utgå ifrån katedralen och genomvandra stadens gator.

På olika ställen af det vidsträckta torget uppstämde musikkårer operastycken och nationalmarscher, och kring den af gas prydligt illuminerade »pilan» i dess midt hade nu Lim[illegible] sköna verld slagit sig ned på de omt[illegible] marmorbänkarne och på stolar. Vi måste erkänna, att den skymt vi här hade af dessa beprisa[illegible] [illegible]önheter i ingen mån förändrade den föreställning vi enligt andra resandes beskrifningar gjort oss om dem. Visserligen har den pittoreska »mantan» och de gamla styfkjortlarna nu lemnat rum för det universelare Parisermodet, men bärerskornas i sanning slående skönhet är icke desto mindre oförändrad, lika litet som de kunna förmås att helt och hållet foga sig efter modets stränga lagar i afseende på klädningens längd, hårets klädsel och en mängd andra småsaker i toalettväg, hvari en »limeña» förstår att utan modejournal nedlägga mer oförfalskad smak än den europeiska etikettstadens modedockor.

Utan att våga inlåta oss i någon vidare beskrifning af dessa beprisade »limeñas» vilja vi blott tillägga, att till och med spanska eskade[illegible]s officerare, som för ett år sedan gästade här, måste för sina tjuserskor hemma i Andalusien sedermera erkänna, att det i spanska språket blott fanns ett ord, som kunde beskrifva »las limeñas». De voro »celestias» — himmelska. Detta kan ju också vara nog sagdt om damerna i Lima, ty Andalusiens söner böra väl vara kännare i den vägen.

I afvaktan på processionen vilja vi nu för våra läsare introducera Santa Rosa, Limas, den peruanska arméns och för öfrigt hela Sydamerikas skyddspatronessa, samt börja med att nämna, det anledningen till hennes promenad just i dag stod att läsa på plakat, som i flere dagar varit uppspikade på gathörnen i Lima såväl som i Callao. Deruti uppmanades alla rättrogna peruaner att deltaga i den »fiesta», hvarigenom man skulle fira årsdagen af spanska eskaderns »nesliga» nederlag i Callaos hamn, den 2 maj 1866. Att denna fest skulle inledas med en procession af de peruanska krigarnes »patrona» faller af sig sjelft, och att festandet sedan skulle utsträckas i hela tre dagar, det ligger i naturen hos peruanerne, som aldrig släppa ett godt tillfälle ur händerna att få roa sig tre dagar å rad.

Santa Rosa är den enda amerikanska qvinna, som någonsin blifvit kanoniserad. Hon var född i Lima samt lefde och dog derstädes. Det är intet under då, att hennes skattkammare är rikare, hennes juveler dyrbarare och att ceremonierna till hennes ära äro än ståtligare än något annat helgons bland den mängd sådana, både manliga och qvinliga, hvilkas namn trängas med hvarandra om plats i den romersk-amerikanska kalendern.

Och innan vi tala vidare om Santa Rosa, må vi nämna, att Lima fordom var den rikaste, men också den mest bigotta och sedeslösa af alla de spanska vicekonungarnes residensstäder i Amerika. Ingen hufvudstad derstädes kunde jemföras med Lima i afseende på antalet af kyrkor och kloster eller dessas rikedom. Inqvisitionen hade här ett insteg och en makt, såsom den aldrig haft det i Mexico eller Santa Fé. Under dess tillvaro blefvo icke mindre än 59 personer lefvande brända på »Plaza de la Inquisicion», som numera kallas »Plaza de la Independencia», och som prydes med en vacker bronsstaty af Bolivar. 18 andra brändes »in effigie», och 9 olycksoffer dogo i förtid, så att blott deras ben kunde brännas, under det att 86 ruinerades derigenom att deras egendom konfiskerades samt 458 fingo undergå spöstraff. Under denna Limas kyrkliga glansperiod, det vill säga 1586, föddes »Santa Rosa de Santa Maria» eller, som hon före sin kanonisering hette, Isabella Florez. Hennes föräldrar voro hvad vi i dagligt tal kalla »pauvres honteux», och hennes helighet visade sig tidigt, ty redan vid sex års ålder började hon sin botgöring och invigdes till en Guds tjenarinna genom att med öfvernaturligt förutseende aflägga ed om evig jungfrulighet. Vid 15 års ålder undergick hon inför kyrkofäderna oskuldsprofvet, hvars resultat rapporterades till påfven, som stadfäste hennes helighet. När franska, engelska och andra sjöröfvare, som på den tiden gästade Stilla hafvets kust, brände Casma, plundrade Santo samt hotade de andra peruanska hamnarna, så bad hon, att de också måtte komma til Lima, på det att hon måtte få tillfälle att visa, huru en peruansk jungfru med lugn och ödmjukhet kunde lida oförrätt och grymhet, så att hon sedan döende skulle kunna utropa: »Fader, förlåt dem, ty de veta icke hvad de göra». Men hennes förhoppningar slogo fel. Piraterne kommo aldrig till Lima, och hon dog vid 31 års ålder, som historien förmäler, uti en gloria af helighet, lem-

nande efter sig ett namn af ödmjukhet, tålamod, barmhertighet och goda gerningar, som tillvann henne allmän vördnad och förmådde prester och folk, kyrka och stat, erkebiskop och vice-konung att i Rom anhålla om äran för henne att blifva kanoniserad. Det berättas, att, när hennes förtjenster och anspråk blefvo framstälda för p[illegible]en, denne skall hafva utropat: »En jungfru i Lima! Jag skulle förr hafva väntat mig ett skyfall af rosor från himlen än att i Amerika finna en »criolla» så dygdig och helig». I samma ögonblick — så berättas det — öppnade sig taket, och påfven fann sig nedsjunken till knä i himmelska rosor. Han begrep underverkets betydelse, och år 1671, eller 50 år efter Lima-jungfruns död, blef hon kanoniserad och förklarad för »patr[illegible]a», ej blott för sin födelsestad, utan ock, som vi förut nämnt, öfver hela Sydamerika.

Nu måste det anmärkas, att vid alla vigtigare »fiestas», såsom till exempel denna, företaga Limas helgon promenader och helsa på hvarandra. San Pedro gör stundom visit hos San Augustin och dröjer kanske natten öfver med honom i hans eget tempel, hvarest helgonen då placeras ett på hvarje sida om det stora altaret med ansigtena vända emot hvarandra. Det berättas äfven, att man brukar lägga bröd och vin på ett bord emellan dem, så att gästfrihetens pligter ej må anses försummade under den långa natten.

Santa Rosa är oakt[illegible]lt sin helighet icke mindre sällskaplig än de andra och helsar alltid på sina systrar, när festdagen kommer. Hennes marschruta tillkännagifves då på förhand, så att hvar och en må kunna skaffa sig en plats på gata, tak eller balkong för att få en skymt af patronan.

På slaget klockan 7 denna afton tillkännagåfvo klockorna i alla stadens kyrkor samt en generalsalva från ett regimente soldater, som var uppställdt på plazan, att helgonet hade satt sig i väg. Den gladare musiken från torget tystnade, och ett slags »marcia funebre» uppstämdes från en annan, utanför katedralen stående musikkår. Plötsligen öppnades katedralens stora hvalfportar, och ett haf af ljus utströmmade från dess inre öfver den på torget samlade menigheten, som mangrant föll på knä. Nu utträdde processionen. Först kom en trupp soldater, och efter dessa ordnade sig musikkåren. Derpå följde en massa af prester, korgossar och andra kyrkans tjenare med stafvar, rökelsekärl och långa vaxljus, och i midten af denna oordnade, böljande massa höjde sig en ställning, som uppbar bilden af alla amerikanares skyddspatronessa, vaggande och gungande som ett skepp på ett stormigt haf.

Intet tyckes vara omöjligare för dessa hispano-amerikanare än att hålla tillsammans i något liknande en ordnad procession, det vill säga att bibehålla led och rättning samt jemna steg efter musikens takt. Santa Rosa-processionen var icke något undantag ifrån denna regel och företedde från början till slut denna villervalla, som karakteriserar alla slags processioner, verldsliga eller religiösa, som man ser i Lima, Guatemala eller på andra ställen.

Men den först så andäktigt knäböjande folkmassan stod ej länge ut med sin antagna ödmjuka ställning. Hufvud efter hufvud började sticka upp, och processionens sista led hade knappast lemnat kyrkan, förrän alla åter voro på benen. Vid torgets andra ända var upprest en hög ställning af stänger, någonting midt emellan en kinesisk pagoda och en götisk kyrka, och hvilken vi snart funno utgöra en konstig »feu d'artifice», förenad medelst stubintrådar med en mängd brokiga pappersglober, upphängda på ett tåg emellan tvenne stolpar. Så snart processionen anländt dit, stannade densamma. Den chino-göthiska byggnaden påtändes, och nu började ett öfverljudt fräsande och smällande, ackompagneradt af folkets skrik och rop, ty något »hurra» finnes icke i spanskan, samt ett smattrande af »cohitas» — ett slags »kinesiska smällare» — hvilka af pojkar utdelades till menigheten, som påtände dem med sina cigarrer. En tjock rök utgick från fyrverkeriet och gaf, tillsammans med de i luften likt raketer flygande »smällarne», åt hela uppträdet en prägel, som påminte om gatustrid, så att en derpå oförberedd främling helt säkert skulle trott sig hafva ett f[illegible] kupplopp för ögonen i denna de data revolutionernas stad.

Men festen var ännu ej slut. Knappt hade det första fyrverkeriet sprakat och smält ut, qvarlemnande en tom ram af brända stänger, som några negrer genast syntes bära bort, och processionen avancerat midt under pappersgloberna, förrän dessa plötsligen exploderade med en stark smäll,

utösande ett regn af rosor öfver helgonet och platformen på hvilken det bars. Detta var också i vårt tycke det bästa af hela tillställningen, och fyrverkaren hade all möjlig heder af sitt experiment. Sedan massan skingrat sig efter denna knallefekt i ordets egentliga bemärkelse, på hvilken den tydligen väntat, begagnade vi oss af tillfället att få taga processionen i närmare skärskådande, under det den fortsatte promenaden längs gatorna till kyrkan San Domingo.

Platformen, på hvilken helgonet bars, var höljd med purpursammet, öfversålladt med gyllene stjernor och kantadt med en bred guldfrans, som hängde ända ned till marken. Midt på platformen stod en silfverglob på en piedestal och ofvanpå globen Santa Rosa i kroppsstorlek. Bildens hufvud var prydt med en gyllene krona, gnistrande af ädelstenar, under hvilken ett ramsvart hår i långa, tjocka lockar utbredde sig, räckande ända ned till hälarna. Hennes klädning var af blått sammet, kantad och styf af guldgaloner och juveler samt yfvig och utstående som en styf-kjortel. I ena handen höll hon ett gyllene kors, och den andra, som höljdes af juveler, var lyftad som till välsignelse. Ansigtet var förfärdigadt af vax, rosigt och ungdomligt, samt såg vid det starka ljusskenet ut, som om det nyss varit [illegible]adt och fernissadt. Två englar stodo bakom bilden och uppburo på gyllene stänger en tronhimmel af purpur. Hela apparaten bars på skuldrorna af en afdelning becksvarta cholos och negrer, hvilka doldes af platformens sammetstäcke hvarifrån de då och då tittade fram för att begära en dryck pisco-bränvin af några tåget åtföljande försäljerskor, under det de med handen torkade sina glänsande pannor. Näst efter bilden kom ett tjog små flickor, klädda i hvitt med glitterguld samt bekransade med blommor. De voro ämnade att föreställa englar, men trängseln och knuffningarna voro så starka, att mörksens andar i skepnad af några groflemmade chola- eller negerammor måste störta in för att beskydda och lugna de uppskrämda små, af hvilka de flesta snyftade och gräto, och således voro rätt bedröfliga representanter från de himmelska härskarorna.

En affärsman i vårt sällskap, som var i stånd att med sin operakikare noggrannare undersöka patronans prydnader, försäkrade oss, att han gerna skulle vilja förskottera Santa Rosa 100,000 dollars emot hennes toalette såsom pant, i händelse hon någon gång skulle blifva i behof af klingande mynt. »La guia de los Forasteros», en af Limas tidningar, berättade äfven dagen derpå, att endast silfret och guldet, som prydde Santa Rosas altare och drägt, vägde 31,000 oncas, eller omkring en ton, samt värderades till 200,000 dollars.

I fordna dagar var Santa Rosa-processionen likväl en mycket mera storartad fest. Provinsernas standar och de större städernas vapen buros då framför bilden, under det »los lomeros», eller bergsboarne, kommo ned i stora skaror, medförande buketter och kransar af blommor. Men liksom alla kyrkliga ceremonier i Lima har äfven Santa Rosa-festen på sednare tider blifvit vårdslösad, och hufvudstadens press ropar öppet på upphörandet af alla helgonprocessioner, såsom löjliga och förnedrande till karakter och syftemål. Ingen af dem, säger den, företer minsta värdighet, utan tyckes deras ändamål egentligen vara att samla en hop »mob» samt att få afbränna en qvantitet dåligt krut. En Limaförfattare säger också med afseende härpå: »De utmärka sig hvarken för någon religiös andakt eller något uttryck af vördnad, utan i dess ställe för en fräckhet och »abandon», som skulle vara förolämpande vid hvilken offentlig ceremoni som helst, men i synnerhet vid en, som skall låtsas vara religiös».

Vid en procession för San Augustin, som vi sågo några dagar sednare, hände sig, att en af bärarne staplade och bilden föll omkull, hvarvid ett skröpligt resverk af rör och käppar afslöjades under den rika drägten. Folkmassan kunde då icke längre styra sig, utan skrek öfverljudt: »solamente cabeza, no cuerpo» — bara hufvud, ingen kropp — hvilket genast sattes i musik och sjöngs under hela den återstående delen af representationen.

Perú är icke något undantag från det öfriga spanska Amerika deruti, att kyrkan ej förmår tillfredsställa intelligensens fordringar eller de religiösa förhoppningarna hos dess bättre och mera bildade män. Kyrkorna besökas hufvudsakligen af qvinnorna, under det att den manliga befolkningen knappast egnar detta slags religion en högre känsla än tolerans. Alla äro ense om, att kyrkan behöfver reformeras, men de finna ej något medel att åstadkomma detta och söka ursäkta sin likgiltighet

med att antaga som en naturlig sak, att den är god nog för »el pueblo», folket, för hvilket den likväl är blott ett sken, en urskuld, en tröst, eller hvad man för öfrigt må kalla det, men icke något moraliskt stöd.

Den kyrkliga maktens aftagande i Lima, efter republikens frigörelse från Spanien, kan blott ofullständigt uppfattas. Men som faktum må nämnas, att sedan denna tid tio munk- och nunnekloster med tillhörande egendom af en million piasters värde blifvit indragna och deras byggnader och tomter använda till andra ändamål. Klostret »Guadelupe» har blifvit förvandladt till en högskola. Kollegiet »San Marcos» har tagit i besittning större delen af klostret San Francisco, som var annex till katedralen. San Carlos-kollegiet har intagit Jesuiter-kollegiets plats; »San Juan de Dios» är förvandladt till jernvägsstation, och stadens förnämsta marknadsplats upptager det qvarter, hvarest S:ta Catarina-klostret förut stod. Likväl har folkets bigotteri aftagit i större grad, än hvad dessa facta kunna antyda, och äktenskap ingås numera emellan protestanter och katoliker proportionsvis lika ofta i Lima som på någon annan plats på jorden. Erkebiskopen erkänner till och med formligen alla äktenskap, som stadfästas af främmande sändebud, och såväl i Lima som i Callao finnas protestantiska kyrkor.

Men vi hafva redan länge nog sysselsatt oss med Limas kyrkliga angelägenheter, och många af ställets öfriga förhållanden och egenheter återstå att vidröra.

I det vi derför lemna den långa processionen att fortsätta sin vandring genom trånga och mörka gator till sin bestämmelseort, en kyrka i stadens vestra del, der Santa Rosa förmodligen kommer att hvila ut öfver natten efter sin mödosamma promenad, återvända vi till plazan. Denna var nu nästan folktom. En fuktig, kylig och tät mist hade på några få minuter lägrat sig öfver staden och drifvit dess tunnklädda invånare och invånarinnor inomhus. Det var Limas »garrua», en för detta ställe egendomlig dimma, som infunnit sig. Denna »garrua», som i sig sjelf icke är annat än ett fint duggregn, ehuru Limas invånare sjelfva säga, att det aldrig regnar i deras stad, återkommer periodvis hela året om och höljer då hela kustlan[illegible] för veckor och till och med för månader, hvarunder solen blott då och då är synlig. Denna omständighet gör klimatet i och omkring Lima till det mest temperarade man kan önska sig, men garruan sjelf är allt utom behaglig, när den är ymnig, hvilket nu var händelsen. Ty följande morgon, då vi utkommo ur vårt hotell, voro gatorna redan klibbiga af ett tunnt lager af upplöst dam och trottoarerna slippriga, som om de blifvit öfverdragna med talg. Hotellets väggar dröpo af fukt, och möbler och mattor i bottenvåningen voro kantade med grönt och gult mögel. Handdukar och lakan voro däfna, och till och med ett bläckhorn i vårt rum hade under natten börjat skjuta yfviga skott af fjäderlika svampar. Lika angripna syntes dess infödda invånare. Vår artige värd led af reumatism och fördömde garruan, som hvarje gång den kom skulle på detta sätt påminna honom om hans ungdoms synder, och Juan och Antonia, ett par medlemmar af hotellets »högre» tjenstepersonal, satte på hvar sin sida om trappan med ombundna ansigten och klagade öfver »dolores» i hvarje led. Sådana äro garruans verkningar, och likväl hörde vi här boende främlingar prisa Limas luft som den herrligaste på jorden, men garruan måste icke då hafva tagits med i räkningen. Funnes verkliga eldstäder i husen i Lima, så skulle likväl fuktens verkningar till någon del kunna mildras, men det enda hittills gjorda försöket i den vägen inskränker sig till bruket af ett slags fyrpanna, som uppfyller rummen med rök. Limas invånare hafva således att välja emellan att blifva mosshöljda som en cypress i Missouri eller qväfda af kolsyregas. Intet under om den sista Incan förundrades, då han hörde, att spanjorerne lagt sin hufvudstad vid stranden af Rimacfloden, på ett ställe, som ångar af uppstigande dunster och hvarest den eljest så välgörande solen vägrar att lysa, stundom under flere månader.

Denna garrua-dag var emellertid den 2 maj och en dag af lif och rörelse i Lima. Kyrkklockorna kallade sedan tidigt på morgonen till fest, och trummor och hornsignaler ljödo från alla kanter, sammankallande allt hvad militär hette att defilera för guvernören på plazan och sedan begifva sig till Callao, ty der skulle de egentliga högtidligheterna taga sin början med ett låtsadt upprepande af bombardementsdagens händelser. Emot middagen var mer än hälften af Limas befolkning samlad i Callao, hvarest storartade tillrustningar hade blifvit gjorda. Gatorna voro sopade — och det

är i sanning icke hvarje dag man företager sig något sådant i Callao — samt förvandlade till avenyer medelst i jorden nedstuckna träd. Många hus voro uppmålade, och ifrån väggarna af andra syntes groteska alfrescomålningar, i kinesiska perspektiv framställande scener från bombardementet. Hamnplatsen pryddes af en brokig äreport af hopspikade bräder, klädd med flaggor, band och blomsterguirlander, och öfverst på densamma stod i stora bokstäfver att läsa: »Vivan los heros valientes del 2 del Mayo» — Lefve de tappre hjeltarne af den 2 maj —, under det dess sidopelare pryddes, om vi våga använda detta uttryck, af vidunderliga marinmålningar, der bomber och raketer korsade hvarandra i alla riktningar emellan spanska skepp, som sprungo i luften.

En tät folkmassa böljade på gator och torg, här mera än i Lima framställande denna mångfald af alla menskliga rastyper, som är karakteristisk för detta land. Man ser fullblods-negern och fullblods-indianen, den förre höljd i trasor af europeiska kläder, den sednare draperad med den oumbärliga ponchon och den bredskyggiga stråhatten. Här spränger en förmögen landtbo, en »estanciero», på en dammig häst med silfversporrar, silfverknappar samt silfverbeslag på sadel och betsel, genom den sammanpackade menigheten, och der hafva några cholo-pojkar midt på gatan uppstält ett batteri nyckelbössor, hvarmed de utan förskoning för de passerandes fötter och ben underhålla en liflig kanonad. Från taken afbrännas smällande fyrverkeripjeser och från balkongerna affyras pistoler, så att förladdningarna rusa omkring de promenerandes öron på gatan. Truppskaror — barfotade indianer och halfkaster, iklädda ett slags zuav-uniform, men med nya Enfields-gevär på skuldran — marschera genom gatorna med flygande fanor och klingande spel, och här och der spränga kavallerikolonner fram, gata upp och gata ned, allt till påminnelse om bataljdagen.

Plötsligt synes en rörelse bland massan vid torget. Peruanska flaggor hissas i oändlighet på hustaken och en fancysalut börjas från batterierna på stranden samt de peruanska örlogsmännen i hamnen. Nu höres ett starkt skrammel af sablar och tramp af hästhofvar, och en lysande kavalkad närmar sig den nyssnämnda äreporten, hvarest en deputation af stadens civila embetsmän väntar. Det är presidenten Señor Prado med sin stab, som kommit för att komplimentera Callao för dess tappra hållning under striden. Folkmassan tjuter, kanoner, pistoler och »cohetes» knalla ytterärre. Men slutligen upphör skjutandet, en talrik musikkår uppstämmer den peruanska folksången, hvarefter presidenten håller till de deputerade ett tal, som vi icke hörde, samt rider ned till hamnen och batterierna under folkets jubel. Vi skulle då icke hafva kunnat tro, att denne Prado ett år sednare skulle utvisas ur Perú af samma folkmängd, som i dag tjöt af hänförelse, så snart han visade sig, men dylikt hör ju till ordningen i dessa länder, och man må derför icke förundra sig deröfver.

Musiken, skjutandet och truppernas marscherande forsatte med små afbrott hela dagen ända till mörkrets inbrott, men då blefvo sinnena något lugnare i afvaktan på en ny förströelse som väntade dem. Hade det nemligen under dagens lopp hufvudsakligen varit armén, som roat folket, så var turen nu kommen till flottan att göra detsamma. Denna representerades på Callaos redd af en gammal träfregatt, tvenne flytande batterier, det ena en imitation af den förste »Monitor» och den andra af »Marrimac», en stor, snabbgående korvett af nyaste slag, samt några kanonbåtar. Denna lilla flotta hade blifvit uppdragen i linie framför batterierna på Callaos udde, hvilka efter mörkrets inbrott började beskjuta fartygen med löst krut under det dessa svarade med raketkastning. Den nattliga bataljen slutade med ett storartadt fyrverkeri och en derpå följande illumination af såväl skepp som batterier längs hamnen, hvilket tog sig rätt ståtligt ut, sedt ifrån den luftiga balkongen på en å Callaos udde belägen byggnad, tillhörig mr Petre, agenten för Stilla hafvets största ångbåtsbolag, hvilken dagen till ära gaf en större bal, hvartill de främmande örlogsfartygens officerare voro inbjudna.

Det skulle möjligen intressera mången läsare att höra skildras en bal i Perú, men tyvärr var denna den enda vi bevistade derstädes, och som det var i en engelsmans hus, hvilken, som man väl kan förmoda, likt sina landsmän fört sin nations seder och bruk med sig hit, så voro äfven alla arrangementen efter engelskt mönster och en stor del af damerna engelskor eller amerikanskor. Detta gaf naturligtvis åt hela tillställningen en anstrykning allt för europeisk att förtjena vidare intresse.

Dagen derpå gafs en större tjurfäktning eller »corrida de toros» i Lima. Den som icke sett en tjurfäktning i Spanien skulle här blott hafva fått en tarflig idé om, huru en sådan efter spanska begrepp bör vara, ty en spanjor skulle här hafva blifvit satt i förtvifian öfver att ej se en enda häst uppristad eller mera än sex tjurar dödade på fyra timmar. På oss gjorde dock denna tjurfäktning ett ganska fördelaktigt intryck i jemförelse med dem vi sett i Spanien, ty här slippa vi åtminstone se denna grymma del af en spansk tjurfäktning, der picadorernes hästar med förbundna ögon placeras så godt som midt i vägen för den uppretade tjurens anfall, hvaraf naturligtvis följden blifver, att de stackars, försvarslösa djuren gång efter annan blifva uppsprättade af den rasande tjurens horn, för att sedan med släpande inelfvor antingen ledas ut från arenan eller ännu en stund roa publiken, till dess ryttarens sporrar äro vanmäktiga att längre hålla det arma djuret på benen. Vi sågo en gång i Spanien ända till sexton hästar på detta sätt dödas under en enda tjurfäktning, då det här icke inträffade en enda gång, churu tjurarnes horn icke voro afsågade. Detta måste vi tillskrifva antingen en större skicklighet å picadorernes sida eller en större lätthet för dem att undvika tjurens anfall, då hästens ögon ej äro förbundna.

Aktörerne här, d. v. s. »piadores», »banderilleros» och »matadores», voro alla af mer eller mindre färgad as och tjurarna voro, churu små, ganska lifliga. En af dem var till och med den vildaste vi någonsin sett samt sades vara hitsänd i och för denna festlighet ända från Arequipa, der den blifvit fångad. Denne tjur var den första som insläpptes, och den styrde genast kurs på en midt på arenan placerad ställning af rör, som uppbar ett tjugo fot långt skepp af papper, hvilket var ämnadt att föreställa den spanska »Numancia». Vid dess stormast var en stor spansk flagg fästad, och i dess akter stod en alnshög figur i trekantig hatt och amiralsuniform samt med en storartad ropare i handen. Detta skulle vara en afbildning af Nuñes Mendez. Skeppet var fyldt med fyrverkeripjeser, hvilka fattade eld vid tjurens anfall och fäste sig vid hans horn samt satte honom i det ursinnigaste raseri. Först krossade han naturligtvis hela den svaga byggnaden och vände sig derpå till den röda och gula spanska flaggan — ett ganska tilldragande föremål för en uppretad tjur —, hvilken han i ett ögonblick trampade och slet i stycken, allt under det tvenne musikkårer blåste ett melankoliskt »miserere» och publiken med hvisslingar, rop, handklappningar och käppslag gafvo ett sådant uttryck åt sina känslor, att vi ett ögonblick nästan fruktade, att hela byggnaden skulle instörta. Huru litet behöfves det icke för att sätta dessa söderns barn i förtjusning!

Efter detta förspel egde tjurfäktningen sin gilla gång. Tjur efter tjur infördes på banan, uppretades, utmattades och öfverlemnades sedan åt matadoren, som med skråmessig talang applicerade nådestöten med värjspetsen emellan de utvalda kotorna i djurets rygg.

Limas tjurfäktningsarena är ett minne från vicekonungarnes dagar och säges vara den största i hela Sydamerika. Den uppgifves rymma 20,000 åskådare, men publikens antal uppgick nu knappast till hälften af detta tal. Till de peruanska damernas heder må nämnas, att blott ett högst ringa antal sådana bevistade tjurfäktningen.

Vi kunna icke lemna dessa festligheter, som äfven fortsattes följande dag med processioner, musik och saluter, utan att med några ord omnämna sjelfva anledningen dertill, eller den spanska eskaderns beskjutning af Callao den 2 Maj 1866.

Efter den förut nämnda affären vid Valparaiso gick spanske amiralen norrut och anlände till Callao den 24 April. Denna stad var dock icke så försvarslös som Valparaiso. Tvenne gamla fästen, som blifvit iståndsatta, samt ett nytt batteri med två stycken 500-pundiga Blakeleykanoner och sex gamla 32-pundingar dominerade redden söderifrån, under det att ett annat batteri, uppkastadt af sandsäckar och beväradt med gamla kanoner, samt ett bepansradt torn med två 300-pundiga Armstrongskanoner hade i hast blifvit uppförda på den emot Lorenzo-ön utskjutande landtungan, som kallas »Pampa del mar». Norr om staden funnos ytterligare fyra batterier samt ännu ett bepansradt torn med goda kanoner. Dessa pansartorn voro konstruerade af en i Lima boende polsk ingeniör, Malmowsky, som hade mycken heder af det arbete han åstadkommit med de få hjelpkällor Lima och Callao hade att erbjuda. Bepansringen var endast fyra tum tjock, men emotstod likväl förträffligt de

spanska kulor, som träffade densamma. De grofva Blakeley- och Armstrongs-kanonerna voro placerade »en barbette» i tornen och stodo på goda jernlavetter, hvilka ännu i dag beundras af artillerister för deras enkla sammansättning samt den lätthet, hvarmed de visade sig kunna handteras af en fåtalig och oerfaren betjening.

Sedan presidenten, öfverste Prado, efter spanjorernes återkomst hade ingått en offensiv och defensiv allians med Chili emot Spanien, aflät Nuñes Mendez en skrifvelse till myndigheterna och diplomatiska kåren i Lima, hvaruti han sökte rättfärdiga Spaniens handlingssätt samt förklarade, att han efter fyra dagar ämnade bombardera Callao. Peruanarne grepo sig då genast an med att rusta sig till försvar. En del af Callaos invånare sysselsattes med att sätta fästningsverken i ordning, under det andra besörjde borttransporterandet af alla sådana effekter, som kunde bringas i säkerhet. Alla möjliga transportmedel togos, liksom i Valparaiso, i anspråk för detta ändamål, och bantågen voro natt och dag i rörelse emellan Lima och Callao. Under tiden fortgingo försvarsarbetena med ifver. Batterier och fästen sattes i kommunikation med hvarandra medelst telegrafledningar. Bojar utlades nattetid i hamnen på kända afstånd från land, på det artilleristerne med större noggrannhet skulle kunna bestämma distansen till fiendens fartyg, då dessa närmade sig till anfall, samt derefter elevera sina kanoner. Med ett ord, alla upptänkliga förberedelser vidtogos för att kunna draga så mycken fördel som möjligt af det peruanska artilleriet, hvars styrka mera låg uti kanonernas stora kaliber och långa portée än i deras antal. De små bepansrade batterierna »Loa» och »la Victoria» klargjordes äfven samt lades på grundt vatten, under det de mindre och svagt bevärade fartyg, som för öfrigt funnos här, och af hvilka man icke kunde vänta någon hjelp, förhalades bort. Den egentliga peruanska flottan låg ännu i chilenska farvatten.

Kl. 11 f. m. den utsatta dagen satte sig de spanska fartygen i rörelse. Dess sex fregatter delade sig i två kolonner, af hvilka den ena, som bestod af »Numancia», »Blanca» och »Resolucion» samt kommenderades af amiral Nuñes sjelf, afsågs för attacken emot de södra batterierna och den andra, bestående af »Villa de Madrid» »Almanza» och »Berenguela», gick emot de norra batterierna. Korvetten »Vencedora» stannade qvar ute på redden för att efter behof bispringa dem, som behöfde dess bistånd. Några minuter efter 12 på middagen skickade »Numancia» sin första projektil emot det gamla spanska kastellet söder om jernvägsstationen, hvilken eld genast besvarades från ett af batterierna. Fem minuter derefter var striden allmän. Spanska eskadern utmärkte sig öfverallt genom den hastighet, hvarmed dess kanoner serverades, men dessas rigtande måste hafva varit dålig i samma förhållande, ty de flesta af deras kulor gräsade antingen långt bakom de låga landtbatterierna eller rikochetterade öfver desamma. Peruanarnes få långskjutande och långsamt, men med mycken precision rigtade kanoner började deremot snart visa sin verkan på de fiendtliga fartygen. Drabbningen hade knappast varat en half timme, förrän »Villa de Madrid» gjorde signal om hjelp. Vencedora kom till bistånd, och så snart de båda fartygen kommit ut ur röken, som omgaf de stridande, upptäckte man af det moln af ånga, som utströmmade från den förres sidor, att hennes pannor blifvit genomskjutna. Villa de Madrid följdes snart af Berenguela, emot hvilken elden från fyra olika batterier en lång stund varit koncentrerad. Då det blef möjligt att tydligt urskilja henne, märktes, att hon hade ett stort hål i vattenlinien, hvilket en del folk var sysselsatt att täppa förmedelst ett segel. Skrofvet var dessutom träffadt af en mängd grundskott. I detta tillstånd läckte fartyget betydligt, och sedan pumparne befunnits otillräckliga att hålla detsamma läns, såg man dess besättning ösa vattnet med pytsar.

Detta oaktadt fortsattes elden ännu ihärdigt på båda sidor, Kl. half 3 drogo sig »Blanca» och »Resolucion» ur striden, lemnande »Numancia» och »Almanza» allena. Men kl. 4 upphörde slutligen äfven dessa båda fartyg att skjuta samt retirerade, förföljda af batteriernas eld, som fortsattes, så länge skeppen ännu voro inom skotthåll. Spanjorernes förlust var ganska betydlig, och alla deras skepp hade blifvit mer eller mindre skadade. »Berenguela» var nelt och hållet satt ur tjenstbart skick och Nuñes Mendez sjelf, som under stridens hetta föredragit öppna däcket emot sitt bepansrade blockhus, hade erhållit åtta sår, hvaraf flere ansågos lifsfarliga.

På peruanernes sida uppgick förlusten till omkring hundra döda och sårade. Redan i drabbningens början blef en 300-pundig Armstrongskanon i batteriet n:o 7 demonterad och straxt derefter sprang batteriet n:o 3 i luften med allt hvad deruti fanns. En vårdslöst handterad perkussions-bomb kreverade nemligen inne i tornet, hvarvid dettas krutförråd antändes. Explosionen demonterade de båda kanonerna och dödade alla, som för ögonblicket befunno sig i tornet, ibland hvilka señor Galvez, Perús marin och krigsminister, befann sig. Det sades, att spanjorerne hade slösat bort så stor del af sin ammunition i Valparaiso, att de här endast hade ett obetydligt förråd massiva kulor att använda, men det oaktadt torde staden knappast hafva undgått att blifva nedskjuten, om de försvarsåtgärder dess invånare vidtagit varit mindre verksamma. Af det lilla man har att lära af denna i sig sjelf obetydliga affär tyckes sålunda den slutsatsen kunna dragas, att mycket nog kan uträttas med små tillgångar, blott dessa äro af fullgod beskaffenhet och om man kan finna män tillräckligt skickliga att handtera dem. Hvad Perú beträffar, så kunna visserligen hvarken dess officerare eller soldater i allmänhet sägas intaga något framstående rum i detta afseende, men der fanns likväl att tillgå en handfull män, som såväl genom i andra länder förut vunnen erfarenhet i krigareyrket, som genom sina militäriska talanger för öfrigt, bidrogo till ordnandet af försvarsarbetena och sedermera äfven ledde sjelfva försvaret på ett sätt, som spanjorerne ganska kännbart fingo erfara. De flesta af dessa personer voro utländingar och det hviskas till och med om, att sjelfva Englands och Förenta Staternas diplomatiska agenter i Lima, hvilka båda voro gamla militärer, hade en icke obetydlig andel i försvarets ledning under bombardementet.

Medan vi äro inne på kapitlet om Perús militärväsen må vi nämna, att presidentens armé, hvilken icke alltid kan anses vara hela republikens, då landet nästan ständigt är söndradt i flere eller färre politiska partier, hvart och ett med sitt anhang af beväpnadt folk, utgöres af omkring 8,000 man, alla af mer eller mindre färgad ras, men de flesta rena indianer. Soldaterne äro i allmänhet småväxta, men se ganska härdiga ut och hafva naturligtvis under de ständiga upproren, hvarunder de alltid taga den ledares parti, som lofvar bästa solden, eller rättare, som icke gifver någon sold alls, vunnit en viss krigsbildning, hvilken deremot icke lär delas af deras officerare, som under striderna oftast nödgas underkasta sig soldaternes vilja. Derigenom upphör naturligtvis hvarje skymt af disciplin, och efter hvarje drabbning, den må vara vunnen eller förlorad, upplöser sig en del af trupperna till röfvarehorder, hvilka äfven under djupaste fred, som nu var händelsen, göra landsbygden högst osäker.

Ehuru Prado blott hade varit president en kort tid, talades redan i många kretsar om hans osäkra ställning till följd deraf att han icke på flere månader förmått utbetala sold åt sina soldater, och ett af de vanliga militärupproren väntades följaktligen. Alla i Lima och Callao boende främlingar voro äfven mycket oroliga samt beredda att hvarje ögonblick få stänga sina butiker och innesluta sig i sina hus — deras enda tillflykt, då de oroliga soldathoparna börja genomströfva gatorna, pockande på sold. Af samma anledning ser man också hvarje landtgård och till och med hvarje qvarter i småstäderna på landet omgifna af höga murar, hvilkas portar stängas om nätterna. Det oaktadt hör man ofta omtalas plundringar på landet, och rån eller till och med mord inträffa alltför ofta i sjelfva städerna. Det tilldrog sig för icke länge sedan midt på ljusa dagen på en af Callaos gator, att förvaltaren på ett engelskt örlogsfartyg blef öfverfallen af negrer och med pistolen för hufvudet fråntagen allt hvad han egde, till och med kläderna på kroppen, så att han nödgades i djupaste negligé vandra genom staden för att komma ombord på sitt fartyg, glad att hafva undsluppit med lifvet.

Man ser visserligen stundom något som kallas polis i Lima och Callao, men denna representeras af några här och der på stolar i gathörnen sittande, smutsiga och illa klädda män af högst tvetydigt utseende. Deras vapen utgöres af en klumpig studsare, som man ser sticka fram emellan vecken på den trasiga ponchon, under det den slokande stråhatten beskuggar en svartmuskig och boflik fysionomi, som är mera egnad att ingifva den passerande farhåga än förtroende.

Vår önskan att här företaga några ströftåg på hästryggen inåt landet tillintetgjordes såväl genom här boende främlingars försäkran om det vådliga uti ett sådant företag som genom svårigheten

att, om man också erbjöde hvad pris som helst, erhålla hästar. På en enskild sådan och i sällskap med dess egare, en i Lima boende engelsman, mr Williams, hade författaren dock nöjet att en morgonstund få göra en utflygt till en icke långt från hufvudstaden belägen by, Magdalena, hvarest lemningar af ett fäste eller något dylikt finnes från den tid, då landet styrdes af Incas. Dessa ruiner bestodo af några kubiska adobeblock af 8 till 10 fots sida, som tycktes hafva utgjort grunden till en större, fyrkantig byggnad. På östra sidan af denna syntes spår efter en trappa, under hvilken man för kort tid sedan anträffat ett slags katakomb, innehållande rikt prydda mumier. Dessa hade funnits placerade i sittande ställning uti stora urnor af lera och hade blifvit förda till Limas museum, hvilket säges innehålla rikhaltiga samlingar af peruanska antiqviteter, men till hvilket vi förgäfves sökte vinna tillträde under vår vistelse här.

På återvägen till staden något sednare på dagen, då trafiken på vägarne i dess närhet var som lifligast, öfverraskades vi af något, för Sydamerika eljest ganska ovanligt, nemligen att finna alla mötande indianer och cholos helsa oss vid passerandet, liksom man ofta finner landtfolket i Sverige helsa på resande. Detta förklarade vår följeslagare härleda sig från en hos infödingarne ännu gängse tradition, att deras fordna herskare, Incas, skulle hafva varit — rödhåriga, hvarför äfven hvarje ljuslätt främling här i landet får del af den vördnad, som fordom visades regenten. Det förefaller oss, som spanjorernes afkomlingar af denna omständighet borde känna sig ganska missbelåtna med sina egna mörklagda drag, om det blott är en ljus hy, ljust hår och blå ögon som behöfves för att ingifva infödingarne den vördnad för dem, som de nu sakna.

Efter hvad vi sågo af Perús indianer, äro dessa utrustade med väl proportionerade figurer samt icke frånstötande anletsdrag. De äro alla numera till en viss grad civiliserade, d. v. s. de äro döpta, bära krucifix och kunna göra korstecken, kläda sig på samma sätt som de på landet boende hvita samt tala spanska. Deras antal är ganska stort och de kunna sägas representera Perús bondfolk, såvida detta uttryck får utgöra benämningen på något visst element af ett lands befolkning. Man ser dem hvarje dag indrifva hela karavaner af hästar och mulor till Lima, lastade med frukt, grönsaker, mais och andra landtmannaprodukter, och oftast finner man då ett sådant tåg ledas af qvinnor till häst. Qvinnornas drägt liknar i det närmaste männens och är hvad poncho och hatt beträffar alldeles densamma. Som de äfven sitta till häst på samma sätt som männen, är det icke lätt att i hast skilja de båda könen från hvarandra.

Indianhalfkasten, eller de s. k. cholos, träffar man deremot vanligast som tjenare i husen eller som handtverkare i städerna. Det är en intelligent och ganska vacker ras samt anses näst importerade kineser vara de bästa tjenarne inom Limas familjer. De sägas till och med vara ärliga, men lära på sednare tider hafva fått del af en mängd kommunistiska frihets och jemnlikhetsidéer, hvilket gifvit anledning till flere oroligheter inom staden, och fruktan för flere sådana var ganska stor inom familjerna i Lima. Detta talar icke mycket för den husliga trefnaden på denna plats, men man vänjer sig förmodligen vid dylikt liksom vid allt annat och vi sågo en dag en af våra bekantskaper i Lima helt ogeneradt med käppen återställa ordningen bland sin uppstudsiga tjenstepersonal.

Bland choloqvinnorna, »las cholitas» träffar man stundom verkliga skönheter och de utmärka sig framför andra menniskoraser genom sitt yppiga hår, hvarmed de äfven förstå att kokettera på mångahanda sätt. På hästryggen äro de riktiga amazoner, och under de då och då i Limas omgifningar förekommande kappridterna, hvarmed den lägre befolkningen, män som qvinnor, roar sig, tager en cholofflicka ofta priset. Det är i sanning också en tafla väl värd att se, när en sådan ilar fram på en löddrig häst öfver slätten, med sina långa lockar fladdrande kring de bruna skuldrorna och kring en figur, som genom sina symmetriska proportioner skulle vara en begärlig modell för mången bildhuggare eller målare.

En plats i Lima, som främlingar sällan underlåta att besöka, är dess marknadstorg, »el Mercado del Comercio», hvilket som vi förut sagt intager platsen efter det nedrifna klostret »Santa Catalina». Det utgöres af en fyrkantig, genombruten jernbyggnad af omkring 400 fots sida. Byggnadens tak,

är täckt med bastmattor, hvilket också är det enda som fordras, då man här icke behöfver skydda sig emot annat än solen. Längs tvenne af byggnadens sidor löpa långa diskar af marmor. På den ena af dessa finner man exponerad hela landets mångfald af frukt, grönsaker och blommor, under det mera substantiella artiklar, såsom kött, fisk m. m. hafva sin plats på den andra. Tvärs öfver det stenlagda golfvet sträcker sig en mängd andra marmorbord, hvarpå allahanda artiklar utbjudas till salu, — apor, papegojor, sötsaker, indianska korgarbeten, såsom korgar, hängmattor och dylikt, samt lotter, ty peruanarne äro stora spelare, och lotterikontor anträffas öfverallt. Längs en af byggnadens sidor löper dessutom en rad stånd med vanliga kramvaror för landtfolkets behof, och häromkring rör sig en publik, pittoresk, blott man ej kommer den för nära, men i alla afseenden egendomlig nog att väcka en främlings intresse.

På ett ställe har man uppsatt ett provisionelt kök, hvarest en brun och flottig señora steker och kokar alla dessa rariteter, som under namn af »olla podrida», »pocha», »finca», »picantes» m. m. reta en peruans gom. Omkring detta kök synas grupper af landtfolk, sittande på marken, intaga sin middag af nämnda rätter ur bruna lerkärl, eller beställsamt biträdande señoran att tillreda och portionera ut nya sådana, under det denna sednare med en munvighet, som är egendomlig för denna folkras, söker uppehålla sina kunders goda lynne. På ett annat ställe försäljas peruanska drycker, såsom »pisco» och »mastovin», hvilka i små silfverbägare gå laget rundt bland en samling dammiga och besporrade »guazos», eller herdar, hvilkas hästar, obundna, vänta på gatan utanför. Här synas några tjockmundta negrer af fullblodig »minas»-ras, inbegripna i högljudd kurtis med ullhårade dulcineor, och tätt bredvid har en indiansk fruktförsäljerska, allt för anspråkslös att utställa sina varor på torgets förnämare afdelning, slagit sig ned med sitt varulager på en utbredd matta. Den öfver ett par nakna skuldror vårdslöst slängda ponchon döljer äfven en del af den sistfödda, som ogeneradt intager sin middag vid den moderliga barmen, under det andra, mera försigkomna syskon kräla i högarna af oranger, bananer, palta, chirimoya och andra frukter, som ligga utbredda kring henne. Bland mängden tränges här och der en hårpiskad kines med en grönsakskorg på hvardera armen, antagligen en hofmästare eller kock hos något förnämt herrskap i staden, och högt öfver alla andra ljud höras vattenförsäljarnes gälla »agua». Det är en stojande samling och framställer typer af nästan alla de raser, hvaraf den lägre befolkningen här består.

Detta salutorg är emellertid en verklig prydnad för Lima och vittnar, tillsammans med flere andra moderna och praktiska anläggningar i staden om en företagsamhet, som man knappast väntar sig härstädes.

Lima har två alamedas, båda belägna norr om Rimacfloden, som delar staden i tvenne delar. Den ena af dessa promenadplatser är endast anmärkningsvärd genom en präktig marmorstaty af Columbus, som pryder densamma. Den andra liknar mera en botanisk trädgård, är uppfyld af blomsteranläggningar och prydd med allegoriska marmorstatyer samt är i allmänhet väl hållen. Ingendera användes dock egentligen som promenadplats. Dertill lämpar sig plazan bättre, såsom belägen i stadens center och närmare den fashionabla verldens bostäder. Af dessa finner man vid »Calle del Colon» några af ett visst aristokratiskt utseende, om man dermed får beteckna klumpigt utsirade balkonger och fönsternicher, ornamenterade jerngaller i bottenvåningens fönster samt bjerta alfrescomålningar på väggarne af husets förstuga och »patio». Vid samma gata finnas stadens mest eleganta butiker. Der utbjudas allahanda franska och tyska lyxartiklar. Guld- och silfverarbetare, möbel- och pianofabrikanter samt andra europeiska handtverkare finnas här för öfrigt i öfverflöd, men allt är oerhördt dyrt, och äfven de simplaste artiklar äro 8 à 10 gånger dyrare än i Europa.

Kineser hafva under en följd af år emigrerat till Perú och finnas nu här i stor mängd. Dessa »himmelska rikets» söner, som, hvarhelst de eljest anträffas, lika noga bibehålla sitt lands bruk och drägter, som den utflyttade engelsmannen bibehåller sina, äro här mera emanciperade än någonstädes. Orsaken till detta förhållande försöka vi ej att utreda, men man träffar här lika ofta kineser uti europeiska kläder och skodon som uti kinesiska, och till och med stångpiskan,

detta eljest så oumbärliga bihang till hvarje Confucii bekännare, har fått stryka för den peruanska saxen. Så kommo vi en dag in till en hårfrisör, hvilkens hela arbetarepersonal utgjordes af kineser, men kineser i svart fräck, mustascher, pipskägg och hår så lockigt och pomaderadt som på någon peruansk »dandy», och hade det ej varit för de uppvinklade ögonen och det emisskänneligt mongoliska draget kring munnen, så skulle vi trott oss vara betjenade af så renblodiga sydeuropeer som möjligt.

För att oaktadt den rådande osäkerheten få se så mycket som möjligt af landet gingo vi en dag med jernväg till den lilla staden Chorillos, Perús »Biarriz», som ligger invid hafsstranden, omkring fem mil söder om Callao. Vägen leder igenom en ganska vacker och jemnt uppodlad trakt, emellan Cordillerans utsprång på ena sidan och kustlandet med dess små städer, Barrancas och Miraflores på den andra. Chorillos är en liten snygg och väl hållen stad, belägen på sjelfva kanten af en mot hafsstranden brant stupande platå. Hit flyttar Limas förnäma verld sommartiden för att bada och spela, och kanske det sednare mest. Nu voro likväl de flesta gästerna resta och den lilla staden var tyst och lugn. Dess gator äro trånga och krokiga men ovanligt rena för denna del af verlden. Ett slags alameda är anlagd framför staden åt sjön till, och man har derifrån en god utsigt öfver hafvet och stranden med dess linier af hvita badhus. Här, liksom det äfven lär ske på flere ställen i Europa, bada båda könen tillsammans. Man går in i ett badhus, ikläder sig badkostymen, som består af benkläder, en blus, ett par skor med hårda sulor till skydd emot musselskalen på hafsbotten samt en halmhatt. Sålunda utrustad springer man ut i det långgrunda vattnet, tilldess man fattas af den inrusande strandbränningen, hvars kraft dock dessförinnan är till större delen bruten af ett utanför liggande ref, samt låter sig föras af densamma emot stranden, för att förnya samma experiment, till dess man har fått nog. Uppkommen på det torra, stiger man ned uti en fotsdjup marmorbassin samt öfversköljes med en regndusch af sött vatten för att blifva qvitt hafsvattnets klibbiga lemningar och är åter redo att anlägga sina rätta kläder.

I ett klimat som detta äro dessa hafsbad i högsta grad uppfriskande och angenäma, och för menniskor, som likt Limas invånare tillbringa nio månader af året instängda i sin af dam och garrua omhöljda stad, måste de vara alldeles nödvändiga. Att äfven härvarande badgäster tänkte detsamma, kunde man döma af de talrika grupper, som hela dagen i ända syntes tumla om i bränningen.

Under vår bortovaro hade en tilldragelse egt rum i Lima, som ungefärligen bevisar, hvilka mått och steg dess myndigheter taga för att utrota stråtröfveriet i trakten. Tremne i Lima boende engelsmän hade ridit ut åt Mirafloresvägen, då den enes häst hastigt stannades af en neger, under det en annan i samma ögonblick bakifrån dödade dess ryttare med ett pistolskott. Dennes följeslagare, som måste rymma fältet för att icke dela sin väns öde, tog kortaste vägen till polisprefekten i Lima och anmälde förhållandet. Dennes svar blef: »Hvarför sköt ni icke ned de bofvarne?» — och dervid förblef saken.

Innan vi lemna Lima, kunna vi icke underlåta att omnämna ett egendomligt bruk härstädes, hvilket är lika betecknande för den ton, som råder på platsen, som det är i ögonen fallande för en främling. Det är nemligen den mani stadens invånare och i synnerhet invånarinnor hafva att utställa sina porträtt till allmänt skärskådande i fotografernes expositionslokaler och fönster. Några unga damers mer eller mindre tjusande konterfej voro till och med reproducerade i flere dussin upplagor och lika många ställningar samt infattade i ramar, hvilkas dyrbarhet betecknade gifvarinnans värde — i guld. Ty det är icke blott fotograferne medgifvet att sålunda utställa sina kunders porträtt, utan de få betaldt för att de göra det. Hvar och en söker fängsla genom sin skönhet, och när denna enligt landets bruk måste vara dold bakom slöja och mur, har man funnit på detta medel att blifva sedd, — och hvad ondt ligger väl deri? Men huru mången skulle icke önska att vara fotograf i Lima!

Temperaturen i denna trakt af jorden är den jemnaste och behagligaste man kan önska sig. Värmen äfverstiger sällan 29° Cels. och understiger aldrig 20°. Äfven jordbäfningarna, förr så all-

männa, hafva under en lång följd af år varit sällsynta, men de väntas desto våldsammare då de inträffa *). Det under 1746 års jordbäfning af hafvet uppslukade gamla Callao låg nära Callao udde, och vid lugnt väder, då vattnet är klart, äro ruinerna deraf ännu synliga på några fammars djup. Den inrullande hafsvågen kastade vid detta tillfälle en i hamnen liggande fransk fregatt långt upp på land, och på halfva vägen upp till Lima, d. v. s. omkring 100 fot öfver hafsytan, står ett kors, som betecknar platsen der den stannade. På San Lorenzo-ön är ett annat dylikt märke, som är inhugget i den åt land vända sidan af klippan, på omkring 250 fots höjd öfver vattnet. Det säges beteckna det gamla vattenmärket, ty under samma jordbäfning höjde sig öns ena sida, hvarigenom densamma erhöll det kantrade utseende den nu framställer.

Det var med allmän tillfredsställelse vi ombord på »Zealous» den 14 maj hörde ordern »Alle man gå till segels!» ljuda genom skeppet, ty samtliga voro vi trötta vid denna osunda plats, der vi för öfrigt legat länge nog för att enligt sjömäns vana längta till sjös igen. Den lätta landbris, för hvilken vi under fulla segel gledo ut ur hamnen, öfvergick redan innan kusten förlorats ur sigte till en laber sydost-passad, hvilken så småningom tilltog i styrka, och innan den tropiska solen ännu höljt sig i sin aftonskrud af gyllene moln, ilade »Zealous» med jemn fart af nio mil i timmen emot sitt nästa mål, som var San Francisco.

Och nu började en 44 dagars segling, så angenäm, som den mest illusoriska barndomsdröm kunnat måla en dylik. Det var en riktig lustresa. Från en ren, djupblå himmel lyste en klar sol, då och då, blott för ett ögonblick skynad af dessa luftiga, violettfärgade dunster, som kallas passadmoln och som i sjelfva verket äfven äro lika tillförlitliga tecken till att man kommit inom passadbältet som flygfiskarne. En jemn, frisk bris krusade hafvets, ej ens af den vanliga oceandyningen upprörda yta och meddelade åt atmosferen denna angenäma och uppfris[illegible]ande elasticitet, som är så egendomlig för passadregionen och gör, att äfven den vid klimatet ovane knappast känner, att han har en tropisk sol öfver sitt hufvud. Jemnt och stilla, liksom sjelfva seglingen, förflyter äfven lifvet ombord under sådana förhållanden. Den höga temperaturen tillåter inga långvariga och mera ansträngande arbeten, så vida dessa ej äro af nöden påkallade. Exercistiderna afkortas, en hel del etikett bortlägges, och sjelfva vaktgöringen förvandlas nästan till ett latmansgöra. Men tjensten erbjuder likväl tillräcklig verksamhet och omvexling, för att icke lifvet skall blifva enformigt. Se här, huru en dylik passaddag passerar inom relingarna.

Morgonen är otvifvelaktigt den behagligaste tiden af dygnet. Med nöje lemnar man den qvalmiga bädden för att efter ett bad och en efter det milda klimatet lämpad toalett skynda att njuta af däckets renare luft och svalka. Deruppe är nu allt friskhet och lif. Det nyss spolade däcket ångar af renhet och de kantsatta seglen tyckas med dubbel begärlighet uppfånga den friska morgonbrisen. Helsa och godt lynne lysa i allas anleten, från navigationsofficerens, hvilken omgifven af ett dussin kadetter med sextanter fattat posto på hytten om styrbord för att taga en »longitud» af solen, till blåtröjornas, som i grupper på gångborden och backen med längtande blickar vänta på frukostsignalen. Knappast hafva äfven åtta ljudliga slag på skeppsklockan förkunnat tiden vara inne härför, förrän den väntade ordern höres akterifrån, åtföljd af ett utdraget qvitter från skepparnes pipor. En stormlöpning af besättningen börjar derpå ned till trossbotten och dess messbord, der chokladen redan doftar ur 600 koppar. En qvarts timme sednare tillkännagifver en hornsignal, att officerarnes frukost är färdig, och med undantag af vakthafvande officeren, utkikar, rorgängare samt några få andra är nu hvar och en under följande halftimme sysselsatt med att sköta sin egen beqvämlighet.

Efter frukosten börjar den allmänna putsning af kanoner, handvapen och »blankverk», som skall sätta kronan på morgonens, hvarje dag ombord förnyade rengöringsarbeten. Det är ett sku-

*) Denna förväntan gick också i fullbordan år 1868.

rande, gnuggande, filande och oljande i hvarje vrå af skeppet, tilldess allting lyser med förnyad glans. Hvarje kanonbetjening täflar med de andra i att hålla sin kanon så skinande som möjligt, och till och med de olika vakterne rivalisera sinsemellan om hvilken som kan hålla sin sida af skeppet bäst. Under hela denna operation bjuder musikkåren, som tagit plats kring spelet på halfdäck, på marscher, dansmusik och andra populära stycken, till besättningens nöje, hvarunder äfven den talrika officerspersonalen, såväl som amiralen och chefen, så småningom samlats akterut på hytten, utbytande morgonhelsningar eller stundens idéer. Kanske visar sig också amiralens fru, som föredragit att dela sjölifvet med sin man mot att dröja i England. Då blottas allas hufvuden, under det skeppets älskvärda värdinna lemnas i ostörd besättning af lofvartssidan, — en uppmärksamhet, som belönas med ett vänligt leende och en blick af tacksamhet.

Sedan emellertid hela skeppet såväl som alla dess invånare slutat sin toalett för dagen, mönstras besättningen med sina vapen vid kanonerna. Rapporter emottagas och gifvas i alla rigtningar, till dess de alla slutligen komma till sekonden, hvilken i sin tur rapporterar dem till chefen, som kanske derpå gör en rund kring däcken för att granska ordningen derstädes. Efter mönstringen klämtar klockan till morgonbön, som förrättas af skeppspastorn på batteriet, enligt den för engelska flottan föreskrifne ritualen, och sedan samlas manskapet åter på däck.

Klockan är nu 10 på förmiddagen. Tiden härifrån till half 12 användes till exercis med kanoner eller segel af alla man eller af vakten, till allmänna arbeten och instruktion i sjömanskap eller till undervisning i läsning och skrifning för skeppsgossarne och de »obefarne» af besättningen. På hvarje engelskt örlogsfartyg hålles af regeringen ett stundom ganska rikhaltigt bibliotek af lättläst och gagnelig litteratur för besättningen, och på hvarje större skepp finnes en examinerad skolmästare, hvars äliggande det är att instruera besättningen i vanliga folkskoleämnen. Äfven kadetterne hafva sin lärare, eller »Naval instructor», hvilken för- och eftermiddag undervisar de vaktfrie i matematik, navigation och astronomi m. m., under det skeppspresten hvarje söndag, på en för detta ändamål afsedd plats i skeppet, undervisar dem i religiösa ämnen.

Liksom kadetten, — officersaspiranten — är blifven ett vade-mecum för officeren i engelska flottan, så egnas äfven den största omsorg åt hans uppfostran. Tidigt skiljd ifrån hemmet, får han såsom »cadet» fullborda sin skolbildning i skolskeppet samt derunder, såväl i hamn som under längre seglingar, inlära rudimenten till den praktiska och teoretiska yrkesskicklighet, som han snart derpå får utveckla såsom »midshipman» på vanliga örlogsfartyg. Väl inmönstrad såsom sådan, aflönas han af staten, som å sin sida fordrar hans allvarliga medverkan inom allahanda detaljer af tjensten, i så vidsträckt mån som bruket och »the Queens Regulations» bestämma detsamma. Här får han göra sig förtrogen med känslan af ansvar samt under ständig beröring med besättningen sätta sig in i hvarje detalj af detta invecklade maskineri, hvaraf tjensten utgöres på en större örlogsman, der chefen kan liknas vid driffjedern, sekonden vid »oron», som reglerar det helas gång, och hvarje öfrig man ombord vid en skruf eller kugge i det stora verket, som behöfver en ständig tillsyn för att gå väl. Också företages intet arbete ombord, der icke midshipmannen har sin plats med. Intet är frivilligt eller grundadt på ambition å hans sida; han måste vara der. Hvarje båt, hvarje däck, hvarje del af skeppet har sin »mid» som är sekonden ansvarig för hållningen och vården af hans detalj. Skall segel minskas eller sättas, så skall någon af »ungherrarne» vara den förste till väders och, churu sjelf icke deltagare i arbetet, leda detsamma. Likaså har hvarje »division» af besättningen sin midshipman, som mönstrar dem, emottager deras klagomål och för öfrigt i allahanda afseenden är deras närmaste förman. Det är mången gång egendomligt att se en 15 års pojke på detta sätt leda en afdelning gamla, erfarna sjömän, liksom vore det den enklaste sak i verlden, samt utdela uppmuntran åt ett håll och snubbor åt ett annat, allt efter behof. Men den utmärkta disciplin, som råder inom engelska flottan tillåter detta förhållande, och blåtröjan finner sig väl deruti, ty han inser, att äfven han har en del i uppfostran af sitt befäl.

Men vi våga icke utbreda oss längre i detta ämne, som möjligen blott har intresse för oss sjelfva och lemna derför midshipmen och disciplin för att återgå till »Zealous», hvarest morgonens

observatörer nu synas som bäst sysselsatta med att taga middagshöjden till latitudens bestämmande, ty solen står redan nära zenith. Snart ses äfven den ena sextanten efter den andra nedtagas från ögat. Den glödande himmelskroppen har kulminerat. Tiden jemte latituden rapporteras af vakthafvande officerare till chefen, hvarpå åter de fyra par klämtningarna höras från skeppsklockan, betecknande att klockan nu är 12 och dermed tiden inne för besättningens middag och officerarnes »luncheon» eller lillmiddag.

Ett nytt dygn börjas ombord, och det gamla dygnets seglade kurs och distans utmärkes i det stora kortet på chefens kajutbord med en af dessa små blyertspunkter, som utgöra de enda märken, hvarmed man beteckna sin väg på den spårlösa oceanen.

Klockan 2 börjar åter exercis och arbeten liksom på förmiddagen, ehuru nu blott med vakten, och klockan 5 mönstras besättningen vid kanonerna för andra gången. Efter denna mönstring göres aftonbön, och härpå följer den på örlogsmän sedvanliga refningen af märssegel — en akrobatisk täflan emellan de tre topparnas märsgastar, uti hvilken den engelska blåtröjan med den benägenhet för allt, som liknar sig till kroppslig styrka och vighet, som utmärker hans nation, också deltager med hela sin själ. Nu äro dagens egentliga arbeten öfver, och alla, utom vakten, hafva aftonen för sig sjelfva. De som mest njuta af denna frihet äro ungherrarne, som denna tid på dagen med vederbörlig tillåtelse förvandla halfdäck till en cirkus för allahanda kroppsöfningar, i hvilka äfven officerarne deltaga. Tröjor och halsdukar försvinna, under det boxhandskar, svärdkäppar och floretter framtagas, och nu börjar ett fäktande, ett boxande och ett brottande, så ihärdigt och hårdnackadt, som blott unga, brittiska sjömän kunna åstadkomma det. Någon ovanlig skicklighet eller »vetenskaplig» bildning ådagalägges väl i allmänhet ej härvid, men så mycket större är utvecklingen af styrka och vighet, — egenskaper, så nödvändiga att besitta och underhålla för hvar och en, som gjort sjölifvet till sitt yrke, men, på samma gång, huru ofta förbisedda!

Under det dessa olympiska lekar föregå akterut, är det ej mindre liflig på backen. Ett stim flygfisk har nyss passerat bogen, förföljdt af en skara ystra boniter, hvars glänsande ryggar beteckna deras väg, der de i långa linier röra sig i vattenbrynet och synas närma sig skeppet. Ett halft dussin harpuner äro redan i beredskap för deras feta ryggar, på klyfvarbommen, på stampdäfverten och på sjelfva vaterbomsnocken. Nu äro de under förstäfven för att med ett trotsigt språng och en högljudd blåsning passera för om det framilande skeppet. Men harpunerna äro på förhand höjda, och af de många med kraft och vana slungade jernen blir alltid något qvarsittande i ett olyckligt djur, som under qvalfullt sprittande och folkets jubel upphalas på däck. När fiskarlyckan är god, har man på detta sätt en ganska ätbar fiskrätt på bordet följande middag.

Men den tropiska skymningen är kort. Knappast har solen sjunkit, omstrålad af sitt glödande molndraperi, förrän himlen i öster börjar mörkna. Dagens färger mattas mer och mer, och en qvarts timme sednare beteckna blott några sepiafärgade molnstrimmor i vester, hvar det lysande klotet försvunnit. Men innan man hunnit taga ögonen från detta, hvarje dag förnyade, men dock ständigt omvexlande och aldrig tröttande skådespel af en solnedgång inom tropikerna, höres musik af horninstrument muntert ljuda genom skeppet. Det är den gamla, engelska melodien: »Oh! the Roast-beef of old England», som kallar officerarne till middag. Några minuter sednare är det långa, med några och 20 kuvert dukade bordet i gunrummet fullsatt. Pastorn läser till och ifrån måltiden, der, efter engelskt bruk, »beef», »mutton» och »ham» utgöra hufvudrätterna, så långt tillgångarna i visthuset medgifvit detsamma. Har man icke varit för länge från hamn, så händer det äfven, att hofmästaren består med både blommor på bordet och frukt till desert, sedan bordduken efter måltiden borttagits och vinkarafferna börjat cirkulera. Det första glaset höjes då alltid för »the Queen», och sedan detta är tömdt, kan man dricka mycket, litet eller intet alls, allt efter tycke och smak. Med den svala aftonluften, som spelar ned genom de öppna »skylighten» blandas tonerna från musikkåren, som underhåller med taffelmusik, och den muntra stämningen vid bordet gör hvarje middagsmåltid till en liten fest, ehuru tarfliga och för en landtbo helt säkert föga uppskattade anrättningarna för öfrigt kunna hafva varit.

Uppe i kajutan hos amiralen äro chefen och flaggböjtnanten sjelfskrifna måltidsgäster, men ofta äro äfven några af skeppets öfriga officerare inviterade dit, och när någon gång »the swedish lieutenant» har den äran att tillhöra dessa, underläter aldrig den artige värden att låta skålen för »the Queen» åtföljas af en för »His Majesty, the King of Sweden and Norway», med nöje och tacksamhet besvarad af dennes vid bordet representerade undersåte.

Middagsmåltiden betraktas hos engelsmännen, vare sig i land eller ombord, som ett slags högtid, hvartill familjens medlemmar — och hvarje särskildt messlag ombord är ju på sitt sätt äfven en familj — efter slutadt dagsarbete samlas för att under gemensamt intagande af dagens hufvudmål samtala eller skämta öfver stundens händelser samt med iakttagande af en mild, all råbet bannlysande etikett, vid hvilken äfven en främling snart skall vänja sig och finna sig väl, söka gifva betydelse åt detta sköna ord »hem», som blott engelsmannen och hans stamförvandt, skandinaven, hafva förmånen bland nationerna att äga i sina språk.

Efter middagen samlas man vanligen i grupper akterut på hytten, för att vid cigarren eller pipan återupptaga middagens samtalsämnen och njuta af aftonens behag och svalka. Ty natten inom tropiken har äfven ombord sin egendomliga tjusning. Orion och Södra korset täfla i glans med hafvets fosfordjur, hvilka än likt blåa blixtar, än i hvitt skinnande grupper upplysa kölvattnet, under det kammen af hvarje brytande, liten våg skimrar, som vore den garnerad med briljanter. Men är fullmånen uppe, så öfverstrålar han hela den öfriga herrligheten. Ingenstädes synes dess skifva större eller försilfrar dess sken alla föremål mera än i dessa regioner, och det är blott motvilligt man slutligen lemnar däcket och den herrliga naturen deruppe för att med några timmars hvila i kojen bereda sig till nästa vakt.

Så går den ena dagen efter den andra. Alla äro hvarandra i hufvudsaken lika, och skeppet ilar, pådrifvet af den jemna passaden, snabbt emot sitt mål. Men dag efter dag stiger temperaturen något, under det solnedgångarna blifva allt praktfullare. Vi närma oss linien. Slutligen börjar passaden aftaga i styrka och blifva ojemn. Blanka fläckar här och der på hafvet antyda vindstilla, under det digra nimbusmoln långsamt torna upp sig vid horisonten än här än der. Atmosferen har förlorat sin friskhet och värmen blifver tryckande. Vi äro inne i eqvatorial-stiltjen, eller dessa »doldrums», som i gamla tider voro sjömännens förskräckelse, ty de fjettrade segelfartyget stundom i veckor på samma plats, innan strömmen eller den obetydliga vind, som de oupphörliga störtregnen förde med sig, tog det inom passadgränsen igen. Men på en nutidens ångare fruktar man ej stiltjen. »Elda upp i maskin» heter det, och »beslå segel öfverallt». Man sträcker ett segel öfver hela däcket för att skydda sig emot regnet och föraktar i förtröstan på sin kondenseringsapparat skyarnes vatten, som förr hopsamlades med begärlighet af sjömännen, hvilka utan denna hjelp kanske skulle hafva gått en säker död till mötes, af brist på drickbart vatten.

Dock är passerandet af »doldrums» ännu i dag mindre behagligt, ty hettan ifrån maskinen tillsammans med den höga, yttre temperaturen och bristen på drag gör atmosferen tryckande, hvar man än befinner sig. Emellan skyfallen kastar solen sina lodräta strålar från en klar himmel, och en ganska kännbar dyning kommer skeppet att slänga på ett tröttande sätt. Men på ett par dygn är hela detta bälte passeradt. En liten »karring» synes i öster. Den breder ut sig. Luften börjar återtaga sin friskhet, och snart glider skeppet åter framåt under blotta segel.

Det är ett eget förhållande, att man här emellan de båda passaderna ofta får några dagars sydvestlig vind. Detta är Maury's sydvest-munson, som sträcker sig i ett smalt bälte ända ifrån long. 120° vest. till Panama, men flyttar sig med passaden periodiskt åt norr och söder. Vi fingo densamma ett par dagar efter passerandet af stiltjen, men sedan kom nordosten igen, friskare och jemnare än någonsin, så att den 22 Juni voro vi på höjden af San Francisco. Här upphörde passaden, och nästan samtidigt funno vi oss insvepta i den här på kusten vanligen rådande tjockan. Slutligen hade vi under ånga så närmat oss til kusten, att vi i dagningen den 25 hörde mistklockans ljud från Farallones-öarna, hvilkas höga, hvita klippor en stund derefter trädde fram ur

tjockan på blott ett par kabellängders afstånd. Kort derefter passerades baren, som sträcker sig tvärs för mynningen af »the Golden Gate», San Franciscos inlopp, och lots togs från en kokett liten tingest till skonare, som mötte der. Den rymliga hamnen öppnade sig mer och mer, och bakom en skog af master utbredde sig slutligen till höger, öfver kullar och dälder, den stora rökhöljda staden, hvarifrån ett vrålande A-durs ackord, utbasuneradt af ång-orgeln uti Lyon & Canis bryggeri, ljöd oss till möte och tillkännagaf tolf-slaget, just som vårt ankare föll i San Franciscos hamn.

IV.

Innehåll: San Francisco förr och nu. Montgommerygatan. Kosmopolitisk befolkning. Hamnar. Flodbåtarna. Californisk gästfrihet. »The vigilance-committee». Polis. Offentliga platser i San Francisco. Ny industri. »Scandin[illegible] Society». Kyrkor. Yerba Buena. Emigranter. Cliffhouse. Vattenledningar. Vallejo. Mare Island. Befästningar. 4:e Juli-festen. Californiens natur. Guldminorna och guldgräfvare. Yosemite-dalen. »Big-tree-grove». Agrikultur m. m. Bankett. Örlogsmän å främmande hamnar. Afsegling. Ankomst till Vancouvers ö.

»A most wonderful place, this», yttrade en dag en skeppskamrat, under det vi arm i arm vandrade den präktiga Montgommery-gatan framåt, beundrande dess palatslika byggnader och lysande butiker. »Här, der vi nu stå», fortsatte han, »landade jag vid mitt förra besök för sexton år sedan. Någon tillstymmelse till landningsbrygga eller kaj fanns då icke, utan vi rände vår båt upp i en dybank och sedan var det med verklig lifsfara, som vi lyckades uppnå fast mark och den af några ruskiga kojor och tält bestående kolonien. Der, hvarest California-bank nu står och lyser med marmor och förgyllningar, — ett verkligt mästerverk i modern byggnadsväg, — der stod vraket af en gammal engelsk bark, som drifvit i land, sedan dess besättning begifvit sig af till minorna. Under min vistelse här fick den tjenstgöra skiftesvis som »grog-shop», teater, bethel-kyrka och hotell för husvilla resande, hvarpå det då fanns en särdeles rik tillgång». Sådant var San Francisco eller Yerba Buena, som kolonien kallades för sexton år sedan. Trenne breda och djupa »blocks» (qvarter) skilja den nuvarande stranden från Montgommerygatan, och vi hade nyss landat vid en beqväm trappa, bredvid hvilken vattnet var djupt nog för den stora Stilla-hafs-ångaren »Idaho» att i allt lugn ligga och lossa sin last.

Raka, brädlagda gator leda igenom de närmast stranden belägna, mest af magasin och trävaruupplag bestående qvarteren upp till den öfre delen af staden, som utbreder sig öfver en lätt kuperad grund af något mer än en mils utsträckning i NV och SO. Uppkommen dit begynner man sig på gator, som i afseende på byggnadernas storlek och smak, butikernas rikedom och mångfald samt trafikens liflighet icke kunna öfverträffas i någon annan sjöstad, vare sig i Gamla eller Nya verlden. I 3,000 alnars långa perspektiv utsträcka sig de breda Montgommery- och Sacramento-gatorna parallelt med stranden eller dess långa kajbyggnader — »the warfs» —, under det vinkelrätt emot dessa, andra leda upp till de högre liggande och, om man undantager de kinesiska qvarteren, icke mindre välbygda stadsdelarna. Kineserne, af hvilka 30- à 35,000 finnas i Californien, och af dessa omkring 20,000 endast i San Francisco, bebo nemligen sin egen stadsdel, hvilken är bygd i kinesisk stil, d. v. s. bestående af obetydliga illa sammanfogade kojor af trä, med utspringande takposter och små eller inga fönster. Gatorna här äro krokiga, trånga och illa hållna, men som det är en stadsdel för sig, får den icke nämnas på samma gång som det öfriga San Francisco.

Den mest trafikerade och vackraste af stadens gator är »Montgommery», vid hvilken äfven dess förnämsta byggnader äro belägna. Bland dessa intaga »Union club-house»- och »Lick-house»-hotellen framstående rum i afseende på storlek och prydlighet. Det sednare är utan tvifvel det största och bäst hållna hotell vid hela Stilla hafvet och kan täfla i beqvämlighet och lyx med Newyorks och Londons bästa. California-bank är dock kanske stadens stolthet. Denna ståtliga byggnad i halft göthisk stil ligger vid en öppen plats mellan gatorna Montgommery och Sacramento samt vittnar,

öfverflödande af konstrika arbeten i marmor och metaller, såväl om frikostigheten hos dess anläggare som om smaken hos byggmästaren, hvilken i sanning här lyckats uppföra ett kassaskåp, värdigt den ofantliga metalliska valuta, det är ämnadt att hysa. Det säges till och med, att en del af den till dess byggnad använda marmorn transporterades hit ifrån Kina, och huru orimligt detta än låter, så kan man likväl tänka sig, att någon californisk Kinaträdare barlastat sitt skepp med marmor på hemgående, och att marmorn sålunda med fördel kunnat användas vid uppförandet af byggnaden. Kina och Japan betraktas för öfrigt nästan som grannländer, isynnerhet nu, sedan reguliera ångbåtslinier förbinda dessa länder med Californien, och bland salubodar äro somliga uppfylda af europeiska och ost-amerikanska industri- och lyxartiklar, under det andra blott hafva ost-asiatiska och indiska varor att försälja.

Det var utanför ett dylikt varuupplag eller, för att använda ett amerikanskt uttryck, »store», som vi hade stannat på vår promenad längs stadens förnämsta gata för att med nyss anlända främlingars nyfikenhet begapa en brokig och rikhaltig utställning af kinesiska varor, då vår följeslagare fann sig föranlåten att bryta tystnaden med det nyssnämnda uttrycket af förvåning. Och i sanning, förvånande är den snabbhet, med hvilken en stad på mer än 100,000 invånare vuxit upp på denna för blott några årtionden sedan knappast kända plats. År 1835 bygdes det första huset i Yerba Buena; tio år sednare hade kolonien 600 invånare, hvilka likväl då ännu till en stor del bestodo af afskummet från alla verldens länder; år 1848 började den förr blott traditionsvis omnämnda tillvaron af guld i landet att besannas, och i hast ökades dess invånares antal till 1,000, af hvilka likväl de allra flesta samtidigt begåfvo sig af till guldfälten för att söka sin lycka. Från denna period, »guldfeberns», kan San Fransisco räkna sin hastiga tillväxt. Redan 1861 hade staden icke mindre än 11,265 byggnader, sedan densamma dessförinnan två gånger nedbrunnit, och nu anses dess inbyggares antal uppgå till omkring 120,000, ehuru den ständigt pågående emigrationen jemte oupphörliga utflyttningar inåt landet hittils gjort hvarje försök till noggrann folkräkning omöjlig. Att emellertid denna siffra icke är för högt tilltagen, kan man nästan sluta af den menniskomassa, som dagen i ända böljar på stadens gator, och Montgommery-gatan lemnar bästa tillfället till ett studium af detta. Den är nu vid middagstiden uppfyld till trängsel af trafikerande. Längs less på sidorna, närmast trottoarerna anbragta spårbanor rulla nästan ljudlöst tungt belastade omnibusar, dragna af blott två hästar, eller eleganta, privata åkdon, hvilkas hjul äfven väl äro afpassade efter skenans bredd, under det allahanda transportmaskiner fylla gatans midt. På de breda trottoarerna hvimlar en liflig och i högsta grad kosmopolitisk folkmassa, och här, liksom i alla nordamerikanska städer, tyckas alla hafva brådtom. Alla se dessutom förnöjda och glada ut, och, hvad som kanske är än mer betecknande för en orts välmåga och framåtgående, alla äro väl klädda. Man ser inga lättingar, inga trashankar eller tiggare, som eljest, och alltså mest i Sydeuropas städer, nästan stänga en främlings väg, hvart han vänder sig. Hvar och en synes hafva ett mål för ögonen, efter hvilket han sträfvar med ifver. Här skynda tvenne gentleman med brådskande steg trottoaren utföre, under det de i förbifarten utbyta helsningar och några ord med ett par damer, som i toaletter, vittnande om allt utom bristande studium af sista modejournalen från den europeiska etikettens Metropolis, just äro i begrepp att stiga ur sin vagn, en lätt s. k. »buggy», hvilken stannat utanför en af gatans butiker, hvars innehåll med ett »Ice-shop» i förgylda, jättelika bokstäfver synes tillkännagifvet öfver ingången. De båda herrarne äro antagligen en af stadens »men of business» och dennes »chief clerk» på väg ned till hamnen för att taga emot den nyss ifrån citadellet vid »Golden Gate» signalerade Panama-ångaren och damerna kanske den förstnämndes hustru och dotter, hvilka stannat i sin promenad här för att uppfriska sig under middagsvärmen med en »icecream», en favoritanrättning i Amerika.

Der utanför en fotografs fönster har en grupp småväxta män med hårpiskor och mongoliska drag samlat sig, under lifligt samspråk och med veka stämmor på det himmelska rikets blomsterspråk kritiserande eller kanske uttryckande sin beundran öfver några landsmäns porträtt, hvilka artisten innanför användt till skylt, under det litet längre bort ett par individer af samma ögonuppvinklade slägtes obepiskade kön i svarta sidenrober, långbyxor och broderade tofflor på de strumplösa, små

fötterna, synes trippa i berömvärd ifver att undgå den något närgångna mönstringen af en hop örlogsmatroser, som nyss utkomna ur ett grog-shop börjat bestorma taket på en passerande omnibus för att under en lustresa åt landet äfven der visa, att »Salamanderns gastar i dag fått ut sin aflöning».

Uti ingången till ett vexelkontor synas tvenne män, hvilka, att döma af deras högkragade »digging-boots», deras soldrända drag och yfviga skägg, som på år och dag icke varit vidrördt af knif eller sax, äro ifrån minorna nyss anlända guldgräfvare. De äro inbegripna i ett lifligt samtal på dålig engelska med en tredje person, af en menniskoklass, som man dock minst af alla kunnat vänta att finna här. Det är den österländske juden i sin svarta »fez» och långa »mufti», eller nattrock, af blått tyg, men utan krage och med snäfva, broderade ärmar — alldeles samma typ som uppträder i sådan mängd på Gibraltars, Smyrnas eller Alexandrias gator. Äfven judarne hafva funnit Gamla verlden för trång för sin verksamhet, och masser af dem hafva under de sednare åren strömmat hit för att under Förenta staternas fri institutioner utveckla det affärssinne, som utan tvifvel finnes i högre mått nedlagdt hos denna menniskoras än hos någon annan. Och de hafva äfven lyckats häruti, ty Californiens judar, ehuru jemförelsevis fåtaliga, ega nästan lika stor förmögenhet som alla de andra sekternas representanter tillsammans derstädes.

Men nu samlas framför oss på trottoaren en skara män af alldeles främmande typ äfven för den brådskande californiern. En och annan sådan dröjer ett ögonblick för att med en granskande blick mönstra de ovanliga gästerna. De äro storväxta, och deras högt burna, välformade hufvuden hafva ingen annan betäckning än en på dess midt konstrikt upplagd hårfläta. Deras drägt består för öfrigt af en grå rock af bomullstyg, öppen kring den bara halsen och tillfästad kring lifvet medelst en brokigt sidenskärp, som är knutet med en ofantlig rosett baktill, åtsittande benkläder af medeltidssnitt samt »europeiska» skodon. Under vecken af den vida rocken synas hos en och annan handtagen af ett par svärd sticka fram, men den som tyckes vara gruppens hufvudman, till att döma af den uppmärksamhet, som hans åtföljande landsmän samt ett par äldre officerare i Förenta staternas uniform visa honom, är obeväpnad, och en tjenare håller en solfjäder af elfenben emellan solen och hans ansigte. Vi upplysas om, att sällskapet är en japanesisk ambassad, som nyss återkommit hit ifrån Washington, och att dess chef är en daimio, eller prins och slägting till Taikun. Det hviskas om, att han för med sig hem en last modeller och ritningar till monitorer och grofva kanoner, hvarmed Japans redan betydliga sjömakt är ämnad att förstärkas. Några af vår daimios följeslagare äro studenter och ingeniörer, som på sin regerings bekostnad vistats här någon tid för att studera språk och maskinbyggnad.

Dessa främlingar hade nu tagit sin tillflykt till trottoaren, lika mycket för att betrakta som för att vara ur vägen för en afdelning »pompierer», som med spruta och tross i karrier stormade gatan framåt. Det brinner någonstädes staden, men en sådan omständighet är så vanlig här, att ingen tyckes fästa uppmärksamhet dervid. Likväl ses några närstående amerikanare med sjelfbelåtet småleende mönstra först den förbiilande truppen samt sedan oss, liksom ville de fråga: »Har ni väl en sådan brandkår i edert land, då elden är lös?» Det var kanske lyckligt, åtminstone för den ene främlingen, att frågan icke framställdes och att den icke behöfde besvaras, ty svaret hade absolut blifvit till skam för det land denne representerade.

Det är emellertid en nöjsam anblick att se en amerikansk »fire-brigade» på väg till en eldsvåda. Först kommer den stora ångsprutan, dragen af två par hästar, hvarje dess del välbehållen och skinande, som vore den ny, samt derofvanpå den gigantiska slangen uppskjuten, lik en väldig Anacondaorm. Den af 20 till 30 man bestående betjeningen, alla i sin uniform af blankhattar och röda skjortor, springer bredvid eller »hänger på», så godt de kunna. Derpå följa på särskilda vagnar stegar, segel, pytsar och brandhakar m. m., samt sist i språngmarsch hela reserven af manskapet, hvilkas antal ökas i hvarje nytt gathörn, som den passerar.

Liksom eldsvådorna äro ett ofta inträffande, men som det tyckes nödvändigt ondt i amerikanska städer, så har man också vetat tillgripa de mest praktiska medel till eldens upptäckande och släckande. Hvarje olika stadsdel har sitt eget spruthus, hvars ångspruta alltid, natt som dag, står

färdig i den öppna porten med varmt vatten i pannan och spånor i eldstaden, så att den vakthafvande maskinisten ögonblickligen må kunna elda upp och hafva ånga uppe på några få minuter. I spruthusets stall står det nödvändiga antalet hästar redo att vid första signal på en i rummet befintlig »gong-gong» kunna spännas för sprutan, och så väl dresserade äro ofta dessa djur, att de vid första signalen, *ett* slag, sjelfmant gå fram ur spiltorna för att påselas och vid den andra signalen, *två* slag, gå fram till sin plats vid sprutan eller vagnen. Dessa i stallen anbragta »gon-gongs» stå i förbindelse med eld-signal-telegrafen (the fire-alarm-telegraph), och här och der i gathörnen finnas s. k. fire-alarm-signal-boxes», der hvem som helst, som upptäcker att elden är lös, blott behöfver sticka in handen och trycka på en knapp för att inom mindre tid än nio minuter finna större delen af brandkåren med ånga uppe i sina sprutor samlad vid elden. I San Francisco finnas icke mindre än 79 sådana »signal-box-stations».

Intressant, som det alltid är, att nyss anländ till en större stad under några timmars flanerande på gatorna studera dessas rörliga och ofta nog för platsen karakteristiska hvimmel af trafikerande, blef likväl sjelfva Montgommery-gatan enformig i längden, och som mycket ännu återstod att se af San Francisco, hvaribland den stora och skeppuppfylda hamnen i synnerhet för oss sjömän hade ett stort intresse, så begåfvo vi oss dit. En stor del af staden är bygd på pålar ute i vattnet. När fast mark blef för dyrköpt, fann man denna metod billigare än att bygga inåt land, och man har redan hunnit så långt med att påla, fylla igen och bygga ut i hamnen, att, som vi nyss antydt, de största handelsfartyg kunna beqvämt ligga invid den långa träkaj, som, blott afbruten af några smärre här och der ut i hamnen gående träbryggor, sträcker sig längs hela staden åt sjösidan. Från hufvudet af en af dessa träbryggor hade vi nu godt tillfälle att njuta af den obeskrifligt lifliga tafla, som redden med sina förtöjda, seglande, roende, paddlande och ångande farkoster af alla slag, storlekar och nationer framstälde. Den klara eftermiddagssolen, som från en molnfri himmel belyste det af en frisk sjöbris upprörda vattnet med dess många rörliga föremål, gaf ännu högre färgglans åt den sköna taflan, som förlorade intet i lif, om också möjligen en del af sina bjertare färger, genom att då och då beskuggas af den mörka röksvansen från någon gående ångare, hvars »lur» med ett bölande läte förut tillkännagifvit sin närhet. På den amerikanska flodbåten är nemligen den hos oss för ljudsignaler på ångare brukliga ånghvisslan utbytt emot en lur, hvars grofva, vidunderliga läte, då den användes, likväl fullkomligt harmonierar med farkostens egna, oformliga proportioner och besynnerliga utseende. Dessa hus till fartyg, hvilka i sanning bättre förtjena att kallas »flytande palats», än de af poëterna med detta uttryck betecknade, gamla segellinieskeppen, äro i och för sig sjelfva så egendomliga skapelser af den lika djerfva som praktiska amerikanska uppfinnareandan, att vi tro oss göra läsaren ett nöje att föra honom ombord på ett sådant.

De amerikanska flodångbåtarna äro af två slag, »side-wheelers» eller »stern-wheelers», d. v. s. de hafva antingen sina skofvelhjul, liksom vanliga hjulångbåtar, på sidorna eller också ett eller flere sådana i aktern. Den tätt bredvid oss liggande Sacramento-båten »Capital» är ett ståtligt exemplar af denna förstnämnda klass. Dess längd är 330 fot och dess bredd, de vinglika utbyggnaderna för hjul och pannor inberäknade, 68 fot. Det ringa djupgåendet af endast 5 fot, hvilket möjliggör passerandet af Sacramento-flodens bankar, lemnar dock icke rum för hvarken maskin eller pannor under vattnet, utan äro dessa placerade på däck, nära fartygets midt, så att pannorna, som äro omkring 40 fot långa, stå helt och hållet utombords på förlängningar af hjulhusvingarna, under det maskinen med sin ofantliga »balans» är placerad midskepps och intager blott hvad höjden beträffar stort utrymme. Hela akterdelen af det däck, på hvilket man först inträder, när man går ombord, upptages af hytter, badrum och öfriga beqvämligheter för passagerare, hvilka alla enligt den amerikanska jemnlikhetsprincipen här i Californien anses tillhöra samma klass. Brysselmattor hölja däcket, och inbjudande soffor samt lätta marmorbord utgöra möbleringen af den emellan hytterna belägna salongen, hvars väggar skimra af speglar och ornament. För-om maskin och pannor äro kolboxarna och besättningens skans belägna. Hela det under detta däck varande rummet, hvars golf utgöres af fartygets botten, är en enda ofantlig matsal, i hvars främre del köket är beläget, afskrankadt från det öfriga rummet

endast med ett genombrutet jernskrank, så att matsalens gäster kunna se, huru maten lagas, och kontrollera den snygghet, som dervid iakttages. Några hundra ventiler emellan fartygets reling och vattengång gifva mer än tillräckligt ljus åt salen, der 300 gäster kunna bespisas på en gång.

Ofvanpå det förstnämnda eller egentliga däcket kommer ett annat täckt sådant, eller »the parlour-deck». Detta, som kanhända är den behagligaste våningen i hela fartyget, utgöres af en enda stor salong, inredd med samma, om icke större lyx än våningen inunder. Åt alla sidor öppna sig dörrar till en, rundt hela fartyget löpande, täckt veranda, hvarifrån passagerarne kunna njuta af frisk luft under betraktande af de under färden framträdande landskapen, utan att behöfva utsätta sig för de på andra orters passagerarefartyg ofta förekommande obehagen af stenkolsrök, regn eller kollision med besättningen. I rummets midt äro prydliga jernkaminer, att använda under den kyliga årstiden, och ett helt orangeri af utvalda klängväxter höljer de genombrutna väggarna.

Häröfver är nu det egentliga manöverdäcket, hvarest befälhafvaren och dennes officerare hafva sina hytter i en å dess främre del uppförd byggnad, ofvanpå hvilken åter kommer en femte våning, styrhuset, ett åttkantigt, af glasfönster omgifvet litet torn, som dominerar hela fartyget, innesluter »ratten» och kompassen, och som medelst språkrör eller telegrafer står i förbindelse med alla fartygets undervarande delar.

Att en dylik ark, som i sjelfva verket blott är en stor flotte, hvarpå man bygt ett flere våningar högt hus, med full last af gods och passagerare, hvilkas antal stundom uppgår till 600 och deröfver, allt inrymdt på en betydlig höjd öfver vattnet, icke har utseende af att vara hvad man kallar en god sjöbåt, är helt naturligt, och likväl har man ofta haft exempel på, huru lyckliga resor på långa distanser blifvit gjorda med dessa fartyg i öppet vatten och med ansenlig sjö. Hvad denna sjöduglighet beträffar, så lära likväl akterhjulbåtarna vara de andra öfverlägsna. De förra hafva sin maskin akterut samt tvenne eller flere liggande cylindrar, hvilkas pistonstänger verka medelst långa vefstakar på hjulaxeln, som hvilar på ändarna af grofva, ifrån fartygets akter utspringande trädäfvertar, hvilka sålunda äfven uppbära hjulens tyngd. Dessa sednare äro vanligen blott två till antalet, men man ser stundom äfven ända till sex sådana i bredd och under dessa styrapparaten, som består af ett halft dussin låga, men breda roder, hvilka alla hafva en gemensam rorpinne.

Man kan knappast tänka sig något mera fantastiskt i fartygsväg, och vi hafva hört gamla sjömän erkänna, med hvilken verklig förvåning de första gången i Hudson- eller San Lorenzo-floderna under natten och i tjocka sågo ett dylikt monster skjuta fram ur dunklet, med den höga balansen spöklikt svängande bland gnistorna från rökfånget, samt gifvande sig tillkänna med en högljudd rytning ur signal-luren.

Men några af våra nya amerikanska vänner, som sällat sig till oss, hade andra planer för vårt tidsfördrif än att låta oss på detta sätt promenera bort dagen på gatorna eller hamnens fartyg, och vår rundresa på dessa sednare, bland hvilka många flere kunde hafva varit värda ett besök, måste följaktligen afbrytas. Ty under det diplomaterne i Washington och London med hetta och i publikens ögon med små utsigter till fredlig lösning diskuterade frågorna om »Alabama» och Feniernes förmenta beskydd i Förenta staterna, rådde här på kusten emellan oss, såsom gäster, och San Franciscos goda invånare, såsom värdfolk, det allra innerligaste förhållande. Gästfriheten å ömse sidor var nästan obegränsad, och sällan har väl ett sådant »entente cordial» egt rum emellan två nationer, som emellan John Bulls söner och deras kusiner här på den californiska stranden. Dagarne i ända kommo ångare, fullastade med passagerare, som stego ombord hos oss för att bese det största örlogsskepp, som någonsin visat sig i deras hamn, så att vi under loppet af en dag räknade icke mindre än 1,700 besökande inom relingarna. I motsvarande skala haglade inviter till stadens familjer, klubbar och samfund af alla slag, och då man kom i land, var det ingen ända på inbjudningar »to licker up», som yankeen älskar att uttrycka sig. Ej heller var det alltid så lätt att undandraga sig dessa, med den mest ohöljda hjertlighet framstälda uttryck af de tillfälliga värdarnes generositet och välvilja, ty det anses ännu i dag i Californien såsom mindre artigt att vägra taga ett glas med den som bjuder, huru afsvuren fiende man än må vara till dryckesvaror. För några år sedan skulle det till och med hafva varit en grof

förolämpning, som endast blod kunde hafva godtgjort, att icke dricka med hvarje »slusk», som behagade anfalla en person på gatan med anhållan att få dricka ett glas med honom, och ännu i dag hör man berättas, huru resande med knapp nöd sluppit ifrån dylika ohyfsade angrepp på deras personliga frihet under deras färd genom dessa platser öster om Sierran, der lynch-lagen ännu tillämpas och revolvern eller bowie-knifven dessutom äro de enda lagskiparne. Men Dixon har redan i sitt utmärkta arbete »New America» skildrat dessa förhållanden, och oss tillkommer det endast att anmärka, att desamma numera höra till traditionerna i San Francisco, som kanske i närvarande tid är den lugnaste och ordentligaste stad i hela Unionen. Men det var icke utan mycket arbete och stora ansträngningar, som det blef så, och som det icke torde vara allmännare bekant, huru man åvägabragt denna reform, som hvarje ny stad i den »Stora vestern» har haft eller ännu har att genomgå, så vilja vi omnämna en af de institutioner, som kraftigast bidragit dertill.

När oordningarna inom staden emot slutet af år 1851 nått sin höjd och statens myndigheter befunnos oförmögna att vidare skydda dess inbyggare emot den samling vagabonder af alla nationer, som samlat sig der och gjorde lif och egendom lika osäkra, beslöto några af stadens män att sjelfva taga lagskipningen om hand. De inrättade då en s. k. »vigilance-commitee», eller frivillig, hemlig polis, hvilken under loppet af ett par år befriade staden från åtminstone de värsta orostiftarne. Ett slags lugn måste äfven hafva uppstått inom samhället ifrån denna tid, ty man hörde sedan icke talas om vigilance-förbundet förrän 1856.

Det har stundom visat sig vara en följd af det amerikanska systemet af allmän rösträtt, att makten inom en stat fallit i händerna på ett politiskt parti, hvilket sedan efter behag utsett medlemmarne af sin styrelse. Ofta och isynnerhet i de större städerna voro dessa individer män af lös karakter, hvilka begagnade sig af alla de medel, som deras politiska ställning gaf dem, att göra affärer för egen räkning. Så var förhållandet år 1855 i San Francisco, och så lär det ännu i dag vara i Newyork. Det parti, som nyssnämnda år hade makten om händer i San Francisco, drog icke i betänkande att till höga poster inom samhället tillsätta män af erkändt dålig karakter, och bland dem till och med sådana, som begått talrika brott. I synnerhet voro tjenstemännen vid de allmänna valen (elections) samvetslösa personer, som, sedan valurnorna blifvit fylda och tillslutna, borttogo vissa röstsedlar samt ditlade andra i stället, hvarigenom män af deras liga blefvo valde. Sådana händelser hörde icke till undantagen utan till regeln, och bedrägeriet praktiserades år efter år under beskydd af de högst uppsatta män i staten. Bland sådana »ballot-stuffers», som de kallades, var en viss James Casey, en man, som hade suttit fängslad i Newyork för stora försnillningar. Han hade föga uppfostran, men betydlig erfarenhet vid behandlandet af kommunala frågor, mycken bestämdhet och en i Amerika mer än annorstädes uppskattad förmåga att »hålla tal». I San Francisco lyckades det honom att blifva utvald till »inspector of elections» i ett af stadens distrikt, och som han under denna befattning hade uteslutande kontroll öfver valurnorna, begagnade han denna omständighet såväl till att uppehålla sin egen plats som till att skaffa röster åt sina vänner eller åt dem som betalte högt. Mot slutet af nyssnämnda år blef han äfven intagen såsom medlem af »the board af supervisors», hvilket skulle kunna öfversättas med »rådman», men vid hans val gick man tillväga på ett sätt, som hos hvarje förståndig menniska förtog allt tvifvel om, att hela affären var ett bedrägeri. En populär och framstående tidningsredaktör redogjorde också för hela händelsen i sitt blad, hvari Casey fick uppbära en mängd vackra epitet, såsom bedragare, »ballot-stuffer» och brottsling m. m. Men följande dag sköt Casey ned redaktören. Mordet egde rum på öppen gata, och såret var dödligt. Så snart ryktet härom hunnit sprida sig, blef det stor uppståndelse i staden. Tusentals arsinniga män samlade sig på gatorna under ropet »lynch him!», och Casey hade blott guvernören, som låtit arrestera honom, att tacka för lifvet den dagen.

Samma natt blef likväl vigilanceförbundet pånyttfödt. Bland 12,000 hvita medborgare läto 9,000 genast enrollera sig såsom medlemmar af förbundet. Dessa fördelades i militära kompanier, skaffade sig vapen, valde officerare och bygde sig en skans. Guvernören befalde dem att afväpna och hotade att använda militärmakt emot dem, men de bjödo honom spetsen, omringade statsfängelset samt uttogo

derifrån Casey och en annan mördare, hvilka instängdes i skansen samt hängdes efter ett kort förhör. Derpå arresterade förbundet ett stort antal personer på grund af diverse brott, afrättade ytterligare tvenne för mord, landsförvisade omkring ett dussin samt bibehöllo sitt fäste och sin militära organisation i nära åtta månader, hvarunder de voro fullkomligt herrar i staden.

Förbundets jury straffade aldrig utan förut hållet förhör, gick till väga med stor noggrannhet under rättegångarna samt brådskade aldrig med domslutens utförande. Äfvenledes försiggingo alla förbundets sammanträden i hemlighet, men som detsamma icke lemnat några handlingar efter sig, så känner man blott föga om dess verksamhet. Man tror sig dock veta, att dess styrelse var lagd i händerna på en af 33 personer bestående exekutiv komité, men som dennas medlemmar hade blifvit valda vid ett af förbundets första sammanträden, då ännu blott få personer voro närvarande, och namnlistorna sedermera aldrig framlades till granskning, så blefvo de aldrig kända ens af förbundets egna medlemmar. Ejheller förekommo någonsin deras namn offentligt hvarken i tal eller skrift, och som deras uppträdande var och länge förblef en hemlighet i hela San Francisco, så synes deraf, att de måtte hafva varit beklädda med oinskränkt makt samt varit till sina personer inviolabla. Deras order åtlyddes omedelbart. Den, som de dömde att fängslas, han blef fängslad, och den, som de landsförviste, dröjde icke en dag längre i landet. Förhören höllos om natten, och dervid gafs alltid lagligt biträde åt den anklagade, men som detta var en af deras egna män, så är det väl knappast tänkbart, att det icke i första rummet bistod sina embetsbröder.

Dock säges denna exekutiva komité alltid hafva handlat med mycken moderation och vishet samt lät icke muta sig, och alla som dömdes, vare sig att hänga eller landsförvisas, förtjente utan tvifvel sin dom.

Guvernören uppträdde visserligen några gånger emot dem, men hans makt var ringa i jemförelse med deras, och hans anhållan om hjelp från myndigheterna i Washington möttes med det svaret, att regeringen först kunde taga saken om hand på guvernörens och lagstiftande kårens gemensamma anhållan. Sålunda bibehöll vigilanceförbundet sin makt i åtta månader, hvarpå detsamma upplöstes. Under denna tid hade de hängt flere brottslingar, kört ut andra ur landet, injagat fruktan hos ännu flere, utrotat en mängd dåliga personers inflytande, gifvit säkerhet åt lif och egendom, skaffat redbara män inflytande inom statens styrelse, ordnat valsystemet, börjat en ny æra för skötandet af de municipala finanserna eller med ett ord infört så varaktig ordning i hela San Francisco, att en här boende engelsman förklarade öppet, att han hellre ville gå ensam den mörkaste natt genom San Francisco och dertill sex mil utåt landet än på ljusa dagen i mindre sällskap passera en viss bakgata i Londons City.

Sedan vigilanceförbundet upphörde, organiserades en poliskår till ordningens upprätthållande. Polismännen äro karlar af öfverlägsen kroppsstyrka samt lära vara särdeles väl aflönade. Deras uniform består af svart hatt, lång rock af grått kläde med ståndkrage, höga kragstöflar och en kraschanlik silfverbricka på bröstet såsom tjenstetecken. Vapen sågo vi dem aldrig bära, men möjligt är dock, att de hafva något sådant under rocken. I det hela påminde de med sin egendomliga, men troligen praktiska kostym om dessa s. k. »spögubbar», som förr i tiden spelade en så vigtig roll i våra svenska landtkyrkor. Att de äro vigtiga funktionärer i San Francisco kan inses af det förhållande, att staden redan år 1861 egde 800 »grog-shops» förutom 248 större och mindre hotell och »boarding-houses», 84 restaurationer och 24 bryggerier samt dessutom hvimlar af främmande sjöfolk och genomresande äfventyrare. Californiern sjelf lefver gerna utomhus och en stor del af städernas invånare bor i hotell, af hvilka derför äfven nya uppväxa med hvarje dag. Teatrar och offentliga baler öfverflöda. Af det förra slaget finnas minst fem, hvilka flitigt besökas af publiken. Italienska skådespelaresällskap hafva förirrat sig ända hit, och italienska buffa-operor tycktes vara särdeles i smaken för tillfället, till att döma af de öfverfylda salongerna, då sådana gåfvos. Dessutom äro offentliga fester vanliga och folkmassan lätt upprörd. Penningar finnas i öfverflöd samt äro lätt förtjenta, men lika lätt förslösade, och sättet att göra sig af med guldet är just vid de offentliga festerna eller på för-

lustelseställen. Ingen plats i Förenta staterna företer så mycket publikt och så litet privat lif. Likväl är ordningen öfver hufvud taget god, och vi sågo aldrig några oordningar under vistelsen härstädes.

Att penningen har litet värde och att alla pris äro höga på en plats som denna, faller af sig sjelft. Likväl väckte det jemförelsevis billiga priset på en del lifsförnödenheter vår förvåning. På medelklassens hotell och »restaurants» betalas för hvarje rätt mat endast en »bit» eller omkring 37 öre svenskt, och en »drink», denna må nu bestå af ett glas bier eller »brandy-smash», en »champagne-cochtail» eller annan af dessa märkvärdiga drycker, i hvilkas tillblandande de amerikanska värdshusens kypare bruka utmärka sig, kostar likaledes blott en »bit». Konkurrensen inom denna affärsgren har till och med gifvit upphof till ett slags »luncheon-rooms», hvarest man för en »bit» får både en »drink» och ett mål kallmat, bestående af bröd, smör, skinka, fogel, legymer m. m. i obegränsad qvantitet. Vi undrade icke litet, huru ett sådant ställe såg ut och om det i någon mån motsvarade de puffande annonserna derom i tidningarna, då en San Francisco-vän en dag tog oss ur tvifiet genom att föra oss dit. Der syntes uti ett stort, ljust rum utan andra möbler än den sedvanliga disken, en vidlyftig buffet midt på golfvet, uppdukad med alla de nyssnämnda artiklarna och mera dertill. Allt såg snyggt och aptitligt ut, och en mängd gäster underhöll en liflig trafik emellan disken och buffeten. Men likväl tycktes det omöjligt, att värden skulle kunna hafva någon nettobehållning af de »bits», som visserligen i ganska stort antal då och då kastades på disken, men hvilkas värde knappast tycktes uppväga de förtärda matvarorna och än mindre dryckerna, som togos till dessa. Vi voro också på väg att misstänka det någon grof, amerikansk humbug låg under alltsammans, såsom att spelhus hölls i hemlighet i de inre rummen eller att annat bedrägeri var på färde, då vi af värden, en infödd svensk, upplystes om, att allt var fullkomligt rent spel. Förhoppningarna om förtjenst grundade sig på den erfarenheten, att kunder af den klass, för hvilken stället var ämnadt, d. v. s. affärsmän och kontorister, som hade sin verksamhet i närheten, voro mera törstiga än hungriga på den tid af dagen, då de för en stund kunde lemna sina pulpeter för att i hast skaffa sig någon förfriskning. Nu erhöll ingen gäst mat utan att först hafva köpt sin dryck, och som flertalet icke åtnöjde sig med blott »en» dryck samt dessutom kunder aldrig fattades, som ville begagna sig af det sällsynta tillfället att till det »löpande gods» de intagit få tilltugg gratis, så var det den starka åtgången af våtvaror, som vår landsman hoppades att förtjena på, och han sade sig icke hafva blifvit sviken i sina förhoppningar.

Utom de offentliga restaurationerna finnes en myckenhet klubbar och enskilda föreningar i San Francisco. »The Scandinavien Society» är en sådan. Den grundlades för några år sedan af ett sällskap hit emigrerade skandinaver, hufvudsakligen för att grunda en fond till understöd åt hjelpbehöfvande landsmän, hvaraf naturligtvis ett ganska stort antal finnes här. Sedermera har sällskapet skaffat sig en egen lokal för offentliga sammanträden och fester i en större byggnad vid Sacramento-gatan. På bordet i societetens läsrum syntes både svenska, norska och danska tidningar. Den svenska pressen representerades af »Fäderneslandet». Det är i viss grad karakteriserande för våra emigrerade landsmän i Nya verlden, de må hafva sina klubbar i Newyork, Boston, Chicago eller San Francisco, att de just valt *den* tidningen för att inhemta sanningsenliga uppgifter om moderlandet.

Ett par offentliga bibliotek finnes också i San Francisco, i hvilkas ljusa och komfortabla läsrum man lika ofta ser damer som herrar fördjupade i studier, och i stadens vestra del är ett nyuppfördt institut för mekanici: en rymlig och vacker byggnad med skolrum, laboratorium, bibliotek och modellsalar.

Jemförd med andra större städer, är San Francisco utomordentligt rikt försedt med kyrkor i proportion till folkmängden. Man misstager sig likväl, om man tror sig i detta förhållande se något bevis på samhällets religiositet, ty statistiska uppgifter gifva vid handen, att 80 procent af stadens invånare icke bekänna sig till någon religion alls och gå aldrig i kyrkan. Likväl finnas der icke mindre än 56 tempel för Gudsdyrkan, hvilka således kunna anses fördelade på de återstående 20 procenten, så att 10 kyrkor äro romersk-katolska, 6 episkopala, 5 baptist-, 4 kongregationela, 12 methodist- (bland hvilka tvenne för färgade raser), 8 presbyterianska, 8 lutherska (af hvilka en svensk), 3 judiska samt 5 för blandade sekter.

Dessutom hafva de talrika kineserne åtskilliga tempel för sin Buddha-dyrkan, hvarest de samlas minst en gång om året för att fira sina offentliga ceremonier. Ett af dessa är en byggnad af omkring 30 fots längd, 18 fots bredd och 12 fots höjd. Det har i ena ändan en rödmålad afgudabild i kroppsstorlek, framställd i nedhukad ställning. Rundt omkring denna hänger en mängd standar, fanor och draperier af siden samt taflor med brokiga inskriptioner på kinesiska. Midt framför belätet står ett bord och på detta en mängd fantastiskt formade matkärl af porslin och brons, hvaromkring en mängd brinnande ljus och s. k. djoss-spön sprida en sky af rök. På ett annat bord äro blommor, frukt och matvaror uppdukade, tillsammans med en hel mängd kinesiska småsaker, som ej så noga kunna specificeras. De religiösa ceremonierna utföras af prester, som äro klädda i långa koltlika rockar och hvilka vandra rundt omkring rummet under bugningar, knäfall och böner framför bilden. Många af kineserne hafva äfven sina egna små Buddha-bilder hemma, framför hvilka alltid synas brinnande vaxljus. En gång om året tåga de mangrant ut med musik och i procession till den offentliga begrafningsplatsen vid Yerba Buena, der de magasinera sina döda, och der hålla de då vid dukade bord gästabud med de dödas andar.

Vi nämnde, att kineserne blott magasinera sina döda här, ty ingen rättroende Buddhaist får multna i annan jord än fäderneslandets. Då derför någon kines i Californien dör, samlas hans ben, sedan de blifvit väl rengjorda, och inpackas i små zinklådor med den dödes namn på. Dessa lådor deponeras derpå i benhuset vid Yerba Buena. Sjelfva rengörings- och sorteringsarbetet förrättas hufvudsakligen af kinesiska qvinnor, till hvilkas befattning det sålunda hör att preparera sina döda syskons qvarlefvor, genom att koka dem i stora pannor, hvarvid, med den kännedom man har om detta ekonomiska folk, det kan antagas för gifvet, att intet afskräde, såsom fett och dylikt, går förloradt för industrien, hvilken äfven alltid visat sig veta råd att i förädlade former och under andra namn låta allmänheten komma i åtnjutande af många goda saker, som helt säkert eljest skulle förmås. Men vare det långt ifrån vår mening att forska ut ljusfabrikationens och charcuteriets hemligheter i San Francisco.

Förmännen för skeletterings-etablissementen äro förmögna kineser, och när ett visst antal lådor blifvit fullt, afsändas de till Kina med dertill befraktade skepp. Anlända dit lemnas de emot qvitto till agenter, hvilka det sedan tillkommer att utminutera den dyrbara lasten till de aflidnes slägtingar. Nyligen lär man dock börjat låta hemgående Kinaträdare taga jord med sig hit som barlast, så att kineser numera kunna begrafvas i kinesisk jord på californisk botten, och det himmelska rikets söner lära äfven fattat tycke för denna metod såsom både billigare och mindre besvärlig än den gamla.

Det nyssnämnda Yerba Buena är för öfrigt hela San Franciscos begrafningsplats. Den ligger två mil ifrån staden, utbredd öfver några skogbevuxna höjder, och utgör i och för sig en vacker och ofta besökt parkanläggning. Hvarje olika sekt eger sitt olika distrikt deraf, och de många prydliga monumenten i brons och marmor, som här och der resa sig emellan lummiga trädgrupper och blomsteranläggningar, förtjena ensamt ett besök på stället. San Franciscos omgifning är fattig på grönska, och det kan ej annat än lända dess invånare till heder att sålunda åt de döda hafva uppoffrat sin enda jordfläck af frisk och lefvande natur.

Skandinavernes begrafningsplats ligger på en kulle i parkens vestra del samt njuter kanske af det fördelaktigaste läget bland alla, men våra, mer än andra nationer för enkelhet i dessa afseenden benägna landsmän hafva likväl icke förrän på sista tiden arbetat på att försköna denna sin egendom, som derför i jemförelse med de omgifvande grafgårdarne bjert sticker af genom sin tomhet.

Det var likväl af stort intresse att göra en vandring här bland de enkla korsen. Vi beledsagades dervid af en svensk californier, som under en mångårig vistelse i San Francisco hunnit blifva väl bekant med hädangångna landsmäns lefnadsöden och kunde förtälja mången intressant, om också sorglig episod ur deras lif. Flertalet hade vandrat på allt annat än rosor under sina sträfsamma och äfventyrliga irrfärder genom verlden, till dess de slutligen här, i Yerba Buena, funnit hvila för sina vid det otacksamma arbetet trötta stofthyddor.

Vi vilja med detta icke säga, att det gått våra landsmän sämre, än de individer af andra nationer, hvilka i Californien sökt det Eldorado för sina illusioner om frihet, rikedom och oberoende, som de förgäfves eftersträfvat i sina moderländer, men få äro de emigranter, som under koloniens första år anlände hit utan att först hafva genomgått motgångens skola i andra länder, och sedan de en gång anländt hit, var det redan för sent för dem att vända åter, efter att hafva funnit sina sangviniska förhoppningar förbytta i en verklighet af elände, hvarom blott den kan göra sig ett begrepp, som öfverlefvat San Franciscos och guldfeberns första tid. Att mången dervid dukade under, är naturligt, och det var om dessas öde vår vän talade under vandringen på Yerba Buenas kyrkogård. För öfrigt tro vi, att skandinaverne, af hvilka öfver 2,000 lära finnas i Californien, öfver hufvud taget hafva det bra, och till och med några af San Franciscos största magnater äro svenskar, hvilket bevisar, att vi, i motsats till hvad mången vill påstå, alls icke ligga andra nationer efter uti förmåga att rikta oss, ehuru omständigheterna kanske stundom behöfva komma oss till hjelp för att besegra en mängd medfödda fördomar och skapa en icke medfödd viljekraft, förutan hvilken all sträfvan efter framgång, åtminstone i Amerika, är fåfäng. Lyckligast hafva också de emigranter varit, som med stark vilja, goda arbetskrafter, små pretentioner, någon intelligens och litet penningar anländt hit, ty arbete och förtjenst hafva aldrig fattats i Californien för den, som icke skytt att med allvar taga i tu med det arbete, som erbjudits honom, utan afseende på huru hårdt eller främmande detta varit.

Men vi måste lemna emigrationen och dess offer åt sitt öde för att fortsätta vår vandring i San Franciscos omgifningar. Följande den pittoreska väg, som leder åt vester emellan villor och små förstäder, emot inloppet till »Golden-Gate» har man snart hafvet framför sig, och hvarje beundrare af vildt kustsceneri samt en öppen ocean har här tillfälle att på verandan af ett inbjudande litet hotell, kalladt »Clif-House», välja sin observationsplats. Detta hotell ligger på sjelfva kanten af en hög bergsudde, hvars fot sköljes af brännningar, under det kusten några hundra famnar sydligare bildar en långgrund vik, hvars fina sandbotten erbjuder en förträfflig tummelplats för älskaren af hafsbad. Omkring 500 alnar från stranden ligga några små, spetsiga klippor, kallade »Seal-rocks» af den mängd sjölejon (Phoca jubata), som i hundradetal hafva sitt tillhåll derstädes. Som närheten af dessa egendomliga djur drager en mängd besökande till hotellet, har dess egare ingen möda ospard att freda dem för förföljelse, och somliga af djuren äro derför äfven så tama, att de simma emot stranden och taga den föda man kastar emot dem. Det är ganska nöjsamt att från husets veranda beskåda dem, huru de, på afstånd liknande ofantliga larfver, kräla längs klipporna eller skocka sig på dessas spets för att under högljudt bölande leka eller slåss, det är svårt att afgöra hvilketdera, ehuru det sednare är det mest troliga, ty man ser oupphörligt, huru en och annan af de klumpiga kolosserna störtas ned af de andra utför de några och 40 fot höga klipporna i hafvet, under det ett jättelikt monster alltid innehar hedersplatsen på den största klippans spets, hvarifrån det tyckes leda de andres strid.

På flere ställen längs den till »Clif-House» förande vägen ser man på 20 till 30 fots höga fötter uppstälda stora kar, och bredvid hvart och ett af dessa en eller flere vindpumpar. Dessa äro stadens vattenuppfordringsanstalter. Vattentillgången är nemligen ganska klen i San Francisco samt underhålles nästan uteslutande genom en mängd små aqvadukter från de platser, der vattensamlingar finnas. Förmedelst de nämnda pumparna, som drifvas af vinden, uppfordras det ofta stillastående och skämda vattnet i de högt placerade karen, hvari vattnet filtreras genom sand och sedan nedrinner till staden genom de ditledande rören. I staden upptages vattnet åter af stora cisterner, hvarest det ånyo filtreras, innan det anses brukbart.

Denna vattenbrist är en stor olägenhet för San Francisco, som för att vara Californiens hufvudstad äfven i andra afseenden har ett mindre lämpligt läge. Det har också flere gånger varit på tal att flytta hufvudstaden till någon annan del af kusten vid den stora San Francisco-viken, vid hvilken redan nu en mängd småstäder finnes, som utom ett bättre läge än San Francisco hafva de bästa utsigter till en hastig tillväxt. En ibland dessa är Vallejo, som har 1,200 invånare och är belägen vid Napafloden, hvilken faller ut i San Pablo-viken, en af San Francisco-vikens grenar. På en derinvid belägen ö, »Mare Island» har Unionsregeringen ett marin-etablissement af ganska stora dimensioner

och en flytande docka, rymlig nog att kunna intaga en ordinär fregatt. Denna docka hyste för närvarande monitorn »Monadnoc», som år 1865 gjorde den långa resan hit ifrån Newyork. En annan mindre monitor, »Comanche», som bygdes härstädes under kriget af en f. d. svensk ingeniör, herr Törnebladh, för närvarande i Unionens tjenst, samt en liten korvett, »Jamestown», utgjorde för öfrigt allt hvad som representerade Förenta staternas flotta vid »Mare Island».

Under det sista inbördes-kriget började man först med allvar tänka på att befästa San Francisco. Det gamla hotellet vid Golden-Gate förstärktes med nya jordverk, hvilkas grofva Rodmanskanoner se ganska aktningsbjudande ut, der de äro placerade, så att de kunna bestryka hela inloppet. Midtför detta, inne i hamnen, ligger en liten ö med det spanska namnet »Alcatraz», der äfven några batterier, och bland dem ett bepansradt, nyligen äro uppförda samt armerade med 15-tums pjeser. Ehuru detta är allt, som man gjort till hamnens försvar, så torde det knappast finnas någon hamn på hela kusten, som så lätt skulle kunna göras ointaglig ifrån sjösidan som denna, ty Golden-Gate är endast i och för sig sjelft ett smalt sund, hvars höga och branta stränder erbjuda blott få punkter, der en landstigning skulle kunna företagas, under det ett par försänkningar på baren vid inloppet skulle omöjliggöra hvarje närmande af fiendtliga skepp.

Innan vi lemnade San Francisco, fingo vi nöjet bevittna en af dessa årliga fester, som gifvas till åminnelse af den vigtigaste tilldragelsen i republikens historia, och uti dessa fester hafva amerikanarne vunnit en viss ryktbarhet öfver hela verlden, såväl genom de patriotiska känslor de derunder lägga i dagen som genom den nästan till galenskap gränsande uppsluppenhet, hvarmed de alla, gamla och unga, höga och låga, deltaga deri. Vi mena »the Day of Independance» eller 4:de julifesten — och se här, huru San Franciscos invånare firade minnesdagen af sitt oberoende.

Knappast hade morgonsolen den nyssnämnda dagen börjat förgylla toppen på »Mount Diablo» i öster, förrän hela San Francisco var på benen, och innan dess strålar ännu hunnit staden, var denna redan höljd i en skrud af flaggor, såsom man blott kan få se det i Förenta staterna på en dag som denna. I alla rigtningar syntes »the stripes and stars» och på hvarje upptänklig plats, der man kunnat fästa ett flaggspel; på hvarje hustak, torn och balkong blåste det röda och hvitrandiga baneret, ja sjelfva fönstren och skorstenarna voro draperade dermed. Alla skepp i hamnen voro utstyrda med signaler ifrån topparne och ned till vattnet, och sjelfva mudderprråmarna och de flytande dockorna voro för tillfället uppriggade, för att kunna visa sin flaggduk så fördelaktigt som möjligt. Här och der i staden och på vattnet hördes redan enstaka salvor af kinesiska smällare och pistolskott, hvarmed det unga Californien tillkännagaf sin glädje öfver det af magistraten för dagen upphäfde förbudet emot aflossande af skott inom staden, och en enstaka raket rusade då och då öfver hustaken, liksom afskjuten på försök af någon otålig nybörjare i fyrverkarekonsten för att vinna färdighet till aftonen, då det allmänna fyrverkeriet skulle afbrännas.

Redan tidigt började gatorna fyllas af högtidsklädda män och qvinnor. Soldater i uniform syntes skynda genom trängseln till sina samlingsplatser, och högre officerare med sina adjutanter sprängde på eldiga hästar igenom folkmassan, under det att pappersbomber och kinesiska smällare exploderade under hästfötterna. Den 4 juli är hvarjehanda sjelfsvåld tillåtet. Alla fönster längs de gator processionen skulle passera voro fylda af leende ansigten, och balkongerna svigtade under åskådare. Vid »Washington square» hade tusentals menniskor skockat sig tillsammans för att se processionens aftåg, och klockan 10 på slaget satte sig det långa tåget i rörelse.

Först kom en afdelning ridande polis för att hålla vägen öppen och derpå generalbefälhafvaren med sin adjutant i spetsen för två batterier artilleri, en brigad »militia» och två regimenten reguliert infanteri, alla i full parad. Hårpå följde i ordningen veteranerne från 1812 års krig, åkande i vagn, samt veteranerne från fälttåget i Mexico. Dessa sednare sågo ungdomliga och lefnadsfriska ut, men det krig hvari de utmärkt sig egde också rum för blott 20 år sedan. De hade sin egen fana, som var prydd med bataljmålningar, föreställande stormningen af staden Mexico, och buro röda och hvita rosetter på bröstet med inskription: »Veterans from the Mexican war 1846». Efter dessa kom säll-

skapet »California pioneers», föregånget af en vagn, fyld med pionierernes barn, hvilka buro en fana med det naiva mottot:

»Large oaks from little acorns grow.
»Big streams from little fountains flow».

Sedan syntes »riggare» och »stuvadorer» med sin fana, skandinaviska föreningen under sitt blågula baner, allahanda myndigheter, såsom presidenten för dagen, de utländska konsulerne i vagnar och efter dessa åtskilliga civila och politiska föreningar, bland hvilka »The Fenian brotherhood» representerades af omkring 6,000 deltagare. Dessa sednare herrar hade några dagar förut insändt ett hotelsebref till engelske amiralen, hvilket hade till följd, att Zealous icke kunde deltaga i processionen, i synnerhet som hennes officerare, såsom det sedermera förklarades, »genom misstag» hade på ceremonielet blifvit placerade näst efter Fenierne. Denna lilla omständighet var det enda moln, som skymde vår glädjes himmel i San Francisco, och kunde väl möjligen också hafva blifvit mörkare än hvad som nu blef fallet, om saken legat i händerna på mindre fredsälskande personer än Englands amiral i Stilla hafvet och guvernörens öfver Californien. Som det nu var, tänkte ingen vidare derpå, och Englands representanter åskådade festligheten med större nöje än om de deltagit deri.

Nu följde brandkårerna med sina ångsprutor, som voro formligen höljda af blommor och murgrön. På en af dem satt en liten flicka, klädd som Frihetens gudinna, och på en annan en gosse, klädd i något slags nationalkostym. Dessa voro åtföljda af ett kompani »embryo-firemen», bestående af ett tjog tolfåringar, som drogo en miniatyrspruta med tillhörande attiralj — en liten vacker leksak för de barn, som förevisade densamma. Sedan kommo afdelningar af garibaldister, schweizare, tyskar och mexikanare, alla i nationalkostymer, samt efter dessa något, som, efter hvad vi kunde tänka oss, måste hafva varit ämnadt att framställa general Washington med fru. Det vördnadsvärda paret representerades af tvenne små barn, en gosse och en flicka, som, klädda i gammaldags kostym med pudradt hår, åkte i en liten phaeton, dragen af ett par ponies, knappast större än ett par Newfoundlandshundar. Det smånätta paret, som helt säkert gjorde ett utomordentligt intryck på den på trottoarerna samlade barnskaran, kördes af en negergosse i livré.

Men det skulle upptaga alltför långt utrymme att i detalj upprepa alla de olika grupper, som bildade processionen, den ena brokigare än den andra, och många så befängda till sin sammansättning och utstyrsel, att uppträdet mera hade utseendet af ett karnavalståg än en procession af politisk betydelse. Nog af, sedan alla samhällets menskliga celebriteter passerat, kommo sådana ur djurriket i form af hästar, svin och oxar, bland hvilka den 29 centner vigtiga expositionsoxen, »General Grant» intog hedersplatsen. Hela hjordar med får af alla åldrar och slag drefvos af medlemmar ur slagtaresocieteten, och fåren tycktes roade af tillställningen, föga anande, att de kanske helt snart skulle portioneras ut till »chops» med »green peas» på hotellen, i hvilken form de nog också skulle komma att uppskattas högre än i 4de juli-processionen. Handtverksföreningen, som slutade tåget, begagnade sig af tillfället att på alla upptänkliga vis puffa för sina arbeten, och en hotellvärd, som nyss fått hem en last lefvande sköldpaddor från Gallopagos-öarna, exponerade ett dussin sådana på en vagn, der de stackars djuren alla lågo på rygg i solskenet utan att kunna vända sig, men på samma gång gifvande tillkänna sitt öde för passerande gourmander genom ordet »turtle-soup», som i stora bokstäfver syntes måladt på deras magar.

Processionen, hvari mera än 6,000 menniskor deltog, upptog nära en engelsk mil i längd, och det dröjde $1\frac{1}{4}$ timme, innan hela tåget hunnit passera en och samma punkt på Sacramento-gatan. Härpå följde tal, demonstrationer, sånger och banketter m. m., som vore fåfängt att söka beskrifva. Kl. 12 på middagen saluterades 21 skott på örlogsmännen å redden och alla batterierna vid hamnen, och i Golden-Gate aflöste regattor af seglande och roende fartyg hvarandra under loppet af hela eftermiddagen.

Skandinaverne, af hvilka en del under aftonens lopp företagit en utflygt med »pic-nic» till någon af dessa nejder med svensk natur, af hvilka flere finnas vid San Francisco-viken, firade aftonen med bal i sin societetslokal. Inbjuden att deltaga i denna, kunde förf. ej försaka tillfället att åter få

vara tillsammans med landsmän och tala modersmålet. Den stora danslokalen, dekorerad med de tre nordiska rikenas flaggor, var uppfyld nästan till trängsel, om icke just af parfymerade herrar och damer i dyrbara toaletter, dock af en högtidsklädd skara män och qvinnor, alla af denna nordiska typ, som omisskännligen förråder sin skandinaviska härkomst, hvarest och huru den än må anträffas. Af det föga talrikt representerade täcka könet funnos få, som sett dagen på andra sidan Atlanten, och ännu färre, som talade hjelplig svenska, emedan en stor del, churu af svenskt ursprung, var född i Amerika. Engelska var också det språk, som talades mest, och churu vi nog tro, att flertalet den aftonen hade en tanke på gamla Sverige, så var dock det amerikanska elementet öfverväga de såväl i arrangement som i samtalen. Att societeten för öfrigt var något hvad man kallar blandad, faller af sig sjelft, men detta hade intet att göra med nöjet, och det dröjde icke heller länge, förrän orkestern — om vi minnas rätt, ett piano och en fiol — spelte upp till dans. De få dansanta damerna bjödos upp, skämtsamma infall började hagla på anglo-skandinaviska dialekter, och snart stodo både munterheten och dammet högt i sky. Det hela hade kanske ej så liten anstrykning af ett större bondbröllop hemma i Sverige, i synnerhet som hvarken spe ord eller dryckesvaror fattades för dem, som icke voro roade af dans. Bristen på fruntimmer framträdde dock här lika starkt som öfverallt i Californien, och helt säkert skulle en skeppslast dugtiga landtflickor från Sverige finna god afsättning här och bidraga att förljufva lifvet för mången ung skandinav i Californien. Andra öfverenskommelser för aftonen hindrade förf. från att öfvervara balen till slut, men han lemnade densamma med de högsta tankar om skandinaviska förbundets enighet och förmåga att roa sig.

Sednare på aftonen illuminerades staden, och en mängd storartade fyrverkerier afbrändes, af hvilka ett enda kostade icke mindre än 45,000 dollars enligt uppgift i en af stadens tidningar. Härunder lät ungdomen, med en ihärdighet som måste hafva varit högst pinsam för den stillsammare delen af invånarne, staden skaka under salvor af allahanda skjutvapen, och ända till sent på natten syntes raketer uppstiga öfver hustaken, under det enstaka hurrarop hördes här och der från entusiasmerade yankees.

Att alla dessa uppträden icke kunde ega rum utan en och annan olycka, är naturligt, och många fingo plikta med bända kläder och svedda ansigten för sitt deltagande i den allmänna uppsluppenheten; men tidningarna uttryckte likväl följande dag sin förundran öfver, att elden icke varit lös mera än *fyra* gånger under festdagen, då man föregående år sällan sluppit med mindre än ett dubbelt så stort antal eldsvådor på denna dag. Mera anmärkningsvärdt är likväl, att inga större oordningar begingos, och i synnerhet att inga öfverlastade personer anträffades på gatorna, hvilket är något, som man sannerligen ej skulle kunna skryta med hvarken i norr eller söder af vår egen kontinent på en festdag, då den allmänna uppsluppenheten så nått sin höjd som här. Följande dag voro redan tidigt alla spår försvunna af gårdagens högtidlighet. San Franciscos gator hade återtagit sitt hvardagsutseende, och affärerna voro i gång, som om intet händt.

Vi kunna ej lemna denna intressanta plats utan att med några ord vidröra Californien i dess helhet. Dess ofantliga resurser hafva upphöjt San Francisco till hvad det är, den största handelsplats vid hela Stilla hafvet, men de skola äfven, outtömliga som de tyckas vara, tillåta en framtida utveckling, som inom kort skall förvandla Californien till ett af de mest produktiva länder på jorden.

Californiens natur är helt egendomlig. Intet annat land besitter inom så litet område så många olika och så skarpt markerade landskapskarakterer. Der finnas, blandade om hvarandra, kala och branta berg, de fruktbaraste och herrligaste dalar, de sterilaste marker, rymliga hamnar, präktiga floder, ofantliga vattenfall, pittoreska sjöar, vidstrackta träsk, breda prairier och täta skogar, — allt inom en yta af 15,000 qv.-mil. Midt igenom landet flyta tvenne större floder, hvilka tillsammans med sina bifloder och smärre vattendrag hafva nära 960 mils segelbart vatten, under det kusten sköljes af ett haf, hvarest tvenne hvarandra nästan motsatta, ständiga vindar mötas, nordost-

passatlen och de vestliga vindarna, hvarigenom landets läge för sjöfarten är bland de mest gynsamma i verlden.

Landet ligger midt under den tempererade zonen, och klimatet vid kusten är bland de jemnaste man känner i något land. Medeltemperaturen i San Francisco är under vintern + 10° och under sommaren + 14° Cels. Is och snö förekomma aldrig, men under sommaren är likväl luften så sval, att vanliga yllekläder dagligen bäras. Blott ett dussin dagar af året äro vid middagstiden så varma, att man besväras deraf, men nätterna äro så svala, att de äldsta invånare på stället säga sig aldrig hafva kunnat sofva utan filt. Klimatet är med få ord det gynsammaste möjliga för befordrande af så väl kroppslig som andlig verksamhet hos menniskan samt af helsa och fortsatt utveckling hos djur och växter.

Landets berg bestå hufvudsakligen af granit och tertiär sandsten. Den förra anträffas i de högre bergen och den sednare i dalarna. Fordom funnos här flere aktiva vulkaner och berget »Shasta» är en af dessa. På dess topp finnes ännu en mängd varma källor, och svafvelångor uppstiga på flere ställen i dessas närhet. På vestra sluttningen af Sierra Nevada anträffas talrika skifferbäddar så väl som qvartsådror, och samma formation framträder äfven i andra delar af staten, men nästan öfverallt synes på samma gång spår af guld. Det gifves knappast ett distrikt i Californien, som ej har guldlager och de distrikt, som äro nog rika att kunna föda en befolkning af guldgräfvare, hafva en areal af omkring 10,000 qv.-mil. Guldskörden uppgår numera till omkring 45 millioner dollars årligen, och sedan guldet först upptäcktes i Californien, anses landets minor hafva gifvit guld för mer än 700 millioner dollars värde. Näst guldminorna vid Victoria i Australien äro Californiens de rikaste på jorden.

Antalet guldgräfvare i hela landet uppskattas till 80,000 och bland dem många kineser. Guldådrorna så väl som guldsanden i bankarna anses outtömliga, och det finnes hela berg af guldhaltig qvarts, hvilka ännu icke på ett sekel torde hinna »genomvaskas». Äfven pågår guldgräfvandet allt fortfarande med oförminskad ihärdighet, churu med något mera sans och system än under guldfeberns första år. Arbetsmetoden är beroende af guldets läge. Förekommer detsamma som sand, såsom t. ex. i Sacramentoflodens lerbankar eller i gruslagren vid foten af Sierran, så vaskas den upptagna jorden, »the pay-dirt», i konstgjorda vattenströmmar, hvarvid leran eller gruset bortspolas, under det guldet genom sin tyngd stannar på rännans botten och utplockas, om kornen äro stora, eller utdrages genom amalgamering med qvicksilfver, om kornen äro små eller af det slag, som kallas »gold dust». Guldets utdragande ur qvartsen är förenad med mera besvär. Qvartsen måste först stampas till ett fint stoft, hvilket sedan vaskas på grofva filtar, som uppfånga guldstoftet, under det att de lättare ämnena bortföras af vattnet. Äfven här användes slutligen amalgamering till att ytterligare befria guldet från främmande ämnen, men i hvilket af ofvannämnda fall som helst är en riklig tillgång på vatten nödvändig för guldgräfvaren. Utan detta hjelpmedel kan han icke företaga något, och af brist på vatten ligga derför ännu många rika guldlager orörda, till dess någon annan lämplig metod att taga vara på metallen uppfinnes. Guldgräfvaren ruineras också ofta, då hans vattenledningar utsina under sommaren, hvarvid han icke blott nödgas afbryta sina arbeten, utan äfven har utsigt att förlora sin »claim», hvilket på guldgräfvarens språk betyder det område, inom hvilket han förvärfvat sig rättighet att arbeta. En »claim» förloras nemligen enligt californisk lag, så snart den icke oafbrutet arbetas. Mycken uselhet råder derför i guldistrikten, och alla knota öfver lagarna, på hvilka man kastar skulden; men äfven dessa torde kunna uträtta föga, om de ändrades efter guldgräfvarens smak, så länge guldgräfvandet blott anses såsom en tillfällig spekulation, eller rättare ett hazardspel, hvaruti man kastar sig in i förhoppning att hastigt blifva rik och sedan kunna begifva sig bort igen. Några få större bolag finnas visserligen, hvilka arbeta efter ett system och efter vissa lagar, men största antalet guldgräfvare arbetar för sig sjelft och efter egen metod, rädda för sina grannar som för döden. Som dessutom oupptaget minland erhålles till skänks af staten för hvem som helst, så blifver guldgräfvarens lif ett slags nomadlif, i det han i sin feberaktiga skattgräfvareifver aldrig gifver sig ro att arbeta på ett ställe längre, än han kan »plocka ut guldet med fingrarne», som en californier ut-

trycker sig, utan går då ut »prospecting», d. v. s. att spekulera på nya lager eller att börja ett onyttigt landstrykarlif i vildmarkerna i förhoppning att anträffa guld i »stora berg».

Guldet är dock långt ifrån den enda dyrbara metall, hvarpå Californien har tillgång. För kort tid sedan upptäcktes vidsträckta silfverstreck i staten, och några af de upptagna grufvorna hafva visat sig vara särdeles rika. Hvad qvicksilfver beträffar, torde Californien vara det rikaste land i verlden i det fallet. Almadenverken i Spanien äro en obetydlighet emot dem i S:ta Clara, 60 mil söder om San Francisco. Dessutom finnes vidsträckta bäddar af svafvel, asfalt och blyerts samt sjöar och källor, som innehålla borax.

Naturscenerierna i det inre landet skildras af Mr Hittell i hans beskrifning öfver Californien såsom utomordentligt sköna och storartade. Bland de mest besökta af dessa för sin naturskönhet beryktade nejder är Yosemitedalen. Denna af branta, skogbekrönta klippor inneslutna dal är en ravin af två mils bredd och tre mils längd på vestra sluttningen af Sierra Nevada. Från de 5,000 fot höga lodräta klippbranter, af hvilka den omslutes, nedstörtar mera än ett dussin kaskader, som i höjd och pittoresk skönhet öfverträffa allt hvad man känner i den vägen. Lustresor företagas numera också ofta ifrån städerna dit för att bese de ryktbara »regnbåge»- och »brudslöje-fallen», hvilkas romantiska natur prisas af alla som sett dem. Detta sednare fall, som af indianerne kallas »Po-ho-no» eller »Choo-look» är, hvad höjden beträffar, kanske den största katarakt på jorden. 80 fot bred nedstörtar dess vattenmassa från en höjd af 2,063 fot i tre på hvarandra följande fall, af hvilka det öfversta är 1300, det mellersta 250 och det nedre 513 fot högt. Omkring 300 fot ifrån toppen af det öfversta fallet bildar berget ett utsprång, emot hvilket vattenmassan bryter sig, då vattentillgången är obetydlig, men under våren och högsommaren, då f den ännu är uppsväld af nedsmält snö från Sierran, störtar sig hela vattenmassan fritt öfver afsatsen ned i den underliggande afgrunden. Jemfördt med Niagara är Po-ho-no-fallet blott en bäck men om den romantiska och storartade naturen af den omgifvande nejden tages i betraktande, så får Po-ho-no företräde; ty då en à två dagar vanligen förslå att gifva turisten ett lystmäte af Niagara, skall han här finna ett ständigt förnyadt nöje i studiet af de omvexlande scenerierna.

Näst Yosemitedalen och dess fall höra Mammuthträdlunderna till Californiens största märkvärdigheter. »The big-tree grove» i Mariposalandet ligger omkring 4,500 fot öfver hafvet samt 29 mil ifrån Yosemite-dalen. Denna lund är den största i Californien, bland de sju eller åtta af detta slag, som ännu återstå. Den eger 427 träd, hvilkas storlek varierar emellan 20 och 34 fot i diameter och 275 till 320 fot i höjd. Det största af dessa träd blåste omkull för några år sedan och mäter der det nu ligger 40 fot i diameter och 400 fot i längd. Dess ålder anses vara omkring 3,000 år. Det växte, då Rom ännu var i sin makt, och är äldre än något rike eller språk i Europa och Amerika. Det var ett stort träd, innan den kristna kyrkan grundades, och var redan ålderstiget före den period, hvarifrån den moderna civilisationen räknar sin uppkomst. Tjugu sekler se ned på turisten från de flesta af dessa träds kronor, och många af dess telningar skola ännu florera i tusende år för att se alla nuvarande politiska och sociala system bortsopade såsom förkastliga samt ersatta af andra och bättre.

Mammuth-trädet, som är ett slags ceder, har af botanisterne erhållit flere namn, och amerikanare och engelsmän stridde länge om, huruvida det borde kallas Washingtonia eller Wellingtonia. Dess sista namn är nu »Sequoia gigantea», och detta får väl sålunda anses som det rätta tillsvidare.

Utom sina ofantliga dimensioner har trädet den egendomliga egenskapen att bära två slags löf, af hvilka det ena blott förekommer på unga träd och de lägre grenarna af äldre sådana, samt det andra på alla grenar som burit blommor. En mängd resande vallfärdar hit hvarje sommar för att se den underbara skogen, hvarest en företagsam man från Sacramento numera håller ett godt hotell till de besökandes beqvämlighet.

I Sonoralandet finnes en mängd varma källor, hvilka kallas »geysers» af deras likhet med källorna af samma namn på Island. De förekomma i stort antal uti en djup och brant ravin nära Plutofloden, som rinner genom ett distrikt, uppfyldt af spår efter våldsamma vulkaniska utbrott. På andra

ställen finnas dyvulkaner, och en mängd naturliga broar och grottor af egendomlig beskaffenhet väcker turistens beundran.

Äfven hvad jordbruket beträffar, tyckes Californien vara bättre lottadt än de allra flesta länder. Der finnas 40,000,000 acres odelbar jord, hvaraf redan öfver en million acres är uppodlad. Alla instämma deruti, att jordens fruktbarhet öfverträffar allt hvad man sett i andra länder. År 1860 var produktionen af säd och rotfrukter icke mindre än 3,000,000 tunnor, hvaraf korn utgjorde 1,254,000, hvete 1,216,000, hafre och potates 330,000 samt majs 200,000, hvilket gifver ett medeltal af mer än 5¼ tunna pr acre eller 8¼ tunna på hvarje invånare inom Californien. Af alla sädesslag odlas mest korn och en afkastning af 13 tunnor pr acre betraktas ej såsom någon stor sällsynthet. En farmer i Pajarodalen fick år 1863 1,980 tunnor af ett fält på 100 acres, och en acre af dessa gaf ensamt 32 tunnor. Äfven köksväxter uppnå en ovanlig storlek. På en landtbruksexposition i San Francisco förekommo pumpor på 26 skålp., kålhufvuden på 75 skålp., morötter på 10 skålp., vattenmeloner på 65 skålp., potates på 7 skålp. stycket o. s. v. Mångfalden och förträffligheten af de frukter man ser på San Franciscos marknadstorg äro förvånande. Äpple- och päronträden, som missionärer planterade här för 30 à 40 år sedan, äro ännu i full tillväxt, och några af dem producera ända till en ton frukt pr träd årligen. Bredvid äpplen och päron ses fikon och oliv florera, som om Californien vore deras rätta hemland. Vinodlingen har under de sednaste åren antagit stora dimensioner och californiska viner förekomma öfverallt i handeln längs denna kust af Nordamerika samt skattas ganska högt af vinkännare.

Men det är tid att afsluta en skildring, som i alla fall ej kan blifva annat än ofullständig, af ett land, som med alla sina skatter kan anses såsom ett af jordens rikaste länder. Under de få åren af sin historia har det redan förvånat verlden, och med förbättrade lagar och institutioner, som skola förmå dess inbyggare att söka sig ett mera stadigvarande hem här, än hvad hittills varit fallet, skola äfven inom få år dess konster och vetenskaper såväl som ett förfinadt samhällslif väcka den hit anlände främlingens beundran.

För att ännu mera stärka de band af ömsesidig vänskap, som uppstått emellan San Franciscos invånare och deras engelska gäster, gåfvo amiralen och officerarne på Zealous dagen före afseglingen en bankett för dessa sednare. En bankett inom relingarna är väl icke att förlikna med det slags festlighet, som man i land vanligen gifver denna benämning, ty utom det städse inskränkta utrymmet är man ombord i saknad af mycket annat, som står bankettgifvaren i land tillbuds för att tillfredsställa gästerna. Med god vilja, litet smak i anordningarna, en mängd flaggor och vapen till dekorationer samt om man kan disponera öfver timmermän och segelsömmare, kan man likväl förvandla ett skepps däck till en ganska pryding salong, fastän de besökande vid närmare undersökning kanske skulle finna divanerna bestå af hoprullade segel eller buffeternas underlag af kanoner. Har man varit lycklig nog att kunna anskaffa en god hofmästare, som förstår att gifva borden ett inbjudande utseende, samt en väl öfvad musikkår, så kan man dock alltid hoppas, att de inbjudne gästerna skola finna förströelse under de timmar, de hedra skeppet, och kanske till och med behag, åtminstone för nyhetens skull uti att svänga om i en dans på ett däck eller intaga en fredlig måltid ibland kanoner och andra krigiska emblem. Vare likväl huru som helst härmed, så är det säkert, att San Franciscos herrar och damer syntes på det högsta tillfredsställda med sitt mottagande på Zealous den nämnde dagen, och när nattskottet slutligen till de små amerikanskornas stora förskräckelse tillkännagaf, att tjensten icke tillät ett längre fortsättande af nöjet, var det icke amerikanare och engelsmän, som bjödo hvarandra farväl, utan sympatiserande vänner, som åtskildes under de hjertligaste önskningar å ömse sidor att snart få träffas igen.

Det har ofta fallit förf. före, som om detta slags närmande, hvilket så ofta uppstår emellan örlogsmän och invånare i främmande hamnar, i icke ringa mån bidrager att med hvarandra förena de respektiva nationerna, som härvid representeras; liksom det icke kan betvifias att en nations anseende hos utländingen och framför allt hos den i sjöstäderna boende kommerciela verlden i betydlig mån vinner stadga genom det periodvisa uppträdandet af de tidsenliga, väl hållna och väl bemannade ör-

logsmän, hvarmed densamma kan åskådliggöra sin ståndpunkt, såväl i politiskt och finansielt som i industrielt afseende, ty sällan anländer man med ett örlogsfartyg i fredstid till någon större hamn utan att mer eller mindre komma i beröring med dess invånare, och på samma gång är man sjelf, fartyg och besättning, förvandlad till en expositionsartikel för dessa. De sysselsätta sig i synnerhet gerna med studier af besättningens hållning och utseende, då någon del deraf synes i land, och de allmänna tidningarna spara sällan på uttryck af beundran eller missnöje med uppträdet af det eller det skeppet och dess besättning i deras hamn. Olika länders sjöfolk hafva äfven så skilda vanor och lynnen, och deras uppträdande i land är ofta så betecknande för deras nationalitet, att ett studium af dem väl kan vara af intresse.

Den franske matrosen t. ex. uppför sig i allmänhet nyktert och belefvadt, hvar han anträffas, är tillgänglig för hela verlden och ser alltid snygg ut. När han kommer i land, föredrager han danslokalen och teatern framför krogen och gatorna, och glömmer han sig någon gång rusig qvar, så är det mera antagligt, att det varit kärlek än spritdrycker, som förorsakat ruset. Den spanske såväl som den italienske matrosen liknar fransmannen i de flesta fall, men ser vekligare och mindre väl hållen ut. När deremot den engelska blåtröjan har landpermission, sätter han gerna kurs på första grog-shop för att, innan han företager något annat, med ett glas eller två klara undan spindelväfven, som lagt sig kring hans hjerna under en kanske flere månaders oafbruten vistelse inom de enformiga relingarna. Som han blott sällan får landpermission, gifves denna ofta för ett par dagar på en gång. Derför har han äfven godt om mynt, när han kommer i land, och är uppsluppen som en ur läsrummet nyss utsläppt skolpojke. Att åka i hyrvagn och komma i gräl med kusken eller att rida i karrier på gatorna, stundom två och två på hästen, till dess han råkar ut för polisen, är en för honom högt uppskattad förströelse. Öfverallt vill han spela herre, men hans uppträdande är dervid ofta så komiskt, att den fredlige vandraren, som har den oturen att råka ut för hans pojkstreck, är färdig att af skrattlystnad öfverse dermed. Han vet emellertid alltid råd att roa sig, och när annat nöje tryter, slår han sig med sina kamrater ned på en krog, kör ut alla främlingar, ockuperar bästa bordet samt röker, dricker och sjunger eller kanske skaffar sig musik och dansar, till dess han ej förmår mera. När permissionstiden är slut, händer det äfven, att han sjelf är lika full som hans ficka är tom, och som »Jack», då han är vid det lynnet, mera älskar handling än tal, så blifver han någon gång hemtad ombord med klufven näsa och igenmurade ögon. Likväl är disciplinen inom engelska flottan numera så sträng, att blåtröjan gerna undviker att komma ombord öfverlastad, och tager derför hellre straff för öfverblifven permission än för fylleri. Det är likväl sällsynt att se en engelsk örlogsmatros öfverlastad, men någon fullkomlig nykterhetsvän träffar man heller icke ibland dem. Han och den på sätt och vis med honom beslägtade amerikanaren äro likväl inom tjensten numro ett bland örlogsmatroser hvad duglighet beträffar, och hvar och en, som erfarit, huru langt man i kritiska ögonblick kan lita på dessa män, öfverser gerna med deras uppsluppenhet, då de äro ute för »lösa boliner».

Den ryske konskriberade är en dålig representant för en marin, som hyser anspråk på att räknas bland de ledande. Ehuru i allmänhet väl klädd, ser han sällan ren ut, och hans slaviska ursprung röjes både i utseende och handlingar. Hans ansigtsdrag uttrycka mjeltsjuka och nedslagenhet, och kommen i land, sträcker han instinktmessigt ut handen efter bränvinet, när och hvar han kan komma åt detsamma. Aldrig finner man så många »redlösa» sjömän samlade vid kajer och landningstrappor, som då en rysk besättning haft landpermission, men fredliga och godmodiga af naturen hafva de sina små förströelser i tysthet, och man hör sällan någon klaga öfver att hafva blifvit ofredad af ryska matroser.

Sist komma vi till den nordiske sjömannen. Han kommer kanske närmast engelsmannen i utseende och val af förströelser, men öfverlastar sig icke, eller åtminstone blott sällan, och då oftast på bekostnad af vänner i land, som han har stor lätthet att förskaffa sig. För öfrigt utmärka sig de svenska, norska och danska besättningarna framför alla andra nationers för sitt ordentliga uppförande

i de hamnar de besöka, och på många platser, såsom t. ex. i Lissabon, der man eljest har för regel att fördubbla p[illegible]ter och polis, [illegible] snart främmande örlogsbesättningar komma i land, anses detta försigtighetsmått obehöfligt, då [illegible]gon af de tre nyssnämnda rikenas krigsskepp landpermittera sina besättningar.

Men det är icke blott efter skeppens besättningar och dessas uppträdande i land, som den vetgirige främlingen dömer. Han kommer ombord sjelf, och huru ofta förvånas man icke öfver den detaljkännedom, en mängd besökande ådagalägga, då man enligt sin pligt för dem kring däcken. De prisa skeppets och manskapets hållning, undersöka maskinen, kanoner och handvapen med minutiös noggrannhet och underlåta sällan, och i synnerhet om skeppet representerar en mindre nation, att fråga, om alla dessa effekter äro alster af hennes egen industri eller tillverkade hos utländingen. Hvilket nöje för den vägledande sjöofficeren att vid sådana tillfällen utan omsvep och på ett för hans nation hedrande sätt kunna besvara de frågor som framställas! Men å andra sidan, huru förödmjukande måste han icke känna det att under motsatta förhållanden nödgas komma f[illegible]n med tillskrufvade förklaringar, att man nog har mera tidsenliga skepp i andra farvatten eller refflade kanoner och bakladdningsgevär m. m. i tillräckligt antal hemma, fastän man anser den föråldrade materielen vara god nog för resor, som blott afse handelns skydd och besättningens öfvande i elementen af deras yrke, liksom hyllade man samma princip som de gamla holländska Ostindiemännens befälhafvare förr i tiden, hvilka lemnade sitt bästa ankare hemma af fruktan att förlora detsamma under resan.

Hvad »Zealous» beträffade, så tillhörde det dock icke denna sednare klass af fartyg, ty allt som fanns emellan dess relingar var godt, tidsenligt och egnadt att väcka både respekt och beundran hos de skaror nyfikna besökande, som dagligen fylde dess däck i San Francisco, och när det slutligen den 6 augusti ångade ut genom »Golden Gate» för att fortsätta sin färd till Vancouvers ö, var det ej något slut på saluter, helsningar med flaggor och hviftningar med näsdukar från den flottilj af större och mindre båtar, som följde det på väg.

Den sex dagars resa, som nu följde, utmärkte sig blott genom disig luft och ojemnt väder, hvarunder »Zealous» under ånga och segel ömsom eller för båda tillsammans jemnt nalkades sitt mål. Den 12 fingo vi sigte af de snöklädda topparne af Olympkedjan på Washington-territoriet, och samma dag på aftonen lades fregatten bi med fyren på Kap Flattery i sigte för att invänta dagningen till angörande af Juan de Fucas sund, som skiljer Vancouveröns södra kust från Förenta staternas territorium. Det var en mörk och lugn natt, och oceanen häfdes blott af långa, blanka dyningar. Men rundt omkring skeppet genomskars hafvets yta af hvalar, hvilkas dofva fnysningar, då de utsprutade sina ångkaskader, ljödo när och fjerran, under det då och då något af dessa djur, skrämdt af skeppets närhet, med ett slag af sin väldiga stjert, åtföljdt af ett ljud som af en aflägsen bränning, begaf sig af mot djupet eller »lodade», som hvalfiskfångarne kalla det. Hvarken förr eller sednare kunna vi påminna oss hafva sett en sådan mängd af dessa djur på en gång, och flere af dem voro till och med så närgångna, att de fuktade vårt däck med regnet från sina lufthål.

Den californiska hvalens djerfhet lär vara så stor, att han anfaller båtar utan att sjelf vara anfallen, och hvalfångarne hafva derför uppgifvit all jagt på dem såsom ett »bad job». Sålunda lemnade ostörda förekomma de i stor mängd i dessa farvatten, och det hör icke till ovanligheterna, att man kan räkna ända till 30 à 40 hvalar på en gång omkring skeppet.

Följande morgon ångade vi i dagningen förbi Kap Flattery in i det 12 mil breda sundet. Till höger derom höjde sig Washington-territoriets branta och kala klippkust, bakom hvilken Olympkedjans hvita toppar stundom skymtade fram, tilltagande i höjd, alltsom vi skredo framåt. Till vänster framstälde Vancouvers ö ett af morgonsolen purpradt panorama af skogbekrönta berg och kullar, kala klippor eller mossbevuxna terrasser, emellan hvilka leende dalar här och der syntes framlysa, i rik färgskiftning af gröna ängsmattor, lummiga ekskogar och täta busksnår. Öfveralt syntes en yppighet och friskhet i vegetationen, som vi förr icke skådat någonstädes på denna kust

Bakom lunder af lönn och pil, som klädde stranden, framskymtade stundom någon nybyggares enkla träkoja, omgifven af nyodlingar, och vi skulle nästan hafva kunnat tro oss segla längs någon del af den skandinaviska halföns kust, om icke då och då en canoe med indianer, som varit ute på fiske och nu vid vår ankomst likt en skrämd sjöfogel ilade mot land, påmint om, att vi voro i helt andra regioner.

Vid middagstiden rundade vi om den 60 mil ifrån inloppet liggande fyren vid »Race Point», och en half timme sednare låg »Zealous» till ankars i den lilla, skogomslutna hamnen vid Esquimault, engelska flottans hufvudstation vid Stilla hafvet.

V.

Innehåll: Vancouveröns geografi, natur och historia. Staden Victoria. Framtidsutsigter. Indianerne, deras ståndpunkt, lefnadssätt, bostäder, canoer, språk och religion. Platthufvuden. Esquimault. Fiske. Bäfverjagt. San-Juan-ön. Jagter på hjort och puma. Minne af Vancouvers ö. Ansegling. H. M. S. »Alert» och hennes besättning. Vy af Oahu från sjösidan. Ankomst till Honolulu.

Brittiska Columbia är en landsträcka på vestra kusten af Nordamerika, belägen norr om Förenta staternas territorium och söder om f. d. Ryska Amerika. 350 à 400 mil in i landet bildar »Rocky Mountains» dess östra gräns, och i vester sköljes dess 450 mil långa kust af Stilla hafvet. Landets areal utgör mer än 200,000 qv.-mil; d. v. s. den är nästan dubbelt så stor som Stora Britanniens. Den af talrika och djupa vikar samt armar af hafvet genomskurna kusten inneslutes af en arkipelag af större och mindre öar, bland hvilka Vancouvers ö är den betydligaste. Denna 270 mil långa, samt 40 till 70 mil breda ö sträcker sig i nordvestlig och sydostlig riktning längs kusten, på omkring 40 mils afstånd från densamma. Ön är bergig och ymnigt skogbevuxen, och dess vestra kust är styckad af talrika fjordar, som gå djupt in i landet och hvilka såväl genom sin geografiska bildning som genom sin natur för öfrigt hafva stor likhet med dem på Skandinaviens vestkust. Betydligare floder finnas icke, men deremot ett stort antal mindre strömmar och åar samt flere insjöar, hvilkas af barr- och löfskog bevuxna stränder likaledes framställa taflor af slående likhet med vår skandinaviska natur. Vid närmare skärskådande finner man dock, att Vancouver-öns natur är vida yppigare. På höjderna bilda fur och ceder, af dimensioner, som intet [illegible] land än Nordamerika kan uppvisa, tillsammans med bok, asp och många andra trädslag, skog[illegible] som urskogar och genom hvilka blott indianer och vilda djur synas kunna framtränga. I dalar[illegible] och omkring vattendragen omvexla lönn, pil och al med ett ofta ogenomträngligt flätverk af busk- och klängväxter, under det att skogen här och der ses öppna sig emot bördiga ängar, som, beskuggade af väldiga ekar, framställa för vandraren bilden af ett land, länge befolkadt af civiliserade menniskor; men han spejar ännu förgäfves efter betande boskapshjordar i det höga gräset.

Med denna rika och vackra natur förenar ön ett klimat, som närmar sig till Englands. Belägen nära en kontinent, hvars bergskedjor äro täckta af evig snö, samt omfluten af en ocean, som är märkvärdig för sin låga temperatur, erbjuder densamma dock i detta afseende vissa lokala egenheter. Dessa äro mest framstående i öns södra del, till följd af det nära grannskapet med Olympkedjan på Washington-territoriet. De sydliga vindarna, som eljest bruka mildra vinterns kyla på andra ställen inom samma hemisfer, komma nemligen här, afkylda af bergens eviga snö, kalla och bitande samt förvandla vinterregnen till häftiga snöfall. Men äfven denna strängare årstid är af kort varaktighet, och sällan ligger snö på marken längre än tre veckors tid. Redan i mars månad börjar marken grönska samt träden löfvas, och den hastighet, med hvilken vegetationen sedan utvecklar sig, är beundransvärd. Otaliga små älskliga blommor pryda redan i april gräsmattan eller kläda, i grupper af rik och skiftande färgprakt, klippor och berg i sommarskrud. Hela naturen sväller af lif, solen lyser värmande ned från en klar himmel, luften doftar af vällukter från tusende örter, och hela landet är på några veckor förvandladt till en blomsterpark.

I juni och juli når vegetationen sin höjd och skördarna mogna. Under dessa månader blåsa friska vestliga och nordvestliga vindar om dagen, men nätterna äro lugna och klara. Stundom kän-

nes kanske en nordlig fläkt, men äfven denna kommer torr och varm för denna latitud. Mättad af vällukter från barrskogarna inne i landet, höljer den ofta landskapet i en genomskinlig dimma, hvilken gifver deråt ett nästan tropiskt utseende. Likväl är värmen ännu icke tryckande. Detta inträffar icke förr än i augusti och september, då bristen på regn blifver kännbar och middagshettan något besvärlig. Men nätterna fortfara att vara svala, och deras dagg håller ännu växtligheten vid lif, då hösten, eller den s. k. indianska sommaren, gör sitt inträde. Buskar och träd kläda sig då i höstfärger och gifva denna fullmogna färgton åt det vackra landskapet, som naturvännen beundrar och målarens pensel så ofta söker efterlikna.

Sådana äro, målade med korta drag, naturens och årstidernas vexlingar på Vancouvers ö samt de föremål af intresse, som framställa sig för beundraren af naturens behag, då han beträder dess jord. Hvad vi skulle önska att tillägga, har Vancouver sjelf sagt, då han i sin skildring af den nyupptäckta ön yttrar: »Att beskrifva denna regions behag skall i en framtid blifva ett tacksamt arbete för någon skicklig naturbeskrifvares penna. Klimatets renhet, de talrika, sköna landskapen och den öfverflödande fruktbarheten behöfva blott riktas genom menniskors arbete med städer, hus och byggnader, för att göra ön till det mest intagande land man kan tänka sig, under det dess inbyggares flit skulle rikligen belönas af de skatter, som naturen här synes redo att skänka odlaren».

Atta decennier hafva förflutit, sedan Vancouver yttrade detta, och en dag torde kanske äfven den ö, som bär hans namn, komma att spela en framstående rol i civilisationens historia, fastän dess ställning för närvarande är föga lofgifvande. Liksom de flesta andra nyupptäckta länder har Vancouvers ö varit beroende af en mängd politiska omvexlingar, som försvagat dess kraft att utveckla sig, och som ännu i denna stund torde vara ett hinder för all hastigare förkofran. Redan vid tiden för dess upptäckande blef densamma ett trätofrö emellan England och Spanien, och krig hade så när utbrutit emellan dessa båda makter vid frågan om besittningsrätten af ön. År 1788 hade nemligen några engelska köpmän i Canton genom sina agenter köpt ett stycke land vid Nootka-sundet af infödingarne, som på samma gång med öfliga ceremonier enligt deras bruk öfvertäto herraväldet öfver hela ön åt en af agenterne, en mr Meares. Bostäder och magasin upprättades kort derpå, hvilka öfverlemnades i en höfdings vård, då mr Meares följande vinter företog en resa med sitt sällskap. Härunder anlände en spansk officer med tvenne krigsskepp, samt tog ön i besittning såsom nyupptäckt. Då Spaniens och Englands regeringar till följd häraf kommo i delo med hvarandra, utrustade den sednare en flotta, hvilken åtgärd snart bragte Spanien till reson, och det var härpå som kapten Vancouver utsändes från England för att återtaga besittningen af ön och undersöka densamma samt derefter verkställa de maritima upptäckter i Stilla hafvet, som gjorde honom så ryktbar.

Ifrån denna period besöktes ön likväl hufvudsakligen endast af pelshandlare ända till år 1843, då de första nybyggarne kommo dit. Ett år derefter anlade Hudsons-Bay-kompaniet en skans och ett faktori för sin pelshandel nära den plats, der staden Victoria nu står, samt ett annat dylikt etablissement vid Fort Rupert i öns norra del, hvilket sednare är kompaniets enda depôt här numera.

År 1849 grundlades kolonien Victoria, och all möjlig uppmuntran gafs åt landtbruksidkande emigranter att flytta dit. Blott få sådana infunno sig emellertid, och öns hvita befolkning tillväxte endast långsamt, ända till dess tillvaron af guld i Fraserflodens bankar på den närbelägna kontinenten blef känd. Då började folk strömma hit från alla kanter, liksom förr till Californien, och kapitalister, guldgräfvare och lycksökare af alla slag skockade sig tillsammans vid denna nya skådeplats för deras spekulationer, arbeten och äfventyr. Kolonien tillväxte hastigt och staden Victoria sprang upp liksom vidrörd af en trollkarls hand. På ett år ökades antalet af dess invånare till 6,000, och i samma proportion fortfor folk i fem års tid att strömma till guldminorna i Columbia, men alltjemt med Victoria till hufvudstation. Kapitalen inom landet växte, och alla, till och med regeringens embetsmän, lemnade sina förra yrken för att spekulera i guld. Det var ett nytt Californien, och mängden trodde, att det skulle förblifva så. Men guldet började visa tecken till minskning, och slutligen blef bristen derpå så stor, att arbetet vid minorna icke lönade sig längre. De som hade lyckats samla sig en förmögenhet begåfvo sig då genast af, men många blefvo ruinerade genom den hastigt påkommande kri-

sen, och under det några af dessa ännu en tid fortsatte arbetet vid minorna, gingo andra åter till Victoria, der de nödgades qvarstanna af brist på medel att komma derifrån. På detta sätt fick Vancouverön större delen af sin hvita befolkning, hvilken icke torde öfverstiga 3,000, ehuru Victoria ensamt år 1864 hade mer än 10,000 invånare. Men som dessa kolonister numera kunna anses vara stadigvarande, i synnerhet sedan en stor del af dem nödgats tillgripa det mera arbetsamma, men lika lönande landtbruket såsom sitt yrke, så är det att förmoda, att ön nu går säkrare, om också långsammare, framåt än under guldgräfningens tid.

Staden Victoria, som är koloniens hufvudstad och säte för regeringen, är belägen vid en vik på öns sydöstra kust, midt emot Olympbergens högsta topp på amerikanska sidan. Dess läge är, om man undantager, att hamnen blott har 15 fots vatten, särdeles väl valdt på en öster och norr om denna belägen, långsamt sluttande slätt. De 60 fot breda gatorna skära hvarandra i räta vinklar, och de många solida byggnader af trä och tegel, af hvilka dessa omgifvas, hafva intet af detta om hastverk vittnande utseende, som man kunnat vänta att finna i en ännu icke tio år gammal stad. Tre kyrkor, ett par skolhus, en teater, talrika salubodar, två hotell, en stor mängd »restaurants» och andra förfriskningslokaler, af hvilka alla städer i denna verldsdel öfverflöda, gas, vattenledning, brandkår med ångspruta, skeppsvarf, polis och en offentlig trädgård tillfredsställa för öfrigt hvarje anspråk på en verklig stad, och sedd från hvilken sida som helst framställer Victoria ganska vackra vyer, hvilka, i synnerhet om man ifrån någon höjd norr om staden betraktar densamma med dess hamn och deri liggande fartyg, äro af en fängslande natur genom det i högsta grad pittoreska fondstycke, som bildas af Juan-de-Fucas sundet med dess farkoster och segel samt de bakomliggande, i snö och moln höljda bergen på den amerikanska sidan.

Men Victoria är, som vi nämnt, i närvarande tid en stad utan invånare. Hälften af dess hus stå öde och gifva, med sina på dörrar eller fönster uppsatta taflor med »to let», eller »to let free of rent», på ett sorgligt sätt tillkänna sin brist på hyresgäster. Likväl tyckas de få inbyggarne hålla hoppet uppe om en möjlig framtid för deras samhälle, ehuru flertalet instämmer uti, att denna skulle synas betydligt ljusare, om landet vore en af de Förenta staterna i stället för en engelsk koloni. Det är också visst, att koloniens finanser för närvarande stå på mycket klen fot, hvilket ej lär förbättras derigenom, att dess regering fortfarande representeras af lika stor personal med lika stor underhållskostnad, som då landet hade ett mångdubbelt större antal hvita invånare. Victoria är visserligen en s. k. frihamn, så att alla dess lifsförnödenheter, husgeråd och lyxartiklar såväl som verktyg och maskiner m. m. få importeras tullfritt från moderlandet, men allt detta måste transporteras en lång väg, hvilket ökar varornas dyrhet, under det de höga importtullarna på varor från grannlandet försvåra allt närmande till detta. Koloniens press — och Victoria har två dagliga och en veckotidning — ropar högt på »confederation» med Förenta staterna och flere petitioner med detta syftemål hafva redan ingått till engelska regeringen, ehuru ännu alltjemt utan resultat.

Utom pelsverk, landtbruksprodukter och guld, hvilken vara ännu sökes af några bolag såväl på Vancouverön vid «Leech-river» som i det landfasta Columbia vid »Cariboo», och »Beaver Creek» m. fl. ställen, har landet en outtömlig tillgång på skog. Öns timmer rivaliserar med Oregon som företrädet på verldsmarknaden, och den s. k. Douglas-granen anses såsom det bästa trädslag i verlden till mastbyggnad. Stora qvantiteter af denna vara utskeppas äfven årligen såväl till Sydamerika, Australien och China som till England, på hvars stora skeppsvarf den har god åtgång. Dessutom äro rika stenkolslager för icke längesedan upptäckta vid Nanaimo på öns vestkust, och de kol, som der brytas, anses vara de bästa vid hela Stilla hafvet. Dessa stenkol arbetas med framgång samt utskeppas i betydliga qvantiteter, utom det att alla Englands örlogsfartyg på stationen kola deraf, och Nanaimo har på ett par år uppväxt till en ganska betydande stad.

I afseende på öns läge för att befrämja handel och kommunikation med andra länder är ej heller något vidare att önska. Det finnes ingen hamn på kusten emellan Juan-de-Fucas-sundet och San Francisco. En veckas segling skiljer ön från denna plats; dubbelt så lång tid från Sandwichsöarna, med hvilka redan en ganska liflig handel börjat; fem dagar från Nya Archangel, det ryska

pelsverksbolagets hufvuddepôt, och ångare behöfva blott tre veckor till Japan. Öns läge, såväl som dess klimat och resurser, äro sålunda väl egnade att en dag, då dess befolkning hunnit tillväxa, låta densamma blifva, om icke just ett England vid Stilla hafvet, som sir Bulwer Lytton säger, så åtminstone en rik sädesbod och en värdefull depôt för brittisk sjöfart och industri i dessa farvatten.

Förutom Victoria och Nanaimo finnes en mängd mindre städer och nybyggen på ön, hvilkens hela södra och östra kuster kunna anses vara ockuperade af kolonister och under odling. Landets inre är deremot knappast genomvandradt och ännu mindre undersökt. Dess urskogar och vilda natur samt bristen på andra vägar än indianernes kryphål jemte infödingarnes egen tvetydiga hållning hafva hittills afhållit både turister och ingeniörer från längre upptäcktsresor, men en större expedition är ämnad att inom kort utrustas af regeringen för detta ändamål, och det är sålunda att hoppas, att öns inre snart skall vara lika väl kändt, som dess kuster äro för närvarande.

Indianerne, hvilkas antal på ön uppskattas till omkring 18,000, utgöra ett miserabelt slägte, hvilket missionärer och kolonister fåfängt ansträngt sig att bibringa något, som liknar sig till civilisation. Nedlagdt på de unga skall detta arbete en dag utan tvifvel bära frukt, men af den nuvarande fullvuxna generationen kan man icke vänta sig något resultat. Med undantag af några hundra, som bo i närheten af städerna och nybyggena och hvilka genom ständigt umgänge med sina kaukasiska grannar ej kunnat undgå att i en mängd afseenden taga efter dessa, kunna de alla anses stå på samma vilda ståndpunkt, som då ön först befolkades af hvita. Lata och opålitliga intaga de icke heller någon plats i arbetsmarknaden, ty liksom alla ociviliserade folkslag hafva de en okuflig afsky för allt hårdt och träget handarbete. De visa dock i sin canoe-byggnad, såväl som i sina primitiva skulpturarbeten i trä och metaller, att de icke äro utan naturliga anlag, och deras skarpsinne vid byteshandel är högst beundransvärd.

De fem eller sex olika hufvudstammar, som bebo ön, äro sinsemellan vida skiljda såväl till utseende och intelligens, som till seder och språk. Alla äro de beslägtade med den nu utdöende nordamerikanska »Soshone-rasen», hvilkens öde de troligen en dag komma att dela, men man upptäcker ofta bland dem typer, som påminna om blandning med mongolisk ras, hvars gula hudfärg, uppvinklade, smala ögon och fetlagda, klumpiga figur alltid är lätt igenkännlig. De stammar, som bo i södra delen af ön eller Songish- och Seewash-stammarna, äro de som kanske tillegnat sig mest af de hvita, d. v. s. de kläda sig i filtar i stället för djurshudar och använda europeiska ornament i stället för sina egna guld- och silfverprydnader, som de bortbytt emot whisky, åt hvilken varas njutande de så hängifvit sig, att kolonialstyrelsen nödgats utfärda det strängaste förbud emot allt afyttrande af starka drycker, på hvad vilkor som helst, åt de infödda. Vidare bygga de hus af trävirke i stället för de ursprungliga skinntälten, och som de på samma gång blifvit mera stationära, så är den gamla benämningen »indianläger» numera förbytt till »indianby». En sådan indianby, hvaraf flere finnas helt nära Victoria, — och en del af staden är till och med uteslutande bebodd af indianer — är en samling ytterst eländiga träruckel, ordnade med en tillstymmelse till gator. Redan på afstånd erfar man dess tillvaro genom en vedervärdig stank af rök och torkad fisk. Närmar man sig — och för att göra det, måste man vara försedd med härdade luktorgan och en god hud för att emotstå betten af de insekter, af hvilka man kan vara säker på att blifva anfallen — så mötes man vanligen först af en skara smutsiga och magra hundar med rödbrun, tofvig ragg, hvilka med en ihärdighet och lömskhet, som är egendomlig för denna ras, göra allt för att afskräcka främlingen från ett närmare besök hos deras husbönder. Befriad genom käpprapp och sparkar från dessa odjur, omringas man kanske dernäst af en skara qvinnor, klädda i utslitna europeiska paltor eller trasiga filtar och med långt, stripigt hår öfver axlarna, svartmålade läppar och små silfverbitar instuckna såsom prydnad i skinnet på hakan. Äfven utan kännedom af Chinook- eller Hydah-dialekterna kan man knapprast misstaga sig på deras önskningar att besitta allt hvad man har på sig, men några nypor tobak eller cigarrstumpar äro vanligen tillräckliga för att försäkra sig om fri passage genom tiggarekedjan, och så kan man då ostörd fortsätta vägen till någon af hyddorna. Försigtigt undvikande de högar af afskräde, fiskben och musselskal m. m. som barrikadera den låga ingången, böjer man undan dess förhänge,

bestående af en hud eller något dylikt, samt träder in i ett mörkt, osundt rum, hvarifrån man är glad att åter hastigt få draga sig tillbaka, sedan man med en hastig öfverblick tillfredsstält sin nyfikenhet. Midt på golfvet ryka några eldbränder på en härd af stenar, kring hvilka ses lägrade på hudar sofvande eller rökande män samt halfklädda qvinnor och barnungar, i djurisk samdrägt njutande sitt »dolce far niente» samt den infernaliska atmosfer, som de här instängt åt sig. En och annan af männen reser sig kanske på armbågen för att med en grymtning besvara det »kla-haw-ya» — goddag —, hvarmed de helsas, under det qvinnorna, som allmänt tyckas hafva hela hushållningen om hand, som vanligt börja sitt tiggeri, och man lemnar skyndsamt samhället med föresats att aldrig förnya visiten.

En del af de indianer, som bo närmast kusten och hufvudsakligen sysselsätta sig med fiske och skäljagt, har dock hvarken tält eller hyddor, utan lefver och bor i sina canoer samt kommer blott i land för att bereda sin föda. Denna utgöres för alla öns infödingar förnämligast af fisk, hvaraf lax och foreller finnas i öfverflöd såväl vid kusten som i strömmarna, men i brist på bättre håda de äfven till gode med ödlor, gräshoppor och skalbaggar. Dessutom tillreda de åt sig ett slags bröd af ekollon, hvilka söndermalas i en mortel till mjöl, hvaraf de göra en deg, som sedan gräddas emellan upphettade stenar och jord. Detta bröd är en svartaktig massa af oregelbunden form, omgifven af ett skal af jord och grus samt i högsta grad motbjudande såväl till utseende som smak. Fisk och musslor steka de vid glöd eller rosta emellan stenar, men ingen europé skulle, utom i högsta nödfall, vilja tillgripa deras anrättningar, till hvilka de hvarken använda salt eller andra kryddor.

Canoerna, som äro tillskapade af en trädstam, hvilken urhålkas först med eld och derpå med skarpa verktyg, hafva stundom ända till 50 fots längd och 6 till 7 fots bredd, men de flesta äro dock knappast hälften så stora. De äro flatbottnade och hafva skarpa, uppspringande stäfvar samt flyta utomordentligt lätt på vattnet. Derför äro de äfven så ranka, att den minsta oförsigtiga rörelse i farkosten lätt kommer den att kantra, och man måste alltid taga sin plats i dess botten samt i sjögång till en viss grad balancera densamma genom kroppens rörelser. Det är ingen lätt sak att samtidigt sköta pagajen eller den korta åra, hvarmed farkosten både paddlas fram och styres, och hvarje nybörjare i konsten måste vara beredd på en hel mängd kalla bad, innan han hunnit blifva mästare. Indianen går dock i sin canoe utan att bekymra sig härom, och den säkerhet, hvarmed han handterar sin farkost, har alltid väckt den hvite mannens beundran. Ofta hafva vi med egna ögon sett hela flottor af dessa flarn, nedlastade ända till relingarna med män, qvinnor, barn och hundar, i storm och oväder passera de öppna fjärdarna utanför Victoria och Esquimault, men vi hörde aldrig talas om några olyckor.

Ej heller har någon hvit ännu upphunnit rödskinnet i konsten att »skjuta» en »rapid» eller fors i strömmarna. Med fullkomlig lokalkännedom om hvarje sten och hvirfvel i forsen ger han sin farkost den starkaste möjliga fart in i djupaste strömfåran. Fattad af denna flyttar han sig så långt akterut han kan, trycker sin kropp ned emot canoens botten, liksom för att öka dess styfhet, och styr densamma så, med endast hufvudet och båda armarna synliga öfver relingen, emellan hvirflar, stenar, forsar och skum, med en säkerhet som är förvånande, och turisten, som första gången gör en sådan färd, känner helt säkert efter sin »life-preserver», när han ser skummet yra omkring sig på alla sidor. Men när han några ögonblick derefter finner, att han genomgått den skenbara faran, icke blott med lifvet utan äfven med torra kläder, är han färdig att med en extra dollar uppmuntra sin lots, som kan hafva allt skäl att i sitt inre triumfera öfver denna sin öfverlägsenhet öfver sin hvite passagerare.

De olika stammarnas dialekter äro, som vi nämnt, mycket olika, så att en indian af Seewash-stammen, som bor omkring »Cowitchin», ett nybygge 25 mil norr om Victoria, icke kan meddela sig med Songishmannen vid Juan-de-Fucas sund. Likväl sägas de alla härleda sig från de fem stora hufvudspråken, som talas af kontinentens indianer. Djupa gutturalljud utmärka dem samtliga, och det oupphörliga upprepandet af ljud, som endast kunna återgifvas med bokstäfverna x, t och l, uttalade i hastig följd efter hvarandra, gifver åhöraren en idé om hvad det gamla, mexikanska Aztecspråket måste hafva varit. Ett särskildt tungomål, kalladt »Chinook» finnes äfven, men detta är uppgjordt endast för att underlätta meddelandet emellan indianer och kolonister. Det består af omkring 300

ord, sammansatta af engelska, fransyska, spanska och indianska uttryck, samt talas utan ringaste försök till grammatikalisk konstruktion. Se här, såsom en profbit derpå, ett stycke dialog emellan en hvit, som önskar sig en canoe och en vägvisare för att komma till guldminorna, och en inföding:

»Charo six, nika tikke waw-waw copa mika».
Kom hit, vän, jag vill tala med eder.
»Ikta?»
Hvad?
»Nika tikke makook kanim pe locket issic».
Jag vill köpa canoe med fyra åror.
»Closhe».
Godt.
»Konsick dollar mika tikke?»
Huru många dollars vill ni (hafva)?
»Klone totilum dollar».
Trettio dollars.
»Wake six, nika marsh copa mika max totilum dollar».
Nej man, jag vill gifva eder tjugu dollars.
»Klonass, nika nanitch».
Jag vet icke, jag får se.
»Mika klapp klone alloyma siroashe pe klattawa copa nesika mammook kanim sockally Fraser »river copa gold ilahe».
Ni skall skaffa tre indianer och gå med oss att ro canoe uppför Fraser-floden till guldlandet.
»Nowitka, coqua nika tum-tum, spose mika marsh hiyou chickamen».
Ja, så jag hör, om Ni betalar mycket pengar o. s. v.

Ordfattigt som detta språk är, kan man likväl förskaffa sig det nödvändigaste med detsammas tillhjelp, och nästan alla indianer på kusten kunna tala det.

Olikt en stor del af kontinentens indianer hafva Vancouver-öns redan från deras första umgänge med européer insett nyttan af eldvapen och äfven lärt sig att använda sådana. En mängd brott, som för några år sedan begingos på Victoria-vägen af rusiga »bucks», som kolonisterne vanligen benämna indianmännen, har emellertid föranledt till förbud att afyttra skjutvapen till dem, och så länge detta förbud kan hållas i helgd, hafva kolonisterne icke heller något att frukta af sina röda grannar, som utaf naturen äro ganska fredliga, men naturligtvis hata de hvita, som de inse en dag skola komma att undanträngа dem. I allmänhet behandlas de dock ganska väl af dessa, och förekomma någon gång enskilda strider eller mord emellan de båda raserna, så faller skulden vanligen lika mycket på båda parterna. När Vancouver-ön en dag blifver tätt befolkad af hvita, så torde kanske det som då finnes qvar af det nu uppväxande indianslägtet bättre uppfatta sin ställning och blifva ett nyttigt verktyg för uppodlande af ett land, som är af naturen så rikt begåfvadt.

Ehuru en mängd gamla seder och bruk börjat försvinna bland de på kusten boende indianerne, så qvarlefva ännu hos dem alla dessa vidskepelser med besvärjelser af den store anden, sjukdomars botande med trolldom m. m. som Irwing, Cowper och Catlin skildrat i poesi, romaner och rese-beskrifningar. Hvarje stam har en eller flere prester eller »medecinmän», som de kallas af de hvita, och hvilka till sitt biträde vid vissa ceremonier hafva några af de äldsta qvinnorna inom stammen. Om någon är sjuk, samlas dessa hexor kring bädden, hvarest de uppstämma en tjutande konsert af besvärjelser, samt sarga sig härunder med musselskal på händer och bröst, hvarpå de kasta sig öfver den sjuke, på ett sätt som skulle taga lifvet af hvilken frisk menniska som helst. Härunder går den väldige medecinmannen, utstyrd i sin paradskrud af räfsvansar, fogelskelett, skallerormsstjertar

m. fl. insignier af sin värdighet, omkring stället under en hel hop åtbörder och grimaser, som om han sjelf vore i själatåget. Om nu den sjuke dör, hvilket vore mindre underligt efter den behandling han blifvit underkastad, så samlas hans hustrur — polygami råder ännu allmänt bland höfdingarne, — eller andra qvinnor af stammen för att gråta. Männen samlas derefter kring liket för att samtala om den dödes bedrifter och att, efter råd och lägenhet, tömma ett qvantum whisky till den hädangångnes minne. Denna sednare plägsed iakttages åtminstone vid kusten, men kan med säkerhet antagas vara något, som de hvita infört hit. Härpå transporteras den döde, iklädd sina bästa kläder, på en bår af qvistar till begrafningsplatsen.

En indiansk begrafningsplats utmärker sig ofta för ett romantiskt läge. Än är det en liten skogbevuxen holme, än en landtunga ute i sjön eller någon annan med rik vegetation prydd plats, som blifvit vald härtill. Här, under skuggan af ett lummigt träd, reses en ställning af grenar på hvilken liket placeras på en bädd af löf och mossa. Vid sidan af detsamma lägges den dödes vapen, jemte en tobakspipa och något mat, att han ej må svälta eller lida brist på en pipa tobak under sin vandring till de stora jagtmarkerna, men som denna vandring anses medhinnas på några dagar, så återhemtas efter denna tid dessa artiklar jemte kläderna, hvarefter vakt hålles någon tid vid kroppen för att afhålla roffoglar och vilddjur. I denna begrafningsmetod närma sig Vancouver-öns infödingar till Söderhafsöarnas, men skilja sig ifrån kontinentens indianer, hvilka begrafva sina döda.

Kannibalism existerar icke på Vancouvers ö, men väl på de nordligare belägna öarna, såsom t. ex. Drottning Charlottas ö, hvars invånare dessutom sägas vara de närgränsande stammarna öfverlägsna såväl till utseende och fysisk styrka som till intelligens. Deremot berättas det, att slafveri ännu råder bland de infödda i Vancouver-öns inre, och på kontinenten lär det vara allmänt. Aristokratien utmärker sig framför slafvarne såväl genom resligare växt som genom sina tillplattade hufvuden. Denna operation verkställes, då barnen äro späda, genom att linda hufvudet hårdt, antingen så att det får en konisk form eller så att pannan och hjessan nedtryckas och det derigenom blifver oformligt bredt. Ett sålunda vanställdt hufvud berättigar dess egare att anses skön, och endast höfdingarnes barn hafva rättighet att njuta af ett sådant privilegium. Märkvärdigt nog lär emellertid icke detta våldsamma förfarande med en af menniskokroppens ömtåligaste delar hafva något menligt inflytande på individens helsa eller hjernans verksamhet, och beträffande smaken att finna något skönt häruti, så vet man ju, att »modet» såväl hos vildar som hos den civiliserade menniskan bestämmer allt i dylika fall.

På ön finnas, utom emigranter af kaukasisk ras, en mängd sådana från Kina och Sandwichsöarna. De förra äro vanligen sådana, som förut sökt sin lycka i Californien. De äro Victorias tobakshandlare och »tvättare», i hvilket sednare yrke man oftast finner kineser använda på denna kust, der det är brist på qvinnor såsom tvätterskor. Kanakernas *) antal är ännu ringa, men ett emigrationsbolag lär vara under bildande för att importera flere sådana till åkerbruksarbeten, hvartill Sandwichsöboarne anses särdeles dugliga.

Vid Esquimault, som är beläget omkring tre mil vester om Victoria, ligga nästan ständigt ett större eller mindre antal af stationens örlogsfartyg samlade, och en lämpligare örlogshamn hade man knappast kunnat uppsöka på ön. Tall- och granbevuxna höjder omgifva densamma på tre sidor. Den fjerde sidan utgöres af en lång och smal bergudde, som skiljer hamnen från Fuca-sundet och lemnar vid dess vestra ända ett smalt inlopp till densamma. På denna »pynt» ligger det obetydliga skeppsvarfvet, bestående af några boningshus, ett halft dussin magasin och en mindre mekanisk verkstad, samt litet längre in i viken, som är omkring två mil lång och en half mil bred, byn Esquimault, af hvars 40 till 50 hus fyra äro hotell, sex »grog-shops», ett dussin kinesiska tvättstugor och de öfriga uthus. Vid stranden af Fuca-sundet, på ett par stenkast från byn, ligger dess lilla hvitmenade kyrka, som är en ny byggnad i enkel, men ganska smakfull engelsk stil och kan rymma omkring 500

*) »Menniska» heter på de polynesiska dialekterna »kanaka», hvilket ord sedermera blifvit adopteradt af de hvita för att dermed beteckna hela rasen.

personer. När örlogsmän finnas i hamnen, hålla deras prester turvis gudstjenst der, hvarvid varfsintendenten tjenstgör som klockare, hans dotter som organist och hans hustru som korsångare. En rödklädd marinkorporal fungerar som kyrk- och portvakt och en skeppskorporal såsom ringare.

Följer man vidare vikens strand längs en af tät småskog och doftande spiræahäckar omgifven gångstig, kommer man efter [illegible]a minuters vandring till en öppen plats vid hamnens östra ända. Här, på en af blomsteranläggn[illegible] omgifven platå, står engelska officerares nya klubbhus, en enkel men rymlig träbyggnad, innehållande biljardrum och kafé, läsrum, rökrum, matrum och kök. Huset är uppfördt genom sammanskott från de örlogsmän, som under de sista tio åren legat här, och utgör en behaglig tillflyktsort för den, som vill njuta sin fritid i land utan att aflägsna sig långt från sitt fartyg. Från byggnadens veranda har man äfven den bästa möjliga utsigt öfver hamnen, som härifrån sedd med sina skepp nästan liknar en lång kanal, på hvars grönklädda stränder små villor och hus här och der skymta fram.

Det var en tid, då sjöfarten på Victoria var lifligare än hvad den är nu och då alla skepp af större djupgående än 15 fot måste gå hit för att lossa. I förhoppning att denna omständighet skulle fortfara — och mången trodde till och med på den tiden, att sjelfva hufvudstaden skulle flyttas hit — bygde en hit emigrerad f. d. öfverste i engelska armén på eget bevåg en stor, och för denna plats dyrbar lastbrygga af trä ut i hamnen. Nu har sjöfarten upphört, lastbryggan begagnas till vågbrytare för kadetternes canoe-flotta, och den gamle öfversten lefver på sin lilla farm ett stycke härifrån, ruinerad och modfäld öfver sin misslyckade spekulation.

Tvärs öfver viken, som här bildar en lång och smal arm, eller »creek», särdeles lämplig till skeppsdocka, hvartill den kanske också en dag torde blifva använd, synes på en höjd det engelska marinhospitalet framskymta emellan trädtopparna, och nedanför detta invid stranden synas, inom sina inhägnader, tvenne små kökträdgårdar, öfver hvilkas ingångar är måladt, öfver den ena »Sparrowhawk» och öfver den andra »Grappler». De äro anlagda af officer[illegible]e på de tvenne fartyg, hvilkas namn de bära, samt se ganska inbjudande ut från de andra fartygen i hamnen, i synnerhet sedan grönsakerna börjat stiga i pris eller tryta i Esquimault. De tala dessutom fördelaktigt för sina anläggares såväl smak som goda hjerta; ty det är väl knappast tänkbart, att desse anlade sina sallad- och potatesland här, i förhoppning att få behålla frukten uteslutande för sig sjelfva, så länge andra fartyg finnas i hamnen.

Litet längre bort vid stranden, som nu åter böjt sig mot inloppet, ligger »Mapel-bank», amiralens boställe. Detta är visserligen en ganska obetydlig bostad för en engelsk amiral, som har 2,000 pund sterling i inkomster om året, om hans reveny af den mysteriösa silfvertransporten från Mexico *) inberäknas, men det är dock det största och bästa huset häromkring, och dess läge är i afseende på pittoresk skönhet det fördelaktigaste vid hamnen. Ifrån dess terrass synas hela hamnen, varfvet, Esquimault och en del af sundet samt deröfver den långa linien af hvita berg på amerikanska stranden.

Något bortom »Mapel-bank» ligga några indianbyar [illegible] stranden, och i djupet af den långa, fiskrika vik, som hamnen bildar i nordvest, ligger »mill-stre[illegible]m», med mrs Browns välkända »inn», der litet hvar gerna förfriskar sig med ett glas »pale-ale» eller »ginger-beer» vid återkomsten från jagtexkursionerna i skogen derofvan.

Och i det vi uppdragit detta panorama af hamnen och dess omgifningar, hafva vi äfven antydt, i hvad grad trakten kring Esquimault är befolkad. Också är det brist på så godt som allt slags umgängeslif i Esquimault eller dess grannskap, och med tre mil till Victoria, hvars ödsliga gator äro allt annat än inbjudande, skulle flottans besättningar af brist på nödiga förströelser finna vistelsen på Vancouverön ganska enformig, om icke ön, just till följd af sin ociviliserade natur, erbjöde andra nö-

*) Silfverexporten från Mexico har under en följd af år nästan uteslutande verkstälts af engelska örlogsfartyg. En viss procent af den dyrbara lasten har dervid alltid tillfallit stationens amiral, som under gynnsamma omständigheter lär kunnat inkassera ända till 1,500 pund sterling årligen härpå. En annan procent har gått till Greenwich hospital, hvars tillvaro till stor del berodde häraf, och slutligen erhöllo de för transporten använda fartygens befälhafvare efter hvarje lycklig resa en »fee» eller present, beräknad efter lastens värde.

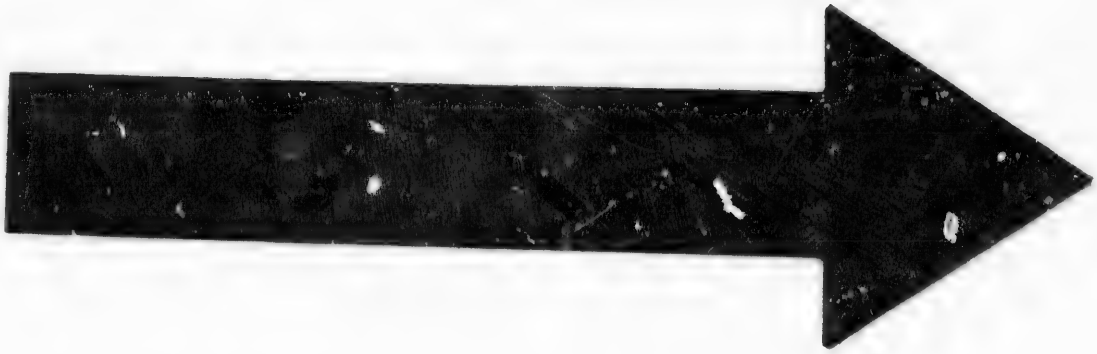

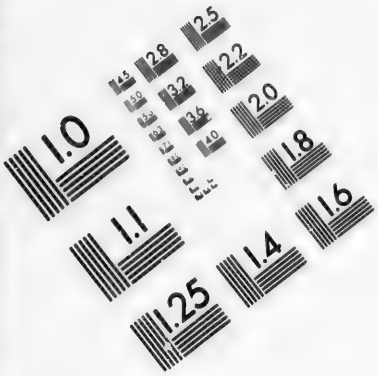

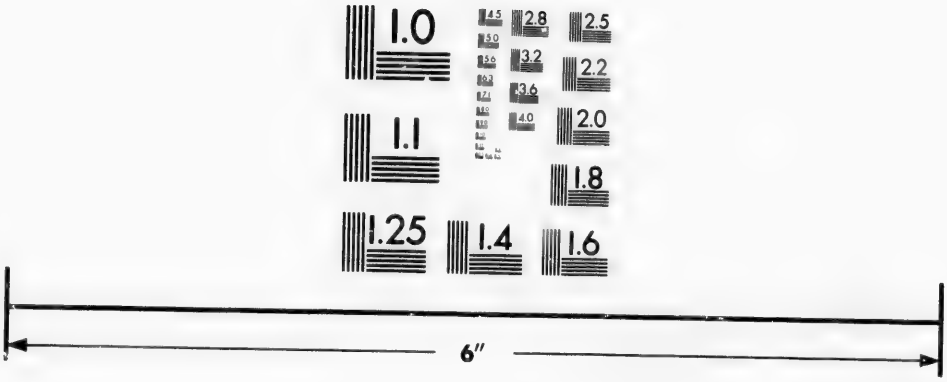

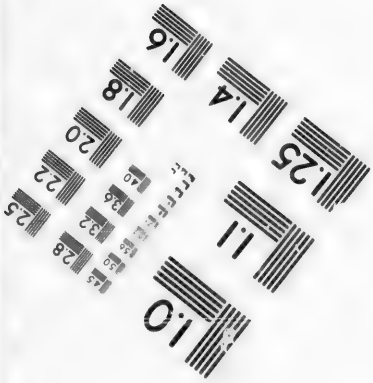

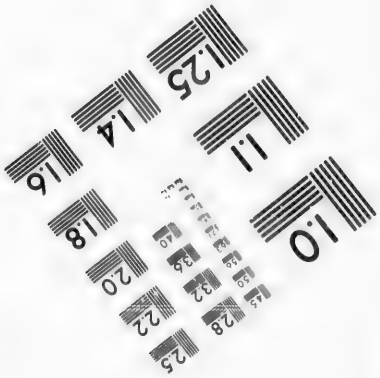

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

6"

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

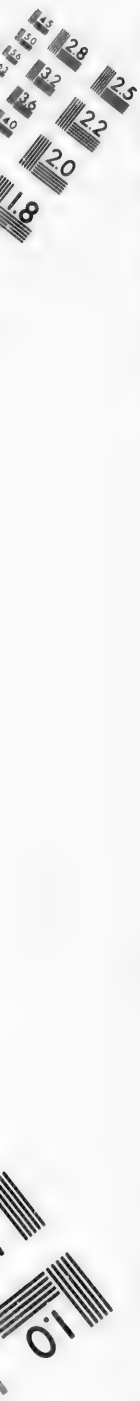
2.8
2.5
3.2
3.6
2.2
2.0
1.8
1.0

jen, än sådana man finner i mera befolkade traktar. Lyckligtvis hvimla dess skogar ännu af vildt och vikarnas vatten stimma af fisk. Vancouverön kan, utan fruktan för motsägelse, sägas vara en ort för fiskare och jägare. Derför fram med canoen till fallrepstrappan! Den bemannas och erhåller sin last af fiskredskap. Några minuter sednare flyger den lätta farkosten, rodd af fyra starka armar, öfver den lugna hamnens yta, och snart är den inne på fiskvatten. Pagajerna läggas in. Krokarna, betade, utsläppas. Refven lägges med ett slag om armen, och derpå kan man lugnt tända sin cigarr eller pipsnugga och, i afvaktan på ett napp, ifrån canoens botten blicka »ins Blaue hinein» eller se, huru molntapparna jaga hvarandra öfver trädtopparna på stranden. Men plötsligt kännes en lätt ryckning på refven, åtföljd af en starkare. Man lossar hastigt linan från armen och »sticker ut» några famnar af denna, som nu löper ut med hisklig fart, till dess den tager styft från ringen i farkostens stäf, der den är fastgjord. Den lätta canoen doppar nästan stäfven under vattnet vid första knycken, men glider sedan sakta framåt öfver vattenytan, bogserad af den kraftiga fisken. Nu gäller det att vara försigtig, för att vid fiskens inhalning ej sjelf blifva nödgad att dela dennes element, ty en canoe är, som vi sagt, en rank tingest, och minsta krängning är nog att kantra densamma. Med något besvär lyckas man dock kasta linan in i stäfvens »klyka», och nu börjar sjelfva inhalningen. Bytet stretar af alla krafter och girar än hit än dit, så att canoens aktersta man har nog att göra med sin åra för att hålla farkosten i dess kölvatten, men småningom blifva rörelserna mattare, inhalningen går tätare, och slutligen har man i vattenbrynet det skimrande hufvudet af en — 20 markers lax. Det kraftiga djuret slänger väl ännu hit och dit till stor fara för canoens eqvilibrium, men medan han lugnar sig, utkastas en annan krok, och innan man väl hunnit berga den första laxen har man ett nytt napp. Sålunda kan man stundom på ett par timmar inne i sjelfva hamnen anskaffa en rätt mat till middag åt 20 à 30 personer, och detta af en fisk, som öfver hela verlden anses såsom en af de läckraste.

Uppe i strömmarna kan en god fiskare snart få sin skäppa full af förträffliga foreller, men detta fiske fordrar stor vana såväl vid handterandet af refven som i val af lämpligt bete för kroken, ty dessa fiskar äro stora läckergommar, och hvad som faller dem i smaken på ett ställe försmås på ett annat. En konstgjord fluga med purpurröd kropp och långa trollsländsvingar tyckes vara det begärligaste betet för forellen på denna ort, men stundom nappar den äfven på vanlig blå fluga. Utanför hamnen finnes dessutom en mångfald af annan delikat fisk, hvaribland Embiotoca och Holconotis, hvilka föda lefvande ungar. Det finnes visserligen andra fiskar, som äfven hafva denna egenskap, men dessas yngel kommer vanligen till lifvet i ett ganska ofullkomligt tillstånd, då deremot de unga embiotocoiderna födas fulit utvecklade, liksom varmblodiga djur, samt kunna genast efter födseln simma omkring och sköta sig sjelfva. Denna egendomliga fisk, som stundom väger ända till tre skålpund, är af gråbrun färg på ryggen och silfverhvit för öfrigt. Den förekommer i stor mängd på Victorias marknadstorg, der fiskarena kalla den hafs-aborre, med hvilken fiskart han dock icke har synnerlig likhet. Ostron såväl som krabbor fiskas äfven vid Fucasundet, och af de förra exporteras ganska betydliga qvantiteter till Californien.

Lika lönande som fisket är jagten på Vancouverön, ehuru förenad med något mera besvär, ty de närmaste skogarna äro numera nästan utplundrade på byte af fartygens jägare. Kan man deremot skaffa sig ett par dygns frihet från sitt fartyg och icke skyr en 25 mils vandring inåt ön, så skall hvar och en, som icke är allt för dålig jägare, finna sig rikligen belönad. Dylika exkursioner anordnas också ofta af fartygens officerare i Esquimault, och ibland sådana är jagten på bäfver, hvaraf en stor mängd finnes på ön, ehuru kanske den besvärligaste, dock den mest intressanta, dels emedan man blifver i tillfälle att komma längre inåt landet än vanligt och dels emedan bäfvern sjelf är ett så egendomligt djur, att ett besök i hans koloni väl lönar mödan, om också företaget, såsom jagt betraktadt, skulle blifva utan resultat.

Blott några steg ifrån stranden vid hamnen är man inne i djupa skogen, men med ledning af den indianske vägvisaren uppnår man snart någon af dessa, blott af rödskinnen kända gångstigar, som sedan följes. Hvilken svensk känner dock icke hvad en skogsvandring vill säga, och en vandring

f vildt
en ort
er sin
armar,
karna,
cigarr
ler se,
ryck-
några
ostens
ycken,
et att
canoe
ot be-
tretar
in åra
n går
Det
n han
an ett
t mat
af de

, men
roken,
ås på
et be-
tanför
notis,
, men
a em-
imma
pund,
torias
nerlig
a be-

ir, ty
remot
skall
nord-
af en
nedan
ir ett
t be-

ng af
tigar,
dring

ESQUIMAULT. (Vanlouver-ön.)

ESQUIMAULT. (Vanlouver-ân.)

ge
att
att
po
Va
i e
säl
str
ku

ter
gö
tys
ska
nor
söl
ger
fra
exl
fog
att
af
ret
tid
älsl
slås
må
nor
en
upp
min
hva
att
väl
att
bra
sido
tig,

svep
sus
stra
den
kläc
gen
vid
på
och
ning

genom Vancouveröns skogar erbjuder få olikheter med en sådan i vårt eget land, om vi undantaga, att på det förra stället barrträden växa större och snåren tätare samt att sjelfva marken är svårare att beträda till följd af det lager af förmultnad växtlighet, som höljer densamma. Men samma imponerande stillhet, samma friska, doftande atmosfer och samma fria lif bjudes vandraren i en skog på Vancouverön som i Skandinavien. Dock ligger det ett annat, eget behag i medvetandet af att andas i ett främmande klimat och att beträda nejder, der civiliserade menniskor aldrig, eller åtminstone blott sällan, satt sin fot förr, och minnet af dessa utflygter till lands och vatten vid Vancouveröns ödsliga stränder väcker derför en känsla af tjusning, som inga scener inom civiliserade områden skulle hafva kunnat åstadkomma.

Outtröttligt tågar man framåt genom snår och träsk, öfver strömmar och vindfällen och njuter i fulla drag af naturen och af friheten från relingarna, så som blott i land komne sjömän kunna göra det efter en tids hamnliggande med dess etikett, exercis och vanor, och då och då afbrytes äfven tystnaden af ett ljudligt »tally-ho!» — det engelska jagtropet — från någon yngre medlem af sällskapet, som vet, att han åtminstone här kan ostraffad få pröfva sina lungors styrka, så mycket honom lyster. Men snart står solen i zenith, och trädtopparna gifva blott en sparsam skugga. Då uppsökes en beqväm, mossig plats nära ett vattendrag, den enkla provianten anlitas, och kryddad af den genom ansträngningarna uppkomna aptiten, är hvarje bit en läckerhet. En stunds rast och sedan framåt. Ett och annat qvitter i skogen har redan börjat tillkännagifva, att våra jägares hvardagsexkursioner icke sträckt sig så långt som hit, och en och annan hjerpe eller morkulla, hvilka båda foglar finnas på ön, hinner kanske nedläggas, innan Maquinna, indianen, med fingret på mun tecknar, att tystnad är af nöden, hvarpå han med händen utvisar färska märken efter bäfvertänder i barken af en närstående ung poppel. Hans vana öga upptäcker snart också spår på marken, utvisande djurets väg, som leder till en liten ström på ett stenkast derifrån. Men bäfvern kan icke anträffas denna tid på dagen, och vandringen fortsättes derför till »Tredje sjön» — en liten insjö, som hvarje jagtälskare, den der legat någon tid i Esquimault, väl känner till såsom närmaste stället för bäfver. Här slås läger för natten; ty bäfvern, som är ett skyggt djur och aldrig lemnar sin boning om dagen, måste öfverraskas tidigt på morgonen, medan han ännu är utomhus, om man vill se en skymt af honom. På indianvis antändes emellertid, några fot öfver marken, den af kåda drypande stammen af en gran eller ceder, och snart har man den präktigaste lägereld man kan önska sig. Lågan flammar upp och sveder till en början de närmaste, torra qvistarne samt mossan på barken, men efter några minuter börjar den brinna jemnare och utan att sprida sig i annan riktning än inåt trädets stam, hvars oupphörligt utsipprande terpentin på detta sätt för många timmar kan underhålla elden utan att betydligt förtära sjelfva trädet. Denna metod att elda åt sig i skogen är ganska allmän här, så väl bland indianer som jägare, och man anträffar städse stora träd, hvilkas stammar bära märke af att hafva varit antända, utan att sjelfva trädet i allmänhet synes medtaget eller förvissnadt genom branden. Den ständigt fuktiga mossan på stammen såväl som på marken hindrar eldens spridning åt sidorna, sedan alla torra qvistar blifvit undanröjda i brandens närhet, och sjelfva stammen är så saftig, att den blott långsamt förkolnar, under det den ymniga kådan ensam underhåller elden.

På något afstånd från det brinnande trädet uppsöker man nu sin sofplats för natten, och insvept i sin filt eller kappa söfves man snart af den föga omvexlande musiken af trädens enformiga sus och eldens sprakande. Men innan ännu småfoglarna följande morgon hunnit göra sin revelj i strandens alar, har Maquinna redan varit uppe och rekognoscerat nejden. Han har funnit bäfverstaden. Smygande längs stranden af sjön, så tyst som det är möjligt för jägare utan indiannatur, och klädda i tjocka jagtstöflar, uppnår man efter en stunds vandring mynningen af en liten ström, som genom ett dussin små armar silar sitt utlopp genom strandens sandiga bädd. Några steg längre upp vid strömmen är bäfvernybygget beläget, men det synes icke för mörkret. Delade i två partier, ett på hvardera stranden, samt skyddade af dunklet kringränna vi derför det utvisade stället, hvarpå hvar och en lägger sig utan buller på marken, i närheten af bäcken, för att invänta daggryningen. Småningom börjar äfven sjöns emellan träden framskymtande yta att ljusna, och ett och annat qvitter i

skogen förråder, att det finnes andra vakna lif i nejden än jägarne. Genom halfdunklet upptäcker jägaren emellan sig och den andra stranden den af en lätt mist höljda ytan af uppdämdt vatten, hvars lugna spegel då och då rispas af ett rörligt föremål. Något närmare mynningen synes äfven sjelfva bäfverdammen, som bevuxen med buskar och gräs nästan binder den ena stranden med den andra, och invid denna synas tre till fyra små kupolformade byggnader, från hvilka höras ett prassel af lefvande varelser, då och då afbrutet af några hårdare slag eller af ett svagt plaskande i vattnet. Det är bäfvern, som bygger sina vinterbostäder och som nu före dagens inbrott skyndar att afsluta sitt nattliga arbete. Afståndet dit är dock för långt, till och med för ett slumpskott, och den minsta rörelse af jägaren skulle i ett ögonblick komma hela den flitiga hjorden att afbryta sitt arbete och försvinna under vattnet. Men der synes en rad af runda, afqvistade grenar långsamt drifva ned mot dammen och vid noggrannare granskning ser man vid hvar och en ett litet rundt föremål, som jemnt och stadigt tyckes leda dess väg i djupaste strömfåran. Det är en timmertransport, som nu i »ledarens kölvatten» bogseras ned emot dammen för att staplas upp der och tjena bäfvern till proviant under vintern, då annan sådan börjar tryta, ty så länge det finnes småskog i närheten, håller han sig till denna, hvars bark jemte rötter och knoppar utgör hans vanliga föda, men då dammen blifvit tillfrusen samt fiske och transport derigenom försvårade, måste vinterförrådet anlitas.

Nu närmar sig den lilla flotten till den ena stranden, och knäppningarna af hanars spänning höras här och der i buskarne. Men blott detta ljud är tillräckligt att komma de försigtiga navigatörerne att försvinna under vattnet, och man är nästan färdig att vredgas på sig sjelf för sin oförsigtighet att redan vid jagtens början skrämma bort bytet, då ett litet hufvud ånyo sticker upp och åter ett något längre bort. Nu lyser en blixt upp det mörka landskapet och — pang! pang! ljuder det från alla sidor. Bredvid två af de flytande grenarna anstränga sig deras båda förare att dyka, men sårade hinna de icke verkställa detta, förrän jägarskaran är ute i dammen med vattnet under axlarna för att berga sina byten, som ännu i dödskampen visa, att deras tänder duga äfven till annat än att blott gnaga trädfibrer och rötter.

Den nämnda dammen, som djuren uppbygt för att erhålla tillräckligt med vatten öfver de bredvid liggande hyddornas ingångar, som äro belägna 3 till 4 fot under vattenytan, är en solid byggnad af grenar, sten och lera, af nära 12 fots bredd vid basen, hvarifrån den uppåt strömmen till sluttar jemnt emot krönet, under det den emot strömmen vända sidan är lodrät. Krönet har två till tre fots bredd, samt skulle bilda en förträfflig spång, om det icke höljdes af buskar och andra växter, som skjuter upp från i dammen inmurade rötter. Lägges härtill denna fördämnings betydliga längd af 40 till 60 fot, samt höjd af 10 till 15 fot, så måste man i sanning beundra de små byggmästarnes ihärdighet och instinkt. Denna sednare röjes ännu mera vid betraktandet af deras symmetriskt konstruerade lerhyddor af 8 till 10 fots höjd och något större diameter samt dessas inredning i små hvälfda celler och gångar, alltsammans ådagaläggande en skicklighet och noggrannhet i arbetet, som väl tål att jemföras med hvad öns vilda befolkning kan åstadkomma i dylikt afseende. Lika beundransvärd är en mängd andra yttringar af dessa djurs ovanliga instinkt: deras metod att fälla träden, så att dessa alltid falla i vattnet, på hvilket de sedan skola transporteras; att uppdämma vattnet, sedan hyddorna blifvit bygda, nätt och jemt så högt, att dessas ingång icke blifver tillspärrad af isen under vintern; deras anordningar i afseende på proviantering m. m., hvarom de personer veta att berätta, som varit i tillfälle att närmare studera bäfverns natur; man nästan ångrar, att man tillfredsställt sin jagtlystnad på en så intelligent varelse. Men å andra sidan besitter djuret ett vackert skinn och gifver en stek, hvars finhet och förträffliga smak skulle sätta hvarje gastronom i förtjusning, för att icke särskildt tala om tassarna och svansen. Det är också med denna tröst för våra jägare, som vi nu lemna dem att uppsöka den ännu icke utbrunna lägerelden för att torka sina af det kalla morgonbadet genomvåta kläder samt sedan begifva sig ombord, nöjda med sin jagt, som endast den inskränkta permissionstiden hindrat dem ifrån att fortsätta.

Bland jagter på annat vildbråd är kanske hjortjagten den, som den Vancouverön gästande jagtvännen mest värderar, dels emedan densamma erbjuder mera verkligt jägarlif, än t. ex. bäfverjagter,

der man måste smyga sig på bytet, och dels emedan man i vanliga fall och med ett koppel dugliga hundar icke behöfver företaga så ansträngande marscher för att få upp en hjort. De många små, skogbevuxna öarna i östra delen af Fucasundet hvimla af vildbråd och bland andra äfven af det sistnämnda slägtet, och det är en af dessa, »San Juan», belägen omkring 25 mil i nordost från Victoria, som företrädesvis hugnas med besök för detta ändamål ifrån Esquimault. San Juan-ön är af ett eller annat skäl vald till station för både den engelska och amerikanska gränsvakten, hvilkas garnisoner representeras på förra sidan af en kapten, två löjtnanter och 32 man marin-infanteri och på den andra af en motsvarande styrka artilleri, hvilka tillsammans med några få indianer och nybyggare utgöra öns enda befolkning. De båda lägren ligga 12 mil åtskiljda, hvilket likväl icke förhindrar ett ganska lifligt och, så länge fred varar, vänskapligt umgänge emellan deras respektive garnisoner, som naturligtvis måste uppbjuda hela sin uppfinningsförmåga för att göra sig lifvet så drägligt som möjligt på denna isolerade ort. Jagt utgör derför ett af deras förnämsta tidsfördrif, och jagt är det nöje de bjuda sina gäster på, då de erhålla besök ifrån fartygen i Esquimault.

Vid sådana ströftåg, företagna från Zealous, är det »Zealous junior», som användes för resan till San Juan, och denna färd är då, på en af dessa klara och friska sommarmorgnar, som utgöra något karakteristiskt för denna nejds klimat, af den angenämaste natur. Knappast har »ungen», provianterad och resfärdig, med tre gälla hvisslingar på sin signalpipa tillkännagifvit för »moder Zealous», att den är redo att med egna resurser begifva sig ut i verlden, förrän den vanligen talrika passagerareskaran skyndar ned och tager plats, hvar och huru den kan inom de trånga relingarna. Soltältet sträckes, sjökortet utbredes på ett par vattenkärl såsom bord, och så bär det af på skärgårdsresa. Snart har man rundat om udden vid Esquimault och passerat Fisgard fyr. Fuca-sundet ligger klart som en spegel, och man ilar förbi dess vackra stränder med en fart af 7 mil i timmen, hvilket ej vill säga litet för en barkass. Sedan inloppet till Victoria blifvit passeradt, börjar i öster en i bizarra former bruten bergskedja dyka upp öfver horisonten. Det är Columbialandets »Cascade-range» som synes, och midt på denna i bleka konturer det 10,000 fot höga Mount Bakers snöiga kon. Ett par stora canoer med indianer, på väg från Fraserfloden till Victoria för att sälja sin last med pelsverk, passeras. Infödingarne ligga på pagajerna för att beundra det lilla vidunder, som, knappast längre än deras största canoe, utan synbara fortskaffningsmedel ilar förbi dem med en fart, dubbelt så stor som deras egen. Men då ånghvisslan derpå börjar låta höra sitt genomträngande ljud, tager deras vidskepelse öfverhanden öfver nyfikenheten, och de börja ro af alla krafter för att komma ifrån det underliga sällskapet. Nu synes San Juan-öns höga kust förut, och snart bugtar sig vägen igenom trånga sund, hvilkas stränder äro ända ned till vattnet höljda af yppig löfskog, under det att resligare träd af barrslägtet kröna de bakom liggande höjderna. Det är en förskönad upplaga af inloppet till Stäket i Stockholms skärgård, och denna illusion blifver ännu mera lefvande, då man något längre fram, just som man under ett löfhvalf passerat en trång kanal, ser en vidsträckt fjärd öppna sig samt på dennas motsatta strand en rad af hvita hus skymta fram emellan träden. Vid närmandet tillkännagifver dock den engelska hvita och röda flaggan, som blåser från corps-de-logiets tak, att det ej är svenskt farvatten man seglar uti, och illusionen försvinner alldeles, då en stund sednare den lilla tilläggningsbryggan ses garnerad med »rödrockar», hvilkas hjertliga välkomsthelsningar skyndsamt förtaga den känsla af saknad, som de nyss gjorda jemförelserna möjligen framkallat, åtminstone hos den af passagerarne, som helst bland allt älskar att se en svensk strand.

Lång tid förspilles vanligen icke på San Juan med att få jagten i ordning, och en timme har knappast förflutit ifrån ankomsten dit, förrän kedjor rycka fram genom skogen med någon af de många skogbevuxna uddarna på öns norra sida till mål. Hundarne äro redan på förhand sända rundt omkring ön för att drifva upp vildbrådet, och sällan förflyter en timme, utan att deras skall börjat förkunna, det någon stackars hjort är på benen. Då gör kedjan halt, såvida den uppnått en lämplig terräng, och hvar och en uppsöker åt sig en plats med så god utsigt, som de täta busksnåren medgifva. Snart höres drefvet närma sig, och några skott ifrån kedjans ena flygel tillkännagifva, att djuret redan börjat sitt gatlopp framför bössmynningarna. Några minuter derefter synes också dess smidiga kropp

skjuta fram som en pil emellan buskar och träd, tätt förföljd af den gläfsande hundskaran. De ståtliga hornen, som synas vara djuret till stort hinder under flykten genom skogen, äro fulla med löf och qvistar, och de mattade sprången antyda, att åtminstone en kula träffat. Då ljuda ännu ett par skott, och ett af dessa var bättre rigtadt, ty hjorten gör ett förtvifladt språng rätt upp i luften, faller ned och gör ännu ett försök att springa, men hundarne hindra honom, och innan den lycklige jägaren hunnit fram till sitt byte, ligger detta liflöst och omsvärmadt af det af förtjusning tjutande kopplet.

Denna enkla metod att jaga hjort, så vida skiljd från den som användes af Europas jägare, är dock den enda som duger här, hvarest terrängens beskaffenhet såväl som bristen på hästar förbjuder hvarje tanke på andra jagtsätt. Äfven finnes här ännu ett sådant öfverflöd på dessa djur, att en hjort skjutes i medeltal om dagen endast på den lilla San-Juan-ön och dess grannöar, utan att deras antal lär i väsentlig mån hafva minskats derigenom. Men dessa nya, snabbskjutande vapen, som blifvit lika allmänna här som i Europa, skola dock snart göra slut på jagten, om icke några lagar stiftas till dennas beskyddande. Såsom ett bevis på Henrygevärets nytta — eller skada, om man så vill — såsom jagtgevär må vi nämna, att vi vid ett tillfälle sett ett sådant affyras, laddas och åter tre gånger affyras efter motsvarande laddningar på samma hjort, som under fullt språng passerade den i allt annat än träffsäkerhet skicklige jägaren, hvilkens fjerde kula dock slutligen fälde djuret. Denna händelse skulle, om den blifvit berättad för blott få år sedan, då hafva betraktats som en Münchausiad. Nu hör man ofta dylika och långt underbarare bevis på snabbskjutning bland Vesterns jägare, men tyvärr kunna icke skogens invånare uppdrifva sin snabbhet i samma förhållande, och derför är deras öde också snart afgjordt. I nejder som dessa är det äfven, om några få amatörer undantagas, knappast frågan om att jaga för annat än stekens skull, och ju rikare byte desto bättre, sak samma om det fallit för jägare eller hundar, i en snara eller i en grop. En inom kort inträffande brist på vildt skall dock, såsom vi hoppas, göra ett slut på utrotningskriget, och inom få år skall man nödgas tillgripa lika stränga jagtlagar här som i något europeiskt land.

San Juans invånare hafva emellertid, som vi nämnt, en god hjelp af flottans personal i Esquimault att skaffa vildt, och för den bland dessa, som icke sätta så mycket värde på sjelfva jagten, är blotta nöjet af resan dit och vistelsen bland de glada «rödrockarne» en mer än tillräcklig ersättning för några dagars lif på fältfot, hvarunder man likväl icke lider brist på annat än möjligen hvila, ty hvar och en söker naturligtvis att göra sitt bästa af tiden, och när en del af skogen blifvit genomströfvad, uppsökes en annan.

En annan jagt, hvilken Vancouveröns nybyggare äro än mer tacksamma att blifva biträdda uti af amatörer, är den på puma, hvilket djur är i synnerhet alla farmers afsvurna fiende till följd af de förödelser, det anställer i boskapshjordarna. De äro tillika så talrika, att man gerna kan säga att för hvarje puma (eller panther, som kolonisterne äfven kalla djuret,) som dödas, upptäckes ofördröjligen en annan. Vid Race Point, beläget omkring 20 mil från Esquimault, bor en gammal norrman vid namn Helgesen, som har en betydlig farm och stora hjordar, hvilka ofta bruka ofredas af dessa rofdjur. Så snart man finner spår af någon puma der, brukar Helgesen sända ilbud till Esquimault, med den påföljd att han följande morgon har en hel kavalkad af jagtlysten ungdom i sitt hus. Fru Helgesen dukar då upp hvad huset förmår till frukost, och sedan vederbörlig heder blifvit gjord åt anrättningarna samt de likaledes uppbådade grannarna hunnit samlas, anträdes färden till häst, ty utom det att terrängen i denna del af ön är så beskaffad, att den kan passeras af ryttare, hör puman till det slags djur, som man kan få förfölja under loppet af hela dagar, innan det gör stånd emot hundarna eller tager sin tillflykt till något träd.

Den talrika ryttaretruppen, ofta anförd af någon bland dessa veteran-»trappers», som efter ett kringströfvande och på äfventyr rikt lif i andra delar af Amerika slutligen slagit sig ned här, skrider långsamt framåt längs de slingrande skogsstigarna, uppmärksamt lyssnande till hvarje ljud från de sökande hundarna. Är lyckan god, så få dessa snart slag, men oftast vet puman, som är ganska feg till sin natur, att så väl hålla sig undan, att dess uppsökande tager förföljarnes hela tålamod i an-

språk. Vid en sådan jagt hade vi sökt hela förmiddagen och voro afsutna för att intaga en nödtorftig middag, derunder öfverläggande om, huruvida det lönade mödan att fortsätta jagten, då på en gång ett ifrigt skall af hundarne tillkännagaf, att de fått väderkorn på något djur. Hvar och en rusade upp med sin bössa, och under »kedja framåt» närmade vi oss hastigt emot skallet, som likväl åter upphörde, liksom om hundarne förlorat spåret eller kanske helt och hållet misstagit sig, ty väl dresserade jagthundar äro ganska sällsynta här, och våra voro icke annat än vanliga, stora fårhundar af det slag, som mest brukas i dessa trakter, eller af blandad stöfvare- och eskimå-ras, utan vidare jagtegenskaper än deras instinktmessiga fiendtlighet till alla slags djur, som brukade oroa deras hjordar. Plötsligen hörde dock en af högra flygelns jägare, som med sin studsare på helspänn stod vid kanten af en ekdunge och vänd åt det håll, hvarifrån skällandet hörts, ett sakta prassel bakom sig och såg, då han vände sig om — vi kunna gerna säga till sin häpnad, då detta var hans första pumajagt — ett stort, brungult djur smidigt som en katt ila uppför stammen af en väldig ek i närheten och nästan ligga ut på en af dess lägsta grenar. Med framsträckt hufvud och piskande svans samt ett ilsket hväsande fixerade det med sina brinnande ögon ömsom den knappast 20 steg aflägsne jägaren och ömsom skogsbrynet, hvarifrån den förföljande hundskaran nu framstörtade under tjut och skall. Men just som dessa hunnit omringa trädet, föll puman tungt ned ibland dem, med undre käken och ena framfoten krossade af den nyssnämnde jägarens kula. Och nu började en strid på lif och död emellan den sårade puman och de ursinniga hundarne, hvilken väl torde hafva aflupit med de sednares nederlag, om icke flere framstörtande jägare gjort slut på kampen med sina bössor; men det var icke förrän dess kropp blifvit genomborrad af fem kulor och den illa tilltygat trenne af hundarne, som den kraftiga och seglifvade besten uppgaf andan. Det var en hona af största slaget, och huden, hvilken tillföll den jägare, som sköt första skottet, mätte åtta fot och två tum i svenskt mått emellan nosen och svansändan.

Två timmar sednare sköts under återfärden en annan, men endast halfvuxen puma, möjligen en unge till den förra, så att Race Points invånare fingo skäl att gläda sig öfver att åtminstone för den gången hafva blifvit befriade från tvenne af sina fiender. Men oaktadt dessa föröfrigt angenäma tidsfördrif, fisket och jagten, hvaraf vi här tecknat några episoder, måste likväl vistelsen på Vancouverön blifva ganska enformig i längden för hvar och en, för hvilken, liksom för sjömannen, vanan att då och då byta om vistelseort blifvit nästan ett behof, och det var derför med så mycket större nöje förf. en dag erhöll order att gå ombord på korvetten »Alert», hvilket fartyg under sin hemresa till England var destineradt att besöka några af dessa ögrupper i Stilla hafvet, dit helt säkert hvarje sjöman, som en gång börjat besegla nämda haf, önskar komma, innan han lemnat detsamma.

Det är dock en naturlig sak, att hvarje person som går att öfvergifva en plats, vid hvilken han genom någon tids vistelse hunnit fästa sig, gerna vill medföra något minne derifrån, och det var valet af ett sådant, som ganska mycket upptog förfs tankar under de sista dagarne i Esquimault. Utom alla kuriositeter, som här kunde hafva samlats, såsom canoer, indianska prydnader och skulpturarbeten i trä och valrossbetar med mera och hvilka icke skulle hafva tagit sig illa ut i hvilken etnografisk samling som helst, fanns det likväl intet mera egnadt att fästa främlingars intresse än infödingarne sjelfva och framför allt deras besynnerligt och konstnärligt omskapade hufvudskålar. Nöjet att ega en dylik jemte förhoppningen att i en framtid möjligen kunna rikta någon frenologisk samling dermed alstrade derför utan synnerlig öfverläggning beslutet att, till hvad pris som helst, komma öfver en indianskalle. Knappast hade också denna önskan blifvit meddelad en af de gamla skeppskamrater, från hvilken förf. snart skulle skiljas, förrän denne sade sig hafva funnit på råd, och klockan 2 en regnig och mörk oktobermorgon voro vi båda, den ene försedd med en paraply och den andre med en rymlig jagtväska, på väg att verkställa vår egendomliga razzia, som skulle bestå uti att från en nära Victoria belägen indiansk begrafningsplats bemäktiga oss en af de nämda kuriositeterna, utan att upptäckas af den der placerade, rödskinnade posten. Åtskilliga gånger förut hade min följeslagare, på återvägen från sina många jagt- och fiskfärder, lagt i land med sin canoe för att taga ett strandbad vid denna tjusande lilla plats, som infödingarne här utvalt till hvilorum för sina döda,

och vid ett par tillfällen äfven tagit sjelfva begrafningsplatsen i närmare skärskådande. Det var vid ett af dessa besök, som hans ögon fängslades af en på marken liggande skalle, så platt och underlig, att begäret genast uppstod hos honom att söka gömma undan densamma för att kunna taga den vid ett lämpligare tillfälle Men skallen, liksom hela den lilla holmen, låg under kontroll af den uppmärksamme indianske vakten, som äfven möjligen anade oråd, att döma af de misstänksamma blickar, hvarmed han bespejade den objudne gästen inom hans helgedom. Att snafva och falla är dock en ganska lätt och förlåtlig sak på ojemn mark, och plötsligt låg vår helgerånare rak lång på marken. I fallet råkade han dock gifva dödskallen en så kraftig spark, att den rullade ända ned till högvattenmärket på stranden, der den stannade mot en sten. Det var lyckligt, att den icke rullade längre, ty då hade kanske nästa flod fört den med sig ut och hela intrigen varit förgäfves. Nu låg den just lagom att kunna nås af hvilken simmare som helst vid högt vatten, och indianen, som blott drog på munnen åt den hvites drumlighet, tycktes icke hafva anat något oråd, då den sednare en stund derefter gick ombord i sin canoe och rodde derifrån.

Det var denna skalle, som nu skulle hemtas, och gynnade af mörkret uppnådde vi utan att blifva bemärkta den lilla holmens strand samt udden, hvarpå skallen skulle finnas. Den sedvanliga posten tycktes hafva gått sin väg, eller också hade han sökt skydd emot regnet under några af de täta buskarna vid stranden. I hvad fall som helst syntes han icke till, och tyst gled canoen in emellan strandens stenar. Föremålet för vårt företag låg qvar der det var lemnadt, och ett par minuter sednare var detsamma i jagtväskan och samtidigt i vår ego. Med detta dubbla minne af Vancouvers ö och en vän återvände vi skyndsamt ombord på »Alert», som samma dag, den 17 oktober, ångade ut genom Juan de Fuca-sundet. I solnedgången passerades Kap Flattery, och med rårna fyrkant samt alla lappar till för en frisk nordost stäfvade »Alert» ut emot Stilla oceanen med kurs på Sandwichsöarna.

Innan nu färden vidare fortsättes, må några ord nämnas till beskrifning af det fartyg förf. nu skulle följa med. »Alert» var en liten 17-kanons korvett på 1,750 tons, med auxiliär-maskin på 100 hästar, samt en ovanligt svår fregatt-tackling för hennes dimensioner. Bygd i Sheerness i England 1856, hade hon hela sin tid varit stationerad i Stilla hafvet, i hvars hamnar hon under årens lopp så väl genom sitt vackra yttre, som genom sitt fördelaktiga uppträdande i andra afseenden hunnit blifva en stor favorit. Nu var hon dock gammal och illa medfaren af den långvariga tjensten i ett farvatten, som mer än de flesta andra bjuder på långa seglingar samt hastiga klimatförändringar, och på kusten af Mexico, i hvars heta och osunda klimat hon tillbragt många, långa månader, hade dessutom skeppsmasken i sin mån bidragit att öka hennes bräcklighet. Ångpannorna, med plåsterlappar i alla rigtningar, dugde knappast till annat än vattenkondensering, och behöfde de någon gång anlitas för fartens skull, så måste de skötas med samma försigtighet som en lemlästad invalid, och då var det likväl ingen ända på rapporter från maskinrummet, att än ett och än ett annat var i olag, hvilket vanligen slutade med att man fick stoppa maskin och banka upp eldarne, till dess de nödiga reparationerna hunnit verkställas.

Men allt detta hade intet att göra med hennes segling, ty i det afseendet liksom i många andra var lilla »Alert» ett mönsterskepp. Vinden frisk eller laber, alltid var hon klar för brisen, och när man såg henne slänga skummet från sin bog, dansande och piruetterande öfver sjöarna som en yster gångare på fältet, då tänkte ingen längre på hennes lappade pannor och murkna skrof. Och huru hon lättfotad som en hafsnymf brukade flyga »fördevind» sedan; visserligen rullande något häftigt då och då, men detta liksom blott på lek. Och »bidevind», då det ej stod till att få hem en tum mera i »undersegels halsar» och »lä brassar», stäfvade hon upp emot »vindögat» som en Baltimore-klipper, och i den rigtningen gick hon. Liflig och sjövan som »Alert» sjelf var äfven hennes 170 mans besättning, men likt henne voro tyvärr också många af dessa utarbetade och bräckliga till helsan, efter deras mångåriga, mödosamma lif härute. Dock hade redan de flesta af »Alerts» invalider blifvit hemsända via Panama och ersatta ombord af unga, friska män, hvilka tillsammans med qvar-

lefvorna af det ursprungliga manskapet representerade en örlogsbesättning, som af stationens andra fartyg tillvunnit sig och »Alert» det vackra namnet »the Pride of the Station», stationens stolthet.

I afseende på hvad man kallar »god hållning» fanns det heller icke något örlogsfartyg på stationen, vare sig engelskt eller af annan nation, som kunde rivalisera med »Alert», och hennes raska besättning kunde smickra sig med att vid alla tillfällen, då den fick täfla med andra fartygs, vara den första, vare sig att exercisen bestod uti att göra «klart skepp», »skifta märssegel», »armera båtarna», eller någon annan af dessa evolutioner, som med ett gemensamt namn kallas örlogsexercis, och förutan hvilka hvarken den för kriget nödvändiga förtroligheten med materielen eller den för sjömannen nödvändiga fysiska styrkan och lifligheten kan bibringas och underhållas icke ens hos den bästa besättning. Det var sträng disciplin och god hållning, som hufvudsakligen bibragt »Alerts» besättning denna genomgående duglighet och på samma gång inrättat detta på pligtkänsla och ömsesidigt förtroende grundade förhållande ombord emellan befäl och manskap, som åter utgör hufvudelementet för all trefnad ombord på ett krigsskepp. Nog af, »Alert» var i alla afseenden hvad engelsmännen kalla »a happy ship», och det var ett nöje att segla med en besättning som hennes.

De vestliga vindarnas bälte, hvari sjömannen denna tid af året i alla nordliga farvatten borde blifva allt annat än bortskämd med vackert väder, var efter något mera än en vecka genomsegladt, då efter en dags stiltje nordostpassaden tillkännagafs af en hård regnby och ett stim flygfisk. Passaden sjelf infann sig omedelbart derefter, och nu ilade »Alert» åstad, höljd i hela sin skrud af svällande segel, med en medelfart af 11 mil i timmen, hvilken stundom ökades under de friska regnbyarna, som passaden förde med sig; ty vi voro midt inne i regntiden. Så förflöt ännu en vecka ,då ett ljudligt »land right ahead!», — land rätt för-ut! — hördes från utkiken på förmärsrån, och en stund sednare syntes äfven från däck de af moln omsvepta topparne af ett högt land för-ut. Det var Oahu, en af Hawaiiska gruppens öar. Med den stigande förmiddagssolen sammandrogo sig ytterligare de förut öfver låglandet lägrade tö[illegible] bergstopparne och afslöjade en låg, af bränningar bekransad strand, som, när solen då [illegible] ned genom öppningarna på det hotande molndoket öfver ön, bredde ut sig till en gul, s[illegible] endast afbruten af några kullar, som här och der sköto upp från densamma, och hvilkas [illegible] de koniska toppar, invändigt urholkade och jemnt sluttande liksom refflade sidor, antydde, [illegible] ommit genom vulkaniska verkningar. Då vi närmade oss ön, syntes strandslätten på några sta[illegible] genomskuren af små vattendrag, utmärkta af gröna fält och skogsdungar, som i smala linier sträckte sig upp emot bergen, hvilkas toppar åter prunkade i den saftigaste grönska, bjert afvikande mot det till utseendet förbrända låglandet. Emellan bäckar och glesa palmlunder på stranden skymtade infödingarnes hyddor fram, och med kikare kunde man se en mängd bruna menniskofigurer simma omkring eller vada i den lugna lagunen innanför korallrefvet, som likt en vågbrytare omkransade ön.

Nu började masterna från en mängd fartyg sticka upp bakom en låg udde i söder, och på en kulle ofvanför denna blåste hawaiiska flaggan, hvars röd-, hvit- och blårandiga duk äfven flaggade från en båt, som från hamnen närmade sig fartyget. Det var lotsen, som kom oss till mötes. Snart låg »Alert» med »backadt» stormärssegel, hejdad i sin fart som en tygiad gångare. »Guess you want pilot, sir?» vrålade man på yankee-dialekt från det hoppande flarnet under bogen. Sedan frågan bejakats, lotsen stigit ombord och seglen fylts, böjde sig »Alert» åter för brisen. En stund sednare susade hon med uppgigade segel genom den smala, af en stormande bränning omgifna öppningen på refvet, och genom en vacker manöver sökande sin väg igenom ett stim af hvalskepp ankrade hon i Honolulus hamn.

VI.

Innehåll: Emottagande i Honolulu. Utflygt inåt ön. Marknadstorget. Nuu-anu-dalen. Pali. Honolulu. »Kapú». Klimat. Politiska utsigter. Historia. Drottning Emma. Wai-kiki. »Luau». Infödingarnes natur, drägter, utseende, seder, canoer, boningar, måltider, maträtter och språk. Öarnas handel. Folkminskning. Drottning Emmas pic-nic. Musik. Folkdansar och artighetsbetygelser. Afsegling. Passerande af Hawaii. Mauna Loá. Tikahawa-ön. »Alert» får en passagerare. Lem Hardys äfventyr. Hvita äfventyrare bland Söderhafvets vildar. Cecil-ön. Lagunöarna. Perlfiske. Kokosolje-produktion. Skydrag. Tahiti, Eimeo och Tetuaroa i sigte. Vy af Tahiti. Ankomst till Papiti.

Knappast hade efter ankringen vi 21 skott dånat till kung Kamehamehas ära och salutan med stora ansträngningar och långa uppehåll blifvit besvarad af artilleristerne i batteriet på »Punchbowl hill» ofvanför staden, förrän vårt däck var till trängsel uppfyldt med skaror af olivfärgade besökande i alla möjliga ärenden. Några sökte på sin anglo-polynesiska rotvälska förklara, att de hade de bästa båtar och om möjligt ännu bättre hästar att hyra ut, under det andra försäkrade, att deras hustrur och döttrar kunde, om det behöfdes, skaffa rekommendationer af hans majestät och alla prinsarne, att de voro de bästa tvätterskor på Oahu. Fruktbåtar och »kattdrejare» bestormade fallrepstrapporna, och inom kort var hela däcket förvandladt till ett marknadstorg, under det adresskort och avertissement från skeppshandlare, hotellvärdar och handtverkare i land formligen haglade öfver vårt gunrumsbord. Allt bevisade, att det var en omständighet af ganska stort intresse för Honolulus spekulanter att få en »Manúva Beretania» (engelsk örlogsman) i hamnen.

Möjligen var äfven händelsen sådan med stadens utländska residenter, ty flere af dessa infunne sig snart sjelfva eller genom ombud för att med sin välkända gästfrihet inbjuda korvettens officerare till sina hem. Med kännedom om det värde, den nyss i land komne sjömannen sätter på en god ridt, sträckte till och med några sin artighet så långt, att de stälde sina hästar till vår disposition, och kraftigare medel hade väl dessa vänliga menniskor knappast kunnat tillgripa för att redan på fallrepet vinna »Alerts» sympatier.

Det var till följd af denna invit, som förf. en tidig morgonstund, kort efter ankomsten till Honolulu, satt upp på en liten yster »mustang» af mexikansk ras för att i sällskap med dess egare företaga en utflygt till det både i historiskt afseende och för sin naturskönhet beryktade Pali-passet, genom hvilket man passerar för att öfver den ön delande bergskedjan komma från dess södra till dess norra del. Den lilla stadens gator voro redan lifliga af torgbesökande, och nästan alla varor infördes på hästryggen, ehuru på ett sätt som man gerna kan anse egendomligt för Sandwichsöarna. Här syntes en långbent kanak i vida sjömansbyxor och bredskyggig stråhatt — hans enda beklädnad — hurtigt trafva gatan utför på en liflig pony, hvars last, utom ryttaren, bestod af stora fruktkorgar och knippor af höns eller kalkoner, som hopbuntade vid fötterna dinglade från ändarna af en lång stång, balanserad öfver ryttarens axel. Der kom en frodig gumma af samma bruna ras ridande »à callifourchon» på en liten spenslig stackare till åsna, som dessutom hade att bära på ett halft dussin smågrisar i en korg på ena sidan och några väldiga vattenmeloner på den andra, under det att ryttarinnan sjelf föredragit — kanske för att efter Paddys*) begrepp lätta åsnans last — att på sin egen breda rygg bära en fullvuxen goddagspilt till gris, som med frambenen sammanbundna kring

*) Paddy (Patrik) är ett allmänt öknamn på irländare.

matronans hals och bakbenen kring hennes lif gjorde alla tre att komma sin redan förut öfverbelastade dragare att förlora jemnvigten. Sådana och andra för oss lika komiska som nya typer passerades på vägen till det icke obetydliga salutorget, der en munter och brokig menniskomassa böljade bland marknadsstånd och frukthögar, och en gång inne i trängseln kunde vi sjelfva icke emotstå begäret att af de präktiga orangen, som från en af dessa sednare lyste oss i ögonen, proviantera våra fickor med ett litet frukostförråd. Från en brun pojke, som med full hals utropade dagens nummer af »the Hawaiian Gazette», en af Honolulus tre dagliga tidningar, köptes ett exemplar till reslektyr, och så bar det af igen. Snart voro vi utom de stela husraderna och kunde gifva våra gångare fria tyglar, ty man får icke rida fort inom staden. Hvilken njutning efter att hafva varit instängd i en simmande boning så många dagar! Luften var frisk och lifgifvande samt ångade af doftet från tusende blommor i trädgårdarna på vägens sidor. I orangelunderna böjde sig träden under tyngden af de gyllene globerna, och bananen hängde brandgul i stora knippor under sina breda löf. Här och de vajade en reslig kokospalm med rasslande ljud sin kronas torra blad i den lätta morgonbrisen, de täckaste små villor skymtade fram emellan lummiga dungar af pandanus och brödfruktträd, och ibland trädens toppar framlyste stundom från någon villa en brokig flagg, tillkännagifvande egarens nationalitet, ty denna del af staden utåt »Nuu-anu»-vägen bebos hufvudsakligen af de europeiska och amerikanska sändebuden på ön. Längre fram var slätten på vägens sidor genomskuren af otaliga små kanaler, som ledde vattnet till infödingarnes kalo-plantager, eller af dammar, hvilkas egare redan syntes med vatten och lera upp till axlarne i fullt arbete med upptagande af sin kära planta, hvars odlande efter allt utseende måste vara förknippad med betydligt besvär. Längs stranden af en ström stucko infödingarnes stråbetäckta hyddor fram emellan snår af banan och guava, och i vattnet syntes en mängd infödingar af olika kön och åldrar under stoj och glam njutande sitt morgonbad, föga oroade af vår ankomst.

Nu började landskapet antaga en mera landtlig karakter. Vägen bar uppför, och öns centralberg reste sig högre och högre framför oss och på sidorna. Vi voro inne i »Nuu-anu»-dalen, eller »Svala skuggan», som namnet betyder på svenska. Detta namn måste likväl hafva sitt ursprung från en tid, då dalens botten höljdes af lika tät urskog, som de omgifvande bergens sidor nu för tiden. Ty utom våra paraplyer, hvilka fingo göra tjenst som solskärmar, gaf oss intet skugga här, och i dalen syntes blott några buskar samt bomullsfält och sädesodlingar, hvilka likväl sågo mycket frodiga ut. Ett sällskap mötande kanakskor till häst, som kommo från »Pali», helsades med deras vanliga »alóha» — min kärlek till dig — som här motsvarar vårt »goddag». De lätta ryttarinnorna besvarade vårt »alóha» med leenden, som blottade bländhvita tandrader, hvarpå de under skratt och stoj sprängde af vidare. Ett par af dem representerade ganska vackra typer af sin ras, och alla sutto de till häst, som om de varit uppfödda på hästryggen. De buro alla sin lediga nationaldräkt, en vid, lång blus af brokigt tyg, och hade ändarna af en bjert färgad långsjal, som tillika utgjorde schabrak, virade kring benen. Detta sistnämnda plagg brukas af qvinnorna endast då de sitta till häst, hvarvid de alltid använda karlsadel, och höjer i icke ringa mån den pittoreska effekt, som deras smärta, välformade figurer åstadkommer, der de, vanligen i vildaste karrier, spränga fram, med sina svarta lockar flygande kring skuldrorna.

Något längre fram syntes till höger om vägen i en cypressdunge en större byggnad i korskyrkstil. Det var de hawaiiska konungarnes mausolé. Byggnaden är liksom en stor mängd hus härstädes uppförd af korall, men dess yttre erbjuder intet af intresse. Framför ingången voro uppresta tvenne »ka-hili», ett slags hawaiiskt standar, bestående af en fjäderbuske på ändan af en lång stång och betecknande konungsligheten. Ej långt derifrån ligger drottning Emmas villa, der hon residerar under den beta årstiden. Corps-de-logiet är en rymlig envåningsbyggnad i något slags italiensk stil och omgifves af en vacker parkanläggning med blomsterrabatter och guldfiskdammar. Guld- och silfverfiskar, hvilka sades vara inhemska här, hållas i stor myckenhet af så väl européer som infödda i för ändamålet inrättade dammar och tämjas ofta liksom karpen i Europas trädgårdsdammar.

Luften hade nu blifvit något kyligare och den tropiska floran på samma gång börjat gifva rum för en svalare zons växtverld. Ett hotande regnmoln drog fram öfver bergen, och snart piskade dess innehåll i vårt ansigte. Men det blef af kort varaktighet. Sedan vi sporrat våra hästar till fördubblad fart, voro vi, efter några minuters galopp genom pölar af dy och lera, åter inne i det klaraste solsken. En qvarts timmes rast vid en klar bäck, som sorlade längs vägen, och ett par oranger upplifvade oss åter fullkomligt efter duschen, och färden fortsattes nu i gående längs den smala vägen, som blef brantare och brantare. Dalens botten var här endast höljd af buskar och mindre träd, bland hvilka »kukui»-trädet, hvars nötter sägas innehålla ett godt surrogat för castorolja, var det största. De omgifvande bergen, hvilkas klippblock nästan hängde öfver våra hufvuden, voro klädda i den friskaste och yppigaste grönska, och sjelfva stenen höljdes af en tät matta af ormbunkar och klängväxter. Emellan det gröna löfverket skymtade här och der små bäckar fram, och ett oafbrutet qvitter af sångfoglar ljöd ifrån skogen.

Det är endast på dessa berg, som fogeln »mamo» (Melithreptes pacifica) finnes, af hvars gula fjädrar de hawaiiska konungarnes krigsmantel är förfärdigad. Han har blott en sådan fjäder under hvarje vinge, och det säges hafva åtgått åtta konungalängder att samla material till en mantel, som Kamehameha I bar, då han efter slaget vid Pali lät kröna sig till herskare öfver alla öarna. Denna mantel, som vi sedan fingo tillfälle att bese, är 4 fot bred samt 11 fot lång, och en spekulativ yankee har kalkylerat dess värde uppgå till en million dollars, beräknadt efter det nu gängse priset på mamofjädern, hvilket är 1½ dollar för 5 stycken.

Efter att hafva suttit af från hästarne och fortsatt vägen några minuter till fots, anlände vi slutligen till en trång bergsport, sprängd ur klippan. Liksom en stormil pressade sig passaden tjutande genom den smala öppningen, men ett ögonblick derefter var allt åter lugnt. Vi hade uppnått »Pali», ättestupan, hvarifrån Kalanikupule, den besegrade konungen af Oahu och Maui, år 1791 störtade sig med krigare och qvinnor i afgrunden, då han såg slaget vara förloradt, föredragande döden framför det att blifva Kamehamehas fånge. På de otillgängliga klippblocken nedanför lysa ännu de fallne krigarnes hvitnade ben bland högar af qvistar, som de passerande under en följd af år haft för sed att kasta dit ned för att dölja dessa sorgliga qvarlefvor af en händelse, som nutidens kanak anser så barbarisk, att han blott med motvilja talar derom. Men längre ned utbredde sig i det klara solskenet den fruktbara Koolauslätten med kullar och dalar, skogar och vidsträckta plantager, genomskurna af slingrande vattendrag. Här och der syntes infödingarnes boningar eller plantageegarnes hvita hus framskymta bland löfverket, och tornen af två eller tre små kyrkor lyste fram på olika ställen af slätten. Till venster höjde sig i bizarra formationer en rad violetta berg, stupande vid Kap Waimanalo i branta afsatser mot hafvet, hvars blåa, ändlösa fält, garneradt af den hvita bränningen på korallrefvet, utgjorde taflans fond. Utsigten var i högsta grad imponerande, och den återkallade i minnet dessa rader af en engelsk skald, hvars förmåga att lifligt återgifva sin uppfattning af naturscenerier vi ofta beundrat:

»I climbed the hill, and looked around,
»The prospect stretched out wide —
»Green vales, rich woods and shining sea; —
»— Beauty on every side».

»So fair, so far, so boundless all,
»My spirit was oppressed.
»My glance roamed round now here, now there,
»And knew not where to rest».

Lika stora beundrare af utsigten tycktes några infödingar vara. Med sina hästar vid tygeln hade de arbetat sig uppför den branta vägen på andra sidan passet, och nu uppkomne dröjde de på ett närliggande klippblock för att i stum beundran låta sina ögon öfverfara den färgrika taflan i

djupet. Men den kyliga luften här uppe, hvaraf i synnerhet våra hästar tycktes lida, nödgade oss snart att lemna vår upphöjda ställning samt tänka på återtåg; och återfärden till Honolulu gick hastigare än färden derifrån. Innan solen stod i zenith, voro vi åter i den tropiska värmen, hvilken nu kändes ganska behaglig efter kylan bland bergen.

Sedd ifrån höjderna tager sig staden obetydlig ut, men med sina hvita boningshus och tornprydda kyrkor, infattade i en ram af hela söderns plantverld, erbjuder densamma likväl några rätt intagande partier. Staden är utbredd öfver vestra delen af en slätt, som sträcker sig 4 à 5 mil längs kusten samt en half till en mil inåt landet, hvarest den mötes af Konahuanui-bergens utsprång. Alla dess större gator äro makadamiserade samt i allmänhet väl hållna, och de nyare bland dessa, såsom t. ex. de vackra Emma- och Nuu-anu-gatorna äro verkliga mönstergator hvad deras bredd, hållning ocb byggnader beträffar. En af de förnämsta bland dessa sednare är konungens palats och dernäst guvernörens af Oahu villa, som är belägen nära norra ändan af den förstnämnda gatan. För öfrigt är Honolulu numera så tillvuxet och förskönadt, att hvar och en, som på blott ett tiotal af år icke sett staden, knappast skulle känna igen densamma. De förra irreguliera, af krogar och usla salustånd omgifna hamngatorna äro planerade och förvandlade till präktiga avenyer. Planteringar äro gjorda på alla offentliga platser, gas- och vattenledningar anlades redan år 1859. En mängd prydliga butiker vittna om, att lyxen tilltagit i samma mån som välståndet. Staden har dessutom sex kyrkor, flere skolor för såväl hvita som infödda, ett »sailors home», som är det största vid Stilla hafvet, museum, teater och allahanda andra offentliga inrättningar, som karakterisera en större sjöstad. Fyra tryckerier förse staden med tidskrifter och böcker. Af de förra utgifvas icke mindre än fem tidningar, af hvilka två på hawaiiska språket, hvarpå redan en mängd arbeten äro författade eller reproducerade från främmande språk, sedan detsamma blifvit ordnadt och uppsatt i grammatik, tack vare några missionärer samt en här boende svensk, herr Fornander, som är chef för undervisningsväsendet och hvilken egnat nära 20 år af sitt lif på studiet af de polynesiska dialekterna.

Honolulus hamn är en af de bästa vid Stilla hafvet, ehuru den icke rymmer mera än omkring 100 fartyg och dessas djupgående icke får öfverstiga 24 fot. Korallrefvet skyddar densamma emot verkningarna af sjön och de sydliga vindarna, som inträffa under vintermånaderna och då stundom blåsa hårdt. Under denna årstid är hamnen uppfyld af hval-skepp, som kommit hit att lossa och rusta för nya resor, hvarunder de eljest lugna gatorna hvimla af en kosmopolitisk och upprorisk samling sjöfolk, som utgör nämnda fartygs besättningar. Den infödda polisen går härunder tillväga med berömvärd takt till ordningens upprätthållande och stoppar utan förskoning hvarje individ, som gör sig skyldig till »kapú-brott», in i stadens »calabooza» eller fängelse, hvarifrån han sedan icke släppes ut utan emot hög lösepenning.

Detta »kapú» eller »tabú», som det uttalas i södra Polynesien, och hvars betydelse hvarje söderhafsfarare väl känner till, var ursprungligen den allmänna benämningen på ett religiöst system, som fordom fanns på dessa öar och som, grundadt på otaliga inskränkningar och förbud, var ett medel i höfdingarnes och presternes händer att hålla folket i undergifvenhet. Utom de styrande sjelfva var all deras egendom »kapú», likaså alla afgudabilder, begrafningsplatser, sjukdomar, och till och med qvinnorna voro vissa tider »kapú». Afguderiet och en dei af den öfriga vidskepelsen äro nu försvunna, men ordet »kapú» finnes qvar och synes vid allt som ej får öfverträdas eller röras. På stora plakat, uppspikade på gathörnen, förklaras allt oljud efter kl. 9 på aftonen »kapú», alla privata trädgårdar eller i öfrigt fridlysta marker äro »kapú», och hvarthän man vänder sig på vissa trakter, ser man detta »kapú» framför sig, liksom en post med fäld bajonett, som på föga ceremoniöst sätt låter förstå, att man kan vända om dit hvarifrån man kommit.

Oahus klimat är utomordentligt tempereradt i betraktande af öns läge inom tropikerna. Den högsta kända temperatur i Honolulu har icke öfverstigit + 32 ° Cels. och den lägsta icke understigit + 10 °, hvilket gifver en medeltemperatur af + 21 °. Hufvudstadens belägenhet i lä om bergen gör likväl, att den har föga eller ingen känning af passadens uppfriskande närvaro, utom då en fläkt deraf tillfälligtvis tränger ned genom Nuu-anu-dalen. Men klimatet är så jemnt och underkastadt så få för-

ändringar, att till och med infödingarne sjelfva blott sällan tala om väderleken, och i sjelfva verket hafva de intet ord i sitt språk för detta allmänna begrepp. En tillfällig storm, en regnby eller ett jordskalf äro de enda väsentliga tilldragelser i meteorologiskt afseende, som de taga notis om.

Honolulu har omkring 8,000 invånare, af hvilka omkring hälften utgöres af infödda. Bland främlingarne äro amerikanarne de talrikast representerade. De hafva underlagt sig största delen af öarnas industri och handel. De utgöra likväl ett farligt element för öarnas sjelfständighet, kanske ej så mycket till följd af sina bemödanden att värfva anhängare för sina republikanska idéer och derigenom möjligen bidraga till landets förening med Förenta staterna, hvilket torde inträffa en dag dem förutan, som genom deras förakt för kanaken, hvilken de betrakta liksom negern i deras eget land, samt deras opposition emot allt slags styrelse. Dessa båda omständigheter måste naturligtvis bidraga att demoralisera de infödda, som genom den goda ledning, de framför andra vilda folkslag erhållit af de hvita alltifrån deras första gemenskap med desamma, äfven lärt sig att taga dem till exempel i alla möjliga afseenden. Det säger sig sjelft, att dessa yankees höra till den råare klassen af sin nation samt för öfrigt till ett slag af menniskor, som icke ens i sitt eget fria land funnit genklang för sina idéer af frihet och sjelfsvåld, hvarför de i förhoppning om bättre framgång sökt sig ett nytt hem här. Men deras parti är ganska mäktigt, och om man får sätta tro till en mängd historier, som voro i omlopp, så skulle deras anhang bland infödda af alla klasser redan vara så stort, att en revolution för införande af republik vore att vänta, så snart den nuvarande konungen dog. Som Kamehameha är utan tronarfvinge och dessutom sjuklig, så torde den förmodade krisen icke länge låta vänta på sig, och skulle det sålunda inträffa, att Sandwichs-öarna om några år blefve republik, så må man i sanning förundra sig öfver den hastighet, hvarmed denna nation genomgått alla dessa utvecklingsstadier af styrelsesätt, hvartill de flesta andra länder behöft många sekel, för att ifrån sin forntida barbarism slutligen komma till sjelfstyrelsen, såsom i mångens tanke utgörande typen för hvarje styrelsesätt. Det är också ett faktum, att bland alla de länder, som vid slutet af förra århundradet upptäcktes i detta haf, intet gått så raskt framåt i civilisation som detta, och i betraktande af dess isolerade läge samt det framför de flesta andra polynesiska folkslag vilda tillstånd, hvari dess invånare befunno sig, då de först kommo i beröring med hvita, torde intet annat land på jorden kunna uppvisa så hastiga framsteg.

Traditioner berätta, hurusom Hawaii redan i sextonde århundradet besöktes af ett spanskt krigsfartyg, och gamla spanska dokument intyga detsamma. Nyligen upptäckta ruiner efter europeiskt bygda hus på Hawaii samt märken efter der en gång utöfvad kristendom gifva dessutom skäl för detta antagande, ehuru ingen med säkerhet vunnit upplysning om hvad som sedan blef af dessa spanjorer. Men det kan antagas såsom säkert, att sedan dess intet europeiskt fartyg besökt öarna förr än kapten Cook kom dit år 1778 och ankrade vid Waimea på Oahu. Hans emottagande derstädes, undersökningen af ön, besöket på Maui samt hans slutliga ankomst till Kealakakua-viken på Hawaii, hvarest han af infödingarne först dyrkades såsom den gudomlighet, hvilken enligt en gammal profetia hos dem skulle komma och sprida lycka öfver öarna, och sedan dödades, äro kända saker.

Oaktadt de många missförstånd, som på den tiden stundom uppstodo och alstrade strider emellan Cook och de infödde, lefver han dock ännu i kärt minne hos desse, som i honom verkligen se sin förutspådda lyckliggörare, ty med honom uppsteg ett nytt ljus öfver Hawaii, och det var kristendomens och civilisationens, som sedan dess med allt klarare sken trängt undan hedendomens och barbariets mörker. På Cooks tid hade alla öarna ännu sina särskilda konungar, hvilka slogos den ene efter den andre af Kamehameha den förste, som efter denna bedrift kallades »den store». Äfven denna omständighet hade blifvit förutspådd af profetian, som nu till större delen ansågs uppfyld.

År 1792 kom Vancouver hit och medförde den första boskapen till öarna. Infödingarne, som förut aldrig hade sett större djur än svin och hundar, blefvo i början förskräckta vid åsynen af behornade oxar och getter, som de i brist på andra benämningar kallade »puaa nui», stora grisen och »ilio nui», stora hunden. Men boskapen, som Vancouver landsatt på Hawaii, frodades och förökades i oändlighet bland öns skogbevuxna berg och betesrika dalar samt gick länge ostörd af infödin-

va verket
eller ett
n.
a. Bland
delen af
kanske ej
och der-
dag dem
eget land,
s bidraga
rhållit af
exempel i
sin nation
för sina
nytt hem
som voro
revolution
nehameha
vänta på
nå man i
recklings-
forntida
ör hvarje
hundradet
e af dess
invånare
a uppvisa

t spanskt
uropeiskt
skäl för
ssa span-
a förr än
s, under-
i, hvarest
fetia hos

le strider
verkligen
var kri-
mens och
ogos den
, Äfven
fyld.
rne, som
n af be-
risen och
förökades
infödin-

Kamehameha IV

Kamehameha V

garne, hvilka hyste en vidskeplig fruktan för alla besök i det inre af ön, der Pelé, den förskräckliga herskarinnan öfver vulkanerna »Mauna Loá» och »Mauna Kéa», troddes hålla vakt. Legender berätta, huru hon stundom med strömmar af eld jagat på flykten de djerfva äfventyrare, som vågat sig in på hennes område. Men på 1820-talet började infödingarne lära sig inse värdet af dessa djurs hudar, och låtande fördomarna vika för vinningslystnaden satte de efter boskapen i bergen. Rädda för djuren och ovana vid arbetet hade de likväl föga framgång i sin jagt, och det var ej förr, än en mängd spanska jägare från Californien anländt till ön, som slagtandet tog fart. På snabba indianska hästar svängde dessa grannt utstyrda hjeltar sina lazos öfver de behornade djurens hufvuden ända upp på de brinnande bergens sidor och läto de tysta skogarna genljuda af rop, som kunde hafva skrämt sjelfva Pelé på flykten. Jagten antog snart stora dimensioner, och Hilo, en by på kusten, blef centralstation för såväl de spanska jägarne som för en mängd andra hvita, som från de öfriga öarna anländt hit för att deltaga i fångsten. Denna nya näringsgren skulle emellertid icke länge blifva obekant för regeringen i Honolulu, och omkring år 1835 lät Kamehameha III, som då ännu var ung, lägga embargo på all boskapen, fröjdande sig åt idéen att sjelf få behålla en af de två silfverdollars, som hvarje hud inbragte i marknaden. Då började det egentliga utrotningskriget, och utan tanke på framtiden nedlades under tre år endast på Hawaii, en ö af något mer än 4,000 qvadratmils area, icke mindre än 18,000 oxar. När hjordarna sålunda voro nästan utrotade, lade slutligen den vise regenten ett kraftigt kapú på de få öfverlefvande, hvilket sedan blifvit förvandladt till ett slags jagtstadga. Massakern utsträckte sig äfven till getterna, och på ett år såldes 3,000 af dessas skinn för en quartila eller omkring 90 öre svenskt stycket till köpmän i Honolulu.

En mängd vild boskap ströfvar ännu omkring i bergen både på Hawaii och Oahu, men dessa hafva alla sina egare och äro märkta liksom boskapen på Sydamerikas pampas. Genom jagten indrogs emellertid en mängd hvita i landet, hvilken omständighet hade ett icke obetydligt inflytande på dess utvecklingshistoria.

Efter Kamehameha I, som dog år 1819, blef Kamehameha II konung. Under hans regering kommo de första missionärerne hit, och den första kyrkan bygdes på Oahu. År 1822 anlände den första tryckpressen till Honolulu, vid hvilkens invigning konungen sjelf utdrog första arket. Året derpå företog Kamehameha med sin gemål en resa till England, hvarest båda dogo af messlingen år 1824. Och nu kom den nyss omnämde Kamehameha III på tronen. Ehuru inbördes oroligheter ännu pågingo och tygellösa utländingar ofta gåfvo regeringen stora bekymmer, uträttades mycket godt äfven af denne regent. De första tidningar trycktes på hawaiiska språket, skolor anlades och kristendomen spriddes öfver alla öarna. En mr Richards anlade ett institut, hvarest höfdingarne, som nu voro guvernörer på de olika öarna, fingo studera politisk ekonomi. År 1839 utkom bibeln på landets språk, och år 1840 fingo öarna sin första konstitution. År 1843 hade regeringen att utstå en mängd obehag genom tvister, som afund och nationalhat alstrat emellan här boende européer och amerikanare. Förenta staterna hade nyss erkänt öarnas oberoende, då befälhafvaren för engelska flottan på stationen, lord George Paulet, af skäl som sedermera förklarades hafva varit grundade på ett misstag, tog öarna i besittning för Englands räkning och hissade engelska flaggan på Punchbowl-Hill. Följande år 1844 återställdes likväl öarna genom amiral Thomas på fregatten Dublin, då deras sjelfständighet äfven erkändes af Europas stater samt ställdes under protektorat af England, Frankrike och Förenta staterna, hvilka länder sedan dess städse hållit en s. k. commissioner derstädes.

År 1854 dog Kamehameha III och efterträddes af Kamehameha IV, som år 1856 gifte sig med Emma Rook, dotter till en i Honolulu bosatt engelsman och en syster till Kamehameha III. Kamehameha IV införde civillag och tullstadga samt anses såsom öarnas bäste och mest intelligente regent. Han dog dock hastigt år 1863 samt efterträddes af den nu regerande konungen, Kamehameha V, förr Prins Lot, hvilken då nyss var hemkommen från en resa i Förenta staterna.

Hans majestät vistades under vårt besök i Oahu på Molokai, den närmast ostvart om Oahu liggande ön, hvars uppodlande han lär omfatta med stort intresse. Han säges äfven vara en stor landtbrukare och nedlåter sig stundom att sjelf mjölka sina kor. För öfrigt har han rykte om sig

att icke vara den som försmår ett godt bord, och till att döma efter de porträtt vi sågo af honom tycktes han vara i besittning af en embonpoint, som ingalunda förnekade detta förhållande. Dock är det en ganska vanlig sak i Polynesien, att äldre personer och i synnerhet qvinnor blifva oformligt feta. I gamla tider ansågs till och med fetman vara höjden af skönhet. Nu är det dock icke längre så, och hans hawaiiska majestät säges vara ganska generad af sin korpulens, hvilket anses vara skälet till, att han så litet som möjligt vistas i det af främlingar öfversvämmade Honolulu. Emellertid talade alla gynnsamt om Kamehameha, som utan tvifvel styr sina öar både med kraft och god vilja.

Drottning Emma, Kamehameha IV:s enka, vistades deremot i Honolulu, och med en länge närd önskan att få öfvervara en gudstjenst ombord på något engelskt örlogsfartyg, tillkännagaf hon en dag sitt beslut att för detta ändamål besöka Alert. Åtföljd af Englands »commissioner» och generalkonsul, mr Woodhouse, samt några infödda herrar och damer bland höfdingarnes familjer, anlände hennes majestät en söndagsmorgon under råmanning ombord, hvarefter den enkla gudstjensten, såsom brukligt på mindre engelska örlogsfartyg, förrättades af chefen. En inöfvad sångchör af blåtröjor, ackompagnerad i brist på orgel af en fiol och en flöjt, båda ganska väl trakterade af matroser, besörjde kyrkomusiken, och under det vanliga afsjungandet af Jacksons vackra »Te Deum laudamus» framträdde drottningens rena och fylliga sopran särdeles behagligt bland de andra rösterna. Efter gudstjensten var en luncheon arrangerad under däck, och vi hade härvid tillfälle att något närmare få lära känna denna älskvärda personlighet, som under sin för några år sedan företagna resa i Europa lyckades tillvinna sig så varma sympatier bland alla, som kommo i beröring med henne.

Drottning Emma är, som vi antydt, af halfkast samt sålunda af mörkare hudfärg, än hvad nordeuropéer af den kaukasiska rasen vanligen äro, men dock föga mörkare än en spanjorska eller grekinna. Hennes ansigtsdrag äro rena och till och med vackra samt, om man undantager draget kring munnen, fullkomligt fria från allt, som kan antyda den polynesiska rastypen, hvilken likväl, och i synnerhet sådan den uppträder på de östra öarna, icke är på något vis fränstötande för ett europeiskt öga, så snart det hunnit något vänja sig dervid. Hon är af medelmåttig längd samt något fetlagd, men ser mycket yngre ut, än hvad hennes porträtt, som för någon tid sedan cirkulerade i Europa, tillkännagifva. Alla européer i Honolulu, med hvilka vi meddelade oss om henne, uttryckte med en mun sin beundran och aktning för denna personlighet, om hvilken ett här boende engelskt fruntimmer af aristokratisk familj en dag helt oförbehållsamt yttrade: »hon är den *första* damen bland oss alla på denna ort».

Drottning Emma sysselsätter sig mer än någon annan med skol- och missionsväsendet på sina öar samt är sjelf agent i Stilla hafvet för det sällskap af damer, som med drottningen af England till »beskyddarinna» för några år sedan bildades för att taga vård om Pitcairn-öns *) inbyggare,

*) Pitcairn-öns historia är i korthet denna. År 1787 sände engelska regeringen ut en armerad brigg, »Bounty», under befäl af löjtnant Bligh, till Söderhafvet för att ifrån dess öar föra plantor af brödfruktträdet och andra växter till besittningarna i Westindien. Sedan Bounty, efter ett längre uppehåll i Tahiti **), åter begifvit sig af till sjös, med sin last, gjorde en del af besättningen, hvilken var missnöjd med Bligh och önskade återvända till det tjusande Tahiti, myteri samt bemäktigade sig briggen. Bligh placerades, tillsammans med 18 man af besättningen, som icke deltagit i myteriet, i en med proviant och vatten knappt utrustad båt samt lemnades åt sitt öde. Bounty deremot satte kurs på Tahiti, men på vägen besöktes en annan ö, »Tabouai», hvars infödingar likväl bortdrefvo Bountys folk. Ånyo anlända till Tahiti inbillade de infödingarne derstädes, att Bligh och hans sällskap hade stannat på en annan ö, som han ämnade kolonisera, och att Bounty blifvit sänd till Tahiti för att proviantera och värfva kolonister. Några tahitiska män voro äfven villiga att följa med på resan, och Bounty afseglade åter, sedan man funnit det förenadt med för stor risk att qvardröja på en ö, som redan på den tiden ofta besöktes af örlogsmän, och dit till och med Bligh under tiden möjligen kunde hafva anländt. Tabouai, som tycktes hafva varit en favoritplats för upprorsmakarne, blef åter deras destinationsort, och anlända dit gjorde de ett försök att bekämpa infödingarne och bilda en koloni derstädes. Men äfven denna gång funno de vildarne för besvärliga för sig, och det beslöts, att man skulle uppsöka någon aflägsen, obebodd ö. Några få, som icke delade denna tanke, fördes till Tahiti och landsattes der, hvarifrån Bounty åter begaf sig bort, sedan besättningen lockat en mängd qvinnor ombord genom att inbjuda dem till en fest, under hvilken briggen gick till segels dem ovetande. Efter någon öfverläggning sattes kurs på ön Pitcairn, en liten

**) Förf. har föredragit att i stället för den äldre men mindre riktiga benämningen »Otaheite», kalla ön »Tahiti», med hvilket namn såväl de infödde som de derboende hvita beteckna densamma.

hvilkas romantiska historia på sin tid väckte så stort uppseende inom hela den civiliserade verlden. Hon talar god engelska och bär ännu alltid sorgdrägt efter sin aflidne gemål, häruti liksom uti mycket annat efterliknande drottning Victoria, af hvilken hon omfattades med mycken vänskap under sin vistelse i England och med hvilken hon fortfarande lär föra en ganska liflig privat korrespondens. Under loppet af de få timmar, Alert fick njuta af drottning Emmas närvaro, fick förf. besvara många frågor rörande Sverige, om hvilket land hon hade en förvånande god kännedom, i synnerhet beträffande dess historia och statistik, och skulle hon ännu en gång besöka Europa, så blifver Sverige ett af de första länder hon kommer att bese.

Under råmanning, men enligt engelskt bruk utan salut, emedan dagen var söndag, lemnade drottningen efter luncheon åter Alert, qvarlemnande det angenämaste intryck hos korvettens officerare, hvilka mangrant inbjödos till en festlig pic-nic på hennes landställe vid Wai-ki-ki påföljande lördag eller dagen före vår afsegling.

Wai-ki-ki (de häftiga vattnen) är namnet på en två mil nordost om Honolulu, invid hafvet belägen slätt, hvarest såväl konungen som en del af stadens öfriga infödda förnämiteter hafva sina sommarbostäder. Dessa äro till större delen bygda i landets stil med långsluttande, med blad eller gräs betäckta tak, hvilka utspringa på alla sidor, derigenom bildande en bred, ofta hela byggnaden omgifvande veranda, hvilken om dagen utgör den vanliga vistelseorten för dess invånare. Den inre, med trä- eller bambuväggar försedda delen innehåller två eller flere rum, hvilka begagnas till sofgemak. Men detta är icke slättens största märkvärdighet. På dess östra del reser sig, isoleradt, en gammal utbrunnen vulkan, »Leahi» eller »Diamond Hill», vid hvars fot ligger en gles, men vidsträckt palmskog. Det är hit, som Honolulus ridlystna gossar och flickor ställa sin färd hvarje lördags afton för att rida i kapp eller på annat sätt utveckla sin skicklighet till häst. Att komma i besittning af en häst är en bland Sandwichs-öbons största sträfvanden, och sedan han en gång lyckats realisera sin önskan i detta fall, lär han äfven förstå »att taga dollarn» ur sin ofta dyrköpta egendom. Alla kanaker äro derför goda ryttare, och qvinnorna öfverträffa nästan karlarne häri. Det är ett nöjsamt skådespel att någon af de nämnda dagarna se slätten, palmlunden och hela vägen till Honolulu hvimla af brokiga grupper af bronshyade ryttare och ryttarinnor, som i stormande fart samt under skratt och skämt leka »spring och ta' fatt» på hästryggen. Ingen Oahu-flicka till häst, huru pryd hon eljest må vara,

---

isolerad, men af ymnig vegetation höljd ö på Lat. S. 25° och Long. V. 131°, som af myteriets hufvudman, en mr Christian, rekommenderades såsom passande för deras ändamål. Ön uppnåddes, Bountys invånare flyttade i land, och Bounty uppbrändes för att icke leda till brottslingarnes upptäckt. Här fortsattes nu under en följd af år de redan på Tabouai började tvisterna emellan de hvita och deras bröder från Tahiti. Våldsbragder föröfvades, mord begingos, och på mindre tid än tio år hade de båda rasernas manliga invånare så utrotat hvarandra, att af de 15 man, som landat på ön, endast två återstodo. Af dessa dog äfven snart den ene, och den andre, John Adams, fann sig ensam bland en mängd qvinnor och barn. Ånger öfver sina brott samt sorg öfver sin olyckliga ställning förvandlade då den förre fribytaren till en from och flitig missionär. Sjelf icke utan kunskaper, var han i stånd att bibringa både qvinnorna och barnen den uppfostran de hittills saknat. Med tillhjelp af en gammal bibel, som han hade räddat från Bounty, lärde han dem först läsa och sedan religion. Mose lag blef deras. Barnen uppväxte i exemplarisk sedlighet. Öns fruktbara jord uppodlades. Giftermål ingingos. Familjerna ökade sig, och när kapten Beechey med H. M. S. »Blossom» år 1825 besökte ön, hade den unga kolonien, gamle Adams inberäknad, 66 inbyggare, hvilka tillsammans bildade ett så lyckligt och väl organiseradt samfund, att de på det högsta väckte alla de ombordvarandes deltagande. Sedan dess hafva många seglare besökt ön. Missionärer hafva blifvit ditsända och sällskap bildats både i Amerika och England för att förse densamma med de civilisationens artiklar, hvaraf dess invånare tid efter annan blifvit i behof. Till år 1859 hade emellertid befolkningen så tillvuxit, att ön började blifva för liten, och som äfven tillgången på drickbart vatten var otillräcklig, så blef en emigration nödvändig. Engelska regeringen gaf dem då den fruktbara Norfolk-ön på Australiens ostkust till vistelseort, och dit hafva nu alla Pitcairn-öns inbyggare flyttat, med undantag af några äldre personer, som föredragit att framlefva återstoden af sitt lif på den ort, der de blifvit födda.

Hvad åter Bligh beträffar, så lyckades han efter svåra mödor och en 63 dagars lång segling i sin illa utrustade båt att uppnå en af de portugisiska besittningarna i Ostindien, hvarifrån han återvände till England. Denna resa är en af de märkvärdigaste i sitt slag och en hel roman i och för sig, men ännu egendomligare är förhållandet, att en af Blighs underlydande, som då var kadett med honom, några år sednare fick göra om samma färd och på samma sätt, sedan det skepp han tillhörde strandat på ett korallref och besättningen måst rädda sig i båtarna. Bligh sjelf blef sedermera amiral och »Commander in Chief» för engelska flottan i Stilla hafvet.

tvekar heller ett ögonblick att emottaga utmaningen till en sådan kappridt, och många lustiga scener tilldraga sig derunder, såsom då någon rider af eller af misstag rider ned i en bäck eller »kalo»-dam. Då fördubblas skrattsalvorna, och den åskådande främlingen känner sig helt förargad öfver att icke förstå ett ord af dessa, helt säkert ganska bitande uttryck, som på öboarnes mjuka dialekt hagla från skönheternas läppar. Då de äro viga och spänstiga som akrobater samt dessutom goda simmare, hör det till sällsyntheterna, att någon skadar sig, och marken är för öfrigt så lös öfver hela slätten, att ett fall på densamma knappast kan hafva menliga följder. I hvad fall som helst äro kappridterna på Waiki-ki ett riktigt folknöje för Honolulus infödingar, och till och med dess hvita invånare anse sig icke för goda att stundom deltaga i desamma.

Såsom simmare stå Sandwichs-öboarne om möjligt öfver infödingarne på andra Stilla-hafs-öar. Från morgon till afton ser man dem ute i vattnet innanför korallrefvet på fiske eller korallfångst, än vadande i den grunda lagunen innanför och än i brottning med refvets bränningar, som vore detta deras lif. Stundom samlas de äfven i stora skaror vid stranden för att hafva en »lu-u» eller simtäfling i bränningen, och det är härunder man om någonsin sättes i tillfälle att beundra deras amfibiska natur. Med en fyra fot lång brädstump under armen begifver sig simmaren ut till yttersta kanten af korallrefvet och inväntar der ankomsten af en sjö af dimensioner, som han anser vara sig värdiga. Med högrest kam och liksom mäktig att krossa allt i sin väg synes slutligen den väntade vågen rulla in emot korallbarrieren för att i fräsande hvirflar störta sig öfver densamma, då, med ett språng, simmaren kastar sig handlöst emot den framrusande vattenväggen, hvilken begrafver honom i sitt fall, för att nästa ögonblick föra honom med sig i sin hejdlösa fart öfver refvet och som det tyckes till säkert förderf. En minut sednare synes han dock åter på ytan af lagunens lugna vatten, helt lugnt hvilande sig på rygg, eller lekande med sin träbit, men färdig att när som helst göra om språnget.

Vid Hilo på Hawaii finnes ett 40 fot högt vattenfall, utför hvilket nejdens ungdom finna ett stort nöje att störta sig samt sedan täfla om, hvilken som först kommer till vattenytan. Men äfven i denna lek lära flickorna vara de, som oftast taga priset, och för några silfvermynt kan man värfva ett helt dussin sådana, villiga att på en vink göra sitt språng. Resande, som hafva sett det, säga, att de icke kunna nog beundra den grace och skicklighet, som de små med blommor utsirade najaderna utveckla, när de springa i fallet, försvinna i skummet och ett ögonblick sednare åter dyka upp i det lugna vattnet nedanför, dervid vanligen uppvisande någon trofé, såsom en mussla eller dylikt, från bottnen. Några engelska matroser, som voro vida beryktade för sin skicklighet att simma och dyka, skulle också en dag försöka sig i fallet och höllo vad om, hvilken som skulle kunna göra längsta språnget från ett fallet öfverhängande klippstycke, men tre af dem omkommo under försöket, och någon hvit lär icke sedan hafva bjudit till att täfla i simning med Hawaiis döttrar.

Det är likväl icke blott för att utöfva »sports», som kanakerne så ofta vistas i det våta elementet. Det har blifvit nästan ett vilkor för deras lif att så mycket som möjligt vara i vattnet. Hela dagarna ser man äfven derför öns vattendrag, och till och med kalo-dammarna hvimla af bruna figurer, sysselsatta med skötseln af sin renlighet och helsa, ty utom det att dessa öboar verkligen vårda sin hud med en omsorg, hvarom européen icke kan göra sig ett begrepp, är badningen ett högst nödvändigt vilkor för helsan i ett klimat som detta, och här boende hvita hafva nödgats till en del följa de inföddes föredöme.

Likaledes äro infödingarne ganska måna om sin toalett och använda i synnerhet mycken omsorg på sitt hår. Den unga kanakskan bär helst sina långa, svarta lockar tillbakakammade öfver hufvudet, kring hvilket de sammanhållas af ett brokigt band eller, ännu bättre, af en krans gula blommor. Alla äro de stora älskare af blommor och pryda sig dermed på hvarjehanda sätt. Den långa klädningen eller blusen gjordes förr af »kapa» (»tappa») — ett tyg förfärdigadt af de bastlika fibrerna på »wauki» eller pappers-mullbärsträdet — men är numera af bomull eller siden samt räcker upp till halsen, hvarifrån densamma fritt nedhänger ända till marken. Detta klädesplagg anses vara så väl lämpadt efter klimatet, att till och med här boende europeiska damer börjat adopte. et-samma.

På
spr
Sko
af
okä

fra
ras
des
gar
int
het
fysi
resl
t 'l

mal
ljus
slaf
tisk
veri
infö
att
än
så
bar
skäl
sina
sorg
hota

half
don
änd
ledo
fruk
hon
en
god

lifsu
gäll
förf
då
brän
i si
vara
ihän

Männen deremot bära i allmänhet europeiska kläder, d. v. s. så långt tillgångarna medgifva. På landsbygden äro väl endast benkläder och en stråhatt ansedda såsom tillräckliga att uppfylla anspråken i detta afseende, men i staden och på plantagerna måste enligt lag alla vara anständigt klädda. Skodon äro likväl något, som de hvita ännu icke lyckats införa med synnerlig framgång, ty de infödda af nästan alla klasser föredraga att gå barfotade. De påstå äfven, att förkylningar, som förr voro okända bland dem, nu börjat blifva ganska vanliga, sedan de anlagt europeiska kläder

Den mikronesiska ansigtstypen framträder måhända renare här än på något annat ställe. Något framskjutande läppar samt en bred och liksom intryckt näsa äro vanliga drag hos alla de ljusare raserna i Söderhafvet. Hawaiierne ega dessa drag i högre grad än några andra, men man finner dem dessutom utrustade med bred och ofta höghvälfd panna, hvilket är något högst sällsynt hos de sydligare belägna öarnas infödingar, samt med en liflighet och eld i blicken, som tillkännagifver högre intellektuela egenskaper än det intetsägande och liksom drömmande öga, hvarmed t. ex. Tahitis skönheter visserligen stundom lyckas förskaffa sig hvita beundrare, men som ovilkorligen måste nedsätta fysionomistens opinion om egarens eller egarinnans själsegenskaper. Hvad figurens proportioner och reslighet beträffar, stå hawaiierne äfven framför sina sydligare stamförvandter, och det hör snarare till regeln än undantaget att anträffa såväl män som qvinnor af 6 fots längd.

De hawaiiska kanakernes hudfärg varierar mycket och framställer alla nyanser emellan mörk mahogny och ljus oliv. Qvinnorna äro vanligen ljusare än karlarne och de förmögnare klasserna ljusare än de fattiga, hvilka genom sitt lefnadssätt äro mera utsatta för solen. Fordom existerade slafveri på öarna, och konungarnes eller höfdingarnes makt öfver sina undersåtar var absolut despotisk, så att de till och med befalde öfver dessas lif. Lagarna hafva nu för längesedan upphäft slafveriet, men, liksom i många andra länder, har i stället inträdt ett slags feodalförhållande emellan den infödda aristokratien och folket, bland hvilket vissa familjer, generation efter generation, haft för vana att betrakta sig såsom tillhöriga den eller den familjen, åt hvilken den arbetat utan någon annan lön än födan. Detta bruk bland de lägre klasserna att låta sig helt och hållet ledas af de högre är äfven så inrotadt, att det ännu i dag icke hör till sällsyntheterna att finna föräldrar, som skänka bort sina barn åt medlemmar af de högre familjerna och i synnerhet åt här boende européer, som de af något skäl önska visa sin hyllning, och barnen betraktas sedan af föräldrarne icke såsom deras, utan såsom sina nya husbönders tillhörighet. Ett afslag på ett sådant anbud skulle till och med upptagas med sorg, och ett godt medel att bringa försumliga, infödda tjenare till ordning säges derför vara att hota dem med afsked, eller om de äro »presenter», att återsända dem till gifvaren.

Mrs Woodhouse, engelske kommissionärens i Honolulu fru, hade i sin tjenst en 14-årig flicka af halfblod, som på detta sätt blifvit skänkt åt henne. När Hannah var olydig — och liksom all ungdom här var hon liflig och full af odygd — så hotades hon med att blifva hemsänd, om hon icke ändrade sitt uppförande, och mrs Woodhouse försäkrade, att intet medel verkade bättre. Detta härledde sig dock icke af någon rädsla för hemmet, hvilket Hannah ofta och gerna besökte, utan af fruktan för det misstroende hon skulle ådraga sig af sina vederlikar och syskon, om dessa funno, att hon icke vidare hade något värde i sin matmors ögon. Detta förhållande bevisar visserligen blott, att en del af öarnas befolkning ännu står på en ganska låg ståndpunkt, men det antyder äfven, att ett godt förhållande måste existera emellan de infödda och de hvita, till hvilka de önska närma sig.

Emedan kanaken ännu icke lärt sig inse nyttan af att arbeta mer än han behöfver för sitt lifsuppehälle, så anses han af de hvita för att vara lat. Detta måste dock icke på långt när så mycket gälla de hawaiiska som de andra polynesiska ögruppernas infödingar. Aldrig syntes åtminstone under författarens vistelse i Honolulu och dess grannskap sysslolösa infödingar, utom på de tider af dagen då alla menniskor i detta klimat söka hvila, eller under de tre à fyra timmar vid middagen, då solen bränner som hetast, men deremot förekommo de ofta, äfven under denna tid, ifrigt sysselsatta med arbete i sina kalo-planteringar eller yams-land. Det är också nu länge sedan hawaiiern upphörde att vara vilde, och han har derför förlorat en stor del af dennes egenskaper, bland hvilka förakt för allt ihärdigt arbete kanske är den mest utmärkande. En hel mängd handtverk och allmänna befattningar

i Honolulu skötas af infödda. En sådan redigerar en af stadens största tidningar, och arbetspersonalen i stadens tryckerier består nästan uteslutande af kanaker. Många skolor förestås af sådana, och flere äro prester, icke blott på dessa öar, utan öfver hela Stilla hafvet. Äfven finnes det knappast ett hvalskepp bland alla, som årligen besöka öarna, hvilket icke har en eller flere kanaker ombord, der de förvärfvat gynnsamma vitsord om sig såsom pålitliga och goda sjömän och i synnerhet såsom skickliga båtroddare och harpunerare. Dessutom lider hawaiiern aldrig såsom söderns öboar af hemsjuka, och derför är han också en stor resenär. Öfverallt i Stilla hafvet, på skepp, i hamnarna och på plantagerna, anträffar man hawaiier, skötande allahanda befattningar, och flere af Honolulus egna skepp äro helt och hållet bemannade med infödingar.

Oaktadt alla dessa framsteg, som civilisationen gjort på öarna, så kan man likväl ännu lätt spåra en mängd gamla qvarlefvor från förra tiders seder och bruk. Så bygga de t. ex. ännu sina canoer alldeles som de gjorde för 100 år sedan och sköta dem troligen äfven lika väl nu som då. Dessa canoer, som skilja sig betydligt ifrån dem, som vi beskrifvit på Vancouvers ö, äro alla försedda med utriggare på ena sidan för att hindra dem från kantring, ty farkostens bredd är så liten i förhållande till dess höjd, att den ej ens skulle kunna stå för sig sjelf på vattnet utan detta appendix och ännu mycket mindre under segel. Denna utriggare består af en på vattnet flytande och i dess främre ända något uppböjd spira, surrad under ändarna af tvenne andra, från canoen horisontelt utgående och tvärs öfver dess relingar fästade spiror, så att den ligger parallelt med canoen och på samma gång liksom en flöte stöder denna på vattnet. Sjelfva farkosten, hvilken är gjord af ett enda trästycke, har en lös reling, som är fastsydd till sidan och stäfvarne medelst små och mycket väl pålagda bändslar af bast, samt hvilken springer upp i för och akter liksom tån på en kinesisk damtoffel. I ändarna har farkosten vanligen ett slags back och skans, och roddarne sitta i dess botten. Pagajer — ett slags spadar — ersätta på en gång roder och åror, och till segel användes en trekantig lapp, som litsas till en böjlig bambu-stam.

Infödingarne handtera dessa canoer med en beundransvärd säkerhet och gå ofta rätt igenom korallrefvets bränning med dem. Skulle en kantring inträffa, så är det icke värre härmed, än att de med utriggarens tillhjelp resa farkosten rätt igen, utan att sjelfva låta genera sig af badet, som knappast väter deras oljiga skinn. De företaga ofta längre resor längs kusten eller emellan öarna, men gå likväl då helst i flottor. Det är en rätt underlig syn att se en sådan eskader af ända till ett par dussin canoer, alla med sina utriggare i lovart, med segel och pagajer arbeta sig fram emellan det oftast upprörda sundet emellan Oahu och Molokai.

I äldre tider, då öarnas talrika höfdingar lågo i ständig fejd med hvarandra, bygdes ett annat slags canoer, uteslutande afsedda för krigsbruk. Dessa krigscanoer voro stundom ända till 100 fot långa och oftast dubbla, så att två och två voro förenade till en farkost genom ett slags däck, hvilket då kunde rymma ett stort antal krigare. På samma gång som afgudabilderna brändes, förstördes likväl äfven all gammal krigsredskap och deribland dessa canoer, af hvilka för närvarande endast tvenne exemplar lära finnas, det ena i Honolulu och det andra i — British museum i London. Stycken af sådana hafva likväl för icke längesedan blifvit uppgräfda på Hawaii, på ställen der höfdingar fordom begrafdes, hvilket tyckes antyda, att Hawaiis gamla krigare läto liksom fordom Nordens vikingar begrafva sig med sina skepp.

Det skulle vara svårt att af de inföddas bostäder i dag sluta sig, huru dessa varit konstruerade förr i tiden. Åtminstone variera de, som man ser i och omkring Honolulu så mycket i afseende på form, storlek och öfriga egenskaper, att det vore omöjligt döma deraf till hvad som egentligen skulle kunna kallas hawaiisk bygnadsstil. Många bygga ordentliga hus af trä, korall eller adobe, och en del upphöjer sina bostäder på pålar, liksom man gör det i Indien och i trakten af Guayaquil, under det andra åter nöja sig med blott ett tak på fyra stolpar samt en flyttbar vägg af qvistar och blad, hvilken placeras der den för tillfället kan bäst behöfvas. Alla större hus hafva merendels sin veranda, och oftast är denna försedd med gardiner eller skärmar af tyg eller flätverk emot solen. Rummets eller rummens inre i medel-klassernas bostäder erbjuda likväl inga andra beqvämligheter

än strå-mattor på marken samt dylika på de breda upphöjda hafvar kring väggarne, som utgöra sofplatserna. En och annan klumpig stol af europeisk modell fullbordar kanske möbleringen, men denna anses då mera som en lyxartikel, eller användes såsom bord att lägga saker på. Kanaken sitter helst på marken, och liksom vissa andra folkslag föredrager han äfven att intaga sina måltider i halft liggande ställning. En kanakfamilj på detta sätt intagande en måltid af sina favoriträtter, fisk och »poi», erbjuder en för europeiska ögon rätt komisk syn. En stor kalebash, förfärdigad af skalet till en af dessa ofantliga pumpor (pumkins), som man ser på salutorgen öfveralt inom tropikerna, utgör förvaringsställe för poi'en, hvilken ätes medelst fingrarne, hvarvid den sega massan genom en skicklig knyck af handen transporteras från kalebashen till munnen. Härunder går den rostade fisken ur hand i hand, och måltiden kryddas af sällskapets aldrig felande munterhet.

Poi är namnet på ett slags pudding, som användes öfver allt på Stilla hafvets öar och består af olika ingredienser på olika ställen. Vanligen tillredes den dock af kalorötter, hvilka, sedan de blifvit väl tvättade samt rostade i jorden, sönderstötas samt arbetas med vatten till en deg. Sålunda beredd lemnas den att gäsa i två à tre dagar, efter hvilken process kanaken först tycker, att den är »maikai loá» eller mycket god. Enligt vårt förmenande skulle en mycket liknande rätt kunna åstadkommas genom att tillsätta hvad slags mjöldeg som helst med ättika. Kanaken är dock mera nogräknad på beskaffenheten af sin »poi» och kan till och med af blotta smaken bedöma på timmen, huru länge den fått gäsa.

Fisk, liksom alla kötträtter, tillagas på vanligt indianmanér genom att rostas emellan upphettade stenar i jorden. Det som skall rostas insvepes först, med skinnet eller huden på, i stora blad. Dock syntes äfven på flere ställen så väl uppmurade eldstäder utanför husen som europeiska kokkärl, hvilket tyckes antyda, att äfven europeisk kokkonst börjat omfattas af de infödde.

Bland alla polynesiska dialekter anses hawaiiskan vara den, som genom sin ordrikedom och böjlighet bäst lämpat sig för utveckling. En mängd språkforskare hafva derför redan sysselsatt sig med att bringa densamma i system, och vi hafva [illegible]nnt, hurusom flere arbeten äro så väl öfversatta som författade på hawaiiska språket. Det är ikväl ännu, liksom alla outvecklade språk, barnsligt och primitivt till sin karakter, till följd af dess ursprungliga brist på abstrakta ord och uttryck för generela begrepp. Det finnes sålunda t. ex. icke i hela språket några ord för »utrymme», »natur», »öde», eller för »djur», såsom en hel klass af lefvande varelser, eller för begreppen »insekt», »färg» m. fl. På sednare tider har man väl sökt afhjelpa dessa brister, dels genom tillskapande af nya ord och dels genom att adoptera sådana från främmande språk, ibland hvilka naturligtvis det engelska fått bidraga med det mesta, men detta fyller ännu icke på långt när behofvet. Deremot öfverflödar språket af namn på speciela föremål och distinktiva uttryck, hvari detsamma äfven liknar de öfriga polynesiska språken, och dess ordrikedom i detta afseende är sa stor, att en blick i ett hawaiiskt lexikon är allt utom uppmuntrande för den, som ämnar lära sig detta språk. Det finnes t. ex. icke mindre än 10 olika uttryck för olika sätt att »stå» och 20 ord som betyda »sitta». Man har 16 ord som betyda »slå» och 8 som betyda »tvätta», allt som denna process angår individens hufvud, ansigte, händer, fötter, kropp, kläder, matkärl eller golf. Allt som berör dagliga lifvet eller de föremål i naturen, hvarmed infödingarne befatta sig, uttryckes med en liflighet, en noggranhet och en färg, som svårligen återfinnes i något främmande språk. Sålunda hafva de en oändlig mängd termer för olika slag af moln samt för att beteckna vexlingarna af hafvet, vågorna och strandbränningen. Hvarje träbit i en infödings hydda har sitt eget namn, och våra handtverkare skulle förvåna sig öfver att höra, huru många tekniska termer t. ex. en byggmästare i Honolulu har för att beteckna de olika lägen, i hvilka ett par bjelkar kan placeras i förhållande till hvarandra. Att gå sönder som en tråd kallas »moku», som ett lerkärl »naha» och som en käpp »haki». Att falla ifrån upprätt till liggande ställning, likasom en mur, kallas »hina»; att falla från en höjd genom luften »haule». »Auamo» betyder att bära något öfver axeln på en käpp, »kai-kai» att bära något i händerna, »hii» i famnen, »koi» på en stång emellan två personer, »haawe» på ryggen och »hali» att bära i allmänhet. Förutom hvardagsspråket finnes

äfven ett för högtidliga tal och ännu ett för poesi, men detta sednare är utdöende och knappast kändt annat än till namnet af den nuvarande generationen.

Då man hör en polynesisk dialekt talas, frapperas man ovilkorligen af dess mjukhet och för örat behagliga ljud. Det är också ett språk af nästan blott vokaler, hvilka uttalas lika rent som i svenskan eller spanskan. Af konsonanter finnas deremot i det ursprungliga språket endast 7, och nästan alla dessa hafva sina egna ljud, hvilka det alltid blifver en främling svårt att efterhärma. Bland sådana bemärkas t. ex. l-ljudet, som stundom uttalas så lika vårt r, att man förgäfves lyssnar för att utreda, om Oahus hufvudort kallas Honolulu eller Honoruru, när en föding uttalar namnet. Derigenom hafva också uppkommit de olika stafningssätt af vissa namn, som man upptäcker vid jemförelse af olika kartor och resebeskrifningar, allt efter som kartläggaren eller resebeskrifvaren tillhört den ena eller andra nationen, hvarvid han naturligtvis alltid sökt återgifva namnen med sådana bokstafsljud, som han funnit mest liknande inom sitt eget språk. Det måste derför anses som en lycklig slump, att de personer, som sysselsatt sig med ordnandet af hawaiiska språket, oaktadt de flesta af dessa varit engelsmän, vid uppställandet af dess alfabet kunnat göra sig så till vida oberoende af de engelska bokstafsljuden, att nästan alla vokalerna skrifvits så, som de uttalas med rena italienska ljud. Undantag härifrån gör dock w, som uttalas med det engelska ljudet, så att Hawaii uttalas haoaii etc., samt o, hvilken vokal har samma ljud som i svenskan, så att orden olé, loá etc. uttalas alldeles såsom en svensk skulle uttala dem och icke såsom ålé, låá, hvilken omständighet är ganska egendomlig i betraktande af att det djupa o-ljudet eljest icke återfinnes inom andra språk, om icke möjligen i några slaviska och orientaliska dialekter.

Jemföres nu hawaiiskan med de södra öarnas språk, så upptäcker man genast, att konsonanterna på dessa sednare uttalas ännu lenare än på de förra, så att l utbytes emot r, k emot t, h emot f, o. s. v. under det några konsonanter alldeles fattas. Det hawaiiska loá (nög, stor) heter sålunda på tahitiska roa; kapa (tyg), tapa; honua (land), fonua etc., men likheten är, som vi nämnt, likväl så stor emellan de olika dialekterna, att hawaiisk litteratur numera är allmän på de södra öarna, hvarigenom dessa språk äfven en dag torde sammansmälta, såvida icke det engelska språket, som mer än något annat utbreder sig öfver dessa trakter af jorden, dessförinnan hunnit blifva det allmänna.

Den lifliga trafik, som på de sednare åren öppnats emellan Californien och östra Asien, har till betydlig grad kommit Sandwichsöarna till godo, genom dessas läge midt i trafiklinien. Knappast någon vecka förflyter numera, utan att en eller annan af de stora trans-pacific-ångarne visar sig i Honolulus hamn för att intaga kol, proviantera eller omsätta en del af sin last, och segelfartygens antal är vissa årstider så stort, att de icke alla finna plats i hamnen, utan några måste ankra utanför korallrefvet. Öarnas förnämsta exportartiklar äro socker, bomull, kalo och frukt samt hvalskeppens innehåll, för hvilka Honolulu måste anses som den största nederlagsorten vid Stilla hafvet. Den ifver, hvarmed såväl kolonister som infödda arbeta för att uppodla sina fruktbara öar, torde icke heller dröja att bära frukt, och Californiens spekulanter se redan med afund den nyss började exporten af sädesvaror och boskap tilltaga. Med undantag af svafvel, som produceras på Hawaii, hafva ännu inga metaller af värde blifvit funna på öarna, och ehuru Hawaii är rikligen försedt med skog, lämpa sig likväl blott få trädslag till export. Deremot har skeppsbyggeri blifvit omfattadt med förkärlek, och en ganska betydlig del af öarnas skeppsfart bedrifves med egna fartyg. Så väl i Honolulu som i Hilo finnas skeppsvarf, hvarest årligen en mängd fartyg byggas och repareras.

Oaktadt detta öarnas i högsta grad blomstrande och löftesrika tillstånd tyckas dock dess infödingar vara underkastade samma öde som andra färgade raser — att så småningom utslockna. Åtminstone har folkminskningen hittills fortgått med föga förändring år efter år, och ehuru de inföddes antal ännu närmar sig till 60,000, så är detta blott hälften af hvad det var för 90 år sedan. Enligt Cook skulle till och med folkmängden då hafva uppgått till 400,000, men detta antal anses numera vara öfverdrifvet, och inga legender angifva, att öarnas sammanlagda befolkning någonsin öfverstigit hälften af detta tal. Den nämnda minskningen är emellertid oerhörd och, i betraktande af att blott få smittosamma sjukdomar ännu härjat öarna, nästan oförklarlig. Visserligen emigrerar ännu

HAWAISKT FRUNTIMMER.

DROTTNING POMARE
af Tahiti.

årligen en stor mängd af den manliga befolkningen, och en del af denna seglar äfven oafbrutet till sjös samt inbegripes derigenom möjligen icke i folkräkningen, men dödligheten bland befolkningen säges icke vara stor och barnamordens tid har för länge sedan upphört. Vetenskapsmän hafva hittills förgäfves sysselsatt sig med att utforska orsakerna till detta sorgliga faktum, som vi här lemna efter att blott hafva antydt detsamma, och detta så mycket hellre som tanken derpå icke får fördunkla det glada minnet af vår sista dag i Honolulu och drottning Emmas pic-nic på Wai-ki-ki.

Denna tillställning var kanske mera egnad att låta oss blicka in i infödingarnes ställning och enskilda lif än alla andra utflygter och festligheter i Honolulu, hvari vi genom dess invånares gästfrihet sattes i tillfälle att deltaga, ty när drottningen gifver en fest, så anser sig hälften af Oahus invånare såsom sjelfskrifna gäster, och redan kl. 10 f. m. den festliga dagen syntes hela den breda landsvägen emellan staden och »Diamond hill» i ett dammoln af de talrika ryttareskaror, som drogo ut till Wai-ki-ki. En uttrycklig önskan af drottningen, att all etikett skulle bortläggas för dagen, förringade icke heller det nöje hvarmed de från örlogsmännen i hamnen inbjudna gästerna bestego sina gångare för att i kapp med kanakerne uppnå mötesplatsen. Och en kappridt blef det. Öfver vägar, stängsel och kaloplantager flögo infödda och hvita om hvarandra, men ingen ville vara sist, och bland de hundratals ryttare och ryttarinnor, som utgjorde den spridda kavalkaden, togo som vanligt de unga kanakskorna priset näst efter ett par af Alerts matroser, som lyckats skaffa sig goda hästar.

Detta var nu introduktionen till drottning Emmas fest, och denna utgjorde i sanning icke den sämsta delen deraf. Men ridten i den tropiska middagssolen hade lemnat märkbara spår på gästernas så väl pannor som kläder, och först sedan Stilla hafvets salta bölja vid stranden af Wai-ki-ki fått bidraga att återupplifva de något medtagna krafterna samt en nödtorftig toalett blifvit verkställd i en för detta ändamål upplåten koja vid stranden, uppsöktes drottningens villa, en rymlig, men i öfrigt högst anspråkslös hydda bland den mängd sådana, som beklädde stranden af en liten å.

Öfver allt på slätten syntes menniskor och hästar. Det såg ut, som hade alla Honolulus hästhandlare samlats här för att hålla marknad. Tvenne af drottningens manliga kusiner af rent blod fungerade såsom värdar och inledde festen genom att låta en musikkår af infödda spela upp till dans på verandan. Societeten inomhus utgjordes af alla Honolulus notabiliteter. Snart sväfvade hvita kavaljerer och bronsfärgade damer omkring, än i en liflig vals, än i en flygande galopp — allt medan solen stod nära zenith och i en temperatur af minst + 36° Cels. i danslokalen. Emellan danserna uppstämdes qvartettsånger af infödde. Musikstyckena voro alla af inhemsk komposition, och bland dessa bevitnade ett, »He mele lahui Hawaii», eller hawaiiska folksången, ej mindre framstående talang hos kompositören, mrs Lilia Dominis, en af drottningens slägtingar, än goda anlag hos dem, som utförde densamma. Musik och sång hafva alltid omfattats med intresse af de infödde här, hvilka också äro af naturen utrustade både med röst och musikaliska anlag.

Till lycka för de dansande och deribland äfven de infödda damerna, som naturligtvis voro inklämda i kostymer enligt sista modejournalen ifrån San Francisco, lemnade det ansträngande arbetet inomhus snart rum för ett, hvars natur ej var fullt så mycket stridande emot klimatet, nemligen en bankett af utsöktaste slag. Hvad som utgjorde dennas ingredienser i allmänhet har jag förgätit, men ett minnes jag dock, och det är att bordets prydnad var ett berg af is — färsk is ifrån Mauna Loá — som i moln af ångor reste sig på dess midt, och den anrättningen hade framför allt en strykande afgång.

Under det denna bankett njöts inom verandan, undfägnades folket utanför med »poi» och fisk i stora calebasher samt med ett slags hafstång med obehaglig smak, men hvilken kanakerne anse som en delikatess. Ehuru dessa anrättningar, fastän tilltagna i stor skala, voro långt ifrån tillräckliga att tillfredsställa den stora samlingen af infödingar, som lägrat sig omkring byggnaden, var det dock rätt intressant att se den grannlagenhet, hvarmed dessa sinsemellan delade maten, så att ingen skulle blifva utan, så väl som den värdiga och städade hållning, — så olik den man vid ett dylikt tillfälle skulle hafva funnit hos en samling folk af andra färgade raser — de alla intogo, ehuru munterhet och lif lyste i alla anleten.

Sedan drottningen efter måltiden aflägsnat sig, upptogs dansen ånyo af dem, som voro hågade derför, under det andra fördrefvo tiden med promenader till den nära belägna hafsstranden, hvarest infödingarne arrangerat en »luu» med canoer eller simmande ute i bränningen på refvet, eller med besök i de omgifvande hyddorna, hvarest folkdansar uppfördes. Bland dessa var en »hula-hula», ett slags vild fandango, hvartill musiken bestod af »olé-olé», eller trumma, som slogs med fingrarne, samt en släpig sång, hvilken utfördes med gnällande stämmor och halföppen mun af qvinnor, som sutto på golfvet i halfcirkel kring de dansande. Det vore fåfängt att söka skildra sjelfva dansen, men melodien som sjöngs var allt för egendomlig att glömmas. Den ljöd sålunda:

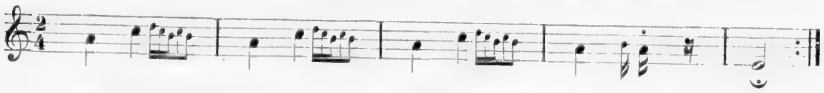

Som det ännu är brukligt ibland den lägre befolkningen här att slipa näsor, såsom uttryck af aktning och vänskap, ville infödingarne ovilkorligen, när dansen upphört, att de hvita åskådarne skulle uttrycka sin tacksamhet emot dansöserna, som skänkt dem detta nöje, på samma sätt som de, nemligen genom att slipa näsa med dem. Som det skulle hafva varit cartigt att spjerna mot udden härvidlag, så blef det också nässlipning af öfver lag, och detta hade väl gått an, om de dansande damerna varit unga och vackra eller om blott en ömsesidig beröring med yttersta nästippen varit nog, men dessa feta, oljiga matronor skulle enligt bruket hafva ett famntag på köpet. Hundra gånger hellre då en silfverslant på en tallrik, såsom kaféballetternas primadonnor aflönas i Europa, och dermed slut med tacksamhetsbetygelserna. I detta afseende har Hawaii ännu något att lära af civilisation. Men allt vetande är dyrköpt, och drottning Emmas fest var, som vi nämnt, just ämnad att låta oss främlingar få en om än aldrig så hastig blick in i öarnas sällskapslif, och med denna tröst måste vi låta oss nöja.

När solen gick ned, gjorde äfven Wai-ki-kis gäster uppbrott. Hemfärden var ej mindre liflig än utre m, i synnerhet sedan en mängd stora hövagnar anskaffats för det täcka könet och tåget blifvit ordnadt i procession. I têten åkte musiken, dernäst ett dussin förridare med bloss och sist en läng rad åkande och ridande, omsvärmade af en böljande menniskohop till fots. Det hela liknade mer ett stojande bröllopståg än hemresan från en kunglig pic-nic, hvilken likväl var så beskaffad, att minnet deraf skall länge fortfara hos dess deltagare.

Den 6 november var dagen för vår afsegling. Hela förmiddagen hvimlade korvetten af besökande, som kommo att säga oss farväl, ty Alert, liksom vår engelska sherry, hade blifvit riktigt populär på ön. Slutligen lyckades vi få däcket klart från våra sällskapliga Honolulugäster, och vid middagstiden ångade vi sakta ut ur hamnen för att en knapp mil från land sätta till segel för en laber nordlig bris, som stod under öarna.

Vår destination var nu Valparaiso, men chefens order lydde, att om han ej kunde slå sig ostvart om Marquesas- och Pumatu-öarna, hvilka sednare utgöra en ännu blott ofullkomligt uppmätt labyrint af korallref och lagunöar, som ej gerna genomseglas, om det kan undvikas, så skulle han få anlöpa Tahiti på några få dagar. Det berodde sålunda af en slump, om vi skulle få skåda »Södershafvets perla» denna gång, men chefen på franska fregatten »Venus», som dagen före oss hade afseglat från Honolulu med destination till Tahiti, hade vid sitt sista besök ombord, fastän kanske mera på skämt än allvar, sökt uppmuntra oss med den försäkran, att det var omöjligt att undvika Tahiti för den som ifrån Sandwichsöarna var destinerad sydostvart, och som det ej låg något osannolikt häri, då man för att komma från Honolulu till de vestliga vindarnas gräns i södra hemisferen måste genomsegla nästan lika stora delar af N. O. och S. O. passaderna, hvilket i det närmaste bör gifva sydlig kurs i behåll, så emotsågo vi alla med glädje det mångbesjungna Tahiti såsom vår nästa hamn. Den franske kaptenen hade också rätt.

De första dygnen stod dock vinden nordlig, och redan följande dag voro vi under kusten af Hawaii, den ostligaste och största af Sandwichsöarna, i vårt bemödande att »enligt order» komma ost-

vart. Frampå e. m. samma dag voro vi Hawaii på 5 mil nära. Det var nästan stillt, och hafvets blanka yta syntes blott här och der rispad af ryggfenan på någon jagande delfin eller dennes flyktande byte. Högt och grönklädt höjde sig i norr Hawaii, och under det vi långsamt drefvos längs dess kust, hade vi godt tillfälle att med tillhjelp af våra kikare granska densamma. Innästlade liksom fogelbon i löfverket eller utplanterade på klippkanterna, syntes här och der infödingarnes hyddor, och vid passerandet af Kealakakuaviken syntes i dess inre, på den plats der Cook dödades, kolonisternes hvita hus och den nya missionskyrkan i den unga staden Hilo då och då dyka upp bakom strandbränningens ljusa rand. Långt i N. O. reste sig Mauna Loá (ofantliga berget) med sin 13,400 fot höga, dôme-formade topp insvept i moln. En stark eruption hade redan i några veckor pågått i dess krater »Kealuéa», hvaraf troligen de tjocka moln, som nu höljde bergets topp och öns hela östra del, hade sin uppkomst.

Kealuéa är, såsom den största krater på jorden, af stort intresse. Den har på sednare tider ofta besökts af turister och vetenskapsmän, ehuru färden dit upp lär vara förknippad med stora svårigheter till följd af markens ojemnhet. Den första europé som besteg Mauna Loá var Ledyard, hvilken åtföljde kapten Cook på hans tredje resa. En sednare resande, Douglas, är bland de få, som varit i tillfälle att uppmäta berget och kratern. Hans korta och enkla skildring af kratern, införd i »the Hawaiian Spectator», en af Honolulus månadtliga tidskrifter, är såsom den enda i sitt slag af intresse och lyder sålunda:

»Toppen af detta märkvärdiga berg är så platt, att ingen punkt af ön kunde skönjas derifrån, ej ens Manua Kaas pik eller hafvets horisont, ehuru dagen var ovanligt klar. Platåen utgör sjelf en horisont af omkring 7 mils diameter.

Sedan vi vandrat åt N. V. en distans af 2¼ mil började sjelfva hufvudkratern att synas. Kl. var då 2 på. e. m. Vi kommo först till kraterns sydöstra sida och sökte härifrån att uppnå dess af svarta lavablock markerade kant, men markens hålor voro höljda af snö, hvarför det var klokast att ej försöka denna väg, i synnerhet sedan jag tvenne gånger sjunkit ned ända till axlarne. Härifrån gick jag derför längs östra sidans kant till en kulle på bergstoppen, hvilken punkt hade synts från Mauna Kaa som den högsta. Då jag uppnådde kanten af afgrunden, hvirflade vinden upp emot mig ifrån kratern med så våldsam styrka, att jag knappast kunde komma närmare än 20 fot derifrån.

Omkretsen af den inre, nyare kratern är, så nära omständigheterna tilläto mig uppmäta densamma, 6¾ mil*). Den yttre kanten, som utmärker utsträckningen af den gamla kratern, är omkring 24 mil i omkrets och dess djup från högsta spetsen af dess lodräta sida är 1,270 fot. I djupet gapade förskräckliga afgrunder, och det såg ut, som om berget sönderslitits ända ned till sina grundvalar. Fastän jag hade en god kikare och luften var fullkomligt klar, syntes der intet slut på djupet. Ingen rök syntes för tillfället. I sanning, ett förfärligt skådespel måste framställas här, då vulkanen är i sin verksamhet!

Bergets södra sida, som tydligen hade lemnat utlopp åt lavan, kanske under otaliga utbrott, tyckes länge hafva varit i hvila och erbjuder derför mindre intresse. Under vandringen hit, under det vi passerade en kedja af lavablock, framträngde genom en remna i ett af dessa ett melodiskt ljud, liknande den svaga tonen af en glasharmonika, beledsagadt af ett susande ljud som från en bisvärm. I lägre regioner skulle man hafva passerat detta, under antagande att det kom ifrån insekter, men vid denna höjd var omständigheten för ovanlig och märkvärdig för att icke väcka uppmärksamhet.

Nära toppen af berget såg jag en liten fogel af en sparfs storlek och af gråbrun färg, sittande på ett lavablock, — det enda djur, som jag träffade öfver gränsen för växtlighet, med undantag af en död hök, som jag fann uti en håla. Den lilla fogeln var alldeles tam och tillät mig taga sig, hvarpå jag åter gaf honom friheten.

På östra sidan af hufvudkratern syntes en mindre konisk öppning af slagg, det enda afloppet för dylika ämnen jag såg vid kratern.

*) Andra resande uppgifva 9.

Detta berg tyckes vara bildadt på alldeles olika sätt med Mauna Kaa. Det synes sammansatt af ett oräkneligt antal lavalager, lemningar efter på hvarandra följande utbrott genom den stora kratern. I de djupa grottorna vid Kapapala, belägna vid bergets bas, 2,000 fot öfver hafvet, äro dessa lager tydligt utmärkta och varierande i tjocklek, som det tycktes, efter utbrottens styrka. Emellan många af lagren förekommo äfven sådana af jord, innehållande växtämnen, och bland dessa voro några af nära tre fots tjocklek. De antyda att kratern under långa perioder varit overksam. Härvid framställer sig dock det egna förhållandet, att de tjockaste jordlagren äro öfverst och de tunnare närmare den egentliga jordytan. På några ställen räknade jag ända till 27 sådana horisontela lager. I grottan vid mitt lägerställe synas 40 till 50 fot djupa jordlager emellan lavalagren, men intet närmare jordytan än 13 lager. Intet spår af djur, musslor eller fisk syntes i några af dessa kratrar och grottor, hvarken på detta berg eller på Mauna Kaa.

Kl. 4 på e. m. återvände jag till mitt läger, hvars qvarlemnade befolkning hade krupit tillsammans i en hög för att hålla sig varma, ty temperaturen var — 8° Cels. Sedan jag derför samlat några lavaprof, skyndade jag att lemna denna ödsliga och sorgliga nejd».

Det utbrott, som åtföljdt af en förfärlig jordbäfning inträffade ett år sednare härstädes (eller 1868), var det starkaste, hvarom man hört talas på Hawaii, och kratern vid Kealuea lär hafva blifvit betydligt omskapad genom detsamma.

Före natten var Hawaii ur sigte och följande dag ilade Alert sydvart hän för passaden, som sedan öarna passerats åter fattade henne. Den blåste nu nästan ostlig, men laber och ostadig samt ofta afbruten af regnbyar. Likväl uppnådde vi efter 14 dagars segling linien, utan att hafva haft någon egentlig känning af doldrums med dess stiltje och tryckande atmosfer. Ej heller hade det lyckats oss att komma en bit ostvart om long. V. 149, då det befanns vara försent att vidare spjerna emot udden. För den friska N. O., som några dagar efter passerandet af linien kom i sydostpassadens ställe, sattes derför kurs på Sällskapsöarna.

Den 28 hade vinden gått rundt till N. V. — så ostadig kan passaden vara. En och annan tärna och tropikfogel eller »boatswains-bird« (öfverskeppar-fogel), som den benämnes på engelska örlogsmän till följd af dess två långa stjertfjädrar, hvilka lånat sig till parodi på de långa skört (tails), hvarmed öfverskepparnes paradfrackar äro utrustade, började nu äfven under häsa skrän lovera kring våra toppar, tillkännagifvande närheten af land, under det att vattenytan svärmade af smådjur, som vår chef, kapten Knocker, hvilken sjelf var vetenskapsman, i myriader fångade upp med sina släphåfvar i kölvattnet. Det är ej sällsynt, att numera finna engelska chefer i de aflägsna hafven under sina långa seglingar på detta sätt bidraga till hafvets kännedom, hvartill de hafva mycket lättare tillfälle än mången vetenskapsman till professionen, utom det att de sjelfva häri finna ett medel att förkorta tiden, som för en chef eljest ofta torde vara svårt nog under en lång segling. Äfven den i naturvetenskapen oinvigde kan härunder icke underlåta att med intresse bidraga till detta uppdagande af hafvets mysterier, så mycket mer som det för honom alltid synes otroligt, att det klara vatten han beseglar kan i sjelfva ytan hysa en sådan mängd icke mikroskopiska varelser. Derför var det äfven en stor uppståndelse på Alert hvarje gång en rikt fyld håf uppdrogs akterut, och detta i synnerhet nattetid, då en stor del af innehållet bestod af fosforescerande djur, som i allahanda färgskiftningar upplyste densamma redan innan den inhalades, och sjelfva blåtröjorna trängde sig med all vördnad akterut »to have a look at the Captains pteropodes» (att se på chefens »pteropoder»), hvilken benämning de fått fatt i, Gud vet huru, samt nu tillämpade på alla möjliga slags för dem obekanta vattendjur. Enligt kapten Knockers utsago hade han emellertid med sin håf samlat ej mindre än 2,000 olika djur under denna segling emellan Vancouverön och Tahiti, och ibland dessa en mängd af förut okända slag.

Det var ett och ett halft år sednare, som kapten Knocker, då befälhafvare på ett fartyg på vestkusten af Afrika, dukade under för sitt nit såsom vetenskapsman, i det han under en af sina exkursioner fick solsting och afled. »The Zoological Society» förlorade i honom en nitisk medlem och engelska flottan en af sina bästa officerare.

WAI-KI-KI. (Honolulu)

lilla
sig
af
jem
en
gar

ten,
vatt
ann
ang
gar
vari
som
und
sam
mar
till
öpp

cane
gar,
men
sig
i all

uppe
som
till
dag,
unde
pres
nare
gera
sättr
att
Och
som
son
som
i hva
vänli
börja
hans
fiend

landr
»tapp

Följande dag upptäck[illegible] endast de markerade konturerna af några palmtoppar. Detta var den lilla lagun-ön »Tikahawa» eller »Krusenstern». Denna, liksom hela den kedja af öar, som sträcker sig ostvart härifrån och med ett gemensamt namn kallas »Pumatu- eller Farliga arkipelagen», [illegible] en af dessa egendomliga koralldbildningar, af hvilka detta haf är uppfyldt. De flesta äro små, låga och jemna, stundom skogiga, men alltid höljda af växtlighet. Några äro hästskoformade, andra utgöras af en smal cirkelrund landremsa, omslutande en lugn lagu[illegible], som antingen genom en eller flere öppningar står i förbindelse med hafvet eller också alls icke erbjuder någon synbar genomfart.

I äldre tider antog man, att dessa öar voro helt och hållet danade af korall från hafvets botten, men sedan man funnit, dels att koralldjuret blott kan existera på ett visst, obetydligt djup under vattenytan, och dels att flere öar, ehuru höljda af korall på ytan, hvila på berg, har man sökt på annat sätt förklara deras uppkomst. Bland de många suppositioner, som sålunda gjort sig gällande angående lagun-öarnas uppkomst, tyckes dock ingen förefalla antagligare, än att de utgöra lemningarna af en möjligen sjunken, vulkanisk kontinent, hvars utslocknade kratrars kanter, der dessa ej varit belägna för djupt under hafsytan, blifvit påbygda af de flitiga koralldjuren. Vare sig dock huru som helst härmed, så är det ett faktum, att nya öar och nya korallref allt fortfarande uppkomma, under det andra försvinna eller åtminstone icke återfinnas der, hvarest deras upptäckare kartlagt desamma. All navigering bland Stilla hafvets öar är derför äfven ganska besvärlig samt tager sjömannens hela uppmärksamhet i anspråk. Med utkikar derför på alla upptänkliga platser, i däck och till väders, närmade sig nu »Alert» till Tikahawa, der en liten amerikansk skonare, ankrad bakom öppningen på refvet, medelst signaler lät förstå, att hon önskade kommunicera sig med oss.

Sedan vi närmat oss till ön, så långt försigtigheten tillät, och brassat back, syntes äfven en canoe komma emot oss från lagunen. Snart var den längs sidan, och deruti sutto 8 eller 10 infödingar, vackra och lifliga gestalter, som under gester och utrop aflemnade en hvit passagerare ombord; men en hvit man i Söderhafsgärdel och tatuerad öfver hela ansigtet, En bred, blå strimma sträckte sig tvärs öfver ansigtet ifrån öra till öra, och midt på pannan syntes figuren af en blå haj med fenor i alla riktningar som ett outplånligt märke.

Det dröjde längre för Alerts befolkning att hemta sig efter den förvåning, som denna oväntade uppenbarelse åstadkommit, än för den ankommande att för chefen på dålig engelska presentera sig som Lem Hardy, yankee till nation, samt framställa sitt ärende, som var att få göra resan med oss till Tahiti, dit han antog oss vara destinerade. Som kapten Knocker hoppades uppnå Tahiti följande dag, hade han intet emot att taga Hardy med, hvarpå vi åter brassade fullt och stodo ut från ön, under det canoen afskedades med några spikar, litet bröd och ett stort stycke gammal flaggduk såsom present åt dess raska besättning, hvilken utgjordes dels af öboar och dels af förhyrda kanaker på skonaren, som låg här och lastade kokosolja för Nukahiwa, en af Marquesas-öarna. Hvad vår nye passagerare beträffar, så hade han icke varit ombord i tio minuter, förrän han genom sammanskott af besättningen krupit i en ganska passabel uppsättning sjömanskläder, hvarpå han uppträdde akterut för att närmare redogöra för sin personlighet, som var af alltför egendomligt yttre att icke väcka intresse. Och Hardys lefnadsöden voro ungefär följande: För omkring 10 år sedan hade han rymt från en brigg, som lagt bi vid Otahua, en af Tonga-öarna, för att förses med ved och vatten. Han, liksom Robinson Crusoe, kom i land med ett gammalt gevär och en säck med ammunition, redo att för hvad pris som helst förvärfva sig land och anhängare. Ön var på den tiden delad i flere stammar, som bodde i hvar sin dal och städse lågo i krig med hv[illegible]. Med en af dessa, hvars ledare emottog honom vänligt, slöt han förbund och blef snart stammens generalissimus samt hela öns krigsgud. Och nu började Hardy ett lif af bragder, som väl kunde jemföras med Napoleons. På en enda natt besegrade hans oöfvervinnerliga muskedunder, biträdd af med lansar och kastspjut beväpnadt lätt infanteri, tvenne fiendtliga arméer, och morgonen derpå kastade sig alla de öfriga stammarne för hans fötter.

Men ej ens i afseende på huslig lycka stod han efter den store korsikanaren. Dagen efter landningen på ön blef en prinsessas rikt tatuerade hand hans, förutom en hemgift af tusen fannar »tappa», femtio dubbla, flätade mattor af klufvet gräs, fyra hundra svinkreatur, tio hus i åtskilliga

delar af hans gemåls födelsedal och dertill beskyddet af ett väldigt »tabú», förklarande hans person oantastelig för alltid.

Sålunda lefde Hardy nöjd i flere år, hvarunder han blott två gånger sammanträffade med hvita: den ena gången, då ett franskt handelsskepp kommit på grund vid kusten, men med tillhjelp af Hardy och hans folk åter blef loss, och den andra, då ön för ett par år sedan besöktes af engelska korvetten »Fawn». Efter detta sista umgänge med menniskor af samma ras som han sjelf, började han gripas af en olidlig längtan tillbaka till civilisationen, och van vid raskhet i beslut och handling, gick han en natt med sin canoe ombord på skonaren, som vi nyss sett, och hvilken under sin resa ifrån »Tongatabú» till »Tikahawa» närmat sig »Otahua» för att proviantera med kokosnötter. Nu ämnade han sig till Tahiti för att genom amerikanske konsuln derstädes få plats på något hvalskepp af hans egen nation eller någon plats i land.

Vi frågade, om han ej hade vänner i Amerika att vända sig till. Vänner! Sådana hade stackars Hardy aldrig haft. Han visste ej ens namnet på sin födelseort. Utkastad i verlden som ett hittebarn, voro föräldrar och slägt alldeles obekanta för honom. Föraktad af alla, hade han redan som pojke rymt från ett arbetshus och kommit till sjös. Der hade han, en hund »för om masten», lefvat i många år, till dess han kom till Otahua. Och nu skulle han börja sitt sjölif på nytt igen.

Hardy lemnade oss i Tahiti, och vi hörde aldrig något om honom sedan. Men sådana äro just dessa slags män — af hvilka man finner så många bland sjöfolk —, som utan band, utan att någon vårdar sig om dem, och derigenom utledsna vid civilisationen sorglöst kasta sig ut i verlden för att slutligen kanske hamna bland de mången gång mer än deras egna landsmän behjertade vildarne på Söderhafvets öar. Betraktar man dessa menniskors lott i deras eget land, så kan man också knappast förundra sig öfver deras val.

Hos Polynesiens höfdingar och furstar träffar man ännu alltjemt på dylika kringirrande hvita, som ej göra stort annat än föra ett så sorgfritt och angenämt lif som det är möjligt bland vildarne. På öar, som sällan besökas af hvita, blifver äfven ofta den förste äfventyrare, som der slår sig ned, helt snart en familjemedlem hos konungen eller den förnämste höfdingen och utöfvar i denna ställning en mängd funktioner, som eljest fyllas af lika många särskilda individer. Såsom historiegraf t. ex. berättar han för infödingarne om främmande länder. Såsom konstens och vetenskapernas förklarare lär han dem bruket af knif och bästa sättet att förvandla gammalt jernskrot till spjutspetsar. Såsom tolk underlättar han deras umgänge med främlingar och lär dem dessutom vanligen en hel mängd engelska fraser, både städade och profana, fastän kanske oftast det sednare. Dessa män göra dessutom vanligen goda partier och gifta sig, liksom Hardy på Otahua, med prinsessor af kungligt blod. På Amboy, en af Tonga-öarna, böjer en äfventyrare från Wales knä såsom munskänk åt hans kannibaliska majestät samt blandar hans morgondryck af Ava-bränvin, som under stora ceremonier frambjudes i en rikt skulpterad bål af kokosnöt. På en annan ö i samma grupp, der man brukar nedlägga mycken omsorg på hårets klädsel — det upplägges nemligen på ett besynnerligt sätt till en stack, som liknar en ofantlig påfvemössa — tjenstgör en gammal örlogsgast såsom konungens barberare och hårfrisör, och som H. M. icke just hör till de renliga, så är hans peruk talrikt försedd med invånare. När »Jack» derför icke är upptagen med den egentliga toaletten, så sysselsätter han sig med jagt i sin herres hufvud, i hvars ymniga hår några egendomliga instrument för detta speciela ändamål alltid finnas instuckna.

Äfven på Sandwichs-öarna svärmade förr en tvetydig »mob» af utländska äfventyrare kring Kamenamehas person för att betjena och roa honom. Hvarje äldre Honolulubo kunde tala om Billy Jones, en liten komisk neger, som, utstyrd i en smutsig blå tröja, öfversydd med gamla rostiga bjellror och garnerad med utslitna guldsnören, var kongl. puk- och trumslagare. José var en portugis, som gick på träben, sedan han en gång fått lemna sitt eget i gapet på en haj. Denne spelade fiol och var hofkapellmästare. Mordecay, som han kallade sig, var en annan vagabond med ruskigt utseende, som gick omkring med kulor och bägare i sin ficka och roade hofvet med taskspeleri. Dessa lättingar hade ingen bestämd lön, utan lefde på sin konungs gunst, och när de, hvilket ofta hände, hade åsam-

kat sig en respektabel räkning på Honolulus danshus, så infann sig H. M. Kamehameha III i egen person der för att göra upp med värden.

Hardys ankomst jemte seglingen bland öarna, af hvilka den ena efter den andra nu började dyka upp vid horisonten, hade emellertid brutit de förra dagarnas enformighet ombord. På eftermiddagen samma dag som Tikahawa lemnades ur sigte passerade vi helt nära intill en ganska stor lagunö, hvilken efter alla beräkningar måste hafva varit ön »Cecil» eller den på Vincendon Dumoulins kort benämnda »Vesper»-ön, ehuru dess läge var betydligt olika emot våra beräkningar. Der syntes utom några täta palmdungar en mängd andra trädslag, hvaribland en del torde hafva varit brödfruktträd, hvilka på afstånd sedda likna våra lönnar. Deremot syntes hvarken infödingar eller canoer.

Många af dessa lagun-öar äro befolkade, ehuru invånarnes antal icke är stort på någon af dem. Några uppehålla till och med blott en enda familj. Dessa infödingar likna dem på Tahiti samt tala ett språk, som dessa sednare förstå. Infödingarne på de sydostligast belägna grupperna, af hvilka blott föga är kändt, hafva dock dåligt rykte om sig såsom kanibaler, och derför undviker äfven sjömannen helst att behöfva anlita deras gästfrihet.

För omkring tjugo år sedan började missionärer från Tahiti att besöka »lä-öarna», bland hvilka Tikahawa och Vliegen-ön m. fl. äro de vestligaste, samt blefvo vänligt bemötta af infödingarne. En del af dessa är nu kristen och har, antagligen genom sina lärares politiska inflytande, underkastat sig drottning Pomare af Tahiti, med hvilken ö de från everldliga tider underhållit kommunikation genom sina canoer.

Korall-öarna besökas städse af perlfiskare, som komma i små skonare med fem till sex mans besättning. Länge var en viss Marenhaut, holländare till börden och f. d. fransk konsul på Tahiti, den ende privilegierade spekulanten inom denna affärsgren, och det berättas, att han på ett år skulle hafva sändt till Frankrike perlor till ett värde af 50,000 dollars. Numera drifva dock skonarnes egare oftast perlfisket på egen hand. Perlmusslorna anträffas i lagunerna och på refven, och för ett halft dussin spikar om dagen eller mindre äro infödingarne outtröttliga att dyka efter sådana.

En betydlig qvantitet kokosolja produceras dessutom på åtskilliga af dessa öar, och i synnerhet på några af de obefolkade, hvilka hafva en ofantlig rikedom på palmer och hvarest de icke hopsamlade nötterna, som under årens lopp hafva blåst ned, hölja marken i otaliga massor. Två eller tre män, utrustade med nödiga apparater till oljans utpressande, lära under loppet af ett par veckor kunna samla olja nog för att dermed fylla en af infödingarnes stora, sjögående canoer, hvilka kunna taga en last af två till tre tons vigt. Kokosoljan beredes på många ställen i Söderhafvet och utgör en vigtig exportartikel för dessa öar. En betydlig qvantitet deraf transporteras årligen från Sällskaps-öarna till Sidney, hvarifrån den exporteras vidare. Den brukas med fördel till lampor och i maskiner, är mycket billigare än spermaceti och i alla afseenden bättre än vanlig hval-olja. För transporten »buteljeras» oljan på tjocka bambu-stammar af sex till åtta fots längd, hvilka sålunda fylda äfven representera skiljemyntet på många öar.

På aftonen hade vinden åter bedarrat. Med nästan slappa dukar gled Alert sakta förbi den gröna ön, hvarifrån vinden tillförde oss de herrligaste vällukter, och emellan trädstammarna skymtade den stilla, blå lagunen fram, när någon högre sjö ibland lyfte oss högt nog att tillåta en utsigt öfver den skyhöga strandbränningen, som nästan tycktes skölja det låga landet.

Vid solnedgången var »Cecil-ön» ur sigte, och Alert låg i stiltje. Ett tjockt regnmoln hade under eftermiddagens lopp långsamt rest sig i norr, och dess kant hade nu uppnått zenith. Ehuru ej en tillstymmelse till regn eller vind ännu kunde skönjas, hade dock korvettens märssegel blifvit bergade, ty ehuru dessa svarta molnväggar inom tropiken i vanliga fall betyda intet eller på sin höjd blott några timmars slagregn, så händer det dock stundom, att de öfverraska med byar af sådan natur, att man kan vara lycklig, om man i någon mån förberedt sig på deras emottagande, i synnerhet när skeppet ligger still eller ej har nog fart att styra. Vid detta tillfälle öfverraskades vi dock ej af någon by, men så mycket mer vid skådespelet af 10 till 12 ståtliga skydrag, som nästan sam-

tidigt bildade sig akterut. Det såg ett ögonblick ut, som om hela den digra molnmassan hvilat på en irregulier pelargång, men hvilkens kolonner i motsats till arkitekternes voro smalast på midten. En frisk bris sprang i detsamma upp från vester, och hela den rörliga arkaden började luta på sig samt småningom draga af åt lä. Härvid brötos några af skydragen, men försökte oupphörligt att återbilda sig, och det var högst egendomligt att dervid se de trattformiga moltapparnes blixtsnabba nedskjutande och försvinnande vid deras till utseendet våldsamma ansträngningar att förena sig med de från hafvet mötande vattenkäglorna. För sjömän äro skydrag ganska vanliga företeelser, men man får aldrig se talrikare och vackrare sådana än här bland Söderhafs-öarna.

Småningom böjde sig nu också Alert för den antågande brisen, som hurtigt klarade undan hela molnmassan. Segel sattes, och ånyo gåfvo fartygets rörelser samt det öfver lovarts back och gångbord duggande stänket tillkänna, att »tahitiskorna voro i bogsertåget», som blåtröjorna uttryckte sig. Och deras aning härvidlag blef snart besannad, ty följande dag, den 30 November, voro redan vid soluppgången de pyramidlika topparna af Tahitis berg skönjbara genom den rena morgonluften, och snart derpå syntes den vester om Tahiti belägna Eimeo-öns bergsspetsar, bland hvilka tvenne formationer, »Märlspiken» och »Bordet», till utseendet motsvarande sina namn, voro lätt igenkända. Vid middagstiden passerades lagun-ön »Tetuaroa», som består af en hel samling mindre och större öar, ringformigt omslutande sin lagun, och snart derpå kunde vi urskilja fyrtornet på »Venus Udde», Tahitis nordligaste spets.

Tahiti är i alla afseenden den betydligaste ö i denna del af Söderhafvet, och många omständigheter hafva bidragit att till och med gifva den ett klassiskt anseende. Blotta formen utmärker densamma från omgifvande öar. Tvenne smala och höga halföar, hvilkas berg resa sig ända till 9,000 fot öfver hafsytan, äro förenade medelst ett lågt och smalt näs, och deras sammanlagda omkrets är något mer än 100 mil. Från de trenne stora centralpikarna på den större af dessa halföar — Orohena, Aoraï och Pirohiti — utgrenar sig landet åt alla sidor emot sjön i gröna, sluttande bergsryggar. Emellan dessa ligga breda och skuggrika dalar — hvar och en en Tempedal i fruktbarhet och naturskönhet — rikligen skogbevuxna och vattnade af ymniga strömmar. Olikt med hvad man finner på de andra öarna sträcker sig längs stranden rundt hela Tahiti ett lågt bälte af alluvialjord, höljdt med den yppigaste vegetation, och det är förnämligast här infödingarne bo. Rundt omkring ön, på något afstånd från land, sträcker sig sedan, liksom på Oahu, korallrefvet — en väldig vågbrytare, liksom af naturen placerad der, för att gifva skydd åt landet; ty om Stilla oceanens långa dyningar skulle bryta emot det lösa jordlager, som betäcker strandbältet, så skulle detta snart blifva afspoladt och intödingarne på samma gång beröfvade sitt fruktbaraste land.

Men korallbarrieren tjenar äfven till ett annat ändamål. Den bildar förträffliga hamnar, och endast Tahiti är utrustadt med icke mindre än 24 sådana. Märkvärdigt nog äro alla sådana öppningar på refvet, genom hvilka fartyg kunna gå in, utan undantag belägna midt för mynningen af rinnande vatten, en fördel som sjömannen tillfullo förstår att begagna sig af, då han behöfver uppsöka en plats för att förse sitt fartyg med vatten.

Sedt ifrån sjön framställer Tahiti en tafla af oöfverträfflig skönhet. Ön framstår som en enda massa i olika skiftningar af grönt, ifrån stranden och upp till de högsta bergstopparne omvexlande i oändlighet med dalar, bergsåsar, klyftor och vattenfall. Här och der kasta de höga pikarne sina skuggor öfver de lägre bergen långt ned i dalarna, i hvilkas djup kaskaderna ses glimma i solskenet, liksom störtade de fram ur grönskande lösalar. Öfver det hela ligger en förtrollning, så att man tycker sig vara i ett paradis, nyss fullbordadt af Skaparens hand.

Ej heller förlorar tafvan vid närmandet något af sina behag, och det är ingen öfverdrift att säga, att för en europé, som besitter någon känslighet för naturens skönhet, äro landskapets obeskrifliga lugn och skönhet sådana, att hvarje föremål framstår som någonting han sett i drömmen. Man är för en stund frestad att betvifla, att scenerier som dessa kunna finnas i verkligheten, och det är i sanning intet under, att fransmännen betecknade ön med namnet Nya Cythere eller att de Bougainville i sin skildring af densamma kunde säga: »Jag trodde ofta, att jag vandrade i Edens lustgård».

Äfven invånarne i detta tjusande land uppväckte den högsta beundran och förvåning hos dess upptäckare. Deras fysiska skönhet och älsk ärda sinnelag harmonierade fullkomligt med landets natur och klimatets mildhet. Allt var egnadt att väcka ett intresse, som ej minskades i mån som främlingarne hunno blicka in i deras civila och religiösa institutioner. De dyrkade sin konung som en gud, och i afseende på rikedom och poetisk uppfattning täflade deras mytologi nästan med de gamla grekernes.

Man har tidigare och noggrannare skildringar af Tahiti än af någon annan ö i Polynesien, och det är kanske derför, som denna ö mer än någon annan drager till sig intresset af hvarje läsare af Söderhafsresor. De journaler, som dess första besökare hemförde, innehöllo jemväl så romantiska beskrifningar af ett land och ett folk, som man aldrig förr hört talas om, att det väckte den mest lifliga förvåning i hela Europa, och när de första tahitierne fördes dit — »Omai» till London och »Aotooro» till Paris — omhuldades de såväl af furstar och lärde som af damer.

Utom detta hafva många anmärkningsvärda tilldragelser, mer eller mindre förenade med Tahiti bidragit att öka dess ryktbarhet. Det är mera än två sekel, sedan spanjoren Quiros antages hafva besökt ön. Sedan kommo Wallis, Byron, Cook, de Bougainville, Vancouver, la Perouse och andra utmärkta sjömän på olika tider dit och reparerade sina fartyg i dess hamnar. Här gjordes 1769 den ryktbara observationen af planeten Venus' passage genom solen, och här hade det sorgligt minnesvärda myteriet på briggen »Bounty» sin uppkomst. Det var till Tahitis hedningar, som de förste europeis'a missionärerne i Stilla hafvet sändes, och ifrån dess stränder hafva de flesta missioner utgått till Polynesiens öfriga öar. Dessa och andra ! ·elser hafva i förening bidragit att uppehålla det intresse, som denna plats uppväckt, och sist men ej minst hafva fransmännens uppträdande och åtgä·der härstädes varit egnade att framkalla allmänhetens sympatier.

Nu voro vi det efterlängtade målet helt nära. Under små segel gled Alert sakta in längs kusten, hvars pittoreska scenerier vi hade godt tillfälle att beundra. En infödd lots, naken till medjan, kom ombord från en liten tingest till canoe samt vägledde oss genom det trånga och bugtande inloppet till Papitis hamn, och ett par timmar efter middag låg Alert till ankars på tahitisk botten.

VII.

Innehåll: Papiti. Aftonsceneri på stranden. Broomroad. Tidräkning. Ett polynesiskt Salomotempel. »The Metropolitan Church». En gudstjenst. De inföddas förhållande till missionärerne. »Emené». En »hiva». Utflygt till Matawai. Tahitisk gästfrihet. Frukost på kokosnötter. Kokospalmen. Tahitiska fruktträd. Tahitisk boning. Mosquitos och deras införande på ön. Tariben. Tahitiskt Sorrento. Matawai och Venus' udde. Ytterligare prof på gästfrihet. Eremea. Popo och hans familj. Tahitisk middagsmåltid. Återfärd till Papiti. Tankar om de infödde. Afsegling. Ankomst till Valparaiso.

Tahitis hufvudort, Papiti, kan knappast kallas stad. Det spanska »pueblo» uttrycker förr hvad Papiti är: ett litet samhälle med fem till sex hundra invånare, irreguliert utlagdt längs stranden af den halfcirkelformiga vik, som utgör hamnen. Dess läge är emellertid förtjusande, och det friska löfverk, som öfverallt ses omsluta dess hvita husgrupper, bland hvilka märkas de europeiska sändebudens smakfulla bostäder, gifver platsen ett utseende af tropisk skönhet, förhöjd här och der genom vaggande palmer samt mörkgröna lunder af brödfruktträd i bakgrunden.

Längs stranden sträcker sig en beqväm kaj af korall och sten. Platsen emellan denna och byggnaderna, hvaraf de förnämsta ligga vid sjön, är genom planteringar förvandlad till en skuggrik promenadplats, på samma gång som den utgör Papitis strandgata. Newtons teori om tidvattnet håller icke stånd här, hvarest vattnet hela året om oföränderligt börjar falla vid middag och midnatt samt stiga vid solens upp- och nedgång, så att infödingarne sjelfva innesluta i samma ord — »too-e-rapo» — begreppen midnatt och högt vatten. Som tidvattnet blott har några få tums stigning, äro dessa besvärliga inrättningar med långa broar och slippriga trappor, som blifvit nödvändiga för att göra landningen beqväm på en mängd andra platser vid hafven, obehöfliga härstädes. Skyddad af korallrefvet emot hafssvallet, är den lilla hamnen ständigt lugn som en insjö, och den nämnda kajen är så låg, att man blott med ett steg förflyttar sig ur båten upp på densamma.

Oaktadt Papitis pittoreska läge känna sig likväl de flesta främlingar, då de först anlända hit, något bedragna i sina oftast öfverdrifna begrepp om den beprisade tahitiska naturen, och det är sant, att denna punkt af ön icke är en af dess mest natursköna, men man behöfver icke taga många steg inåt landet för att finna de föreställningar, man på andra resandes beskrifningar gjort sig i detta afseende, i de allra flesta fall motsvarade i verkligheten, ehuru en mängd resande, och i synnerhet äldre sådana, gerna öfverdrefvo sina naturskildringar. Så var åtminstone intrycket på oss, då vi på aftonen af vår ankomst hit företogo en utflygt längs »broomroad», som den rundt hela ön ledande vägen kallas.

Den tropiska dagen var nära sitt slut, då vi anträdde vår vandring. Inne i Papiti syntes blott få infödingar med undantag af en mängd infödda soldater, som voro inklämda i gamla franska infanteriuniformer med dess otympliga kepis, samt gendarmer i trekantiga hattar på tvären och frackar med uppvikna skört — alldeles som man finner dem i det europeiska Frankrikes större städer. Deremot syntes en mängd af samhällets europeiska medborgare antingen makligt draga vägen fram med bleklagda damer och barn i sällskap, njutande af aftonsvalkan, eller tagande sin siesta på de öppna verandorna till sina bostäder. En och annan katolsk prest syntes äfven, med den beställsamma brådska, som ofta utmärker denna menniskoklass, trippa gatan fram i sin svarta kaftan och den sedvanliga, hiskliga hatten, som mera liknar modellen af något slags farkost än en mensklig hufvudbonad,

men som likväl tyckes vara ett lika oumbärligt plagg för den katolska kyrkans andlige som prestkragarne för vår kyrkas. Då vi kommo ut på landet, började dock vägen hvimla af infödingar, och åsynen af denna ras i sitt naturtillstånd, d. v. s. så mycket som detta ännu existerar, förminskade i ingen mån våra förut fattade begrepp om densamma. Hvad som först fäste uppmärksamheten var deras ljusa hudfärg, jemförd med Sandwichs-öboarnes, samt bristen på en viss liflighet och eld i blicken, som alltid utmärkt dessa sednare i våra ögon. Alla sågo de dock godmodiga och vänliga ut, och när vi helsade en grupp unga män och flickor med deras »ya-ro-náh», som betyder detsamma som Oahus »alóha», besvarade de alla småleende helsningen, hvarjemte hördes uttrycken »ta howri», främlingar, och »beretani», engelsmän. Qvinnorna buro samma drägt som de på Sandwichs-öarna, men karlarne voro endast kostymerade i skjorta med ett under denna kring höfterna lindadt tygstycke, kalladt »maro», som räckte till knäet. Alla flickorna buro blommor eller kransar i håret, och till och med några af karlarne, som ej buro rothatt, hvilken tyckes vara männens vanligaste hufvudbeklädnad på ön, hade en dylik hårprydnad, fastän af stora gröna blad.

Från en nära stranden belägen och af hela söderns flora bevuxen kulle, som vi snart derpå uppnådde, syntes solen, hvars strålar trängde sig fram mellan trädens ändlösa led, lik en stor, röd eld brinna i skogen, belysande hvarje gren och blad med sitt skimmer, och i vester aftecknade sig Eimeos bergstinnar emot den starkt belysta horisonten i konturer, som antogo formen af någon gammalgötisk slottsruin. Luften doftade af kryddor, strömmar sorlade omkring oss, gröna grenar vaggade öfver våra hufvuden, och långt inåt ön syntes »Orohenas» höga pikar glöda. Alltsom vi skredo framåt, framstod det pittoreska i de omgifvande landskapens natur allt herrligare.

På somliga ställen voro träbryggor slagna öfver de vägen korsande vattendragen, och på andra uppburos sådana af ett enda brohvalf. Öfverallt var vägen så bred, att tvenne ryttare beqvämt kunde hafva ridit i bredd på densamma. Mil efter mil vandrade vi sedan under besöket i Tahiti längs »broomroad», men aldrig blefvo dessa oupphörligt vexlande scener tröttande. Hvarthän vägen leder vandraren, vare sig öfver jemna skogsmarker, gräsbevuxna kjusor eller palmhöljda kullar, — alltid har han det blåa hafvet i sigte på den ena sidan och de gröna bergen på den andra.

Hvarför denna vackra väg, — kanske det bästa, som civilisationen gjort för ön, — kallas »broomroad» (qvastvägen) torde vara svårt att utfundera. Möjligen har renhållningen medelst »qvastar» i närheten af Papiti något att göra med namnet, i betraktande af att sådana rengöringsverktyg förr i tiden voro obekanta för infödingarne, som gerna benämna såväl personer som saker med namn, betecknande någon egendomlighet, förbunden med det namngifna. Emellertid berättas det, att vägen hufvudsakligen blifvit anlagd af infödingar, som under någon viss Pomarés regering brukade straffas med detta arbete, så snart de anträffades öfverlastade af starka drycker, och ännu i dag bestraffas mindre förbrytelser med så och så många dagars arbete på »broomroad». Vägen anlades ursprungligen för missionärernes beqvämlighet, då de ville resa från den ena ändan af ön till den andra, samt omkretsar nu hela den större halfön samt en del af den mindre, som kallas »Tiaraboo».

»Broomroad» är den enda egentliga vägen på hela ön, hvars obefolkade inre är nästan otillgängligt genom täta skogssnår, svindlande bråddjup och skarpa bergskammar samt till större delen okändt, till och med för de infödda sjelfva, hvilka, då de vilja komma till öns motsatta sida, hellre följa »broomroad», än de försöka att gå tvärs öfver landet. Deras obekantskap med sin ös geografi är till och med så stor, att det för blott få år sedan bland dem fanns en tradition om en insjö, som skulle finnas uppe bland bergen och hvilken tillerkändes alla möjliga underbara egenskaper, såsom att den var bottenlös, att den saknade både af- och tillflöde, samt att dess vatten vore så förgiftadt, att hvarje menniska, som närmade sig detsamma, ovilkorligen skulle dö. Det var också intet under, att icke någon inföding då ville riskera sitt lif genom att uppsöka ett så farligt vattendrag. Men några engelska sjöofficerare, som icke hyste full tillit till infödingarnes berättelser, togo sig en dag för att upptäcka sjön. Den fanns verkligen på en af Orohenas högsta platåer samt är, ehuru liten, af betydligt djup. Men i stället för det förgiftade vattnet funno de detta uppfyldt af delikat fisk, hvilken numera med stor begärlighet eftersökes af infödingarne.

Liksom på Sandwichs-öarna håller sig hvar och en, som möjligen kan det, en häst eller mulåsna. Missionärer och höfdingar skulle här aldrig tänka på att färdas till fots. Hästarne äro samtliga importerade från Chili samt ega den spanska rasens hela liflighet och läraktighet, men tahitierne uppnå icke Sandwichs-öboarne i skicklighet såsom ryttare.

Det hastigt inbrytande mörkret, som inom tropikerna knappast kan sägas föregås af skymning, tillät oss icke länge denna dag njuta af »broomroads» vackra scenerier, men vi återvände ombord med föresats att vid första lägliga tillfälle göra om vandringen och då utsträcka densamma till Matawai, en liten by på öns norra del, nära den genom kapten Cooks observatorium ryktbara Venus-udden. Detta tillfälle erbjöd sig också snart, men dock icke förr än vi tillbragt ännu en dag i Tahiti, hvilken vi först vilja skildra och som var af icke mindre intresse än den i Matawai.

Denna dag var en lördag för oss, men söndag för invånarne i Tahiti. Härmed förhåller det sig så, att de missionärer, som för mer än ett halft århundrade sedan anlände hit med det goda skeppet »Duff», och hvilka voro de första, som införde europeisk tidräkning på ön, kommo vägen rundt omkring Goda Hopps-udden. Genom att sålunda hafva seglat ostvart hade de vid sin ankomst hit förlorat en hel dag, eller så mycket som deras tid då var före tiden i Greenwich, och denna deras tidräkning har sedan dess alltid varit gällande på ön. När derför fartyg komma österifrån, äro dessa en hel dag efter tahitierne, men som hvarken missionärerne eller skeppens befälhafvare äro sinnade att ändra sina journaler, så firar Tahiti och skeppen sina söndagar hvar för sig. Denna omständighet gaf oss emellertid bättre tillfälle än hvad eljest kunde hafva varit fallet att blicka in i Tahitis kyrkliga förhållanden, oberoende af våra egna, och vi beslöto derför att öfvervara gudstjensten i en af öns kyrkor.

Deras antal på hela ön är icke mindre än 36, hvilket är ett oproportionerligt tal för en folkmängd af knappast 3,000 invånare, men de flesta äro blott lador, uppförda på infödingarnes vis af sammanbundna bambustammar. En och annan är dock af mera varaktig byggnadsmateriel, och vi skola strax beskrifva en sådan. Dessförinnan måste vi dock tala om en annan, som churu nu för flere år sedan i ruiner var ett mästerverk på sitt sätt. Det var det kungliga hofkapellet i Papaoa, som uppfördes af Pomaré II, hvilken vid dess byggande visade en kunglig proselyts hela nit.

Denna byggnad var öfver 100 fot lång och 60 fot bred. Dess långa takås uppbars af 36 stycken cylindriska pelare af pandanusträd, och rundt omkring hvilade takets kant på palmstammar. Taket sjelfvt, som hade stark lutning, sänkte sig till en manshöjd ifrån marken samt var täckt med blad. Åt alla fyra sidorna var byggnaden öppen. Som kapellet var uppfördt på drottningens bud, så var nästan hela befolkningen sysselsatt med dess byggande, och den korta tidrymd, hvarpå detta skedde, kunde hafva framkallat mången europeisk byggmästares afund, ty på mindre tid än tre veckor från det första hörnposten restes var takets sista lager af palmettoblad fästadt. Fördeladt på höfdingarne och deras departement, underlättades arbetet storligen derigenom, att hvar och en medförde sin bjelke, spira eller stötta med vidfästad taktäckning, allt redo för omedelbart användande, och sedan allt detta blifvit vederbörligen sammanfästadt medelst vidjor, var templet bokstafligen färdigt, »utan att ljudet af hvarken hammare, yxa eller något slags jernverktyg blifvit hördt i huset under dess byggnad».

Men det egendomligaste med detta polynesiska Salomo-tempel återstår att berätta. Infödingarne, som gerna lägga sina boningar vid vattendrag, såväl för den praktiska fördel detta medför som för att tillfredsställa sin smak, kunde icke tänka sig ett tempel utan äfven denna prydnad. Derför leddes nu en ganska ansenlig ström, som genomflöt en äng i nejden, tvärs igenom kyrkan, hvarest den försågs med tre broar till öfvergång. Hvilken sublim tanke! Rinnande vatten till ackompagnement för hymnerna i templet!

Vid byggnadens invigande höllos tremne särskilda föredrag från olika tribuner, och en otalig folkmängd hade samlat sig från alla delar af ön. Nu har dock denna Söderhafskatedral länge varit öfvergifven. Dess tusende habiscusbjelkar ligga förmultnade på marken, som af den uppdämda bäcken förvandlats till ett kärr.

PARTI AF BROUM-ROAD
Tahiti

tyc
oc
en
fra
ma
sor
fib
dra
stå
pro
om
trä
bje
got
sar
öfv

—

unc

har
Ky
klu
alta
hög
Någ
klä
pitt
ans
synt
stör
stän
hvar
oväs
hvar
någe
stun
kyrk
och
och
bänk
blifv
visa
nad
ner
dess

lutad
döma

Den nu varande största kyrkan på Tahiti är »the Metropolitan Church» i Papiti, hvilken är betydligt olik den förra. Den är af medelmåttiga dimensioner samt klädd med bräder kring väggarna och hvitmålad. Dess få fönster äro utan glas, men försedda med jalousier emot solen, och taket är enligt öns sed betäckt med palmblad. Om det yttre icke framställer något nytt för främlingen, så framstår dess inre så mycket egendomligare. Der synas takbjelkarna omvirade med brokiga strå-mattor, som nedhänga i befransade knippor längs de takåsen uppbärande midtelpelarne. Öfver golfvet, som består af grofva plankor, sträcka sig rader af vanliga kyrkbänkar för de hvita och af med kokosfibrer eller bastmattor beklädda platser, försedda med ryggstöd, på golfvet för de infödda, som föredraga denna ställning, då de sitta. Predikstolen, som är uppförd af ett svart, glänsande trädslag, står i ett hörn af byggnaden. Den är af oproportionerlig höjd samt måste vara beräknad att tillåta predikanten se sin församling i fogelperspektiv. En läktare, uppburen af palmpelare, går vidare rundt omkring trenne af kyrkans sidor, och midt på golfvet synes en groft skulpterad dopfunt af ett vackert trädslag med svarta och röda ådror. Hela kyrkans inre prålar af smaklösa linier och ornament i bjert blå färg, hvilka målningar hafva utseende af att vara anbragta af missionärerne sjelfva vid något tillfälle, då de varit af mer än vanligt olika tänkesätt sinsemellan. Emedan man har varit sparsam på ljus och de flesta föremålen äro af mörk färg, så hvilar en obeskriflig indiansk halfdager öfver det hela. En egen trälukt — något som för öfrigt möter i hvarje större byggnad i Polynesien — kännes äfven, så snart man träder in, och man tänker ofrivilligt på gamla maskätna afgudabilder, undanstufvade i något skräprum i närheten.

Vid vår ankomst till kyrkan ringde en ung inföding »samman» på en liten metallklocka, som han bearbetade med en jernstång. På samma ställe hade kanske stridssnäckan ljudit i gamla tider. Kyrkan var uppfyld af menniskor. Höfdingar af ståtligt utseende, hvilkas fäder hade svängt stridsklubban, och gamla män, bland hvilka mången i sin barndom torde hafva sett offren röka på »Oros» altare, syntes der. Öfver allt möttes ögat af brokiga siden- och kalikåklädesplagg, alltid burna vid högtidliga tillfällen af de infödde och framställande de bjertaste kontraster till såväl mönster som färger. Några buro kläder skurna i likhet med dem, som brukas i Europa, och till och med rockar och benkläder syntes här och der, ehuru dylika plagg alltid synas otympliga på infödingar och förtaga den pittoreska effekt, som åsynen af en samling sådana eljest framställer. Mera än kostymerna voro dock ansigtsuttrycken hos den församlade menigheten egnade att väcka uppmärksamhet. Hvarje ansigte syntes ega detta uttryck af själfullhet och lif, som städse utmärker polynesier, der de äro samlade i större antal, och hvilket man äfven finner hos andra färgade raser, då de börja känna sig högtidligt stämda. Här yttrade sig denna stämning i en alltjemt stigande oro. Hvarje klädning hördes frasa, hvarje lem syntes i rörelse och ett oafbrutet sorl genomgick hela församlingen. Slutligen blef det ett oväsen så stort, att den gamle, bleke missionären ej längre kunde höras från sin upphöjda plats, hvarest han börjat predika på landets språk, men ett halft dussin karlar i hvita skjortor, förmodligen något slags kyrkvaktare, började samtidigt synas ibland menigheten och lyckades äfven, sedan de en stund sjelfva åstadkommit ännu mera buller, bringa densamma till tystnad. Något slags varaktig kyrklig disciplin tycktes det dock vara omöjligt att åstadkomma. Än hördes ett halfhögt samtal här och än ett illa undertryckt skratt der. I ett hörn af kyrkan hade en samling skolungdom — en liflig och okynnig skara gossar och flickor — tagit plats med sin lärare. Denne satt bakom på en kort bänk och bredvid honom en liten spenslig gosse med betryckt utseende. Så snart ungdomen började blifva för högljudd, fick den unge martyren sig ett slag af skolmästarens käpp, möjligen i ändamål att visa de andra, hvad de hade att vänta sig, om de icke förhöllo sig ordentligt, och ett ögonblicks tystnad inträdde. Denna bestraffningsmetod är icke ny. Historien lär, att den för icke manga generationer sedan tillämpades vid ett af Europas mest ansedda hof, och turkar och kineser sägas ännu prisa dess förträfflighet.

I ett annat hörn af kyrkan stod en gammal man, till utseende helt olik sina landsmän, och lutade sig emot en pelare. Han hade ingen annan beklädnad än en gammal tappa-mantel, och till att döma af hans förvånade min kunde man antaga honom vara en vid hufvudstadens främmande scener

och ljud ovan gammal enstöring från någon närbelägen ö. Denne gamle hedersman blef nu skarpt tillrättavisad för det han stod upprätt och derigenom skymde utsigten för dem, som sutto bakom. Men som han icke fullkomligt förstod eller hörde, hvad som sades honom, fattades han utan ceremonier vid skuldrorna af en af de nyssnämnda herrarne i hvitt livré och nedtryckte med våld på golfvet. Under allt detta försökte hvarken den gamle missionären på predikstolen eller hans embetsbröder nedanför densamma att lägga sig uti ordningens upprätthållande, utan lemnade allting åt de inföddes omsorg. Med Söderhafsöboar, som äro samlade i något större antal, lär man vara nödsakad att tillvägagå på detta sätt, men hvad vi sågo och hörde gaf likväl en föga hög tanke om öboarnes religiositet och deras lärares förmåga att bibringa dem sådan.

Slutligen blef det emellertid en viss ordning i kyrkan. Predikanten slutade och sången började; kören bestod af 12 à 15 unga flickor, som sutto under predikstolen, och hela församlingen föll in i sången. Hade den första delen af gudstjensten varit af mera komisk än allvarlig effekt, så låg det någon högtidligt i denna, i synnerhet som församlingen med åtminstone skenbar andakt deltog i densamma. Den första hymnen, som sjöngs, var N:o 100 i engelska psalmboken, numera antagen såsom tahitisk psalm. Rösterna voro ganska behagliga, och sammansjungningen fullkomlig. Det märktes genast, att infödingarne hade mera tycke för musik än för en lång predikan, hvars innehåll utan tvifvel var i många afseenden för dem ofattligt. Efter ett par psalmer följde en bön, hvilken den gamle missionären var nog förståndig att göra kort, ty församlingen började åter att blifva orolig, så snart han höjde sin stämma. Härpå läste han ett kapitel ur den tahitiska bibeln, hvarefter en infödd missionär uppträdde i den hvite predikantens ställe, och till denne lyssnade församlingen med större intresse, än man kunnat vänta. Tyvärr var det oss icke möjligt att uppfatta ett ord af hvad den olivfärgade talaren sade, men vi erforo sedermera af en i Papiti boende engelsman, att dessa de inföddes predikningar stundom voro högst egendomliga, till prof hvarpå meddelades oss följande kostliga utdrag ur ett dylikt föredrag, hållet för omkring 25 år sedan ifrån samma predikstol, som vi nu hade framför oss. Så här ungefär var innehållet:

»Gode vänner! Jag glad att se eder och gerna tala till eder i dag. Gode vänner! Mycket dåliga tider i Tahiti. Det kommer mig att gråta. Pomaré har försvunnit för längesedan. Ön icke eder, utan Wi-wi's (fransmännens). Dåliga prester äro här äfven och dåliga afgudar i qvinnokläder och messingskedjor*).

»Gode vänner! Tala icke till dem, se icke på dem! De äro ett slägte af röfvare, dessa dåliga »Wi-wi's». En dag skola de dock lemna oss. Beretani skepp med åska skola komma. Men nog härom för denna gång. Mera en annan.

»Gode vänner! Många hvalskepp här nu och många dåliga män komma med dem. Det finnes inga goda sjömän, det vet ni mycket väl. De komma hit, — »cause so bad, they no keep em home».

»Mina goda, små flickor! Inte springa efter sjömän — inte gå der de gå — de göra eder illa. Der hvarifrån de komma talar icke något godt folk till dem — just som till hundar. Här samtala de med Pomaré och dricka »avai med store Poofa»**).

»Gode vänner! Denna ö mycket liten, men mycket dålig och mycket fattig — båda delarna på en gång. Hvarför är Beretani så stor? Emedan denna ö god ö och sänder »mickonari» (missionärer) till fattiga Kanaka. I Beretani hvarje man rik. Många saker att köpa och många saker att sälja. Hus större än Pomarés och mycket vackrare. Hvar och en åker omkring i vagn, större än hennes, och bär vacker tappa hela dagen om». (Härpå följde en beskrifning på en mängd af civilisationens lyxartiklar).

»Gode vänner! Föga mat qvar i mitt hus. Skonare från Sidney förde inga mjölsäckar med sig och Kanaka icke bringa svin och frukt nog. Mickonari göra mycket för Kanaka. Kanaka göra litet för mickonari. Derför, gode vänner, väf många kokoskorgar, fyll dem och bringa dem i morgon».

*) Härmed menade han madonnabilderna i de katolska kapellen, som började uppföras, sedan fransmännen eröfrat ön.
**) En af öns rikare höfdingar, som var en erkänd drinkare.

Tahitis missionärer äro väl icke desamma nu som för 25 år sedan, och det är sålunda antagligt, att magens föredrag ej var fullt så befängdt som detta, hvilket mera är att anse såsom prof på hvad infödda missionärers predikningar kunna vara, men vi misstänka dock, att vår tahitiske talares föreläsning äfven denna gång icke var utan sina komiska sidor, ty till och med de infödde gjorde stundom min af att le, under det deras anleten deremellan framstälde vexlande uttryck än af sorg, än af förskräckelse och än af förnöjsamhet, allt eftersom talet anslog den ena eller den andra af deras lättrörda känslor. Efter detta upphörde dock gudstjensten. Den gamla klockan vid dörren bearbetades af gossen med jernstången, och menigheten skyndade sig ut, som det tycktes med samma känslor som en skara skolungdom ur läsrummet efter en mer än vanligt tålamodspröfvande lektion.

Det vore djerft att blott på grund af det intryck, som denna gudstjenst gjorde, söka draga några slutsatser om tahitiernes religiösa ståndpunkt för det närvarande, hvilket är något som förf. äfven under andra förhållanden icke skulle tro sig i stånd att bedöma, men flere här boende hvita instämde dock temligen allmänt uti, att missionärerne sjelfva icke anse resultaten särdeles väl motsvara deras mångåriga arbeten. Vi kunna icke säga, om de härvid jemföra Tahiti med andra öar, der de anse sig hafva haft bättre framgång, eller ens huru stora deras förhoppningar från början varit. Men det säkra är, att de — vi antaga gerna emot sin vilja — på ett i ögonen fallande sätt lyckats förvandla de infödda till stora hycklare i allt hvad religion heter, och skälet dertill torde icke minst hafva varit den oförsvarliga strånghet och intolerans, hvarmed de tid efter annan sökt reformera dem efter sina idéer, utan afseende på deras vanor, traditioner, lynnen och naturliga böjelser eller till och med utan bemödande att ens söka studera dessa. Hvilket intrång hafva t. ex. icke missionärerne gjort i öboarnes personliga frihet genom detta till ytterlighet drifna spioneringssystem, hvarigenom de söka kontrollera deras enskilda lif! Samlas en skara ungdom att förlusta sig med lekar och dans, genast är en missionär der för att undersöka, om icke något i hans ögon klandervärdt möjligen ingår i nöjet. Hafva de infödda en festlig måltid, så måste en »mickonari» städse vara inbjuden för att se till, att måttlighet iakttages, men i den ganska skarpsinnige tahitierns tanke, som icke så lätt låter föra sig bakom ljuset, för att sjelf få äta sig mätt, och de stackars flickorna kunna då omöjligt få sköta sina små kärleksaffärer i fred för sina »kannakippers», som de öfver lag benämna drottningens gendarmer och missionärerne, utan att på ett eller annat sätt blifva utspionerade och sedan befordrade till straff, som de enligt sina begrepp omöjligt kunna anse sig förtjente af. Följden af allt detta har blifvit, att det förhållande af ömsesidigt förtroende, som förr verkligen fanns emellan de infödde och deras lärare, numera till en stor del försvunnit, och sedan äfven katoliker kommit till ön och börjat predika lika väl emot sina protestantiska bröder som emot de infödda, hvilka ännu nästan mangrant bekänna sig till den anglikanska kyrkan, liksom under engelsmännens tid, har tahitiern helt naturligt börjat vackla i sitt förtroende till såväl den ena som den andra läran. En reaktion torde väl vara att emotse i detta såväl som i många andra mindre tillfredsställande förhållanden på Oceaniens öar, men denna kan dock icke gerna inträffa, förrän de europeiska s. k. skyddsstaterna med en smula mer intresse omfatta de infödes för närvarande i sanning betryckta ställning och så kontrollera sina guvernörer, konsuler, agenter, missionärer och hvad alla dessa personer kallas, som hafva infödingarnes väl och ve i sina händer, att de icke såsom nu är fallet få missbruka sin makt för att rikta sig och en mängd af sina på öarna svärmande landsmän på de infödes bekostnad under sken af dessas oförmåga att sköta sig sjelfva eller ovilja att arbeta m. m. Vi skulle i sammanhang härmed kunna framdraga många exempel på dylika maktmissbruk, som ännu existera på Tahiti, och en rättegång pågår för närvarande i afsigt att utröna, huru länge en på ön boende irländare användt infödingar att såsom slafvar arbeta sin socker- och bomullsplantage, sedan det för en tid sedan upptäcktes, att han med sina från andra öar importerade kulis, (hvilka ofta ej kunna betraktas såsom annat än slafvar, då deras kontrakt vanligen är dem okändt och deras lön inskränker sig till födan) blandade infödda. Men som alla sådana exempel endast äro grundade på mundtliga berättelser, för hvilkas sanning förf. icke kan gå i borgen, lemna vi dem för att i stället efterse, hvad framsteg de infödda gjort under sina hvita herrar. Att de gjort framsteg i ett och annat afseende, ehuru dessa möjligen kunde hafva varit

större under annan ledning, är äfven klart. Först och främst är skolväsendet ganska utbildadt på ön, och de flesta skolor äro engelska eller förestås af infödda under engelsk ledning. Alla barn gå i skola och lära läsa. Många böcker äro öfversatta på tahitiska, och ännu flere finnas på hawaiiska, hvilka utan svårighet kunna läsas här till följd af dessa båda språks stora likhet. Dessutom står tahitierne på en betydligt högre moralisk ståndpunkt nu än förr. Hans intresse för europeisk bildning är äfven väckt, och han söker på sitt sätt, ehuru det går steg för steg, att komma på samma ståndpunkt som sina hvita landsmän, så länge icke dessa sednare gå för våldsamt tillväga. Men söka de tvinga honom, som nu är fallet, så vaknar hans halfdomnade frihetskänsla, och han afskakar sig bandet genom att åter förfalla i lättja; han afstår från sina sträfvanden att lära och afhåller sig så mycket som möjligt ifrån de hvita. Och med tahitierns af naturen godmodiga väsen, glada lynne och för öfrigt älskvärda egenskaper, såsom naturbarn betraktad, synes det äfven för den, som blott ytligt får göra hans bekantskap, att han borde vara lyckligast i detta naturtillstånd. Med sina få behof känner han icke den vinningslystnad, som kommer den hvite att arbeta i sitt anletes svett, och ordet afund finnes icke i hans språk. Han älskar sin familj och har nöje af sällskap. Af gammalt anser han gästfrihet såsom en af menniskans största dygder och njuter af att kunna utöfva sådan i det mest obegränsade mått. För öfrigt gör han icke en mygga för när och är på det hela på sin nuvarande ståndpunkt kanske lika god praktisk kristen som hans lärare, fastän han icke kunnat tillfullo fatta de teorier och dogmer, som man framför allt sökt lära honom, möjligen i tanke att hans bristande reflektionsförmåga, (hvilken brist han likväl delar med alla söderns folk), derigenom skulle lättare uppdrifvas. Vi skola emellertid återkomma till dessa förhållanden, sedan vi först fått blicka in något närmare i de inföddas enskilda lif. Tillfälle dertill erbjöds förf. till en viss grad redan samma dag genom en festlighet, som de ön gästande franska officerarne tillstält på »le cercle militaire». Denna cercle är en fransk militärklubb i Papiti, som vanligen äfven hålles öppen för främmande fartygs officerare. Den enkla, af två eller tre rum bestående lokalen, har sitt läge i en vacker trädgård invid den förnämsta gatan, helt nära intill drottning Pomarés nya palats, som i parentes sagdt lofvar att blifva den ståtligaste byggnaden på ön, så snart det blifver färdigt. Nu lågo, utom Alert, fyra à fem franska örlogsmän här, destinerade till olika delar af jorden, och det var i anledning af detta sammanträffande, som festen var arrangerad, och att Alerts officerare skulle deltaga i densamma faller af sig sjelft.

Aftonen var som vanligt här gudomlig. Lagunen låg blank som en spegel, och den korta skymningen hade knappast öfvergått till mörker, förrän fullmånen i nordost sköt upp bakom Orohenas bergspikar, öfvergjutande land och vatten med sin mystiska halfdager. Den stora palmlunden vid Pomarés palats var illuminerad med talrika kulörta lampor, och Papitis gator hvimlade af infödingar och hvita, som kommit hit för att beskåda eller öfvervara aftonens högtidlighet. En tidig supé, der inga af den tropiska öns läckerheter fattades, inledde festen. Skålar druckos och tal höllos öfver alla möjliga ämnen, bland hvilka det icke minst märkliga var »skandinavismen», öfver hvilken en fransk fregattkapten höll föredrag, sedan han till sin och de flesta närvarandes öfverraskning funnit, att bland gästerna befunno sig ej mindre än tre representanter af de nordiska rikenas mariner — två i fransysk och en i engelsk uniform. Men värmen gjorde snart tillsammans med champagnen atmosferen tryckande inomhus, och detta var just hvad som var beräknadt af de artige värdarne, som nu föreslogo en promenad ut i det fria. En sorlande bäck och en tät guava-häck skiljde klubbens gård från den nyssnämnda palmlunden vid Pomarés palats. Ledsagade till en trång passage, som öfver en bro ledde genom ofvannämnda häck, möttes våra öron af en behaglig duettsång, och komna på den öppna planen derbakom — hvilken tafla! Der sutto på den mjuka gräsmattan emellan palmstammarna i dubbla rader och grupperade distriktsvis åtminstone 400 unga tahitiska damer, högtidsklädda och smyckade med blommor, en profkarta på hela öns skönheter. Bakom sångerskornas led stodo deras manliga slägtingar, med sina djupa barytonstämmor sekunderande de förras klara sopraner till dessa enkla, men melodiösa sånger, som redan för hundra år sedan ljödo i Tahitis dalar, då de Bougainville och Cook hedrade höfdingarne med besök. Ty musik och sång hafva alltid varit omfattade med för-

STRANDSCEN PÅ TAHITI.

k
e
n

n
a
w
ä
ö
M
as

dä
sä
sy
ni
sk
hv
bo
sla
dr
hv
ge
vo
stä
sig
hvi
Pa
syn
net
der
efte
en
met
dan
och
mer
mär
omv
en
af s
till
temp
anvä
sina

den
skull
hine

kärlek af tahitierne liksom bland Sandwichs-öarna kanaker, och ingen festlighet kan försiggå utan en »emené» — ett uttryck hvarmed infödingarne endast beteckna sammansjungningar af det slag vi nyss skildrat, ehuru ordet antagligen är en förvränging af det franska »hymne».

Vi kunde icke undgå att beundra de goda rösterna och takten äfvensom sjelfva kompositionerna, hvilka för det mesta utgjordes af långa »stanzas», sjungna allegro i $\frac{3}{4}$ takt och alla i durtonarter. Några melodier voro till och med ganska vackra, men de skulle hafva tagit sig ännu bättre ut, om de icke sjungits i näsan, något som vi för öfrigt anmärkte äfven skedde i kyrkan, men detta är nu en gång i tahitiernes smak och förmodligen lika nödvändigt för att behaga ett tahitiskt öra, som strupsången är för att behaga ett germaniskt. Tahitis lena språk lämpar sig väl för sång. Man hör endast vokalljud och emellan dessa, då flere liknande följa på hvarandra, blott en starkare aspiration emellan hvarje.

Men intresset för musiken blef snart underordnadt det för sångerskorna sjelfva, och som Tanitis döttrar än i dag och i trots af missionärerne omöjligt vilja betvinga sin naturliga böjelse för att vara sällskapliga och behagliga, så började äfven de sjungandes led så småningom glesna. I dess ställe syntes de täckaste små grupper bilda sig bland trädstammarna på marken, tilldess slutligen all ordning i rotar och led var upplöst och sången tyst. Men deremot började palmlunden genljuda af skrattsalvor, ackompagnerade af den befängdaste konversation på alla möjliga och omöjliga tungomål, hvarmed de efterhand utkomne gästerna sökte underhålla de uppsluppne öboarne. Vinkaraffer och bon-bon vandrade från grupp till grupp. Rang- och ras-skillnad voro upphäfda som genom ett trollslag. Fregattkaptener och aspiranter solade sig i samma bruna ögonpar, och infödingar och hvita drucko ur samma bägare. Fullmanen lyste ned öfver scenen, lamporna flämtade matt i palmerna, hvilkas torra kronor rasslade af den lätta aftonvinden, och då och då hördes genom sorlet brännningens dofva åska emot korallrefvet. Det var i sanning ett litet parti ur »Tusen och en natt», och vi voro nästan i begrepp att tro, det vi betydligt öfverdrifvit våra farhagor i afseende på de inföddas ställning till sina herrar, då i detsamma klockan i missionskyrkan slog nio och på samma gång hornsignaler läto höra sig i flere rigtningar. Det var signalen för de infödde att skynda till sina hem, hvilka de efter denna tid icke tillatas lemna, och en qvarts timme sednare syntes icke en af dem på Papitis gator eller i palmlunden. Detta var nu i mångens tanke ett alltför hastigt slut på festen, i synnerhet som klimatet inom alla tropiska länder börjar blifva behagligt först vid denna tid på dygnet, men vi skulle snart erfara, att detta stränga förbud dock icke hölls fullkomligt i den helgd, som dermed var åsyftadt, ehuru man i det af »kannakippers» uppfylda Papiti fann för godt att rätta sig efter detsamma. Vi ville nämligen icke förlora tillfället att se ännu ett af öns originela folknöjen, en »hiva» eller balett af det gamla slaget, såsom man nu endast får se den allmänt dansas inom de menniskoätande distrikten af Marquesas-öarna. Ehuru missionärerne sökt att göra slut på allt slags dans bland de infödda, så lyckas det stundom dessa att obemärkta få njuta af ett sådant favoritnöje, och för att visa de gästande främlingarne ett prof på de inföddes dansskicklighet hade nu några af de mera uppsatta höfdingarne i grannskapet af Papiti arrangerat en »hiva» i skogen och dertill inbjudit en mängd af de förra. Alltsammans skulle naturligtvis försiggå i största hemlighet, och vi togo en lång omväg längs stranden, innan vi fingo bryta af inåt skogen. Slutligen uppnådde vi efter något mer än en half timmes promenad en vid, daggfuktad plan, upplyst af månen och bevuxen med en tät matta af små, ormbunklika växter. Till venster syntes emellan träden ljusen tindra från några boningar och till höger, invid skogsbrynet en fyrkantig stenhög, som förklarades vara ruiner efter ett gammalt tempel åt guden »Oro». Bakom denna lag åter en liten bristfällig hydda, som tycktes hafva varit använd såsom »tappa-herree» eller tappa-fabrik, och det var härinom som danserskorna, biträdda af sina dueñas, nu gjorde sig redo för baletten.

Platser hade blifvit oss anvisade bakom en grupp buskar på några och 30 tegs afstånd ifrån den improviserade arenan, ty danserskorna vine icke blifva igenkända, i den händelse deras företag skulle komma i dagen, och vi måste flere särskilda gånger lofva att hvarken nämna för »Pomaré wahine» eller någon annan i Papiti, att vi sett en »hiva» uppföras här. Slutligen öppnades dörrarne,

ljusen försvunno och några och 20 unga flickor, klädda i korta tuniques af hvit tappa och med blomsterguirlander i håret ilade ljudlöst fram till arenans midt. I samma ögonblick hade tvenne af dem, längre och ståtligare än de andra, placerat sig bredvid hvarandra i midten af en ring, som de andra bildade hand i hand. Allt detta utfördes under den fullkomligaste tystnad.

Plötsligen fattade de tvenne danserskorna hvarandras händer öfver hufvudet och började under ropet »a-lo-o! a-lo-o!» att vagga de höjda armarne fram och åter. På samma gång började flickorna i ringen att under vaggande rörelser dansa rundt, först långsamt men sedan hastigare, till dess de slutligen alla med flämtande bröst och utslaget hår flögo omkring i den vildaste fart. Härunder gjorde paret inuti ringen en slags figuré för hvarandra, hvarvid deras långa hår under kroppens böjningar nästan vidrörde marken. En fot var beständigt i luften, och armarne voro höjda med fingrarne i rörelse, liksom lekte de med månens strålar.

»A-lo-o! A-lo-o!», ropade åter dansens drottningar och slöto sig tillsammans i ringens midt, fattande hvarandras händer som vid dansens början. »A-lo-o! A-lo-o!» Hvarje länk i ringen är bruten och flickorna stå djupt flämtande, orörligt stilla. De andas ut ett ögonblick eller två, men innan den djupa glöden hinner dö bort på deras kinder, draga de sig alla tillbaka och utvidga ringen.

Åter börja de två anförarinnorna vagga med sina armar, hvarunder de andra förblifva orörliga och synas, der de stå långt åtskiljda i det stilla månskenet, liksom en grupp elfvor, gjutna i brons. Men plötsligen höjes en besynnerlig sång, och samtidigt börja de åter vagga hit och dit, gradvis ökande rörelsernas hastighet, till dess de slutligen för några få ögonblick öfverlemna sig med hela sin passion åt dansen, synbarligen omedvetna af allt som tilldrager sig omkring dem. Gradvis återkommande till den förra långsamma takten, stå de åayo orörliga med stirrande ögon och häfvande bröst, till dess de på en gång uppstämma en vild chorus och störta fram från alla sidor, sjunkande i hvarandras armar.

Sådan är den tahitiska fandango, som kallas »hiva». Ursprungligen var densamma ännu mera vild, än den som uppfördes här, samt beledsagad af scener, hvilka, tack vare den civilisation som trängt till Oceaniens inbyggare, ej ens skulle tolereras af dessa sjelfva nu för tiden. På det hela fanns det intet mera osedligt i denna hiva, som framställdes för oss, än i hvilken tarantalla, bolero, samacueca eller annan sydländsk dans som helst, fastän det kanske torde fordras tahitisk smak för att kunna spåra någon grace deruti. Efter föreställningens slut skyndade arrangörerna att i ett lämpligt tal på landets språk betyga vår tacksamhet för balett-kåren, hvarefter hvar och en gjorde det bästa för att komma hem till sitt.

Det återstår nu att skildra sista dagen af vårt korta besök på Tahiti. Denna var, som vi antydt, förut bestämd för en utflygt längs Broomroad till Matawai vid Venus' udde, och redan i soluppgången den nämnde dagen voro vi, ett litet sällskap af tre personer, stadda på väg till fots genom Papiti, med Matawai till destination. Papiti låg ännu i sin ljufvaste morgonslummer. Blott här och der syntes en sömnig gendarm långsamt resa sig upp från den trappa eller öppna veranda, der han tillbragt natten, och salutera oss, då vi passerade, eller en och annan från föregående afton qvarglömd blåtröja, snokande bland de på stranden uppdragna canoerna efter någon, som kunde befinnas lämplig att taga fri passage ombord uti, innan »dagvakten» hunnit framskrida för långt. Utanför den lilla staden bland infödingarnes qvarter stod det ej bättre till, och vi blefvo i orivaliserad besittning af vår badplats i en af de klara och för denna förrättning inbjudande bergsströmmarna, som i betydligt antal korsade vägen. Hvilken tid som helst sednare på dagen skulle vi dock hafva funnit detta vattendrag uppfyldt af badande infödingar, hvilka här, liksom på Sandwichs-öarna, älska att plaska i vattnet hela dagen i ända, om de hafva tillfälle. Äfven dessa badningar, så nödvändiga för inbyggares helsa i ett klimat som detta, hafva missionärerne tid efter annan satt sig emot såsom sårande för deras och deras familjers sedlighetskänsla, men lyckligtvis hafva de icke haft framgång häruti, och deras sjukliga familjer måste nu taga sina promenader på andra ställen än sådana, der det badas.

Vi hade vandrat nära en timme i stum beundran af naturens rikedom och vårens oupphörligt vexlande scenerier, då vi anlände till stranden, till ett ställe, som kallas »Papaoa» och hvars enda märkvärdighet består uti, att det fordom utgjort de tahitiska regenternes residensort. Numera är Papaoa blott en by, men välbygd i tahitisk stil samt belägen i en förtjusande nejd. Invånarne voro här uppsagna och sysslade kring eldstaderna vid hyddornas ingångar med rostande af brödfrukt och andra tillredelser för deras morgonmal. Da vi närmade oss det lilla samhället, skyndade en af dess inbyggare, en gammal grabärsman med vördnadsvärdt utseende, oss till möte och uttryckte, under det han oupphörligt fattade vara händer emellan sina, bada, på blandad engelska och tahitiska sin glädje att träffa »Beretani», och han sade sig blifva särdeles glad, om vi ville besöka hans hem. Detta mottagande som i ett annat land skulle hafva uppfattats sasom något »påfluget», eller i betraktande af gubbens exstas, då han talade, till och med såsom bevis på en mindre frisk hjerna, kunde likväl icke förvåna oss här efter de skildringar vi fått om detta folks stora gästfrihet, och som vi dessutom icke hade något emot att förtära en kokosnöt eller par under badet, så emottogs inbjudningen med nöje. Anlände till Taribeus hus, hade vi också knappast utryckt vår önskan i detta afseende, förrän han sände en liten halfnaken 10-åring bland menigheten, som i en hast samlats omkring oss, för att hemta den begärda frukten. Och förrådshuset var icke långt borta. Midt på gården, eller rättare på den lilla byns torg, växte en grupp resliga palmer, och i ett ögonblick var den unge munskänken på väg upp i en af dessa, men icke »väntrande» med armar och ben omkring stammen, som man i våra gymnastiksalar lär pojkar äntra upp för en stång, utan gående uppför densamma, med händer och tår gripande in i ti barkens utväxter och detta med en färdighet, som skulle hafva hedrat en apa. Man finner de flesta vilda folkslag bestiga träd på detta sätt, och den genom vana förvärfvade vighet och styrka som de härvid utveckla är beundransvärd.

Sedan emellertid ett halft dussin nötter eller så blifvit nedkastade och framburna till oss af den unge gymnasten, som till vår förvåning icke ens syntes andtruten efter sin färd, skulle nu dessa öppnas. Med en god handsåg brukar denna operation gå ganska lätt för sig, men som detta instrument ännu är en stor lyxartikel på Tahiti, så vet man äfven att hjelpa sig det förutan, och en af infödingarne visade oss det utan uppmaning. Sedan han lagt sig på knä, tryckte han nöten emot marken med båda händerna och började derpå med en ihärdighet, som uppväckte allas vår skrattlust, att med tänderna afslita den kärnan omgifvande, tjocka fiberbetäckningen, till dess omkring ¼ af kärnans skal var blottadt. Detta bearbetades härefter så skickligt med en skarpkantad sten, att dess öfre del slutligen kunde aflyftas liksom en kalott för att lemna beqväm tillgång till den friska och välsmakande mjölken derinom. Då vi inträdt i Taribeus hydda, anvisades oss ett par bastmattor att sätta oss på, och under njutandet af kokosmjölken, som värden var mycket nogräknad att med egen hand få bjuda oss, voro vi alla öfverens om, att man kunde hafva både sämre bord och sämre frukost att tillgå.

Kokospalmen, hvars förträffliga frukt man knappast kan göra sig ett begrepp om af de öfvermogna och ofta förskämda exemplar, som tidtals finna sin väg till vår marknad, är ett *sine qua non* för Oceaniens invånare, och den uppfyller en stor del af hans materiela behof. Han sofver i dess skugga samt äter och dricker af dess frukt, hvilken oftast transporteras i korgar, väfda af grenarnas fibrer. Han svalkar sig med en solfjäder af det unga trädets grenar och skyddar sitt hufvud mot solen med en hatt af dessas löf. Stundom kläder han sig med den tyg liknande substans, som finnes kring bladstjelkarnas bas och stjelkarna sjelfva kunna användas som lampvekar, om de blott nedstickas i den oljiga nöten af tutui-trädet. De större kokosnötterna förvandlas, sedan de blifvit aftunnade och polerade, till präktiga skålar, som äfven hafva värde i Europa, och de mindre till piphufvuden. Den torkande barken blifver ett förträffligt bränsle, och af barkens fibrer slås metrefvar och tåg. Af nötens mandelartade substans, eller hvad man skulle kunna kalla dess kärna, göres en balsam, hvarmed sår läkas, och med oljan, som utdrages ur densamma, balsamerades fordom lik.

Dessutom har stammen sin stora användbarhet. Afsågad uppbär densamma infödingarnes hyddor, som täckas med palmblad, och förvandlad till träkol utgör den bränsle till matlagning. Kana-

ken drifver sin canoe genom vattnet med en åra af palmträd och går till strids med klubba och spjut af samma hårda ämne. Då Tahiti var hedniskt, var en palmgren symbolen af kunglig makt. Lagd på altaret helgade en sådan offret, och öfverguden »Oro» dyrkades i kokospalmen, af hvilket trädslag också hans klumpiga bild skulpterades.

Odlingen af detta träd är äfven mycket enkel. Man gräfver blott ned en mogen nöt några tum under jorden, och efter två à tre dagar har den skjutit grodd. Det unga trädet behöfver deref..er hvarken ympas eller på minsta vis ansas, utan växer af egen kraft hastigt till mognad. Efter fem år bär det vanligen frukt och fortfar dermed sedan, så länge det lefver, eller omkring 100 år. Härunder är dess fruktsamhet nästan oafbruten. Man kan stundom på ett träd räkna ända till 200 nötter på en gång, förutom otaliga blommor, hvaraf andra bildas, och churu ett helt år behöfves för att bringa en nöt till mognad, anträffar man aldrig två nötter på samma träd i samma stadium af utveckling. Det är också ett ordspråk här, att den man, som lägger blott en enda kokosnöt i jorden, derigenom mera och säkrare gagnar sig och sina efterkommande, än om han arbetar ett helt lif i en mindre fruktbar jord.

Den vackraste palmplanteringen på Tahiti är belägen på södra stranden af Papitis hamn. Den anlades af den förste Pomaré för omkring 70 år sedan, och som jordmånen på detta ställe tyckes hafva varit särdeles gynnsam för detta träd, växer der nu en präktig palmskog af nära en mils utsträckning. Broomroad leder tvärs igenom densamma.

Näst kokospalmen intager kanske brödfruktträdet det vigtigaste rummet bland Tahitis fruktgifvande trädslag. Dess melonlika frukt, som bör rostas för att blifva ätlig, uppskattas högt bland såväl infödingar som européer på ön. Dock har jag icke hört någon, som, första gången han gjort bekantskap med densamma, funnit den egentligen smaklig, och någon likhet med bröd fann jag den icke ega, åtminstone hvad smaken beträffar. Frukter, som en främling deremot bättre förstår att uppskatta härstädes, äro öns oöfvertträffliga oranger och lemoner, hvilka anses vara de bästa vid Stilla hafvet. Ett stort ..tal sådana utskeppas hvarje år. Guava, som infördes af Cook, växer nu som ogräs öfver alla backar och är till stor förargelse för plantageegarne, på hvilkas bomulls- och sockerplanteringar den gjort intrång utan att kunna utrotas. Bananer, meloner af flere slag samt ananas kunna för öfrigt anses som infödda här och den storlek dessa frukter kunna uppnå utgör ännu ett bevis på jordmånens utomordentliga fruktbarhet. Men vi måste sluta denna katalog på tahitiska fruktslag för att återgå till Taribeus hydda, inom hvars gästfria dörrar läsaren lemnade oss, frukosterande af hvad som först och främst utgör Oceaniens delikatess i fruktväg — dess kokosmjölk.

Taribeus boning var stor och luftig, liksom alla förmögnare infödingars på Tahiti, men olik dem som vi sett förut var densamma delad i tvenne rum, förenade medelst en vanlig dörr, som gick på vidjor i stället för gångjern. I det större af dessa, som var gubbens mat- och sällskapsrum, syntes inga andra möbler än mattor, hvilka voro af olika finhet, färg och mönster samt betäckte hela den hårdt tillpackade marken, som utgjorde hyddans golf. I ena hörnet af detta hade en europeisk porslinsservis fått sin plats på en särskild liten matta, och vår värd syntes mycket road af att se oss uppmärksamma denna lyxartikel, som han sade sig hafva fått i present af en fransk kapten.

Det andra rummet var gubbens sängkammare, hvars hufvudmöbel var en stor säng af bamburör med kuddar, mosquito-gardiner och lakan af oklanderlig hvithet. Den i ett förmöget tahitiskt hus oumbärliga sjökistan med hänglås och egarens namn i lysande färger måladt på locket saknades icke heller, och på en klumpig stol vid hufvudgärden lågo några böcker på tahitiska språket, förmodligen af religiöst innehåll. En af dessa var till och med tryckt i Papiti, som för några år sedan hade ett tryckeri, hvilket likväl, förmodligen af brist på arbete, var stängdt under vår vistelse derstädes.

Efter de berättelser man haft om »Söderhafvets perla» och dess oförlikneliga natur, som hvarken hyser vilda djur, giftiga reptiler eller skadliga insekter, synes det som skulle mosquito-gardiner vara öfverflödiga kring en tahitisk sofplats. Tyvärr äro de det dock icke, och vi hade knappast legat en timme i Papitis hamn, förrän vissa misstänkta ljud i hytter och på däck läto oss förstå, att Centralamerikas plågoris, mosquiton, äfven funnit sin väg hit. Vi erforo sedan, att både skorpioner och

UTSIGT FRÅN VÄGEN EMELLAN PAPITI OCH MATAWAI (Tahiti).

centipeder blifvit likaledes hit införda genom seglare, men det berättades äfven, att dessa djur förlorat en del af sina giftiga egenskaper, sedan de kommit hit. Vare sig huru som helst härmed, så är det dock visst och sannt, att icke öns mosquitos förlorat något af sin udd genom resan, och detta är så mycket beklagligare som de äro importerade — skulle man kunna tro det! — med vett och vilja. Det inträffade nemligen för icke många år sedan, att en amerikansk hvalskeppare, som ankrat i en af öns många hamnar, råkade i någon tvist med infödingarne och i anledning deraf vädjade till distriktets tribunal för rättvisa. Som domen likväl icke utföll till hans fördel, ansåg han sig hårdt förolämpad samt svor att taga en blodig hämnd. En natt rodde han i land med en rutten vattenliggare, som han fått i »las Guaymas» på kusten af Mexico — ett bland de af mosquitos ymnigast hemsökta platser man nästan kan anträffa — samt kastade densamma i ett öfvergifvet taroland, der marken var varm och fuktig. Här utvecklades Tahitis första uppsättning af mosquitos. Mannen är känd på Tahiti. Vi hörde hans namn, och som han väl ännu icke hunnit göra sig odödlig utom denna ö, så må det tillåtas oss att efter bästa förmåga söka göra honom känd på andra orter. Han hette Coleman — Nathan Coleman — och hans skepp var hemma i Nantucket.

Under det vi hvilade hos Taribeu, som uppbjöd hela sin förmåga att underhålla oss och kanske äfven icke så litet njöt af att få visa sin kunskap i engelska för sin omgifning, frågade honom någon af sällskapet, huru gammal han var. »Oh! olee» (old), svarade han, i det han såg mäkta begrundande ut. »Oh! very olee — tousand ear — more — big man when Capin Tootee (kapten Cook) heavey in sight» (»hove in sight», hvarmed han menade »kom till ön»). Detta var nu icke möjligt, men för att förmå honom att förklara sig vidare, fortsatte den frågande: Jaså, ni såg kapten Cook — nå, huru tyckte ni om honom?

»Oh! he maitai (god); friend of me and know my wife».

Då vi härpå försäkrade honom, att han icke ens kunde hafva varit född på den tiden, förklarade han, att det varit sin fader han talat om hela tiden. Detta kunde väl också hafva varit sannt, i synnerhet som vi i allmänhet hade temligen svårt att göra oss begripliga för hvarandra, men lika troligt är det också, att det blott var gubbens mening att göra sig intressant för oss, såsom en gammal vän till en person, som han visste beundrades af hvarje främling. Det är nemligen en egendomlig omständighet, hvarpå vi äfven vid andra tillfällen rönte prof här, att alla dessa tahitier, både unga och gamla, söka inbilla främlingar, att de haft äran af den store sjömannens bekantskap, och om man lyssnar till dem, så berätta de anekdoter om honom i oändlighet. Detta kommer sig icke af något annat än deras stora begär att behaga, ty de veta, att de icke gerna kunna välja angenämare samtalsämne med hvita menniskor. Men hvad tidräkningen beträffar härvidlag, så hafva de ingen idé derom. Tio eller hundra år är för dem detsamma.

Innan vi lemnade Taribeus hydda, hade en stor mängd infödingar af båda könen samlats omkring oss, och ibland dessa tvenne af vår värds söner med hustrur och barn. Det var förvånande att höra alla tala något engelska, då deremot hvarje försök att blifva förstådd af dem på fransyska var fruktlöst. Vi märkte till och med, huru de sänkte rösten till en hviskning, så snart de skulle besvara någon fråga om deras förhållande till fransmännen. Men kanske äfven detta skedde för att behaga oss, då de trodde sig veta, att engelsmän och fransmän icke alltid lefvat på så god fot med hvarandra. Innan vi gingo, måste vi lofva Taribeu att ånyo besöka honom på aftonen under återvägen till Papiti, då hela hans familj skulle vara tillstädes.

Utkomna på Broomroad, öfverraskades vi af att finna en betydlig landsträcka emellan byn och sjön uppodlad. Lunder af palmer och brödfruktträd omgåfvos af fält med sötpotatis, indianska rofvor och yams. Meloner och ananas lyste äfven fram här och der emellan träden, och den sednare af dessa växter syntes på ett ställe hölja marken liksom tistlar hos oss. Men mesta uppmärksamheten väckte en palmplantskola, hvars unga träd voro utstälda med en omsorg, som man knappast skulle hafva väntat af de på arbete föga begifna infödingarne. Detta var äfven ett af de få exempel vi sågo här på företagsamhet af de infödda, ty ehuru en stor del af ön är kultiverad, så tillkommer hedern häraf

nästan uteslutande de här boende européerne samt de kulis, som dessa importerat åt sig för att arbeta, sedan de funnit, huru föga pålitligt tahitiernes arbete är.

Ifrån Papaoa ledde vägen ömsom längs hafsstranden och ömsom der ofvanför öfver skogbevuxna branter. Ifrån en af dessa, hvarest en ny väg var upptagen, erbjöds en utsigt af mer än vanlig skönhet öfver stranden med dess palmbevuxna uddar, som sköto fram, den ena bakom den andra öfver lagunen, korallrefvet med dess bränning och sist det blå hafvet med Eimeo i fjerran. Sceneriet skulle hafva påmint om Sorrento, Castello á Mare och Capri vid Neapel, om landskapet varit tätare bebygdt, men klädt i en mindre tropisk och mindre yppig vegetation.

Det var nära middag, när vi kommo till »Matawai». Sjelfva byn, som utgöres af några och femtio hyddor, är belägen på en smal landtunga, hvilkens udde närmast korallrefvet blifvit kallad Venus' udde efter den för astronomien vigtiga observation af planeten Venus, som der gjordes af Cook. En lång och rak allé sträcker sig längs landtungans midt, och på sidorna om denna ligga de inföddes nätta bambuhyddor, omgifna af sina bananas- och fruktträdplanteringar. På en öppen plats midt i byn står ett väldigt Tamarindträd, omgifvet af ett gallerverk. Detta träd berättas vara planteradt af Cook, då han sista gången besökte Tahiti. Till minne af samma ryktbara personlighet uppföres nu på Venus' udde, nära den der belägna fyren, ett permanent observatorium af sten och korall och hvilket hvad sjelfva byggnaden beträffar tycktes vara nästan färdigt. Ett stort skolhus såväl som några andra offentliga byggnader funnos här äfven, men vi kunna icke taga dessa i betraktande, förrän vi åter fingo röna prof på tahitisk gästfrihet, ty just som vi voro på väg att kasta en blick in i det nämnda skolhuset, hvilket var en större stenbyggnad i europeisk stil och igenom hvars öppna dörrar sorlet af en mängd unga röster trängde sig, kom en groflemmad kanak, klädd i sjömansdrägt, springande upp till oss samt började med andan i halsen och under mycket litliga gester ett långt föredrag på något, som skulle föreställa engelska. Vi förstodo i början icke ett ord af hvad han sade, men småningom lyckades han göra begripligt för oss, att någon som hette »Po-po» — följaktligen en inföding — nödvändigt ville hafva ett besök af oss. I förmodan att det var någon som behöfde läkarhjelp, — ty infödingar vända sig ofta, när de äro sjuka, till den första hvita de träffa på, i tanke att han kan hjelpa dem — och vi dessutom denna gång hade en verklig doktor i vårt sällskap, följde vi budbäraren och stodo snart utanför ett rymligt bambuhus, uppfördt med mera kostnad och omsorg än någon intödd tahitiers boning vi förut sett. Under det vi här stodo i begrepp att lemna vår doktor att förrätta sitt sjukbesök, öppnades dörren, och vi tillropades med ett »aramai! aramai, kahowri!» (kom in! kom in, främlingar!) Vi stego på och helsades vänligt af husets egare, en ståtlig inföding med aristokratiskt utseende, klädd i hvita linnebyxor, en fin skjorta samt en röd sidenduk eller s. k. sash kring lifvet, liksom spanjorer och österländingar bruka det. Han kom emot oss med fri och ogenerad hållning samt presenterade sig med handen på bröstet — en vanlig åtbörd hos Oceaniens folk — såsom Eremea Po-po, eller Jeremias Po-po, om hans dopnamn skulle öfversättas på svenska. Sedan vi gifvit honom våra namn i utbyte, bad han oss sitta ned — på golfvet naturligtvis — och uttryckte sitt nöje att se oss i sitt hem. Han hade sett oss vandra förbi, och som det icke fanns något hotell i Matawai, men han antog oss behöfva vår middag denna tid på dagen, så önskade han oss välkomna som hans middagsgäster. Detta framställdes, ehuru på blandad tahitiska och engelska, så hjertligt och på ett så belefvadt sätt, att vi ej kunde annat än antaga tillbudet, fastän först på det vilkor å vår sida, att middagen skulle blifva fullkomligt tahitisk. Detta lofvades också, och nu började en mängd frågor rörande vårt fartyg, som man hade sett segla förbi vid dess ankomst till ön, om England och drottning »Vittoli» (Victoria), samt många andra saker, som visade, att Po-po var en ganska bildad man och vuxen sin ställning såsom höfding af blod och — guvernör i distriktet Matawai. Kunde vi väl hafva haft bättre tur än att få dinera hos sjelfve guvernören?

Under samtalet inkommo nu den ena efter den andra af familjens medlemmar och presenterades, — fru Po-po, ett storväxt fruntimmer på circa 40 år och med ett godmodigt utseende, samt äldsta dottern, Loo, en liten veritabel söderhafsskönhet på 14 år med vackert, intelligent ansigte, svarta litliga ögon och växt som en oread. Loo var den första tahitiska vi sett, hvilkens ansigtsbildning, så

vidt vi kunde finna det, icke förefeddo det minsta af dessa, i europeiska ögon mindre behagliga drag, som eljest karakterisera denna ras. Om hennes hudfärg varit hvit, så skulle hon hafva passerat för en skönhet i hvilken europeisk societet som helst. Som hon nu var, var hon en tahitisk skönhet af första ordningen — just ett sådant der ideal, som poeterne måla i tropiken.

Så sprungo der omkring i huset liksom ett par gazeller tvänne små, halfnakna, brons-kindade flickor med milda ögon och präktigt hår. De voro Po-pos tvillingdöttrar. De hade en broder också, som var något yngre, en vacker mörkhyad gosse med sin äldsta systers lifliga ögon.

Det stora rummet i Po-pos hus var rikligen försedt med europeiska artiklar. Stora sjökistor stodo uppradade kring väggarne, och en mängd europeiska kläder och tyger skymtade fram bakom bastmattor, hvilka tjenstgjorde som draperier kring väggarne. En stor, fyrstolpad säng, liknande den vi sett i Papaoa, stod vid ena väggen och bredvid denna ett bord med böcker och skrifmaterialier. Röda mattor höljde hela golfvet, och här och der voro utströdda blad af ett slags ormbunke, som kallas »nahee» och hvilken sprider en angenäm lukt, då den vidröres af foten.

Det syntes, som om Loo och hennes mamma icke riktigt afslutat sin morgontoalett vid vår ankomst, ty så snart introduktionsceremonierna voro genomgångna, begåfvo sig båda till sina respektive kistor, der nya, brokiga kalikåklädningar samt sidendukar framletades och påsattes, hvarefter de åter slogo sig ned i vår krets vid den öppna dörren för att under deltagande i konversationen fullborda hårets klädsel, på hvilket arbete Loo, biträdd af gazellerna, utvecklade mycken omsorg.

Ehuru kläder numera allmänt förfärdigas af importerade tyger, bibehålles dock den gamla formen på dessa, och vi hafva redan antydt stilen af de klädesplagg, hvari infödingarne vanligen uppträda; kvinnorna i sina långa rockar af musslin, kalikå eller siden, samt männen i — hvad de kunna komma öfver. Den europeiska sjömansdrägten tyckes dock vara den begärligaste och möjligen äfven lättast åtkomliga, men lika ofta finner man de nedre plaggen, som tillhöra denna kostym, ersatta af ett tygstycke, löst lindadt kring höfterna och nedhängande till knäna, eller kanske också af ingenting alls. Skodon äro än mera sällsynta här än på Sandwichsöarna, och hennes majestät Pomaré, som vi, i förbigående sagdt, icke hade nöjet se under vårt besök här, lär till och med helst föredraga att trippa omkring barfotad hemma i sitt hus. Ej sällan stötes till en början främlingens öga af detta ofta allt för tydliga blottande af menniskokroppens delar, hvilket man öfverallt iakttager på Oceaniens öar, men man vänjer sig snart dervid, och den bruna hudfärgen bidrager härvid icke ringa till att låta förgäta det klädsel fattas. Huru mycket skulle icke äfven en balett på våra europeiska teatrar förändras till sin nuvarande karakter, om de deri uppträdande blottade t. ex. en olivfärgad hudyta i stället för sin egen kaukasiska rasfärg?

Det kan dessutom icke förnekas, att det skulle ligga något onaturligt uti att adoptera europeiska kostymer till fullo i ett klimat som detta, i synnerhet så länge infödingarne der älska att i så många andra afseenden bibehålla sina ursprungliga seder och bruk, hvilka äro långt ifrån förkastliga, blott man icke betraktar dem med samma ensidiga blick som missionärerne, hvilkas opraktiska åtgärder för att, som de kalla det, ingifva sin församling en bättre moral, redan i mer än ett afseende visat sig vara skadliga. Vi hafva redan omnämnt, huru de sökt lägga hinder i vägen för infödingarnes bad, förutan hvilka de likväl med sin ymniga hudutdunstning icke skulle kunna existera. En annan gång funno de på, att de inföddes hyddor i Papitis grannskap borde förses med täta väggar, så att förbipasserande icke skulle frestas att kika in genom bambuspringorna, sedan hyddornas invånare gått till hvila. Hindra luften från att spela in i sofrummen i ett klimat, der natt-temperaturen ute i fria luften sällan understiger, men ofta öfverskrider + 29° Cels.! De skulle sjelfva hafva dukat under, om en sådan åtgärd blifvit använd på dem. Lyckligtvis sågo de icke sin önskan uppfyld härvidlag, men de utverkade i stället ett förbud för alla, som bodde i bambuhyddor i hela Papiti, att hafva ljus upptändt i dessa efter mörkrets inbrott, dervid förglömmande, huru mycket de härigenom försvårade sina egna spioneringsföretag.

Men vi hafva redan länge nog sysselsatt oss med missionärerne samt dessas inflytande på Tahitis befolkning, och ej heller störde närvaron af någon sådan den glada stämning som rådde i Po-pos

hem, då denne slutligen med en artig åtbörd bjöd sina gäster att stiga ut till måltiden, som blifvit uppdukad i skuggan af en löfsal af palmblad, öppen rundt omkring och så låg vid sidorna, att man måste böja hufvudet för att komma dit in. Inne uti densamma var marken öfverströdd med välluktande »mahee», och längs det luftiga rummets ena sida var en rad af gula och röda bastmattor utbredd, på hvilka vi slogo oss ned à la Turc, med utsigt öfver den gröna stranden och den blåa, ändlösa oceanen nedanför.

Ofvanpå ormbunkarna framför oss voro utbredda flere lager af breda och tjocka löf af ett träd, som kallas »poo-roo» och öfver dessa låg en mängd nyss afplockade bananblad, minst sex fot långa och två fot breda. På denna duk var middagen anordnad på följande sätt: Längs den sida, vid hvilken gästerna sutto, var en mängd poo-roo-löf utplanterad såsom tallrikar, och vid hvarje sådant stod en kopp af kokosnötskal, fyld med hafsvatten, samt en tahitisk »limpa», eller brunrostad mindre brödfrukt. I midten stod en ofantlig calebass, fyld med en mängd fuktiga och rökande små paket af löf, och i hvart och ett af dem låg en liten rostad fisk. På sidorna härom syntes tvenne mindre calebasser, innehållande den ena en slags »poi», eller pudding af röda plantaner, och den andra något som vi skulle vilja kalla tahitiska pastejer, eller gräddade småbröd af sönderstött indiansk rofva, som blifvit arbetade i kokosmjölk. Emellan calebasserna voro uppstaplade tvenne stora högar af kokosnötter, hvilkas ögon blifvit förstorade, sedan det yttre fiberskalet blifvit aftaget, så att hvar och en kunde betraktas som en fyld bägare, färdig att begagnas till att dricka ur.

Men på en annan duk, utbredd i rummets ena hörn, lyste dock måltidens prydnad i form af feta, brandgula bananer, fullmogna »avee» (ett slags plommon) samt guavas, färdiga att sprängas af den purpurröda fruktmassan, som lyste igenom deras skal. En ring af bruna oranger omgaf det hela, och derbredvid rullade, ibland knippor af ananas, stora, fylliga meloner sina ovala kroppar. Hvilken hög af frukter! Allt svällande moget, glänsande och inbjudande, såsom alla alster äro af denna tropiska jord, som frambringat dem.

»A land of orchards!» — utropade äfven vår jovialiske doktor, i det han betraktade den vackra Loo, som skrattande hjelpte honom till litet af hvarje af bordets läckerheter, under det Po-po och hans hustru drogo noga omsorg om, att de andra gästernas aptit blef tillfredsställd, ty genom den ansträngande vandringen i hettan hade den just kommit till den »point,» då mat af hvad slag som helst smakar bra. Men rätterna skulle äfven under andra omständigheter icke hafva varit att förakta. Fisken, som kallades »pehe-li-li» var delikat; ty de inföddes metod att rosta densamma i jorden hade bibehållit all must och gjort fisken särdeles välsmakande. Plantanpuddingen var äfven god, men denna rätt är ganska vanlig äfven vid de hvitas bord inom tropikerna. Deremot voro rofpastejerna och brödfrukten något ovanliga för våra europeiska gommar för att rätt uppskattas, men så hade fruktterna så mycket mera afgång i stället. De infödda brukade saltvattnet såsom vi använda salt och doppade både fisk och brödfrukt deri. Ett försök af oss att göra sammaledes kröntes dock ej med framgång, men en sjöman får med eller mot sin vilja så ofta sina läppar fuktade med saltvatten ombord, så att det må anses förlåtligt, om denna vara icke hör till hans favoritsåser i land.

Under måltiden gick en gosse omkring med en lång bambukäpp, som han då och då slog med på bananbladet framför hvarje gäst, hvarvid en hvit sammanhängande substans utrann. Denna kallades »loa-ni» och förklarades intaga ett högt rum bland ett tahitiskt bords läckerheter. Den beredes af den fullmogna kokosnötens kärnmassa, som lemnas att jäsa i ett tillslutet bamburör, efter att hafva blifvit vederbörligen tillsatt med färsk kokosmjölk och saltvatten.

Under middagen hade en mängd besökande af båda könen kommit tillstädes, och när turen kom till frukterna, voro der åtminstone 30 personer tillbords, ätande och pratande af hjertans lust. Det var naturligtvis ej möjligt för någon att minnas vara rätta namn eller att ens upprepa dem riktigt, men så hade vi i stället fått andra, som troligen voro mera betecknande i de inföddes tycke, och unga Loo samt några af hennes väninnor, som kommit tillstädes, tycktes vara särdeles uppfinningsrika i detta afseende. Att få öknamn, så snart man satt sin fot på någon af Oceaniens öar, är också

en så vanlig sak, att ingen bör finna sig förolämpad deraf, och infödingarne sjelfva beteckna hvarandra blott sällan med rätta namn.

Under vistelsen i Honolulu hade alla Alerts officerare och en stor del af besättningen sina binamn, som infödingarne gåfvo dem, och en bland de förra, som väckte uppmärksamhet genom sitt stora hufvud och sitt yfviga hår, hedrades alltjemt med titeln »Poo-poi», eller »pudding-hufvud». Den nuvarande tahitiska drottningens förste man betecknades allmänt med ett namn, som hänsyftade på hans framskjutande mage, ty, liksom Georg den IV i England, hade han den oturen att nödgas bära större delen af sin person framför sig. Äfven Pomaré, hvilket namn Tahitis regenter numera alltid bära, var ursprungligen blott ett öknamn och betyder »en som talar i näsan». Legenden förtäljer nämligen, att den monark, som först bar detta namn, förvärfvade detsamma under ett krigståg, sedan han, genom att sofva en natt bland bergen, ådragit sig en stark snufva.

Huru skiljer sig icke i detta afseende Oceaniens veklige och skämtsamme invånare från Nordamerikas stolte och allvarlige indian. Under det den förre består sig med ett namn, som hänsyftar på någon löjlig eller kanske mindre god handling, låter den andre uppkalla sig efter det som han tycker låta storartadt eller krigiskt, så att »Unga ekar», »Hvita örnar», »Eldögon» och »Spända bågar» äro hos de röda stammarne lika vanliga namn på höfdingar och krigare, som »Pudding-hufvuden», »Istermagar» och »Nästalare» hos Söderhafsöarnas.

Det började redan skymma innan Po-po och hans goda fru tilläto oss lemna deras hus, hvilket skedde under en talrik eskort af infödingar, Po-po och hans familj inberäknade. Då vi kommo till Papaoa, mötte oss gubben Taribeu och tvenne af hans söner. En stor mängd folk hade samlats äfven här för att gästa med oss, och det tycktes till och med, som om nagot slags »emené» varit tillämnad att hedra oss med, ty Taribeu hade tagit för afgjordt, att vi skulle dröja hos honom öfver natten. Men ehuru det skulle hafva varit lika behagligt att sofva på en hård matta i Taribeus rymliga hydda som i en trång och qvalmig hytt ombord, så hade vi dock beslutit att icke dröja, och välfägnaden i Papaoa fick således inskränka sig till en dryck mjölk af kokosnöten, hvilken frukt man snart lär sig värdera öfver alla andra i dessa trakter.

Under promenaden till Papiti, hvarunder den gamle Taribeu med barn och barnbarn var oss följaktig — och det tyckes i sanning, som hörde det till artighetens regler här, att värdfolket skall följa gästerna ett långt stycke pa väg — drogo vi oss ned till stranden, hvarest en mängd infödingar voro sysselsatta med att ljustra fisk vid bloss innanför korallrefvet. Blosset utgöres af en knippa torkadt sjögräs, och ljustret, eller spjutet, är en lång stång med jernspets, som har hullingar på den ena sidan. Utrustade med dessa två, springa infödingarne ut i vattnet ända till korallrefvet, hvarest de med höga rop och höjdt bloss förfölja bytet ända in i brännningen. Tahitis strandboar tycktes deltaga i denna »sport» med samma värme, som engelsmännen i sin på hästryggen, och hela stranden syntes garnerad med åskådare, som med höga rop uttryckte sina känslor och sitt intresse under jagtens gång. När vi slutligen togo farväl af Taribeu, gick denne till sidan af vägen och bröt en kamelia åt oss hvar. Detta är också en tahitisk artighetsbetygelse. Kamelian kallas i Tahiti »Ti'are» samt gifves såsom ett tecken af vänskap, och ungt folk på ön förklarar sin kärlek sins emellan medelst presenter af ti'are. Komna ombord, erforo vi, att morgondagen var bestämd för vår afsegling.

Fyra dagar är i sanning allt för kort tid att besöka en ö af så mycket nytt intresse som denna, men äfven den hastigaste beröring med ett land eller ett folk är likväl ofta nog för att rätta mången felaktig uppfattning, som man haft derom förut, och det fanns föga i Tahiti, med undantag af dess natur och invånarnes utseende, som motsvarade de förut fattade begreppen derom. Hvad som mest frapperade, var infödingarnes overksamhet samt bristen på nästan allt slags egentlig industri bland dem, ty efter att så lång tid hafva varit i beröring med de hvita, tyckes det, som om något af den dygd, som utmärker dessa framför de vilda folken, borde hafva öfvergått på de infödda. Vi mena här icke med industri förfärdigandet af några sådana enkla artiklar som mattor, hattar och de för deras husgeråd nödiga effekter, som hvar och en efter behof gör åt sig sjelf, men uppodlandet af den herrliga jord, som de bebo, och tillgodogörandet af denna jords skatter, hvilket nu uteslutande till-

kommer några hitflyttade européer och deras arbetare från Indien. Huru annorlunda är icke då tillståndet på Sandwichsöarna, hvilkas befolkning redan kan sägas dela nordamerikanarnes, dess uppfostrares, arbetsifver och ambition. Der syntes redan långt före soluppgången vägarna hvimla af trafikerande infödingar, som skyndade till torget med sina produkter, och hela nätterna genljödo hamnen och lagunen af röster från roddare och fiskare, som voro ute på förtjenst. Ej ett hus bygges numera i Honolulu, der icke infödingar förrätta arbetet, och de flesta plantager, verkstäder, qvarnar m. m. skötas der af infödde. I Tahiti sofver hvarenda infödd långt efter sedan solen gått upp, hvarefter han hoppar i närmaste vattendrag för att bada, och härmed är dagens häftigaste ansträngning öfverstånden för honom, derest han icke finner värmen för stark och derför måste förnya badet längre fram på dagen. Hans poi och frukträtter äro lätt tillredda och utan mycken möda, och hvad som sedan är öfver af hans tid använder han åt nöjet, detta må nu bestå i ett »*dolce far niente*» på någon skuggig plats eller i samqväm och skämt med grannarne. Vi sågo aldrig någon infödd sysselsatt med hvad vi kalla arbete, och till och med murarena, som bygde på det nya observatoriet vid Matawai, voro kulis.

Försök hafva blifvit gjorda att väcka tahitierne ur deras försoffning, men de hafva gjorts förgäfves. För många år sedan infördes bomullsodling på ön, och med deras vanliga förkärlek för allt som är nytt gingo de genast till arbetet med mycken ifver, men det hastigt uppvaknade intresset föll lika snart och nu bearbetas icke ett pund af denna vara af de infödda. Ungefär samtidigt utsändes väfmaskiner till dem från England, och ett faktori uppfördes. Hjulens surrande ditlockade talrika arbetare, hvilka ansågo det som en ynnest att få arbeta, men sex månader derefter kunde icke ens en pojke erhållas, och maskineriet blef söndertaget samt skickadt till Sidney.

På samma sätt gick det med odlingen af sockerrör, som är en infödd växt på ön och af så utmärkt beskaffenhet, att Bligh förde plantor deraf till Vestindien. Alla plantagerna gingo förträffligt för någon tid, och infödingarne svärmade som myror kring fälten. De få plantager, som nu finnas qvar, egas af hvita, bland hvilka vi hörde någon yttra, att han hellre ville förhyra en försupen sjöman för 20 spanska dollars i månaden, än han ville taga en nykter inföding för hans dagranson af »fisk och poi».

Förhållandet tyckes vara, att ett civiliseradt lifs mekaniska förrättningar och industriela företag fordra ansträngningar af allt för oafbruten och ihärdig art att passa ett af naturen så barnsligt och sorglöst folk som detta. Infödingarne här synas vara skapade att fortlefva i det naturtillstånd, hvari deras klimat och vanor försatt dem, men deröfver förmå de icke att höja sig, och de skulle icke kunna hafva sin tillvaro som folk, om det blefve annorlunda. Men rasen är nu utdöende, och landets folkfattigdom är i ögonen fallande. Omkring år 1777 uppskattade Cook Tahitis befolkning till omkring 20,000 *). Vid en noggrann folkräkning, som företogs år 1856, befanns folkmängden icke öfverstiga 9,000, och nu anslås den till 3,000. Denna förvånande minskning visar icke blott de sorgliga följderna af det onda, som förorsakat densamma, utan äfven att detta varit långt kraftigare till sina verkningar än både krig och barnamord, eller andra orsaker till depopulation, som förefunnos här i äldre tider.

Det onda, hvarom vi tala, är naturligtvis af utländskt ursprung. För att icke nämna följderna af dryckenskap, några tillfälliga härjningar af smittkoppor m. m., som skulle kunna framdragas, är det nog att antyda det sjukliga gift, som i närvarande stund förskänmer åtminstone ⅔ af den lägre befolkningens blod och, om än i annan form, blifvit öfverfördt från far till son. Infödingarnes fasa och bestörtning vid de tidiga härjningarna af denna pest, var i högsta grad beklagansvärd, och sjelfva namnet, som de gäfvo densamma, är en sammansättning af allt förskräckligt de hafva i sitt språk. Förtvifladе genom sina lidanden, framförde de sina sjuka till missionärerne, när dessa predikade, och utropade: »Lögner! Lögner! I talen om frälsning, och se här dö vi. Vi behöfva ingen annan fräls-

*) »De svärmar af folk, som syntes öfver allt», säger han, »öfvertyga mig om att detta tal icke är för stort»

ning än att lefva i denna verld. Han I frälsat någon med edert tal? Pomaré är död, och nu dö vi alla af edra fördömda sjukdomar. När skolen I sluta?»

För närvarande sägas väl de individuela fallen af sjukdomen vara i aftagande, men dess verkningar fortlefva, och i betraktande af detta kan man knappast vara blind för det faktum, att tahitiern, i hvad beträffar hans timliga lycka, är mycket sämre lottad nu än förr, och ehuru hans omständigheter på det hela äro förbättrade genom missionärernes närvaro, så kan likväl det goda dessa astadkommit icke anses af annat än ytterst ringa betydenhet, jemfördt med det onda, som avägabragts.

I betraktande af tahitierns många goda egenskaper och naturliga älskvärdhet såsom menniska, är det i sanning sorgligt att saluda tänka, att rasen så hastigt skall gå under, men han inser det sjelf och afvaktar med dämpad sorg sitt öde. För blott få år sedan sade Pomaré II till Tyreman och Bennet, deputerade ifrån »the London Missionary Society»: Ni har kommit att helsa på mig i en dålig tid. Edra förfäder kommo i mämnens tid, då Tahiti ännu var befolkadt. Ni har kommit för att skåda qvarlefvorna af mitt folk.

I samma anda ljöd en profetia af Teamoa, högpresten i Pari, som lefde för öfver 100 år sedan. Den sjunges ännu i dag med lag och melankolisk röst af gamla tahitier.

»A harree ta foa,
A toro ta farraro,
A noo ta taratu»,

»Palmen skall växa,
Korallen skall spridas,
Men menskan dö bort».

Och längre få vi nu icke uppehålla oss vid »Söderhafvets perla». Kort som vårt besök var derstädes maste äfven vår skildring deraf blifva. Den 4 december spände Alert ånyo sina vingar för nordvesten — på öarnas språk kallad »toa», eller »daraktiga vinden» — hvilken ännu blåste lika jemn och frisk som vid var ankomst, och på eftermiddagen sjönko Tahitis gröna toppar under horisonten, under det Alert, padrifven af den gynnande vinden, ilade mot sin nästa destinationsort, Valparaiso. Men nordvesten blef af kort varaktighet, ty stiltje inträdde snart, och veckor förgingo sedan, innan vi kommo in i bältet för »the brave vest-winds», som Maury kallar dem, ty vi maste denna tid på året söka dem ända nere på 44 graders latitud. Men sedan bar det af igen, och efter ännu en vecka hade vi passerat »det öde hafvet», som sjömän vanligen beteckna denna del af Söderhafvet, emellan 40 och 50 grader sydl. latitud, hvilken blifvit namnkunnig genom sin ödslighet, ty hvarken hvalar, delfiner eller albatrosser synas der, och det är till och med en stor sällsynthet att anträffa en seglare. Den 5 januari 1868 voro vi halfvägs till målet, och den 14 samma månad anlände vi till Valparaiso. Dagen efter var ankomst gick Alert i docka för att repareras, och som denna reparation troddes taga minst en månad, hvarunder tjensten ombord till en del upphörde, beslöto sig tvenne af korvettens officerare, och bland dem författaren, att använda tiden till en tur genom det inre Chili samt öfver Cordilleran. Det är på denna resa, som läsaren i de tvenne följande kapitlen nu inbjudes att medfölja.

VIII.

Innehåll: Resa från Valparaiso till Santa Rosa. Resplan, utrustning och affärd från Santa Rosa. Dåligt nattläger. Salto Soldado. »Casuchas» i Anderna. Ojos del Agua. Oväntadt fynd vid 11,000 fots höjd. Passerande af Cumbre-passet. Bergbestigning. Bergsjuka. Ett Cordillera-landskap. Ofantliga oxdrifter. Rio de las Cuevas. Puente del Inca. Condorer. Färd längs Mendoza-floden. La Calera de Caledon. Uspallata. Silfverminor i Cordilleran. Llamas och strutsar. Första utsigten af pampas. Guldgräfvare. Villa Vicencio. Färd på pampas. Ankomst till Mendoza.

Klar och solig randades den dag, som vi bestämt för anträdandet af vår resa mot Cordilleran. Vi hade i hast beslutit densamma, och förberedelserna blefvo derför ett hastverk, men vi erforo dock snart, att var till utseendet knapphändiga utrustning, som bestod af vapen, ammunition, litet sherry och konjak till förfriskning uppe bland bergen, några sardinlador och burkar med preserverad chocolad, två uppsättningar grofva kläder samt madrasser och filtar var alldeles tillräcklig samt skulle hafva blifvit oss kanske mera till besvär än nytta, om den varit vidlyftigare. Reskassan vexlades i chilenskt guldmynt samt delades lika emellan oss alla tre, på det vi icke skulle strandsättas, i händelse någon af oss blefve plundrad eller på annat sätt beröfvad sina mynt. Att refflade gevär icke medtogos i stället för hagelbössor, var ett misstag, som vi sedan fingo angra, men de sednare vapnen, som kunde söndertagas och transporteras i sina lådor, voro lättare att föra med sig, tänkte vi, och ingen resebeskrifning eller personlig berättelse, på hvilken vi grundat var resplan, hade dessutom gifvit oss anledning att förmoda, att Cordilleran och pampas skulle erbjuda så många tillfällen till storjagt, som vi sedermera erforo.

Sålunda ekiperade, landade vi emellertid en söndagsmorgon — det var den 19 februari — i Valparaiso samt begåfvo oss till jernvägsstationen, der vi fingo biljetter för oss sjelfva och våra effekter till Llaillai, en station på halfva vägen till Santiago, hvarifrån resan skulle fortsättas på annat sätt. Tåget sattes i gång kl. 10. Det var ett ofantligt passageraretåg, draget af två lokomotiv. Det tycktes, som om hela Valparaisos förmögnare verld varit stadd på utflygt till sina landställen i Limache för att firа sin söndag der.

I samma kupé som vi satt en vördig señora med sin dotter. Af dessas sällskap hade vi stort nöje, ty de kände hvarje plats vid vägen och förtäljde med flytande tunga allt hvad de visste, och kanske ännu mera, om de ställen vi passerade. Det går också i samning ganska fort att formera bekantskap med folket i detta land, och den enklaste smasak är tillräcklig att få ett lifligt samtal i gång. Förr än vi, resenärer, anade det, hade vi också på så god spanska, som kunde åstadkommas, omtalat såväl vår nationalitet som resans mål och på samma gång erhållit den intressanta upplysningen, att vårt sällskap ämnade sig till Limache, der de otåligt väntades af onkel »A.» och kusin »B.» och syster »C.» m. fl. slägtingar, hvilka de naturligtvis antogo, att vi, såsom kommande från Valparaiso, nödvändigt måste känna till. Var förklaring att vår resa gälde Mendoza, via Cordilleran, väckte förvåning, och helt säkert skulle det aldrig hafva fallit någon annan än en utländing in att för blotta nöjet företaga en sådan färd, helst som koleran sades rasa i hela Argentinska landet och pampas voro osäkra genom indianer och röfvarehopar, som nu hade fritt spel, så länge landets milis var sammandragen i Paraguay emot Lopez.

Under dylika samtal gick tiden ganska fort, och om vi undantaga, att vår kupé skakade på ett något oroande sätt till följd af dåliga skenor, så var första delen af färden ganska angenäm.

TAHITISKA TYPER

Damerna försäkrade, att våra cigarretter voro af god tobak, och behagade till och med sjelfva profva dem, hvilket öfvertygade oss om, att rökkupéer äro obehöfliga i Chili. Vid Viña del Mar köptes drufvor, i Quilpué päron, i Peña Blanca tårtor och bakverk, — ty vid hvarje station bjöds det ut något ät- eller drickbart vid vagnsfönstren; vanligen någon olika vara vid hvarje station — och våra damer [illegible]om vi, som i förbigående sagdt lemnat Valparaiso utan frukost, åto, åkte och pratade af hjertans grund, då vi plötsligen befunno oss i Limache. Här lemnade oss vårt sällskap, och vi hunno knappast besvara deras »Buen viaje!» — »Lycklig resa!» — och »Que le sea vayan bien!» — Må det gå Eder väl! — samt kasta en flygtig blick åt Limaches hvita byggnader, trädgårdar och vinplanteringar, förrän tåget åter susade af, denna gång något hastigare än förut, sedan detsamma blifvit befriadt från en stor del af sin förra last. Men middagssolen började snart bränna, och från de omgifvande sandkullarna yrde dammet ned i moln öfver det framilande tåget, så att det knappast var möjligt att se ut genom fönstren. Stundom skingrades dock molnet för ett ögonblick, när vi kommo ut på någon slätt. Dessa slätter bestodo af gula åkerfält samt [illegible] här och der bevuxna med poppelplanteringar, hvilka gåfvo åt landskapet ett utseende, som påminte om Roms Campagna, hvilken likhet blef ännu mer slående, då Cordillerans snöiga toppar en stund sednare började skjuta upp i taflans bakgrund i konturer, som vid hastigt påseende hade likhet med Appenninernas.

Vid Quillota passerade vi första gången Aconcagua-floden, hvilken sedan under många mils väg blef vårt sällskap. Små flickor sprungo här omkring och utbjödo vatten, under utrop af »agua señor!» — »vasito de agua fresca!» — »vatten herre!» — »ett litet glas friskt vatten!» och hade god förtjenst bland de af dammets insupande förstiga passagerare, under det mera basartade stämmor läto höra ett fortsatt upprepande af »rah! ... rah! ...», hvilket vi så småningom funno vara ämnadt att betyda »duraznos», persikor.

Sedan vi lemnat Quillota, passerade vi ytterligare genom lunder af ståtliga popplar och tårpilar, hvilka båda trädslag i Chili uppnå dimensioner, som jag ej kan påminna mig hafva sett annorstädes. Slutligen kommo vi till Llaillai, der vi gingo af med pick och pack. Tåget fortsatte till Santiago, men vi intogo med våra effekter plats uti en stor, klumpig diligens, på hvars gulmålade utsidor i stora röda bokstäfver stod måladt namnet »Santa Rosa de los Andes» — vår slutstation för dagen.

Knappast hade det bortilande tåget försvunnit i en dalgång, förr än äfven vårt vehikel, dragen af fem i bredd spända hästar, sattes i rörelse, ehuru i en annan riktning, hvarvid vår körsven, som äfven tjenstgjorde som postiljon, utbasunerade vår affärd på en ordentlig tenntrumpet. Utom af oss tre, som intagit framsätet, upptogs rummet inuti af tvenne frodiga »estancieros», landtbrukare, och emellan dem satt en till utseendet 70-årig, svartklädd dam, med mycket skarpa drag. Våra chilener bolmade cigarretter, spottade som yankees och talade blott politik och om hästar, då och då vändande sig till den åldriga »señoritan» med ett »mil pardones!» — tusen ursäkter! — då hon stundom råkade i misshugg för deras ifriga åtbörder. Man får ej glömma att i dessa trakter tilltala hvarje obekant fruntimmer med »señorita» *), detta må nu vara en 6 års flicka eller en 80-årig dam.

Hettan blef emot aftonen ganska tryckande och inne i vagnen nästan qväfvande, ehuru var señorita, som fruktade att förkyla sig, yrkat på fönstrens stängande. Vi hade på detta sätt plågats omkring en timme, då vi plötsligen funno vårt rankiga åkdon stanna, och detta midt uti en strid å, hvars vatten sköljde de dammiga hjulen ända upp till axlarna. Som broar äro sällsynta företeelser i detta land, måste man passera alla mindre vattendrag bäst man kan, och som de flesta äro små samt dessutom under större delen af året uttorkade, så erbjuder detta i allmänhet inga svårigheter. Här gjorde dock olyckan, att vagnen stannade emot några stenar i en ovanligt djup bäck, och vår lata dragare, som helt säkert ej tyckte illa om det svalkande fotbadet, ville på inga vilkor gå längre. Det var ovisst, huru länge vi skulle hafva blifvit nödgade att stanna i denna ställning, om icke vagnens sjöfarande passagerare fattats af den lyckliga idéen att öfver hästryggarne hoppa i land för att med förenade krafter draga i hästarnes betsel, hvarunder kusken bearbetade dem ifrån andra sidan med

*) Diminutivum af señora, som betyder fruntimmer, dam.

piskan, och sålunda försöka sätta ekipaget i rörelse. Manövern lyckades emot all förväntan. Vagnen fick sådan fart, att till och med vår frusna señorita blef varm, och till erkänsla tillätos vi för återstoden af dagen att hafva vagnsfönstren öppna.

Vägen slingrade sig nu längs bergshöjder allt högre och högre, och snart voro vi uppe i Chilis högland. En behaglig aftonsvalka efterträdde dagens hetta, och vegetationen började synas kraftigare. Vägen blef slutligen blott en enda lång aveny af popplar, från hvilken häckar af samma slag utgingo parallela med hvarandra, bildande med sina kring stammen uppskjutande teningar lika prydliga som ogenomträngliga omhägnader kring de rika fälten — ett här mycket vanligt stängselsätt. Vägen hvimlade af trafikerande. Ridande »huazos», — Chilis benämning på pampans »gauchos», — i pittoreska ponchos och ofantliga sporrar, ilade vägen utför på sina lifliga hästar. Då och da syntes en karl och ett fruntimmer på samma häst, den sednare sittande bakom sadeln på högra sidan, fasthållande sig med ena handen vid ryttarens bälte. Grupper af välklädt landtfolk, rödkindade gossar och flickor, de sednare såsom brukligt i Chili bärande sina två, långa hårflätor hängande lösa nedåt ryggen, syntes samlade utanför husen, och här och der under rankornas täta hvalf svängdes näsdukarna till en »samacueca», vid takten af guitarr, sång och handklappningar.

Röda och glödande skimrade Cordillerans af qvällsolen belysta snöfält emellan allèernas mörkgröna löfverk, och eldflugor sväfvade likt små meteorer öfver vägen. Taflan var chilensk i grunden, och hvarje drag deraf sådant, som Gosselman malat densamma. Det var blott med saknad vi lemnade densamma för att fortsätta färden.

Sedan dagens hetta upphört, hade våra hästar äfven blifvit lifligare, och vi rullade nu af med en fart, som lemnade intet öfrigt att önska. Snart hade vi också anländt till »San Felipe», en icke obetydlig stad, bygd i samma stil som alla sydamerikanska inlandsstäder, med raka breda gator, låga hus, sin alameda planterad med popplar (alamos) och sin plaza, denna sednare omgifven af stadens fyra publika byggnader, kyrkan, teatern, guvernörshuset och fängelset.

Vi anlände i lagom tid att få se hela den sköna verlden ute på promenad på plazan, der en musikkår spelade. Efter ombyte af hästar fortsattes åter resan genom ett lika tätt befolkadt landskap, och kl. 8 på aftonen stannade vårt tortyrinstrument utanför »Hôtel Colon», det bästa hotellet i Santa Rosa de los Andes, sista staden på denna sidan Anderna.

Vi funno vår värd, en fransman, liksom hotellet, förträfflig, och sedan ett par stora, luftiga rum med engelska jernsängar anvisats oss och vi gjort en väl behöflig toalett, uppsökte vi »el Comedor» eller middagsrummet, för att med ett mål stärka oss efter vår aptitgifvande resa. Bland hotellets öfriga gäster funno vi här åtskilliga, som nyss anländt öfver Cordilleran ifrån Argentiska republiken, och bland dessa till och med sådana, som med familj och allt företagit den besvärliga resan från Buenos Ayres och hit för att undgå den fruktade koleran. Af en bland dessa erforo vi icke blott att vägen var fullkomligt säker, utan äfven att koleran, ehuru den var under stark utbredning mot vester, ännu ej på långt när hunnit Mendoza och troligen aldrig skulle hinna dit. Vi beslöto att i alla händelser fortsätta resan, och sedan vi af såväl öfriga gäster som vår värd, hvilka alla voro hemmastadda med denna väg, erhållit några vidare upplysningar om densamma, bestämdes marsch-rutan så, att vi öfver det 12,600 fot höga passet »Cumbre» skulle göra resan till Mendoza för att derifrån återvända öfver ett ännu mindre trafikeradt, men mera storartadt pass, det öfver 14,000 fot höga Portillo.

Liksom vid hvarje mindre »table d'hôte» hade de olika samtalsämnena vid bordet snart antagit en allmännare karakter, och såsom främlingar samt stadda på en mindre vanlig resa voro vi föremålet för de flesta gästernas intresse. De många nyttiga upplysningar och rekommendationer, vi sålunda under samtalets gång erhöllo, satte oss i stand att redan samma afton börja anordningarna för vår resa.

Ett dussin mulasnor till vår egen och våra sakers transport blefvo uppköpta, liksom äfven ett gammalt hvitt sto, ett här lika allmänt som nödvändigt djur för att under längre resor sammanhålla mulorna och utgöra liksom en ledare för dessa. Hon förses med en klocka om halsen samt kallas »madrina», gudmor. Vi finno snart erfara den stora nyttan af detta djur. Dertill kommo tvenne »vaqueanos», vägvisare. Den ene, Saturnino Ribera, en frodig, välmående bergsbo med tyrolerlikt

utseende och ett belefvadt sätt, skulle göra tjenst som vägvisare till Mendoza samt hafva öfverinseendet öfver mulorna. Den andre, Ramon Polvadera, en ung chilen och, som vi sedan erforo, en god kock, skulle tjenstgöra som vägvisare ifrån Mendoza öfver Portillo-passet samt dessutom vara såväl Saturninos som vår egen hjelpreda i alla möjliga fall. Vi hade beslutit att så mycket som möjligt föra samma lefnadssätt som de infödda eller med andra ord »rätta mun efter matsäcken», ty utan särdeles stora utgifter kunde proviant för en dylik resa enligt europeiska pretentioner svårligen erhållas. Ett stycke färsk biff för de två första dagarna, ett stycke soltorkadt dito (charqui) i reserv samt dessutom ett betydligt förråd lök, potatis och »aji» (ett slags chilensk peppar) utgjorde vår hufvudsakliga matsäck. Lägges dertill en »barico» chilenskt rödvin af vår artige värds egen tillverkning och fullkomligt jemnförbart med ordinär Bordeaux, ett litet förråd bröd samt vår ifrån Alert medförda proviant, så voro vi i sanning ej illa utrustade och i alla afseenden bättre försedda, än de flesta af landets invånare pläga vara det för en dylik resa. Beträffande vår drägt hade vi, för att så litet som möjligt framstå som främlingar, hvilket alltid förorsakar en mängd extra utgifter, i Santa Rosa utbytt våra europeiska kostymer emot grofva ponchos, bredskyggiga stråhattar och ridstöflar, ej förglömmande de 6 tum långa sporrar som brukas i Sydamerika. Till vår utrustning hörde vidare ett bredt skinnbälte med fickor för penningar och vapen m. m. Detta bälte kallas »tirador» och är ett lika nödvändigt plagg för såväl pampans »gauchos» och höglandets »arriero», som förskinnet för vår svenska allmoge.

För att sittande på hästen kunna upphemta vatten ur de strömmar eller vad, som skulle passeras, var hvarje sadel försedd med en vid en lång skinnrem fästad liten kopp, (chamboa), gjord af ett afsågadt oxhorn och försedd med träbotten. Till förvarande af vattnet brukas ett helt dylikt horn (hasta), hvilket vanligen liksom ett kruthorn hänger öfver ryttarens axel, och på ömse sidor om sadeln bakom ryttarens ben nedfaller tvenne merendels pråligt broderade fickor, »alforjas», till förvarande af allahanda saker.

Den chilenska sadeln (la silla), tillsammans med de under densamma placerade fårskinnen och hudarne, hvilka med ett gemensamt namn kallas »la montura», liknar i det närmaste den af många andra resande förut beskrifna sadeln, som brukas af det östra landets »gauchos», liksom äfven betslet (el treno) och dess till en lång trens (latigo) sammanflätade tyglar (riendas). Stigbyglarna äro af tjock hud samt likna en klumpig sko, i hvilken man träder in fotens främre del. De lämpa sig förträffligt, då man på pampas skall rida genom tistlar och snår, hvilka man med vanliga stigbyglar skulle hafva ett ouppbörligt besvär att befria sig ifrån, utom det att man snart skulle få sin fotbeklädnad sönderskuren. På en krok å högra sidan af bakre sadelbommen är den oumbärliga lazon upplindad med ena ändan fästad i en ring vid sadeljorden. Denna inrättning är dock i allmänhet för vi[illegible]nd att behöfva närmare beskrifvas.

På detta sätt utrustade, lemnade vi följande dag kl. 4 e. m. Santa Rosa under många välgångsönskningar och ett stort tillopp af åskådare, som under hela dagens lopp tillströmmat för att skåda »los rubios», den spanska benämningen på blonda personer, hvilka här inne i landet äro lika ovanliga, som på landsbygden i Spanien, der nordbon ofta för sin ljusa färg betraktas med samma nyfikna ögon som en neger eller mulatt hemma hos oss, men på samma gång oftast med en till vördnad gränsande aktning, som ej skulle egna en mörklagd person af hvad natur som helst.

Så snart vi lemnat Santa Rosa började vägen gå uppför. Statliga poppelplanteringar beskuggade ännu densamma, och grupper af adobe-hyddor samt ännu mera enkla boningar, förfärdigade utaf ris med den vilda vinrankan till tak, gäfvo fortfarande lif åt landskapet. Till venster vältade Rio Aconcagua sitt smutsgula vatten uti en bred och djup, men denna årstid till tre fjerdedelar torr bädd. På en tågbrygga i gammaldags peruviansk stil passerade vi floden, längs hvars dalbädd vi sedan fortsatte vägen. Bland några buskar anställdes jagt på ett slags svarta foglar, som kallades »tordos», och hvilka svärmade omkring i stor myckenhet samt af Ramon förklarades vara en läckerhet. Vi lyckades äfven insamla ett litet förråd af sådana.

Aftonen nalkades. På bergen framför oss steg skuggan högre och högre, under det deras toppar begjötos af den bakom oss sjunkande solen med denna underbara glöd, som ingenstädes praktfullare framträder än i Cordilleran. Den på dessa latituder korta skymningen hade äfven snart gifvit rum för mörkret. En sval nattvind fläktade emot oss. Djupare och djupare hördes flodens brus under våra fötter, och vi kände att här endast återstod att fullkomligt förlita sig på mulorna. Förtroendet till dessa djur stärktes också snart, sedan vi någon tid gifvit akt på den försigtighet, säkerhet och snabbhet, med hvilken de buro oss fram längs den obanade vägen, som på sina ställen knappast var 4 fot bred, i synnerhet der man nödgats spränga densamma längs sidan af någon lodrät klippvägg.

I det vi passerade några ännu buskbevuxna dalgångar, hördes »chichadan», som redan stämt upp sin nattkonsert, och ett slags små fladermöss, attraherade af elden från cigarrerna, svärmade omkring våra hufvuden, nästan vidrörande oss med sina vingar. Kl. 9 anlände vi till det ställe, der Rio Aconcagua sammanfaller med Rio Colorado, hvars röda vatten vi redan förut kunnat skönja, liksom en särskild strömfåra i den förras. En närbelägen »rancho» *) såväl som tillgång på bete för mulåsnorna gjorde, att vi här beslöto taga vårt första nattläger. Af ranchons invånare fingo vi »godhetsfullt» tillåtelse att sofva utanför, hvar vi ville. Gästfriheten är obegränsad i dessa trakter. »Tiene gallina?» — Har ni en höna? — var Ramons första fråga till en vid skenet af en halft utbränd koleld, på den låga hyddans golf sittande qvinna. På det jakande svaret anställdes utan vidare krus jagt efter en dylik individ, hvar man kunde finna den. Våra peoner, som voro bättre lokaliserade i trakten än vi, lyckades också snart framleta en sådan, och tillredandet af en »casuela» började genast.

Som det möjligen kan intressera någon läsare att få en idé om chilensk kokkonst, så vilja vi närmare beskrifva, huru en »casuela» tillagas, i synnerhet som denna anrättning utgör en lika stående förrätt till alla måltider i Chili som smörgåsbordet i Sverige. Hönan, eller hvilken annan fogel man nu må hafva att tillgå, rensas och skäres i stycken, som kokas i vatten tillsammans med ris, lök, potates, salt och det förut nämnda »aji», som utgör en stående krydda på alla chilenska bord. Rätten ätes såsom soppa och kötträtt på samma gång samt är i alla afseenden både smaklig och födande. Använder man ox- eller fårkött i stället för fogel, kallas rätten »puchero», och tillkommer mais, benämnes den »chochorro». Och medan vi äro inne på kapitlet om chilensk matlagning, må tillfället begagnas att omnämna ännu några här vanliga kötträtter. »Guacheloas» äro rostade stycken af det kött, som omgifver refbenen på oxen. Denna rätt ätes vanligen sist af kötträtterna. »Asado» är oxharen, skuren i skifvor, som mörbultas och tillsättes med en vederbörlig portion salt och aji, hvarpå de uppträdas på trästickor, som nedsättes i marken i lutande ställning framför en koleld hvarvid de rostas. På detta sätt tillagad erhåller asadon smak af biffstek »à la chateaubriand».

Ännu en rätt är det förut nämnda »charqui», hvilken dock endast begagnas af det fattigare folket eller på fårdvägar sådana som vår, der man ej vill belasta sig med skrymmande proviant och färsk sådan ej kan erhållas dagligen. Charqui utgöres af i tunna skifvor skuret oxkött, hvilket blifvit konserveradt genom att rimsaltas och soltorkas. Det liknar då godt sulläder samt transporteras uppträdt på en rem, hvilken fastbindes på lämpligt ställe vid sadeln. När man känner sig i behof af att tillgripa detta födoämne, — och vi varna hvarje resande att utsätta sig för detta behof —, så placeras de utvalda bitarna, ungefär 6 timmar innan de skola användas, emellan hästryggen och sadeln, hvarigenom detsamma rides mört och samtidigt erhåller denna delikata »flavor», gauchon så högt prisar. För att kunna ätas, bultas detsamma sedan emellan stenar samt behandlas för öfrigt såsom asado, så långt tillgångarna medgifva.

På det emellertid denna reseskildring ej måtte blifva i hast förvandlad till en kokbok, så återvända vi till nattlägret vid Rio Colorado. Stället var i det hela föga inbjudande och motsvarade i en viss mån dessa smutsiga landsvägskrogar, som här och der misspryda äfven de mest trafikerade vägarne hemma i vårt eget kära land, men hvilka hafva ett slags oemotståndlig dragningskraft för en del af

*) Mindre landtgård.

den passerande allmogen. En likadan tilldragande förmåga tycktes äfven denna rancho hafva, och närvaron af en mängd i lappade ponchos och med föga förtroendeväckande fysionomier utrustade män, som vandrade omkring i mörkret bland packsadlar och mulor, eller som voro lägrade här och der i backarna kring någon halfslocknande koleld, hvarifrån de med mustiga spanska eder då och då läto höra af sig, voro ej egnade att låta oss gå till hvila utan vissa försigtighetsmått.

Sedan vi derför intagit vår casuela och placerat alla våra effekter uti en hög, ordnade vi våra bäddar så nära som möjligt intill sakerna, och gingo derefter till kojs med sadeln till hufvudgärd samt revolvern i armvecket.

Vi fingo sedan sofva många nätter på detta sätt, men ingen mindre behagligt, ty vi hade oupphörligt att utkämpa hårda strider med mosquitos, ohyra och närgångna hundar. Ett oafbrutet bräkande af getter från en närbelägen »corral» *), då och då afbrutet af nödrop från någon — som vi måste antaga — på sitt yttersta liggande qvinna inne i ranchon, såväl som bullret från kommande och gående »tropas» (foror) bidrogo föga att underlätta sömnen.

Det var äfven med gladt hjerta, som vi följande morgon före soluppgången på Saturninos hesa »arriba patrones»! — upp, mina herrar! — lemnade vårt oroliga nattläger. Ett uppfriskande bad i Rio Colorado och en kopp »agua caliente» (varmt vatten), såsom Ramon ironiskt kallade vårt té, gaf oss ånyo krafter att fortsätta resan, och kort derefter voro vi åter på väg.

Kl. 7 f. m. anlände vi till Guardia Nueva, ett litet rastställe, hvarest åtskilliga andra resande haft nattläger. Dessa voro nu sysselsatta att rusta sig. Rio Aconcagua, längs hvars dalgång vägen ännu gick, var här blott en grumlig bergsström, som under oafbrutet forsande störtade fram öfver sin steniga bädd. Längre fram passerade vi några tropas af tungt belastade mulor med sina drifvare. Mulans vanliga last i en tropa är omkring 416 ℔, men i branta berg 100 ℔ mindre. Det väckte alltid vår beundran att se den omsorg, med hvilken dessa bördor, som merendels bestodo af hudar, voro upptornade på ömse sidor om det obetydliga djurets rygg samt derunder med yttersta noggrannhet balancerade, hvarförutan mulåsnan snart skulle falla omkull med sin tunga last. Bördorna fasthållas blott af en helt löst, rundt om densamma bunden lazo, hvars båda ändar äro fästade vid packsadeln.

På andra ställen hade dessa tropas ännu ej brutit upp ifrån sina nattläger. Ett sådant nattläger är någonting egendomligt. Alla de klumpiga packsadlarna med motsvarande packor placeras uti en ring för att bilda liksom en vagnborg. I midten af denna uppgöres en eld, hvilken underhålles hela natten, och emellan denna och sadlarna uppsöka de tropan åtföljande männen sina sofplatser, med fötterna mot elden och hufvudet emot sadlarna. Ej långt ifrån finner man hela hjorden af mulor, betande det sparsamma gräset emellan stenarna och på bergskanterna, under det de entoniga slagen af »madrinnans» klocka äro de enda ljud, som bryta tystnaden.

På några ställen hvimlade flodens stränder af änder, af hvilka vi sköto några. Strax efter »Guardia Nueva» passeras ett ställe kalladt »Salto Soldado». Det är en bergsremna af omkring 250 fots djup, men med blott 20 fots öppning, genom hvilken floden bryter sig. En tradition säger härom, att under någon fejd för mycket länge sedan en spansk soldat undkom fiendens förföljelse genom att taga ett djerft hopp öfver nämnda remna. Si non è vero è ben trovato!

Vi funno snart, att våra peoner hade stor förmåga att uppfinna nya historier och namn för de ställen vi passerade, och om hvilka vi naturligtvis oupphörligt ansatte dem med frågor. Ramon var i synnerhet mästare uti konsten att berätta vidunderliga sägner, af hvilka vi dock naturligtvis ej förstodo mer än hälften.

Den höga arm af Cordilleran, som ifrån »Salto Soldado» reser sig söder om Rio Aconcagua kallas »la Lionera» eller »Lejonburen», till följd af den mängd pumas, här allmänt benämnda lejon, som sägas hafva sitt tillhåll i dess klyftor. Här i närheten ligga kopparminorna »Santa Cruz», hvarest vi gjorde ett besök i grufingeniörens lilla estancia samt emottogos med chilensk gästfrihet af hans fru

*) En rund eller fyrkantig inhägnad af sten, hvari boskapen instänges.

och tre vackra döttrar. Det kändes egendomligt att så här på gränsen af vildmarken befinna sig i kretsen af bildade och vänliga menniskor i väl möblerade rum och för öfrigt med allahanda lifvets beqvämligheter omkring sig. Señorita Dolores, den äldsta af döttrarna, trakterade oss med några inhemska folkmelodier på ett godt piano, och hennes föredrag var i sanning öfver all förväntan godt. Ramon meddelade oss efteråt, att hon i trakten kallades »el Ruiserior de Santa Cruz» eller »Santa Cruz' näktergal».

Efter en timmes hvila måste vi emellertid till vår stora ledsnad lemna dessa hjertliga menniskor, ty solen stod redan högt, och vi hade en lång dagsresa för oss. Kl. 2 eftermiddagen hade vi anländt till »Guardia vieja», den sista »posadan» på denna sidan Anderna. Ordet »posada» skulle vi närmast kunna öfversätta med »logis för resande» eller, om man så vill, »gästgifvaregård», ty på många kan man till och med erhålla hästar, ehuru de ej stå under regeringens kontroll. De anträffas öfverallt vid landsvägarna i Chili, och ehuru somliga äro smutsiga och dåliga, liksom vår rancho vid Rio Colorado, så finnas äfven posadas, som äro välbygda och snygga samt ganska inbjudande, då man efter en tröttande färd behöfver några timmars hvila, under det middagssolen bränner som hetast, eller en tarflig måltid. Till dessa sednare hörde posadan vid Guardia vieja.

Vi funno äfven här en vänlig värdinna. Denna hade sjelf också rest öfver Cordilleran samt erfarit de obehag, som vanligen åtfölja en sådan resa. Hon lät oss derför icke afresa utan en mängd goda råd och lade mycken vigt på, att vi icke skulle underlåta att med dukar ombinda våra ansigten uppe i bergen för att bevara vår hy. Vi funno denna välmenta anvisning af stor nytta för oss, ehuru vi torde hafva anlandt till Mendoza med mindre uppsvälda ansigten, om vi tagit densamma »ad notam» något förr, än hvad nu blef fallet.

Här började nu vårt egentliga bergbestigande. Vägen, som knappast förtjenade detta namn, ledde genom trånga dalgångar, omgifna med allt högre och högre uppstigande berg, klädda med sparsam vegetation. Den starka värmen nere på slättlandet hade gifvit rum för en angenäm svalka, och vi voro oftare i tillfälle att läska våra af dammet förtorkade tungor med kristallklart, iskallt vatten, som i litliga bäckar strömmade ned från de snötoppade bergen, än störtande i kaskad på kaskad öfver brutna klippstycken, än som ett silfverband slingrande längs bottnen af någon i zigzag bruten ravin.

I denna del af Cordilleran uppstiga bergen på båda sidor till en höjd af stundom ända till 8,000 fot med rundade konturer, men med branta, kala sidor. Klipporna hafva ofta en svag purpurfärg, och deras lagerbildningar äro utomordentligt tydliga. Kl. 7 passerade vi den första af passets »casuchas» eller stenhyddor, hvilka i fordna tider uppfördes af spanjorerne längs denna väg till skydd under de plötsliga snöstormarna. På den tiden brukade der alltid finnas ett visst förråd af proviant, som dock ej tillgreps af den resande förr, än han var i nöd, och hvilket alltid ersattes vid första lägliga tillfälle. I närvarande tid aktar man sig noga för att resa här vintertiden, då snöstormarna äro farligast, och de flesta af dessa casuchas äro derför numera nästan förfallna. Deras antal längs denna väg är 8, och de utgöra liksom ett slags milstolpar längs densamma, då afståndet emellan hvar och en motsvarar omkring tre timmars ridt. Den andra casuchan, som vi uppnådde kl. 10 på aftonen, vid foten af det 20,000 fot höga berget »Juncal» utvaldes enhälligt, trots dess bristfällighet, till nattläger. Denna enkla byggnad bestod blott af en af sten uppmurad qvadrat af cirka 10 fots sida, med en hvälfd ingång emot norr och ett likaledes hvälfdt tak af sten. Byggnaden var uppförd med mera omsorg och såg långt solidare ut, än man skulle hafva väntat sig hos ett verk af spanjorerne för tre sekel sedan i denna ödemark. Sedan vi så godt vi kunnat med sten tillstoppat en mängd hål i väggarna samt med andra stenar tillsammans med våra effekter bildat en provisionel dörr för att skydda vår proviant och oss sjelfva för de vilda hundarna, som sågos svärma här, beredde vi i vår casuela dagens byte af änder samt gingo, efter den enkla, ehuru högst välkomna soupén, till hvila, rätt glada att vara under tak för natten, ty en iskall vind hade börjat svepa fram emellan bergen, och den hotade allt hvad den kunde, ehuru lyckligtvis förgäfves, att göra våra reparationer af hyddans dörr och väggar om intet. Denna natt fingo vi sofva ostörda, och när solen följande morgon

började kasta sitt skimmer öfver de ishöljda bergstopparna i fjerran, voro vi redan ett godt stycke på väg.

Intet kan förliknas vid atmosferens friskhet och renhet häruppe. Man tycker sig för hvarje andetag insupa ny lifskraft, och en känsla af föryngring följde hvarje nytt tusental af fot, som vi höjde oss öfver hafsytan.

Snart hade vi uppnått en höjd af 8,000 fot; af vegetation syntes der knappast ett spår, och en liten svart fogel, som med ett vexlande qvitter, ej olikt det af Nordamerikas »mocking bird«, följde oss från sten till sten, var det enda lif i trakten utom vi sjelfva och våra mulor.

Rio Colorado, förut bred och vild, var här blott en liten bäck, hvars vatten knappast steg öfver första leden på mulornas ben, då vi vadade öfver densamma. Dess förening med Rio Claro, en annan liten bergsflod, framställer samma egendomliga fenomen, som vid dess förra sammanflöde med Rio Aconcagua. Den enas röda och den andras klara vatten flyta skiljda i samma bädd, under nära en fjerdedels svensk mil. Vi lemna åt geologerne att utforska orsakerna till bildandet af dessa olika jordlager här uppe i Cordilleran, hvilka färga den ena flodens vatten rödt och den andras grönt, under det den tredjes flyter klart och är drickbart.

En annan omständighet, som våra peoner berättade oss med afseende på bergvattnet i Cordilleran, är — såvida den är sann — ej mindre egendomlig. Vi blefvo lyckligtvis ej försatta i sådana omständigheter, att vi nödgades experimentera med oss sjelfva för att utröna förhållandet, men det säges, att många af dessa bäckars vatten, om man dricker deraf, ögonblickligen förorsakar svåra magplågor, för hvilka man genom en dryck ur nästa vattendrag finner ett osvikligt och lika ögonblickligt botemedel.

Kl. 9 på aftonen hade vi uppnått »los Ojos del agua», en större glacier, hvarifrån tre af Stilla hafvets floder upprinna åt vester, under det på östra sidan Rio Mendozas källfloder framqvälla. En timme sednare voro vi redan 11,000 fot öfver hafvet och vid stranden af en alpsjö, kallad »Alto de la laguna», som är omkring en eng. mil lång samt hälften så bred. Den säges hafva ett stort djup, hvilket vi dock ej voro i tillfälle att undersöka. Det syntes likväl icke omöjligt, att denna insjös bädd utgjordes af kratern af någon utbrunnen vulkan, till att döma såväl af dess trattlika form, som af den i öfrigt vulkaniska natur, Cordilleran här börjat antaga. De afrundade granitbergen hade lemnat rum för ofantliga lavablock, hvilkas blåaktiga eller gråa färg jemte de djerft utspringande klippstyckena och de spetsiga timlika topparna tillkännagifva, att denna del af Cordilleran äfven i en ej så långt aflägsen forntid varit utsatt för vulkaniska utbrott.

Här uppe, invid stranden af den tysta sjön, anträffade vi till vår förvåning en mängd maskindelar utaf tackjern, hvilka lågo kringspridda här och der på marken. Dessa tillhörde en gång en rik engelsman, som sjelf bosatt i Mendoza, hade hemtat desamma ifrån Valparaiso i akt och mening att öfver detta pass föra dem till sitt hem, der de voro afsedda att användas för en ångqvarn i stor skala. Då han anlände hit med sin tungt belastade tropa, mötte honom underrättelsen om den förskräckliga jordbäfning, som några dagar förut (detta skedde 1861) tillintetgjort staden Mendoza och tillsammans med hans familj begrafvit 9,000 af dess invånare. Vid denna underrättelse greps var stackars engelsman helt naturligt af förtviflan, lemnade sin dyrbara maskinlast här uppe och ilade till Mendoza, der han, vid bekräftelsen af den sorgliga nyheten, blef vansinnig samt dog kort derefter. Det var en rätt egendomlig syn att här uppe i vildmarken se dessa minnen af den tragiska händelsen, genom hvilken de kommit att stanna på detta ställe. Ingen har emedlertid sedan dess brytt sig om dem, och här få de äfven troligen ligga, till dess någon snölavin en vacker vardag för dem med sig ned i afgrunden nedanför eller de förstöras af rost.

Den breda, slingrande dalgång, hvilken vi hittills hade följt, utbreder sig här till en vidsträckt, långsamt stigande platå, hvars krön vi uppnådde vid middagstiden. Denna var det 12,656 fot höga passet »el Cumbre», högsta punkten på denna väg. De sista milen voro högst ansträngande för såväl mulorna som oss sjelfva i trots af den jemförelsevis jemna vägen. De stackars djuren behöfde oupphörligt stanna för att hemta andan, och churu vi sjelfva ej erföro något synnerligt inflytande af den

tunna luften, så länge vi sutto stilla på djurens rygg, så kände vi likväl vid hvarje försök att gå, i synnerhet så länge vägen gick uppför, en viss benägenhet att falla eller rättare att sjunka tillsammans, såsom en följd af den numera till sin täthet betydligt reducerade luften.

Då vi kommo upp till krönet, svepte en kall vind kring våra tinningar, och våra peoner voro angelägna att så fort som möjligt komma ned igen. Eget nog ledo dessa, ehuru vanda vid dylika resor, i hög grad af den sjukdom, som kallas »puna» och som består af yrsel och qväljningar samt hemsöker den, som bestiger höga berg, då vi deremot, hvarken vid detta tillfälle eller andra dylika, kände det ringaste af dessa qval. Denna omständighet må nu härleda sig af vår vana vid köld såsom nordboar, vår förmåga att såsom sjömän emotstå sjösjukan, hvilken yttrar sig liksom denna »bergssjuka», eller den af ett lifligt intresse underhållna själsspänning, hvaruti vi under denna bergbestigning befunno oss, så är det likväl underbart, att vi här på Cordilleran skulle mindre erfara inverkan af den förtunnade luften, än andra resande nordboar, hvilka under likartade förhållanden bestigit Europas alper, t. ex. Mont Blanc och Monte Rosa, och hvilka då enligt deras egen berättelse hade sådan känning af ofvannämnda sjukdom, att de qval de ledo ännu qvarstå såsom de mäktigaste intrycken från deras fär d. Då förf. ett par år efter denna händelse tillsammans med en mängd andra resande af båda könen besteg berget Etna på Sicilien, inträffade verkligen det förhållandet, att de af sällskapet, som voro sjövana, mindre generades af den tunna luften än de öfriga, bland hvilka några till och med ledo af häftiga blodflöden.

Djerfva af denna fördel, som vi hade framför våra peoner, beslöto vi att bestiga en nära bredvid belägen bergsknöl, som sköt upp ungefär 3,000 fot öfver passets plata. Ehuru marken var hård och bergets sidor blott hade långsam stigning, var det ett svårt arbete att komma dit upp, och för hvart tionde steg måste vi stanna för att hemta andan. Då vi kommit upp till toppen, som väl troligen ic' någon europé, och säkert ej någon svensk, förut besökt, belönades vara mödor af en utsigt, hvars värdiga beskrifvande ligger långt utom vår förmåga. Rundt om hopade sig ofantliga bergmassor i ett chaos, här och der genombrutet af vilda istäckta pikar och ofantliga snöfält, under det att nedanför dessa utbredde sig ett annat panorama af berg, dalar, dunkelgröna platåer och små skimmande floder, till dess att alltsammans i ett aflägset fjerran som ett dunkelt töcken sammansmälte med himlen. Öfver hela detta landskap hvälfde sig en djupblå, fullkomligt klar himmel, och hvarje parti af den sublima tafian skiftade i den briljanta, magiska färgprakt, som blott den kan fatta, hvilken en gång från spetsen af ett högt berg sett densamma utveckla sig.

Här uppe på 15,000 fots höjd öfver hafvet dukade vi nu upp vår medförda frukost, bestående af skeppsskorpor, sardiner och »vina del pais», och till ett everldligt minnesmärke af vårt besök på denna upphöjda plats samt till efterrättelse för framtida resande restes på toppen ett stenkummel, hvaruti våra tomma sardinlådor och buteljer begrofvos, liksom kämpens vapen i en forntida ättehög. Om någon Bautastenius 500 år härefter finner dessa lemningar, hvilket dyrbart fynd skall han ej då kunna lägga till »glasålderns» afdelning inom ett antiqvariskt museum!

Först några timmar sednare hade vi åter upphunnit vår karavan, som redan kommit ned i jemförelsevis varmare regioner. Vi upptäckte här i norr ett vidsträckt snöbetäckt berg, som liksom en isolerad kägla reste sig öfver de andra bergmassorna. Våra peoner kallade den »Sierra del Volcano», hvilket åter enligt Gillis borde vara liktydigt med Aconcagua, men de voro så osäkra i sina uppgifter, att vi ej kunde lita på dem.

Vägen gick nu öfver långa lavaslätter, omgifna af berg af alltför otvetydigt vulkaniskt ursprung, att vi, ehuru ej geologer, skulle behöfva tvifla derpå, i synnerhet som ur dessas sidor på flere ställen utmynnade vida öppningar af utbrunna kratrar, bland hvilka våra peoner utvisade en, som sades för ej många år sedan hafva varit i verksamhet. Ehuru temperaturen i skuggan var rätt låg, brände solen, hvilket tillsammans med det saltblandade dammet, som vinden dref öfver slätterna, samt den torra luften kom huden i vårt ansigte att spricka i alla rigtningar, men detta var också vårt enda egentliga lidande på hela resan.

På ett ställe af slätten, som troligen sjelf ej var annat än en för detta krater, upptäckte vi ett hål i marken, af omkring tre fammars diameter. Detta berättades hafva uppstått under 1861 års

starka jordbäfning. Det vidgade sig 2 fot under jordytan till en ofantlig hålighet, och vi kunde vid nedsläppandet af stora stenar ej förnimma något ljud, som tillkännagaf, att de träffade bottnen. Hela denna slätt var således endast en enda ofantlig bubbla, täckt af ett helt tunnt lavaskal.

Ifrån denna slätt, som genomflytes af Rio de los Cuevas, Rio Mendozas källflod, inträdde vi i ett trångt pass på en annan af dessa långa och breda dalgångar, hvilka åtskilja Cordillerans sidoutsprång. Den kallas »Leña». Vi mötte här en till Chili destinerad tropa af omkring 800 oxar, hvilken åtföljdes af 26 »vaqueros» på hästar samt några och 50 mulor med proviant och foder, en riktig karavan. Oxarna voro stora och sågo halfvilda ut, ehuru något illa medfarna af den långa resa de haft att tillryggalägga, och skulle troligen förlora ännu mera hull, innan de kommo öfver bergen.

I spetsen för en dylik tropa går som vanligt madrinnan med sin skälla, och hon rides af en pojke. Dennes åliggande är att med sina »bolas» hindra djuren att tränga framom denna förpost, och han ses äfven oupphörligt rida fram och åter för den breda frontlinien för att sköta detta sitt värf. Rundt omkring tropans sidor svärma de öfriga vaqueros i alla rigtningar på sina uthålliga hästar, och deras upplindade lazo tyckes liksom vara förd af någon mekanik, ty den är i ständig rörelse omkring hufvudet, under det de sjelfva äro färdiga att straffa med snärjning hvarje oxe, som bjuder till att bryta truppens samband. Att på detta sätt nödga djuren till att hålla tillsammans är äfven högst nödvändigt, ty utom det att de djur, som en gång kommit ur linien, vanligen springa för lifvet för att undgå sina förföljare, hvarvid de lätt kunna bryta benen eller skada sig på skarpa klippkanter, så att de måste lemnas efter, då de naturligtvis snart blifva ett rof för condorer och vilddjur, så är det af högsta vigt, att boskapen ej blir utmagrad genom för stark motion, hvarigenom den naturligtvis skulle förlora i värde på marknaden i Chili.

Oaktadt dessa försigtighetsmått dör dock en hel mängd under färden, och vi funno hela vägen beströdd med hvitnade skelett af såväl boskap som mulor och hästar, hvilka tilltogo i antal, ju mera vi närmade oss de vattenfattiga pampas; något som tyckes bevisa, att de flesta djuren dö af brist på vatten, innan de någon gång uppnått de högre bergen. Flere hundra dylika tropas sändas hvarje sommar ifrån Argentinska republiken in i Chili, der de slagtas och hvarest de utbytas mot penningar, säd och specerivaror. Det är svårt att säga, huru stort antal boskap under det sista året blifvit öfver detta pass infördt i Chili, men öfver Portillapasset, den svåraste af de tre öfver Cordilleran ledande vägarna, hade under sommarmånaderna flere än 20,000 stycken hornkreatur blifvit förtullade för export till Chili.

Detta ger någon idé om den ofantliga tillgången på boskap i pampas, på samma gång det upplyser om en vigtig inkomstkälla för den Argentinska republikens regering.

Som vi förut nämnt, är trafiken i bergen under hela vintern oafbruten. Kölden är då ganska stark, och våldsamma snöstormar svepa oupphörligt längs de dalar, genom hvilka vi nu vandrade under en molnfri himmel, och hvilka, med undantag af några qvarlemnade snöfläckar på de skuggigare ställena, voro fullkomligt torra. Det är sålunda egentligen på eftersommaren (januari—mars), som Cordilleran befares, och då erbjuder passagen ej större svårigheter än hvilken resa som helst sommartiden genom de obebygda norra delarna af vårt eget land.

Äfven vid denna jemförelse eger Codilleran ett företräde, ty med undantag af några få ställen på östra sluttningen faller icke här en droppe regn, och om på de befolkade högslätterna någon gång finnes en paraply, så användes denna mera som ett skydd mot solen än till det ändamål, hvaraf den fått sitt namn.

Sedan vi på ett ställe passerat Rio de los Cuevas på en naturlig brygga, bildad af ett större klippstycke, hvarunder floden gräft sig en bädd, anlände vi innan skymningen inträdt till en annan punkt, der samma flod skulle passeras. Detta skedde också på en naturlig bro, ehuru af helt annan beskaffenhet än den förra. Den af stalaktitmassa bildade marken hade nämligen blifvit undergräfd så, att den bildade ett formligt brohvalf öfver den 50 fot breda flodbädden. Genom detta utmynnar en åder varmt mineralvatten, hvilket på en utskjutande platå under bron uppsamlas i tre små bas-

sänger, som erbjuda beqväma bad. Detta varma vatten, som äfven mättar såväl den omgifvande marken som sjelfva brohvalfvet, framsipprar under detta sednare i otaliga små källor, liksom ur en svamp, bildande ett underlag af droppsten, hvilket, på samma gång det underhåller sig sjelft, uppbär brohvalfvet samt kläder detta i brokiga färger. Det är en högst egendomlig och vacker formation. Trettio fot under bron flyter floden med dån och fradga och försvinner åter längre bort under jorden för att genom en hel följd af dylika hålor, »cuevas», genomskära den återstående delen af »la Leña».

Denna bro kallas »Puenta del Inca». En nära belägen, förfallen adobe-byggnad sades vara en ruin från den tid, då ännu indianer voro herrar i dessa trakter. Det här framqvällande mineralvattnet anses mycket helsosamt, och pampans inbyggare resa stundom hit för att bada deri.

Uti en närbelägen usel rancho, den första boning på denna sidan »el Cumbre», syntes äfven några menniskor, hvilka Ramon förklarade vara badgäster. Huru olika anspråken på en badort kunna vara!

Vi måste denna natt uppslå vårt läger på en kal slätt. Vår färska proviant var nu förtärd, hvarför »charqui» måste tillgripas. En vakteld upptändes af torkade kaktusrötter och muläsnespillning, som peonerne samlat under dagsmarschen. Det är det enda bränsle, man har att tillgå i den högre Cordilleran, så vida man ej medför särskildt förråd deraf från låglandet.

Den plats vi valt var uppfyld af stora stenblock, och på ett ställe bildade tvenne dylika ett slags grotta, hvaruti vi funno ett mot vinden lika väl skyddadt sofrum som i föregående nattens »casucha», om äfven utrymmet ej var så stort.

Att sömnen blef både tung och uppfriskande efter dagens långa och mödosamma färd, faller af sig sjelft, i synnerhet som den icke afbröts hvarken af någon tjutande vind, närgångna hundar eller förbipasserande tropas. Följande morgon kl. 3 voro vi ånyo uppsuttna, krya och resfriska. Luften och temperaturen voro de angenämaste man kan tänka sig, och från en ren himmel lyste hela den södra hemisferens stjernverld med en underbart stralande glans. En hop småfoglar började i dagningen sitt qvitter mellan stenblocken, förkunnande att vi åter närmade oss till regioner af organiskt lif. I dagningen sågo vi för första gången den mycket omtalade condoren, »el buitre», af hvilka en flock, uppskrämd vid vår ankomst, höll fest på kadavret af en oxe, under det några andra kretsade kring topparna af de dalgången omgifvande bergen. Men ingalunda rättfärdigade åsynen af denna stora, klumpiga gam benämningen »majestätisk», som af en mängd resebeskrifvare blifvit honom tilldelad. Några af djuren i flocken hade redan så förätit sig, att de med möda kunde gå, och sökte blott med ett vanmäktigt slående med vingarna samt en vaggande rörelse lik pinguinens att undkomma oss. Vi hade med lätthet kunnat döda en hel mängd af dem, men en lång dagsmarsch låg åter framför oss, och hvarje ögonblick af tiden var dyrbart. Klockan 9 på morgonen anlände vi till »Punta de Vacas», första pasaden på den argentiska sidan, ty vi voro nu på Argentiska republikens, eller som det här vanligen kallas, Buenos Ayres' område. En ifrån detta ställe i norr och söder löpande dalgång stängdes på södra sidan af »Tupungato», Aconcaguas jättesyster. Detta berg reser sig, sedt härifrån, likt en väldig kon af 22,000 fots höjd, med toppen höljd af glacierer. En half timme sednare hade vi uppnått argentiska gränsvakten, hvarest vi måste lemna våra pass, som vi fått af guvernören i Santa Rosa.

Vaktkasernen liknade mera en förfallen stenmur än en boning för menniskor, men de deruti sig uppehållande 6 eller 7 stycken banditlika soldaterne med smutsiga ponchos, under hvilka dinglade långa klumpiga släpsablar, samt röda benkläder, hvilka hängde i slarfvor omkring de nakna fötterna, tycktes föga hafva behof af bättre logis. Sedan vi efter en timmes väntan fått våra pass utbytta emot andra, som skulle gälla ända till Mendoza, och sedan vi betalt några realer för besväret, lemnade vi detta ruskiga ställe och fortsatte vår väg längs Mendozaflodens bädd. Rio de los Cuevas har nemligen, sedan den emottagit en mängd nya tillflöden, bland hvilka ett betydligare från Tupungato, bytt om namn och kallas numera Rio Mendoza. Någon vegetation synes nu åter uppspira längs vägen och kaktéer och agave kantade bergens afsatser. Vid middagstiden passerade vi en ström, »El Rayo de Polvadera», som störtade ned genom en brant bergsskrefva invid vägen. Här gjorde vi allmänt halt för att dricka,

bada och taga vår luncheon, hvilken bestod af en delikat anrättning af rostade dufvor, af hvilka vi lyckats skjuta några på vägen. Ifrån detta ställe är den smala vägen insprängd i bergets så godt som lodräta sida samt stiger så småningom i höjden, under det Mendozas floddal särker sig allt djupare och djupare till höger om densamma. På en punkt, »la ladera de Caledon», der de öfverhängande klipporna bilda ett tak öfver vägen, är denna så smal, att vi måste sitta af och till fots tillryggalägga densamma. Åttahundra fot lodrätt under oss skummar och forsar Rio Mendoza uti sin snörräta dalgång, hvilken tillsammans med den motsatta strandens, i vilda spetsar uppskjutande berg ifrån detta ställe erbjuder en högst egendomlig och storartad anblick. Gradvis sänkte sig emellertid vägen och vi nedstego så småningom på en plan, gräsbevuxen slätt, längs hvars ena sida Rio Mendozas bädd, som nu utvidgar sig till omkring 6,000 fots bredd, fortlöpte, alltjemt rak som en lineal, emellan sina 50 fot höga lodräta sidor. Denna dalbädd, på hvars jemna botten sjelfva floden nu endast slingrade sig likt en större grumlig bäck, sköljes dock antagligen periodvis till hela sin bredd af floden, att döma af de vattenmärken, som syntes högt upp på dess sidor.

På samma gång de omgifvande bergens höjd aftog, utvidgade sig slätten, som på några ställen afbröts af omkring 20 fot höga tvärvallar — om vi få begagna detta uttryck — hvilka tycktes hafva tillkommit genom jordhöjningar samt derpå blifvit afjemnade af vatten. I skymningen inträdde vi på »la Pampa de Uspallata», en af dessa långa platåer, med hvilka Cordilleran så småningom nedstiger till den egentliga pampan. Denna var på sina ställen tätt bevuxen med taggiga buskväxter samt lär utgöra ett tillhåll för struts och guanaco, af hvilka vi dock ej sågo några. Vi kommo tidigt fram till »Uspallata» — posada och vaktstation — samt blefvo vänligt emottagna af officeren på stället, hvilken anvisade oss ett litet rum med stenbäddar omkring väggarna och en sten till bord midt på golfvet. Det var med verkligt nöje, som vi här åter sågo några träd, nämligen en ståtlig poppellund, hvilken omgaf den lilla byggnaden. Ehuru anspråkslös, likväl de dock denna mera en menniskoboning än den förra »guardia», och det var med stor njutning, som vi slogo oss ned på dess veranda att förtära vår aftonmåltid, som denna gång bestod af en mustig »casuela», sedan kommendanten förklarat, att han slagtat sin sista höna för vår skuld. I trots af dennes vänliga anbud att låta oss sofva under tak, föredrogo vi att utbreda våra bäddar på verandan, sedan erfarenheten lärt oss, att man i dessa trakter sofver mera ostördt under bar himmel än i sådana boningshus som dessa, hvilka merendels svärma af allahanda ohyra.

Följande morgon måste vi förse oss med vatten för dagens behof, emedan ej några vattendrag funnos i närheten af den väg, vi hade att passera under dagens lopp. Redan strax efter soluppgången började värmen blifva tryckande, och vi kände allt för väl, att vi åter kommit ned på slätten. Vi hade ej tågat länge på den af torra buskar samt här och der af litet gräs bevuxna slätten, förr än Ranaom väckte oss med ropet »leones!» (lejon). Detta blef signalen till en allmän marsche forcé i den utvisade riktningen, der vi kunde se en mängd condorer kretsa öfver något föremål bland buskarna. Våra muläsnor vägrade dock snart att gå längre, och vi måste till fots fortsätta jagten. Vårt lejon, som »osade katt», hade i tid begifvit sig af, och då vi med spända hanar kommo fram till stället, funno vi blott några qvarlefvor af en död oxe, på hvilka condorerna slagit ned, så snart de sett lejonet aflägsna sig. Vi följde sparen en stund genom buskarna, men utan att finna detsamma.

Klockan 10 anlände vi till en silfvermina, belägen vid foten af ett tvärs öfver slätten strykande mindre utsprång af Cordilleran, och som vi i Santa Rosa erhållit introduktionsbref till dess egare, beslöto vi göra honom en morgonvisit. Vi blefvo äfven vänligt emottagna af señor Ramirez och hans fru, ett äldre fruntimmer från Buenos Ayres. Båda hade rest i Europa och hade således mera kännedom om den yttre verlden än de flesta inbyggare i denna trakt. Samtalet blef derför af ganska omvexlande natur, och under njutande af ett glas isvatten från Cordilleran, blandadt med en droppe »agua ardiente» af landets tillverkning, erhöllo vi många intressanta upplysningar angående minor och deras uppkomst i Cordilleran. Det synes äfven märkvärdigt, huru så många minor kunnat upptäckas i dessa ödemarker. Det later dock förklara sig, då man först tager i betraktande, att metallådrorna här i landet vanligen äro hårdare än de omgifvande bergslagren, hvarigenom de till följd af bergens

gradvisa afnötning bragts i dagen. Dessutom eger nästan hvarje arbetare i bergstrakten kunskap om malmernas utseende, och då man på många ställen, der bränsle är ytterst sällsynt, måst uppsöka sådant på bergen eller i dalarna, så hafva dessa derigenom så småningom blifvit till alla delar genomspejade, hvarunder en mängd minor blifvit upptäckta. »Chanunchilla», en af Chilis mest lofvande grufvor, hvarifrån under loppet af några få år silfver till ett värde af flere hundra tusen pund sterling blifvit upptaget, upptäcktes sålunda, att en åsnedrifvare en dag tog upp en sten för att kasta den på en åsna, men då han tyckte, att stenen var ovanligt tung, sökte han upp den igen och fann den genomådrad af rent silfver. Malmådern anträffades helt nära, skjutande upp likt en kil ur marken. Det är en sed bland grufarbetarne i Cordilleran att gå ut och vandra bland bergen om söndagarne, hvarvid de äro försedda med ett »koben» att dermed undersöka marken, om något fynd skulle kunna anträffas. I södra Chili äro de män, som drifva boskapen in uti Cordilleran och som besöka hvarje ravin, der litet bete finnes, de vanliga upptäckarne. De prof señor Ramirez visade oss från sina minor voro särdeles vackra. Ett kolfält hade äfven nyligen blifvit upptäckt nära intill grufvorna, och ehuru de prof som hittills blifvit bragta i dagen, voro af underlägsen halt, så hoppades man dock finna bättre sådana, så snart man hunnit de underliggande lagren. Hvilken oberäknelig fördel att sålunda i en skoglös trakt anträffa bränsle på samma ställe som malmen!

Oaktadt vår värds vänliga inbjudning att dröja öfver dagen på detta ställe, måste vi efter en timme fortsätta marschen. Vi voro ännu 6,000 fot öfver hafvet. Middagssolen var brännhet, temperaturen + 32° i skuggan och 47° i sadelfickan, der termometern förvarades. Vi hade just inkommit emellan några kullar, då ropet »guanacos» från peonerne fäste vår uppmärksamhet på ett par präktiga exemplar af detta djur, hvilka på mindre än 500 stegs afstånd från toppen af en kulle stodo och betraktade oss.

Inga hästar, inga refflade gevär! »Que lastima»! Hade blott vår madrinna varit ett dussin år yngre, så hade det kanske dock varit någon möjlighet att komma inom skotthåll, men mulåsnor äro ej lämpliga för jagt, och innan vi på våra egna ben hunnit vildbrådet nära nog för att vara inom skotthåll, hade detsamma redan tagit till flykten samt med ett skallande »ah-ha-ha!», som genljöd emellan kullarna, varnat ett halft dussin kamrater, hvilkas vackra konturer vi snart derefter sågo afteckna sig emot den blå himlen, der de sprungo längs krönet af några höjder. Blott några få minuter efter denna händelse sprungo tre stycken strutsar upp ur ett snår. Ett försök gjordes åter att tvinga mulåsnorna in bland buskarna, men förgäfves; de ville hafva sin egen väg, och deras envishet satte oss nästan i förtvifvan. Det var också något hårdt att nödgas se ett under andra förhållanden — d. v. s. om vi haft hästar — så lätt fångadt byte gå oss ur händerna, men det var förlåtligt, att vi ej voro beredda derpå, då vi icke genom de upplysningar, vi före vår afresa ifrån Valparaiso erhållit angående vår väg, blifvit upplysta om, att så lysande tillfällen till jagt skulle möta oss.

Vi hade ej länge fortsatt vår väg efter denna händelse, förrän åter en »guanaco»-hjord uppstöttes, och så en tredje och en fjerde flock. Hvilken skada att vara beroende af tid och jagtredskap på denna plats! Men vi måste nöja oss med att en gång hafva fått se «Uaman» i dess vilda tillstånd och höra hennes gälla skratt, som vi här kunde hafva skäl tro vara rigtadt mot oss. De strutsar, som förekomma i de civiliserade ländernas menagerier, gifva ej heller något begrepp om strutsen i dess fria tillstånd, om dess hånande läte, då den förföljes, eller dess vaggande språng, då den med framsträckt hals och utslagna vingar ilar fram öfver den dammiga steppen. Strutsjagten måste också erbjuda ett stort nöje. Vi träffade i Mendoza en person, som berättade, att han en hel dag förföljt en strutshjord på sin häst, men derunder aldrig kommit den närmare än på 50 steg, då den genast gjorde »höger eller venster sväng», och det så tvärt, att den vanligen fick nytt försprång, innan ryttaren med sin häst hunnit följa dess manöver. Hans vapen var härunder revolver, hvilken han, ehuru eljest god skytt på detta vapen, laddade och afsköt 26 gånger, innan han slutligen lyckades döda ett af djuren. Der strutsen jagas för sitt skinn, hvilket i synnerhet hos de unga honorna är särdeles fint och vackert, begagnas mest lazo, och för detta vapen tyckas deras långa halsar lämpa sig väl. Ehuru en mängd såväl struts- som guanaco-hudar exporteras ifrån Sydamerika, är det dock in-

gen lätt sak att derstädes få köpa sådana, ty de förekomma nästan aldrig i handeln i städerna, och man måste uppsöka pelsverkshandlares agenter inuti landet för att slutligen med dessas tillhjelp kunna erhålla varan. En god guanacohud betalas på pampan med 3 till 4 »patac» (12 till 16 Rdr) men redan i Mendoza begärdes för en sådan, som bjöds ut på gatan, 25 »pa » (omkring 100 Rdr).

Vi hade emellertid knappt hunnit lugna oss efter vårt snöpliga jagt ök, då en annan syn af mera sublim natur kom att fängsla våra sinnen. Solen var redan nära sin nedgång, då vi emellan ett par af dess sista strålar belysta höjder varsnade det vida, blåa hafvet med dess skuggor och dagrar, sådant det synes, då man en aftonstund från någon hög strand blickar ned efver detsamma. Med de begrepp, vi egde om traktens geografiska läge, voro vi äfven nära att med en halft förolämpad ton tillfråga vara peoner med ett »adonde, por el diablo, nos han conducido ustedes»? eller på ren svenska: »hvart f-n har ni fört oss»?, då Saturnino förekom oss med ett under ett välvilligt grin uttaladt: »Es la Pampa, patron!» (Det är pampan, herre). Och der låg verkligen hela pampan utbredd framför oss, men i denna belysning så lik hafvet, att äfven sjömän kunde finna sig bedragna deraf. Äfven ville vi knappast sätta tro till hans utsago, förr än vi med våra kikare upptäckt en och annan ojemnhet derpå, utmärkande några kullar, samt en hvit strimma, som betecknade Rio Mendoza, och längst bort vid horisonten en skog af högstammiga popplar, utvisande läget af vår resas mål, Mendoza.

Denna fängslande satta försvann dock för våra blickar lika hastigt som den kommit, ty några minuter sednare började nedstigandet i den slingrande dalgång, genom hvilken vi följande morgon skulle utträda på sjelfva pampan.

Just som vi svängde af rundt omkring ett klippblock på slättens ena sida för att anträda vandringen utför dalen, mötte vi ännu en af dessa ofantliga tropas på väg till Chili. Det kostade oss nära en timme att komma förbi densamma. Ett stycke längre ned i dalgången, der vägen korsades af en liten bäck, anträffade vi en ensam man, som utanför sin bostad, en liten jordkula vid vägen, var sysselsatt med vaskning af guld ur en af detta ämne rikligen genomträngd jordart, som han tillsammans med tvenne kamrater för några veckor sedan upptäckt i närheten. Det förvånade oss att se den beredvillighet och öppenhet, hvarmed han gaf oss allahanda detaljer angående sitt förehafvande, till hvars bestyrkande han ur sin jordkula framtog en handfull små kulor af rent guld, af sammanlagdt ett hönsäggs storlek, som han påstod vara resultatet af en veckas arbete. Vår tanke om ärligheten hos folket i dessa trakter stegrades ännu mera vid föreställningen, att denne man lefde här, möjligen ej utan vapen, att den andre af kamraterne arbetade vid den två timmars väg härifrån belägna minan, under det den tredje var det lilla bolagets reseexpedit och städse var på väg till och ifrån Medoza för att der deponera guldet samt anskaffa det behöfliga förrådet af qvicksilfver till dettas uttagande.

Ej förr än kl. 10 på aftonen kommo vi till vårt mål för dagen, »Villa Vicencio», en liten rancho, som är allmänt rastställe för alla passerande karavaner. Vår ankomst förorsakade någon uppståndelse bland familjen, som redan gått till hvila, men de stego mangrannt upp vid vår ankomst och hjelpte oss med uppgörandet af eld samt tillredelserna till en väl behöflig måltid efter den 19 timmars långa dagsmarschen, hvarunder vi ej gifvit oss ro att förtära annat än några kokta lökar, sedan vi under förmiddagen förspilt så mycken tid på det fåfänga jagandet af guanacos och strutsar. Det var rätt löjligt att se den lilla familjens bemödanden att utforska, hvad slags folk vi voro, och med hvilka spanande blickar de mönstrade våra packmulors last för att bedöma, hvad denna kunde innehålla. De blefvo dock snart till en del tagna ur denna ovisshet, då vi snart derpå öppnade vår matsäckslåda och de fingo skåda dess för deras ögon dyrbara innehåll af porslin, glas och silfver m. m., och när en burk preserverad chocolad öppnades, hörde vi de blandade uttrycken »son ricos», »sone stranjeros», (de äro rika, de äro utländingar), halfviskande upprepas i korus omkring oss. Men när slutligen en sardinlåda öppnades, brast exstasen lös hos en af husets små döttrar, som med häpen stämma högljudt utropade »Jesus, mamá, que son ricos» (Jesus, mamma, hvad de äro rika). Med en liten smakbit laget rund ur den underbara lådans oljiga innehåll hade vi också snart vunnit den fattiga famil-

jens välvilja, och deras bemödande att tjena oss såväl som våra peoner var i sanning värd vår tacksamhet.

Som vanligt upprullade vi våra bäddar under bar himmel, och med sadeln under hufvudet samt ponchon kring skuldrorna gingo vi till hvila för att med några timmars sömn stärka oss för vår sista dagsmarsch till Mendoza. Enligt vanan begagnade vi oss af den svala morgonstunden till aftåg, och sedan vi hunnit få våra mulor samlade samt njutit vår morgondryck, voro vi snart efter i väg.

Efter ett par timmar hade vi hunnit till slutet af dalgången, och på samma gång vi trädde ut liksom ur en portal af klyftor, sprang solen upp öfver nordöstra horisonten och belyste Amerikas pampas, på hvars vida fält vi nu började vår vandring. Solen blef fram på förmiddagen brännande. Inga skuggande träd syntes, blott låga förbrända buskar, bland hvilka en som kallas »Jarillo», bildade här och der de enda större grupper af växtlighet vi sågo. Emellan dessa växte flagiga kaktéer, tistlar och torkade slingerväxter. Blott här och der sköto några tjockbladiga agaver upp sina vissnade blomstänglar, dessa liksom hela den öfriga vegetationen höljd af ett lager af saltblandadt dam. Öfver allt är steppen öfverströdd med skelett af boskap, och condorerna tyckas trifvas lika väl här nere som i Andernas högre regioner. Vid middagstiden passerade vi en uttorkad flodbädd, hvilken såväl som den omgifvande marken var betäckt med en hvit saltskorpa, liksom hade det snöat derpå. Samma företeelse hade fäst vår uppmärksamhet några gånger förut i Cordilleran, der en slätt, i närheten af Cumbrepasset, var fullkomligt öfverströdd med små högar af saltblandade ämnen, hvilka tycktes hafva framträngt liksom en mjuk deg ur jorden och sedan stelnat. Det är egendomligt att se, huru öde och förtorkad naturen framträder på hela denna sidan af Cordilleran i jemförelse med den friska grönska, som höljer hvarje slätt och dal på den chilenska sidan, hvilken likväl är lika fattig på vilda djur och foglar som de östra platåerna äro rika derpå. Vi vilja ej härmed säga, att jordmånen på pampans högland är mindre fruktbar under odlares händer än på chilenska sidan, men pampans torra luft samt dess lätt upprörda dam tyckas ej vara lämpliga att gifva fart åt någon växtlighet, såvida denna ej beskyddas af naturliga eller konstgjorda omhägnader, för att afhålla det sednare, eller uppfriskas af vattendrag. Sålunda äro stränderna af de här framflytande floderna, Mendoza och Tungan m. fl., höljda af ganska frisk grönska, och de »estancieros», som här uppslagit sina bopålar kunna ej önska sig bättre jordmån hvarken för sina planteringar eller sin boskap.

Trots denna torrhet, som hufvudsakligen karaktiserar pampan, finner man dock här och der äfven på andra ställen än i flodernas närhet små grässlätter eller »uanos», och vi passerade under dagens lopp flere sådana, hvarest stora boskapshjordar sågos beta. Dylika hjordar hafva alla sina egare, och hvarje djur i hjorden är ifrån födseln märkt med egarens namn, men för öfrigt kunna de anses såsom vilda, och det har alltid förefallit oss underbart, huru egarne kunna förekomma, att dessa hjordar stundom företaga alltför långa vandringar. Då och då utsänder »estancieron» sina gauchos att uppsöka och hopsamla boskapen, och man berättade oss, att det stundom åtgår månader, innan dessa lyckas hemdrifva det för slagt eller andra ändamål till hopdrifning bestämda antalet.

På f. m. började en stark sydlig vind svepa öfver slätten, och vi voro stundom så inhöljda i moln af dam, att vi nödgades helt och hållet omhölja våra hufvuden, ögonen inberäknade, lemnande åt våra gångare att finna vägen bäst de kunde. Dessa stackars djur hade under hela dagen ej fått en droppe vatten, och det var likväl beundransvärdt att se, med hvilken ifver och ihärdighet de vadade fram genom vägens djupa sand.

Klockan 5 på eftermiddagen blefvo vi slutligen med förtjusning varse en grupp popplar framför oss, och två timmar sednare inträdde vi uti en lång och bred allé, som så småningom började omgifvas af byggnader. Ej förr än timmen efter mörkrets inbrott hade vi dock genomvandrat denna sträcka af låga förfallna adobehus och vanvårdade planteringar, hvilka utgöra de af jordbäfningen år 1861 minst skadade qvarlefvorna af den gamla staden, hvarefter vi slutligen uppnådde det egentliga Mendoza.

IX.

Innehåll. Politiska förhållanden. Gamla Mendozas ruiner. Señor Villanuevas frukost. Ridparti. En landsman i Mendoza. Chotos. Afresa från Mendoza. Zambezente. Lujan. Mr Gibbs estancia. Åter bland bergen. Oväder i Cordilleran. Guardia de las Pomas. En »tamo» indian. Inklämd tropa. Bestigande af Mal Paso. Passerande af Östra Portillo. Storartadt scenerl. Nedstigande till »la Ollas». Vestra Portillo. Nedstigande från Cordilleran. Chilensk natur. Ankomst till Santiago. Återkomst till Valparaiso. Afsegling från Stilla-hafs-stationen.

Jag vill ej söka skildra det nöje vi erfovo, då vi åter befunno oss på breda, folkrika gator, upplysta af gas, och ännu mindre huru det kändes att komma in uti ett godt hotell samt att efter ett uppfriskande bad få göra en välbehöflig toalett. Åter presentabla utträdde vi i hotellets rymliga och luftiga »patio», hvarest vår välvillige värd — en franskman — gjort sitt bästa för att med en riklig soupé, enligt landets matsedel, tillfredsställa vår verkligen förfärande aptit. Under måltidens lopp hade åtskilliga gäster tillströmmat och bland dessa några guldsmidda officerare utaf guvernörens stab, hvilka på ett vänligt och förekommande sätt erbjödo sig att blifva våra värdar och följeslagare under vår vistelse här, och då vi efter måltiden gingo i deras sällskap ut för att på den öppna verandan röka en »puro» och beskåda lifvet på gatorna, blefvo vi ofördröjligen initierade i ortens politiska förhållanden, — det första hvarom en spanjor gerna talar med en ny bekantskap — och huru en uppresning af »los colorados» (de röda) väntades hvarje dag, hvarför guvernören, som för närvarande lefde på ett slags krigsfot, ej kunde herbergera oss i sitt hus, hvilket han eljest skulle hafva önskat. Dessa i Platastaterna ständigt pågående fiendtligheter emellan »blancos» och »colorados» äro allt för väl kända äfven hos oss, att vi här skulle behöfva yttra oss derom vidare, än att denna revolutionära rörelse här i vestern är lika mycket spridd som vid Platafloden, men att dess utbrott, om de äfven leda till samma resultat, nemligen fortsatt missbelåtenhet å ömse sidor, likväl till sina yttringar äro skilda så till vida, att, då man i Buenos Ayres söker hålla sinnena lugna genom häktningar och möjligen en och annan gång repet, man här deremot föredrager den vida mera ridderliga metoden att afgöra tvisterna med vapen i hand. En sådan liten batalj, der hvartdera partiet knappt representerades af mer än några få hundra beväpnade män, hade äfven nyligen egt rum ej långt från Mendoza, och man trodde sig smickra oss, hvars rätta nationaliter de ännu ej kommit underfund med, genom att berätta, det segren vanns af guvernörens trupper till följd af den eldiga stridslust, som upptändes hos dessa vid ljudet af Chilis mest populära samacueca, som af musikkåren spelades upp vid tillfället.

Högre nöje än allt annat gåfvo dock de beqväma bäddar, som i hotellet erbjödos våra trötta kroppar, och det var med synnerligt välbehag, som vi efter slutadt språkande på verandan bröto upp för att uppsöka vårt rum med dess inbjudande stålsängar.

Knappt hade likväl solen följande morgon börjat sticka in emellan de halföppna jalusierna, förr än vi väcktes af en allt för väl känd musik. Det var dessa blodsugare till mosquitos, hvilka nu som bäst höllo på med att anfalla oss. Derför, med den kännedom vi förut egde om egenskaperna hos dessa infernaliska odjur, dröjde vi ej länge att lemna dem i obestridt herravälde af rummet. Utanför dettas dörr låg hotellets trädgård, hvarest sorlet af rinnande vatten, som från en ränna störtade ned i en murad basäng, skuggad af ett lummigt fikonträd, inbjöd till bad. Efter en hastig toalett och en lätt frukost på drufvor och fikon ur trädgården beslöto vi att begagna oss af den

friska morgonluften för ett besök till ruinerna af det gamla Mendoza. Det har alltid synts mig ligga ett stort nöje uti den första promenaden man gör på ett nytt ställe, i synnerhet om denna kan göras utan sällskap. Man är icke känd af någon och sjelf obekant med de nya föremål man möter, man får göra sina betraktelser på egen hand, starna när man vill och styra kosan dit hvaråt nyfikenheten drager mest, utan att vara beroende af en följeslagares olika nycker, denne må nu vara en förtrogen vän eller blott en vägvisare.

Mendoza består egentligen af endast en gata, men denna är mycket lång och äfven af ovanlig bredd. Från de låga men välbygda husraderna löpa 10 fot breda trottoarer, hvilka skiljas ifrån den med dubbla poppelalléer planterade gatan genom 6 à 8 fot breda och lika djupa kanaler, hvari en strid ström af från Mendozafloden ditledt vatten ständigt flyter. Detta är visserligen af smutsig färg och icke heller drickbart, men tyckes väl uppfylla sitt ändamål, som är att bortföra all den orenlighet, som enligt dessa länders bruk utkastas ur husen på gatan och eljest skulle förblifva liggande der. Ruinerna af den gamla staden ligga ungefär en fjerdedels svensk mil ifrån medelpunkten af den nya. Den stilla morgonstunden lämpade sig väl för ett besök på denna plats. Der ligger verkligen en hel stad i ruiner, ännu i detta ögonblick nästan i samma skick, som den syntes några få dagar efter den skakning af jorden, som för 7 år sedan omstörtade dess 2,000 kyrkor och hus och under desamma begrofvo mer än 9,000 menniskor. Ruinerna betäcka en yta af nära en svensk qvadratmil. Anblicken af dem är sorglig, och det dystra intrycket förökas ännu mer af den tanken, att knappast några åtgärder ännu blifvit vidtagna att undanrödja desamma eller ens att undan ruinerna söka rädda qvarlefvorna af de tusenden, som funnit sin död under desamma.

Blott trenne af gatorna äro öppnade för trafik, men de fordna trädgårdarne och den gamla ryktbara alamedan, om hvilken Gosselman säger, att den är den största anläggning af sitt slag i hela Amerika, stå nu som små urskogar, i hvilka drägen af ortens befolkning rotat in sig samt bor i usla riskojor. Högst intressanta äro ruinerna af den gamla kyrkan Santo Domingo och katedralen San Francisco. De gigantiska adóbeblock, hvaraf den förra var uppförd, blefvo af jordens skakning så våldsamt nedslungade, att några dylika af 3 till 4 famnars kubikinnehåll, anträffas på ända till 80 fots horisontelt afstånd från den plats, hvarest de förut haft sitt läge. Den sednare — nemligen katedralen —, är egentligen märkvärdig derför, att densamma under jordbäfningen störtade in öfver en folksamling, som bevistade den pågående messan.

Jordbäfningen egde rum en söndagsafton kl. 7. Först kom en förskräcklig stöt med åtföljande skakning af jorden. Alla, som kunde, flydde ut ur de fallande husen eller togo sin tillflykt nere i källarne under dessa, — en vanlig tillflykt under de ofta påkommande jordskalfven. Da hände, hvad som aldrig händt förut härstädes. Jorden öppnade sig i långa remnor, hvilka, då de åter slöto sig, utsläpte en stinkande gyttja, som tillsammans med den uppsvälda Rio Mendozas vatten öfversvämmade ruinerna, och en syndaflod af dy fullbordade sålunda den af skalfvet började ödeläggelsen. Om man undantar det rent historiska intresse ruinerna af Pompeji och Herculanum erbjuda, så måste här erkännas, att betraktandet af dessa icke på långt när så tilltalade författarens känsla som åsynen af Mendozas. Om i Pompeij och Herculanum flere menniskolif gingo förlorade än här, så voro dess invånare dock till en del varnade för det utbrott, som inträffade. Här kom allt så oförmodadt, det var ej endast ett åskregn eller en lavaflod utan trenne skiljda krafter, jordskalfvet, öfversvämningen och jordöppningen, som på några få minuter gjorde anda på en hel stad och de flesta af dess invånare. Ty de af de sednare, som undkommo med lifvet, förlorade likväl hela sin egendom, och af de öfverlefvande fanns knappt någon, som ej förlorat en eller annan nära anhörig. Huruvida man vid anläggandet af det nya Mendoza, som redan hyser omkring 20,000 invånare, vidtagit några andra försigtighetsmått emot jordbäfningarnas förhärjningar än att ej uppföra högre byggnader än envåningshus, känner jag ej. Men nya Mendoza förespås ett liknande öde med det gamla, ända till dess staden flyttas till någon plats, hvarest grunden består af annorlunda bildade berglager än här. Man tror sig nemligen hafva funnit, att der berglagren hafva ett horisontelt läge, som vid Mendoza, jordbäfningar åstadkommer svårare skakning och följaktligen mera ödeläggelse, än der desamma hafva en mer eller

mindre lodrät ställning. Denna åsigt, hvars riktighet författaren ej kan styrka, är emellertid gängse bland Mendozas invånare.

Återkomna till staden från vår morgonpromenad, möttes vi af en inbjudning till frukost från guvernören señor Villanueva. Vid vår ankomst till hans bostad välkomnades vi af ett dussin af dennes närmaste vänner uti ett stort och rymligt mottagningsrum, och så snart guvernören sjelf inträdt, började ganska litliga samtal om såväl politiska som andra förhållanden i Europa, hvarunder vi dock stundom häpnade öfver den ringa kännedom de egde om hela den yttre verlden. Ett trodde de sig dock känna, och det var att nordbon älskar starka drycker, och derför, för att så mycket som möjligt undfägna oss enligt våra förmodade vanor, började kalaset med konjak och vatten, som bjöds laget rundt ur en stor tumlare. Vi funno dock snart, att vår värd och dennes vänner sjelfva satte mera värde än vi på den kringbjudna drycken, och det var ej utan en viss lättnad, som vi emottogo inviten att förfoga oss till frukostbordet, ty deras sinnen hade så småningom blifvit ganska upphetsade, och föga fattades, att den litliga diskussionen hade slutats på ett allt annat än fredligt sätt. Vi vilja ej söka skildra den äckliga sammansättning af halft europeiska och halft nationela rätter, hvaraf frukosten bestod, i synnerhet som vi hade mer än nog af den andra rätten, en à la daube på ostron eller dylikt, hvilken naturligtvis ansågs som en stor raritet i dessa trakter. Att nämnda skaldjur behöft lång tid att komma hit, kunde snart alla gästernas både smak och luktorgan intyga, och med hjertat uppfyldt af tacksamhet emot herr Villanueva, som så välvilligt bjöd till att fägna oss med hvad han trodde vara vår nationalspis, tyckte vi dock, att han kunnat välja någon annan delikatess än ruttna ostron. Utan att vilja tadla herr Villanueva för ett välvilligt, ehuru misslyckadt arrangement, så mycket mer ursäktligt, som han ju dels var ungkarl och dels lefde på krigsfot, så få vi dock bekänna, att vi gerna skulle uppoffrat hela dussinet af dessa besynnerliga anrättningar emot en enda hederlig casuela, serverad på ett rent duktyg och med rena servietter, ty hvad dessa sednare beträffar, så hade de verkligen utseende af att redan hafva genomgått hela den tillämnade campañan. Men var frukosten bedröflig, så väntade oss efter densamma ett så mycket större nöje, ty utanför på gatan inbjödo beqväma sadlar på präktiga gångare till en väl behöflig ridt för att sätta ned ostronen.

Eftermiddagen var herrlig, och en svalkande bris susade genom popplarnas kronor på gator och torg, der vi ilade fram, ej i promenadskridt såsom man rider på Djurgården eller i »The Rotten Row» utan i sporrstreck, så att stenar och sand flögo omkring hästhofvarna och käringarna korsade sig i gathörnen.

Det var en brokig kavalkad. Guldsmidda dragoner med skramlande sablar och silfverbetsel samt fina Mendozadiplomater i nya kläder från Buenos Ayres, men alla fasta på hästryggen, och sist vi tre Neptunisöner, solbrända och resklädda samt naturligtvis sökande att om möjligt bevisa orikti-heten af den gamla satsen, att »en sjöman till häst är en styggelse för vår Herre».

Inkomna på en med lummiga tårpilar planterad plaza, passerade vi tätt förbi en kyrka, hvarest messan förrättades. Villanueva ledde oss tvärs igenom folksamlingen, som likt en skingrad hjord spridde sig till höger och venster. Denna hans manöver, den må nu hafva varit anlagd för att visa oss, hvilken grad af sjelfsvåld guvernören i Mendoza kunde tillåta sig eller för att begagna ett gynnsamt tillfälle att göra intryck på massan, det lemna vi derhän, kunde likväl icke annat än nedsätta herr Villanueva betydligt i våra ögon, på samma gång som den ganska tydligt lät oss förstå, i hvad förhållande den republikanska regeringens representanter härstädes stodo till massan af folket.

Vår ridt gälde de af oss på morgonen besökta ruinerna, och vi hade nu tillfälle att af ett bland den sorgliga händelsens ögonvittnen, en äldre man, som kallades »comandante» och hvilken utgjorde vår sidokamrat i truppen, erhålla några rätt intressanta detaljer rörande denna jordbäfning. Det var sorgligt att höra den gamle utvisa sina fordne vänners hus och grafvar. »Aqui vivia N. N. muy migo mio — tuvo tres hijas, que todas murieron allá». — Här bodde min gode vän N. N. — han hade tre döttrar, som alla dogo der. Och pekande på de ännu synliga hvalfven af en källare till ett annat hus: »Esta casa, es la casa de mi padre. — Las ruinas todavia contienen los restos de mis dos hermanos — y en aquel jardin fueron matados mi esposa con su niña jóren». — Detta hus var min

faders. — Ruinerna gömma ännu qvarlefvorna efter mina båda bröder — och i den der trädgården dödades min hustru och vår lilla dotter. Så fortsatte vår åldrige Mendozino gata upp och gata ned. I hvarje hus hade han haft någon slägting eller vän, och alla hade han förlorat under loppet af några minuter. Det föreföll mig vid detta tillfälle, som hade vi vandrat genom hvalfven af en katakomb, ledda af någon gammal prior, som med längesedan stelnade känslor utvisade nischerna, som hyste hans föregångares skelett, samt äfven den, som en dag skulle emottaga hans eget.

Vi återkommo ej till staden förr än efter mörkrets inbrott. På stadens hufvudgata, som med sina planteringar är en enda fortsatt alameda, hade stadens skönna verld nu kommit ut på aftonparad. I en paviljong utförde en musikkår potpourrier ur operor samt nationalmelodier, och när dessa sednare utgjordes af samacuecas, uppfyldes för en stund gatan af dansande grupper af ungdom. Så kom natten, ljum och behaglig. Månen sken ned emellan de täta poppelalléerna, blomsterdofter uppfylde luften, och återkomna till vårt hotell, dröjde vi länge på dess veranda, njutande af den herrliga natten, innan behofvet af hvila infann sig.

Följande dag tillbragte vi under vandringar i Mendoza samt tillrustningar för vår vidare resa. Då vi efter frukosten rustade oss att gå ut, öfverraskades vi genom att höra oss tilltalas på vårt modersmål. Den tilltalande var en soldat i republikens armé samt ordonnans hos guvernören. Svensk till börden sökte han upp oss för att höra något om sitt fädernesland, sedan han fått veta, att det fanns en »señor Succo» bland den resande trion. Om denne mans personlighet kunde vi dock ej utforska vidare, än att han *trodde* sig vara född i Haparanda samt att han i flere år seglat på ryska handelsfartyg, till dess han för ett par år sedan rymde från ett sådant i Buenos Ayres, hvarifrån han sedermera på något sätt kommit hit. På det hela var han en ful och obehaglig skandinavisk typ, med rödt hår samt illpariga, skygga ögon, och vi kände oss föga stolta öfver landsmanskapet, men erforo sedermera af guvernören, att han satte mycken tillit till mannen.

Mendoza är ett slags Timbactu i pampan, en centralstation för en stor del af trafiken i dess vestra del. Man möter på dess gator typer och föremål nästan lika egendomliga och pittoreska, som dem man skulle möta på Central-Afrikas stora marknadsplats. Här ser man den trasige och dammige gauchon, representerande pampans halfvilde, fattige nomad, och här ser man gauchon såsom sprätt med sin lysande poncho af tyg så fint, att hela plagget kan dragas genom en vigselring, med sin befransade sidenchilipå kring benen, piastrar till knappar samt sporrar, betsel och sadelbeslag af massivt silfver. På de sandiga gatorna rulla klumpiga vagnar, stora som små hus, dragna af stundom ända till 10 par oxar. Dessa äro pampans transportvagnar, och stora karavaner af dylika lastade med hudar, ull, torkadt kött m. m. passera hvarje dag Mendoza på väg till Östern. Ett motstycke till dessa äro »los volantes», äfvenledes ett slags åkdon, men endast ämnade för promenader inom staden. Löjligare fortskaffningsmedel kan man knappt tänka sig. Det utgöres af en fyrkantig låda på tvenne klumpiga hjul med ett fyrkantigt hål baktill såsom ingång, och tvenne mindre dylika på sidorna såsom fönster. Hästen — ty till en mendozinsk volante (hvilken ej får förblandas med det prydliga fortskaffningsmedel af samma namn, som man ser i Havanna) begagnas alltid blott en sådan — spännes på ena sidan om en tistelstång, och på denna rider nu kusken, på samma gång ekipagets spannridare. I dessa åkdon hemta stadens damer frisk luft, då det skall vara »gemütlich», och det är verkligen en dråplig syn att se ett sådant fullpackadt med välmående señoror langsamt välta fram i gatornas djupa sand. För ned- och uppstigandet måste alltid en stol begagnas, som hemtas ur det hus, utanför hvilket man stadnar. Det måste dock medgifvas, att äfven vagnar af europeiskt mönster hafva letat sig väg till Mendoza, men vi sågo endast *en* sådan, och det var guvernörens. Af stadens invånare syntes endast högst få med, — hvad engelsmännen skulle kalla »respectable appearance», och dessa endast under aftonpromenaden på alamedan. Industrien ligger ännu här i sin linda, och mera kan man ej heller begära af en stad, som nyss rest sig ur ruiner. Den bördiga jorden gifver äfven menniskorna genom högst ringa arbete hvad de behöfva, och som behofven äro ytterst få, finnes det ingenting, som eggar befolkningen till en lifligare verksamhet. Det torde vara sannt, som någon resebeskrifvare säger om Mendoza, att »här är lätt att lefva, men svårt att blifva rik», så länge

det tillämpas på landets nuvarande inbyggare, ty för en driftig och verksam befolkning skulle helt säkert både pampas och Cordilleran erbjuda outtömliga källor till rikedom.

Under vår vistelse här hörde vi naturligtvis mycket talas om koleran, som sades vara än i San Luis och än i San Juan, Mendozas båda grannprovinser. Som Mendoza i alla tider lidit brist på godt dricksvatten, hade fruktan för koleran emellertid drifvit några af dess mera verksamma invånare till bildandet af ett bolag för uppförandet af en filtreringsapparat i stor skala, för att förse äfven den fattigare befolkningen med godt vatten, hvilken vara hittills endast varit förbehållen de förmögnare, som försett sig med filtrerapparater i sina hus. Blifver sålunda bruket af filtreradt vatten mera allmänt här, så bör man äfven kunna hoppas, att en allmänt gängse sjukdom, »chotos», hvilken säges förorsakas af bergsflodernas vatten, skall upphöra. »Chotos» består af ett slags svulster på halsen, hvilka stundom på äldre personer antaga gigantiska dimensioner, men alltid vanställa hvilket ansigte som helst. Den lär vara allmännare hos qvinnor än karlar, och de två eller tre fall deraf vi sågo här voro endast hos qvinnor.

Vi hade väntat oss att någonstädes här eller på resan få se något exemplar af landets urinvånare, indianerne. Detta blef oss dock ej, — med ett undantag dock, hvarom vi skola tala längre fram — förunnadt, churu i såväl staden som dess omgifningar spårades indiandrag i manget ansigte bland den lägre befolkningen. Det vanliga namnet för indianer är här liksom i Perú »chinos», hvilket äfven betyder kineser; kanske är det likheten emellan de båda stammarnas hudfärg, som gifvit anledning till benämningen.

Vår korta vistelse i Mendoza tillät oss ej att begagna de anbud vi fått att blifva introducerade i några af dess familjer, hvaraf de flesta vid denna årstid hade flyttat ut till sina »qvintas» (villor) på landet, och möjligen var detta den egentliga orsaken till den i ögonen fallande stora bristen på s. k. bättre folk på stadens gator.

Följande dag, sedan middagsvärmen gifvit rum för aftonsvalkan, aftågade vi från Mendoza genom dess södra port efter att hafva blifvit åtföljda genom staden af de flesta af de bekantskaper vi gjort här. Hade dagen varit qvalmig och obehaglig, så blef aftonen desto herrligare. Vi reste genom ett väl odladt land på en bred och präktig landsväg, omgifven af poppelalléer eller trädgårdar, hvilkas frukttyngda persikoträd på ett emotståndligt sätt inbjöd till en liten skörd af proviant för natten.

I solnedgången tågade vi genom en mindre stad, Zambezente, med en stor rymlig plaza och ruiner af en betydlig katedral, som remnat i två halfvor under jordbäfningen 1861 och nu stod der som en ganska ledande rekommendation för dess byggmästares skicklighet. Vårt lilla sällskap ökades här med några respektabla »zambezentinos», hvilka, liksom vi, ämnade sig till en by kallad Lujon före natten. De utgjorde ett rätt angenämt sällskap och bidrogo ej litet att förkorta resan. Damerna satto i fruntimmerssadlar och togo sig rätt näpna ut på sina med band och fjädrar utstyrda mulåsnor och ansigtet till hälften doldt i »velons» spetsar.

Den breda vägen omgifves fortfarande af »estancias» och villor, hvilka stundom sågo så inbjudande ut, att man kände sig frestad att komma dit som objuden gäst, hvilket för öfrigt en främling mycket väl kan göra i dessa trakter utan fruktan att behöfva anses ohöflig.

Från de upplysta boningarna klingade pianomusik och sång ut genom de öppna dörrarna och fönstren, och kastade man ögonen in genom dessa, såg man señöres och señoritas i liflig konversation, till att döma efter solfjädrarnas häftiga rörelser, eller sväfvande par om par i någon långsam »valza» eller graciö samacueca. Nog skulle det kanske hafva varit roligare att ta vara med derinne än att här sitta på ryggen af den stackars trötta mulan, dammig och rådbråkad samt med klen utsigt till såväl föda som hvila för natten. Men den vackra månljusa aftonen, löfskogen och ängarna, hvarest myriader eldflugor lyste och försvunno emellan häckar af välluktande örter, hade dock ett lifvande inflytande på våra sinnen och utplånade snart alla tankar på resans mindre behagliga sidor.

Jag kan ej förbigå dessa eldflugor utan att säga några ord om desamma, i synnerhet som jag hvarken inom tropiken eller annorstädes sett en sådan mängd af dem som här. Det var i synnerhet

vid stranden af ett vattendrag, som deras antal var så stort, att hela nejden liksom af aflägsna kornblixtar upplystes af dem, der de svärmvis och med jemna mellanstunder lyfte sig till flygt, dervid samtidigt låtande sitt fosforiska sken framträda. Hvad som härvid frapperade mest var, att man högst sällan såg någon enskilt individ, som skiljde sig från den öfriga svärmen, utan liksom på ett öfverenskommet tecken bidrogo alla samtidigt till denna billiga eklärering af deras nattliga fest.

Anlända till Lujon straxt före midnatt, antogo vi vårt nya ressällskaps anbud att gästa uti en af deras vänners hus, ej litet glada att slippa hyra in oss på gården af någon ruskig rancho, ehuru vi i sjelfva verket hyste vissa farhågor, att vårt nya värdfolk ej skulle tycka så särdeles om att på detta sätt midt i natten blifva besvärade af främmande gäster. Våra farhågor i den vägen lugnades dock snart, när vi, inkomna på en stor med träd planterad gård, blefvo förestälda för såväl värd och värdinna som deras döttrar, men alla — till sängs. Välkomsthelsningen blef dock lika hjertlig, som den var fri från ceremonier, och under det vi, ännu ej afsutna från våra mulor, kryssade emellan sängarna på gården för att skaka hand och vexla artighetsbetygelser med vår gästfrie värds familj, blefvo vi äfven presenterade för ett half dussin andra señores och señoritas som voro »amigos de la casa» och nu kommit hit för att vid månens strålar hålla en liten lugn sqvallerkonventikel med sina vänner. Man bör ej skylla de goda invånarne i Lujon för ceremonier och stelhet vid umgänget med hvarandra. Detta bruk att sofva ute i fria luften sommartiden är för öfrigt så vanligt i dessa trakter, att man finner det nästan öfverallt på landet, och som Lujon mera utgör en grupp estancias än en stad, så hade vi ingen rättighet att förvånas öfver hvad vi sågo. Ankomsten af tre »jovenes Ingleses» var emellertid en epok ovanlig nog, att hålla hela sällskapet vaket öfver vanlig tid, och det var först efter ett par uppmanande — »buenas noches hijas», — »buenas noches caballeros» (god natt döttrar, god natt mina herrar) från familjefadern, som de besökande bröto upp och vi sjelfva, utbredande våra bäddar på marken i led med de andras, gingo till hvila. Solen stod redan högt på himmelen, då vi följande morgon väcktes af Saturnino. Gården var då redan tom, och alla menniskor i huset voro uppstigna. Vi gjorde vår toalett, der husets invånare gjort sin, vid en ränna med rinnande vatten, och presenterade oss derefter för familjen, som redan på verandan läppjade på sitt kaffe. Denna dryck funno vi nästan öfverallt på vår väg begagnas af den yngre generationen, under det alla äldre föredrogo sitt »yerba màte», denna till [illegible]onaldryck blifna dekokt på bladen af ett i Paraguay och äfven på andra ställen växande mindre [illegible]ag. En annan gammal sed, som äldre personer äfven gerna bibehålla, är den att intaga sin [illegible] der sittande på pallar framför små, låga bord, liknande barnbord, och det är en rätt löjlig syn [illegible] se en hel familj på detta sätt intaga sin måltid på gräsplanen utanför sitt hus, hvarje individ med sitt lilla bord framför sig, som han efter måltiden flyttar undan till sin plats inne i byggnaden. Det är ett herrligt klimat detta, der boningshusen blott behöfva användas såsom magasin för effekter, medan deras egare natt och dag lefva och röras i fria luften.

Efter frukosten sutto vi åter upp till häst, tackande vårt värdfolk för deras gästfrihet — ty att taga upp börsen hade varit en skymf — samt lemnade Lujon och på samma gång såväl menniskoboningar som träd bakom oss för att öfver de vida pampas, som nu åter lågo framför oss, sträfva emot vår resas nästa mål, Cordilleran och Portillo.

Morgonluften var frisk och full af vällukter utaf pampasörten, och framför oss sträckte sig åt båda sidor den väldiga Cordilleran med kedja bakom kedja, grupperade öfver hvarandra i allt blåare och dunklare färgton. I vester, långt bort, syntes en grupp snöbetäckta toppar torna upp sig till en enda i morgonsolen skimrande kon. Det var åter gamla Tupungato, som vi under bortresan nätt och jemt fingo se en skymt af vid Punta de Vacas, men som nu kom att utgöra, så att säga, ögonmärket för vår vandring, ty straxt söder om denna bergsjätte ledde vägen, som förenade båda Portillapassen. Denna oöfverträffliga utsigt af Andernas kedja förlorades dock snart ur sigte, dels genom de digra och hotande åskmoln, som under dagens lopp började samla sig omkring desamma, och dels genom en mängd pampan afbrytande kullar, bevuxna med taggiga buskar och klotformiga kaktéer, mellan hvilka vår väg ledde. Åtskilliga gånger stötte vi upp flockar af dufvor af ett slag, som här kallas Tortola. De voro så litet skygga, att vi med våra revolvers affärdade flere stycken af dem, hvilket gaf oss en

välkommen tillökning i vårt matförråd. Detta hade under vistelsen i Mendoza blifvit förökadt med en präktig rökt skinka, en hel säck full med lök, åtskilliga vattenmeloner eller »sandias» samt vårt vinkärl, påfyldt med färskt Mendozavin — en vara, som väl torde kunna bestå profvet af en vinkännare från Rehnländerna. Vi hade beslutit att om möjligt icke vidare behöfva tillgripa någon charqui, sedan vi under vår förra bergbestigning ansågo oss hafva fått mer än nog af denna vara, ehuru den ej kom på matsedeln mer än en gång. Under middagshettan sutto vi af uti en liten dunge af högblommiga agaver, hvarest vi under ett tält af ponchos och filtar beredde vår middag. Solen var brännhet, och det skulle utan tvifvel hafva intresserat kompositören af »årstiderna» att här få erfara i verklighet, hvad han så lefvande målat i sin torkaria: »Re'n bränner middagssolens glöd» etc. Kl. 3 sutto vi åter upp samt stötte strax derefter upp en hjord guanacos och derpå ett par strutsar, men vi hade ej tid att förfölja dem. Före solnedgången hunno vi en dalgång med något gräs och en liten pöl grumligt vatten, det första vi anträffat under dagen. Vi slogos en stund med mulorna om en dryck. De stackars djuren voro galna efter vatten, och vi lemnade dem snart godvilligt segern, sökande tröst i våra vattenmeloner. I närheten låg en bristfällig rancho, hvarest vi funno tvenne gamla qvinnor, som här slagit sig ned i ro för sig sjelfva med några getter till sällskap. Ehuru de tycktes vara föga trakterade af vårt besök, erhöllo vi slutligen nödiga upplysningar angående vägen till estancian »Villa de Tupungato», tillhörande en engelsman, mr Gibbs, hos hvilken vi beslutit tillbringa natten. Det var först efter mycket ridande rundt omkring kullar, öfver slätter och längs höga lervallar, hvarunder vi gjorde åtminstone en svensk mils krokväg, som vi uppnådde det sökta stället. Herr Gibbs var på väg till Santiago med en tropa oxar, men hans hustru, en »santiageña», emottog oss med chilensk gästfrihet, så snart vi berättat hvilka vi voro.

Med vårt röfvareutseende behöfdes i sanning också chilensk gästfrihet för att ej frukta att taga emot oss i ett hus, som för ögonblicket ej beboddes af annat än qvinnor och barn. Vi anlände för sent på aftonen och afreste för tidigt följande morgon för att hinna taga den präktiga estancian i närmare skärskådande, men i omgifvande coral böljade en snart sagdt oöfverskådlig massa boskap, — säkert ett par tusen, — som under dagens topp blifvit hemdrifven af husets söner för att öfverräknas och »sorteras». Vi hade ej tillbragt lång stund på verandan under samtal med señora Gibbs och hennes gamla mor, förr än äfven den ene efter den andre af sönerne kommo hem från dagens irrfärder på hästryggen. Den yngste af dem, en liten hvithåring med blå ögon och engelska drag, gaf oss snart ett bevis på den tidiga ryttareskicklighet, hvilken bibringas ungdomen i dessa trakter. Af något misstag hade nyss före hans hemkomst en coral, innehållande flere hundra ungnöt och kalfvar, blifvit lemnad öppen och dess invånare begifvit sig af på en liten vandring ut åt fältet. Som en fogel sköt den lille ryttaren på sin pony efter hjorden och omcirklade densamma i karrier uti allt mindre och mindre kretsar, hvarunder han med sin lazo i jemn rörelse kring djurens hufvuden så skickligt förstod drifva den tätt sammanpackade massan mot ingången till coralen, att de efter några minuter funno för godt att hals öfver hufvud uppsöka sin fälla för att undgå obehaget att dragas dit med snara om halsen. Nu återstod dock att taga fatt på några få kreatur, som spridt sig ute på fältet. I flygande fart var han efter dem, och snart var det ena efter det andra snärjdt i ryttarens bolas, som slungades med ofelbar träffsäkerhet af hans vana hand.

Vi hade snart blifvit bekanta med vårt värdfolk. Señora Gibbs trakterade oss med det bästa hon hade, »casuela», »pocha», »chicha», »masto», »finca», tè och frukt — allt hvad ett chilenskt bord har rart af mat och dryck, och jag skulle gerna vilja beskrifva dessa rätters olika tillredning, om jag ej fruktade att väcka vara läsarinnors åtlöje genom att röja en allt för stor okunnighet i kokkonsten. Nog af, vi hade en »lysande soupé, på mr Gibbs estancia», och när vi vid midnatt erhöllo *verkliga, goda* bäddar uti ett stort och luftigt rum, kunde vi gerna hafva drömt oss vara i hvilken civiliserad trakt af jorden som helst, om icke vår sömn under natten oupphörligt blifvit störd af boskapens råmande rundt omkring huset, för att icke räkna så noga med några mosquitos, som sökte bestrida oss besittningen af rummet.

Solen hade nyss stigit upp följande dag, då vi efter en förträfflig frukost togo farväl af Villa de Tupungato och under många vänliga: »Vayan Ustedes con Dios!» och »Buen viaje! — Gå med Gud! — Lycklig resa! — af dess invånare fortsatte vår färd uppåt mot bergen.

Hela dagen tågade vi uppför en långsamt stigande slätt, höljd af sparsam växtlighet, hvaribland som vanligt en mängd olika varieteter af kaktéer. Klockan 6 på eftermiddagen började det egentliga bergbestigandet, i det vi redo in längs en emellan kala bergsklyftor uppåt slingrande dalgång. I dernas midt flöt en liten ström, som här och der fick nya tillflöden i form af klara snöbäckar, hvilka störtade ned öfver stenar och skrefvor på dalens sidor.

De tunga moln, som vi dagen förut sett lägrade omkring bergens toppar, visade sig nu ej vara utan sin betydelse, ty det dröjde icke länge, förr än en häftig hagelstorm åtföljd af både blixt och dunder kom öfver oss. Mulorna blefvo förskräckta och kunde omöjligt förmås att gå längre. Denna deras trilskenhet var så mycket mer förargelseväckande, som vi hade all möjlig utsigt att sjelfva blifva bortsköljda, om vi dröjde på detta ställe, hvarest vattnet störtade ned i strömmar från alla sidor, och inom några minuter hade kommit dalens lilla ström att svälla till en rätt respektabel fors. Genomvåta måste vi sitta af och försöka bogsera våra djur genom snösörja och dy. Temperaturen hade fallit nästan till fryspunkten, himlen såg fortfarande hotande ut, och det tillämnade nattlägret var fjerran. Då föll oss i minnet Gosselmans metod att krya upp trilksna mulor, och detta medel var sång. Snart ljöd »Grannars Lasse stäm upp lyran», »Fader Movitz bror» och andra gamla bekanta Bellmanssånger emellan Cordillerans klyftor. Medlet var ej utan verkan, ty mulåsnorna började klippa med öronen och se mindre bedröfvade ut, och till och med vi sjelfva började finna marschen mindre tröttande. Men ovädret varade ej länge, åskan dundrade snart mer och mer aflägsen i upprepade echon emellan de lodräta bergväggarna, och solen tittade ånyo fram, belysande den bakom oss och 6,000 fot under våra fötter liggande pampan, hvaröfver de täta åskmolnen nu skockat sig, färgade af de genombrytande solstrålarna, hvilket framstälde ännu en af dessa taflor från Cordillerafärden, som vi aldrig kunna glömma.

Denna utsigt till vackert väder var tyvärr dock icke af stor varaktighet, ty regnet infann sig åter, och vi voro nöjda att klockan 9 på aftonen uppnå nattlägret, en argentinsk tullstation. Den här uppförda byggnaden var om möjligt ännu anspråkslösare än baracken uti den motsvarande guardian i Cumbrepasset. En fyrkantig stenmur af 12 fots sida och 6 fots höjd samt täckt af några skifferstycken var allt, hvarmed Argentinska republiken här bestått sina tulltjenstemän och gränssoldater till skydd mot ovädren och regnen, hvilka inträffa oftare i denna del af Cordilleran än i någon annan. Den fåtaliga garnisonen passade dock fullkomligt till den ruskiga byggnaden. Kommenderande officeren representerades af en otvättad, poncho-behängd herre, hvilken i början låtsades icke märka oss, men sedan han fann, att vi började göra oss hemmastadda i hans hus, sände han ut att fråga hvilka vi voro. Han var den första hvita menniska vi talat med, som icke tycktes hafva någon aning om, att ett sådant land som »Inglaterra» (England) existerade. Han hade aldrig hört detta namn; men så tycktes icke heller »la Guardia de Pamas», som stället kallades, vara den plats, hos hvars inbyggare man kunde hafva rätt att vänta några vidare geografiska insigter, än hvad som gälde de närmaste omgifningarna. Garnisonen bestod af två soldater i samma slags uniform som deras befälhafvare och en »indio manso», en tam indian, hvilken användes som spårhund efter smugglare. Han var den förste pampasindian, vi sågo och om han var af rent blod, så får det medgifvas, att han ej ingaf höga tankar om sin ras. Han var af svag kroppsbyggnad samt knappa 5 och en half fot lång. Det af ett stripigt hår till hälften höljda ansigtet hade ett föga mindre djuriskt uttryck än de förut beskrifna eldsländarnes, churu en viss grad af liflighet eller rättare vildhet, som framlyste ur dennes ögon, ersatte det på en gång slöa och skygga uttrycket uti de sednares. Rentvättad, skulle troligen hans hudfärg hafva varit gulaktig, men nu framstod den i allt för obestämd färg, för att man skulle kunna finna något uttryck derför. Emellertid var han utan tvifvel ett ganska nyttigt verktyg i republikens tjenst för att spåra upp smugglare eller politiska flyktingar, af hvilka förmodligen icke så få trafikera denna vägen in i Chili.

Som regnet fortfarande öste ned, voro vi angelägna att till hvad pris som helst komma under tak, och huru frånstötande och ovänlig vår barfotade »comandante» än visade sig vid vår ankomst, så lyckades vi dock snart med ett glas grogg och en inbjudning att deltaga i vår aftonmåltid att mjuka upp honom något, så att innan natten inbröt hade han erbjudit oss bästa halfvan af sin koja, för att på dess våta mark utbreda våra bäddar. Som vi emellertid ej kände oss fullkomligt lugna bland detta »pack», för hvilket det skulle hafva varit en småsak att under vår sömn plundra oss på penningar och öfriga tillhörigheter, så var det först sedan vi helt öppet laddat våra revolvers, som vi gingo till kojs den natten. Vi funno emellertid, att våra försigtighetsmått voro öfverflödiga, ty vi sofvo fullkomligt oantastade hela natten, åtminstone af menniskor, men deremot funno vi allt för snart, att det usla stenrucklet hyste långt flere invånare, än hvad vi vid första ögonkastet misstänkt, men dessa individer tillhörde ett slägte, som man har svårt att taga på bar gerning. Det var sålunda ej utan nöje vi följande morgon hörde Ramon och Saturnino vara i verksamhet med att samla ihop mulorna, och före dagningen voro vi åter i sadeln. Oaktadt det dåliga rykte, denna plats har för ständiga regn, var himlen fullkomligt klar, då vi åter började vår färd. Det hade snöat något under natten, och den frusna marken var hvit. Knappt hade dock solen varit uppe en timme, förrän jorden hade afklädt sig denna vinterlika skrud, och så ombytlig är temperaturen här, att solen sken nästan med besvärlig värme, då vi vid 10-tiden upphunno ett af peonerne omnämndt bergspass. Detta befanns nu fullkomligt tillstängdt af en tropa oxar, på väg till Chili. Tropan hade formligen fastnat der. I sitt försök att tränga genom passet, som blott var omkring 40 alnar bredt med lodräta berg på sidorna, hade oxarna lyckats kila in sig så, att de bildade en nästan kompakt massa, som hvarken kunde komma fram eller tillbaka. Vi skickade våra peoner förut för att rekognoscera och se, om vi kunde lemna tropans drifvare någon handräckning, men de kommo snart tillbaka och sågo misströstande ut. Ej heller var det någon möjlighet för oss att föra mulorna omkring passet, hvarför vi icke hade något annat val än att vänta, ehuru detta var högst oangenämt för oss, som hade vår tid så knappt tillmätt, att vi reste, så att säga, efter klocka. Emellertid måste vi gifva oss till tåls, och som det ännu låg något snö qvar på marken, bjödo vi till att fördrifva tiden så drägligt som möjligt med snöbollkastning till icke liten förlustelse för Ramon och Saturnino, som voro ovana vid en sådan lek.

Efter en timmes väntan syntes slutligen någon rörelse i lägret. En »vaqueano» springer upp på oxryggarna, och der trängseln är som störst, affärdar han med sin knif ett halft dussin eller mer af de halft sönderklämda djuren. Den påträngande massan vältar ånyo framåt öfver de döda kropparna, och kort derefter var passagen ändtligen fri. Framkomna till passet, der de döda oxarne lågo, funno vi ett par af drifvarne sysselsatta med att aftaga deras hudar, och Ramon, vår proviantmästare, begagnade sig af tillfället att skära ut en präktig oxhare, som, förvandlad till en läcker »asado», gaf oss riklig ersättning för vår långa väntan, när vi en timme sednare gjorde halt för att frukostera. Kort derefter uppnåddes foten af »Mal Paso», eller dåliga vägen, hvilken benämning man gifvit åt det branta och besvärliga stycke, som utgör de sista 5 à 6,000 foten, innan man uppnår Östra Portilla. Vi hade knappt färdats en half timme längs detsamma, då en hjord af 8 till 9 guanacodjur med sina ungar visade sig på en höjd bredvid vägen. Som vanligt stodo de en stund och betraktade oss, och de sågo så statliga ut med sina högt uppburna hufvuden och smidiga lemmar, att det nästan sved i hjertat att ej få använda en timme eller par att uppsöka dem på närmare håll, men vägen började blifva brantare och svårare, och färden på densamma tog all vår uppmärksamhet i anspråk. I zig-zag ledde den nu uppför höjd efter höjd af mången gång så stark lutning, att vi blott med händernas tillhjelp skulle hafva kunnat krypa uppför desamma, om vi varit till fots, men lika ändlös syntes uppförbacken. Från hvarje ny bergsknöl, hvars topp vi upphunnit, syntes ännu en annan framför oss, och de märken af gångsteg, som vi följde, kunde knappast spåras bland de klippstycken, stenar och vattendrag, som våra gångare, Gud vete huru, transporterade oss öfver. Plötsligen hördes också den eljest fåordige Ramon, som red på en liten präktig grå mula, utropa: »Patron!» och derpå, under det han kastade en triumferande blick på djuret bakom oss, »Alti-i-ito patron»! (Liten mula högt herre). Det var första gången, vi hört Ramon göra någon anmärkning öfver vägen, men denna var också den brantaste jag nå-

gonsin påminner mig hafva passerat, vare sig på egna eller andras ben. Lika mycke som vi i går knotade öfver mulåsnornas tröghet och egensinne, lika mycket måste vi dock i dag beundra den styrka och vighet, hvarmed de hoppade med oss från block till block liksom stengetter. Vi lemnade dem äfven helt och hållet åt sig sjelfva och gjorde det med full förtröstan, att ett felsprång då ej skulle komma i fråga.

I trots af den betydliga höjd, vi nu uppnått, brände middagssolen ganska hett, och vi måste göra den vanliga middagsrasten för mulornas skull. Vi funno härtill en lämplig plats vid en liten klar bäck, som dansade ned utför några klippstycken. Några tusen fot nedanför hade samma bäck vuxit till flod och kallades då Rio Portillo. Då vi rigtade våra ögon åt det håll, hvarifrån vi kommit, öppnade sig den långa dalgång, som vi i två dagars tid genomtågat, och tvärs öfver dess mynning framskymtade ännu pampas som en indigoblå strimma. Luften var tunn och ren, och himlen började antaga ett dunkelt, violett utseende, liksom under en solförmörkelse. Det var ej utan svårighet, som vi vid vårt uppbrott åter bestego mulorna, och dessa stannade ofta för att andas ut, hvarefter de vilda djuren åter knogade af på egen kallelse. Peonerne sågo sjuka ut och började tydligen känna denna »puna», för hvilken de så mycket varnat oss och till hvars botande vi sett dem längs vägen från några låga växter samla ett slags hartz-artadt ämne, som de stoppat i öronen. Ett försök att fortsätta till fots, för att lindra vår mulas arbete, kröntes med ringa framgång, i det vi allt för snart blefvo efter. Den »fjeskande» tyngdlagen hade öfverhanden, och benen voro centnertunga.

Då vi närmade oss krönet af den sista höjden, blef vägen mindre brant, och vi kunde beqvämt se oss omkring samt njuta af det storartade och underbara panorama, som låg utbredt omkring oss vid denna höjd af 14,315 fot öfver hafvet.

I söder sträckte sig en kedja snöbetäckta bergspikar, och i norr framlyste emellan tvenne gigantiska stenblock af röd granit en ofantlig glacier, — ett flere mil långt isfält — som långsamt höjde sig mot toppen af ett isoleradt fjell, hvars spets dock ej syntes för de täta dunster, som omgåfvo detsamma. Peonerne kalla det Cesar, men namnet stod ej utsatt på kartorna. Mot öster ännu en utsigt — och denna den sista — öfver pampans blåa haf, genom hvilket Rio Tunyan slingrar sig som en glittrande silfvertråd. Bergens kolorit är öfver all beskrifning praktfull. Pensel och penna skulle här vara maktlösa. Rödt — klaraste vermillon — är grundtonen, men deremellan variera violett, kobolt, orange och hvitt — tusende nyanser, men så djerta och rena, att ögat nästan bländas deraf. En magisk dragningskraft binder blicken vid det praktfulla skådespelet, och ögat njuter och lider på en gång.

Ack, om jag blott varit i stånd att i minnet inprägla den minsta detalj af hvad jag här såg för att ännu, sedan tid och verldsdelar skilja mig från dessa scener, kunna njuta af samma hänförande syn, som jag då skådade! Men huru lägga, att minnet skall behålla det, som ej ens ögat kunde fatta! Det får vara nog, att såväl taflan som de känslor, jag erfor vid dess betraktande, ännu qvarstå för själen lika intrycket af någon barndomens fåesaga med sina lysande fantasibilder.

Tyvärr tilläto oss ej heller peonerne att längre dröja här i drömmar. Några steg till, och vi hade passerat »el Portillo» eller »Lilla porten», en smal öppning — konstgjord eller naturlig, de thunno vi ej undersöka — som lemnar den enda passagen genom högsta delen af bergets skarpa rygg. En kylig och stark vind susade som en åska genom hålet, och utan föregående varning af peonerne hade det varit fara värdt, att vi blåst ned från mulåsnorna.

Nu började nedstigandet. Vägen slingrade sig smal och slipprig af snöslask och lera i zig-zag längs en svindlande brant, och vi måste sitta af för att leda mulåsnorna. Till att öka vårt besvär mötte vi här en tropa af lastade mulåsnor, och den uppmärksamhet vi måste egna åt oss sjelfva så väl som åt våra djur, förtog möjligheten att betrakta de nya utsigter, som här framställas. Vi stego ned i en kitteldal, omgifven af kala och vilda berg. Ej långt bort, åt norr, syntes åter ett högt snöbetäckt fjell. Detta var Tupungato, som vi så länge haft för ögonen under färden på pampas, men det förlorade intet af sin storhet vid att skådas på nära håll. Då vi nedkommo i dalen, försvann dock Tupungato åter bakom de närmare höjderna.

Dalen sjelf är under vintern en enda storartad glacier, men hvilken nu delvis smält, här och der qvarlemnande stora fält — eller rättare skogar — af ispyramider af 10 till 12 fots höjd. Vi försökte att bryta oss en genväg genom en af dessa, men packmulorna kunde ej tränga sig igenom, och vi måste vända om och kringgå densamma. Här och der voro bergens sidor och dalens botten betäckta med isstycken, kring hvilka på somliga ställen små sjöar bildat sig, under det strömmar runno fram från andra.

Härifrån nedkommo vi på en stor slätt, la Olla, och derpå uti en lång och bred dal, som genomflytes af Rio Tunyan och åtskiljer Cordillerans båda hufvudkedjor, hvilka dela sig vid Tupungato och fortlöpa ett stycke nästan parallelt med hvarandra. Det är dock egentligen den östra af dessa grenar, som får vidkännas namnet Cordilleran. Den vestra kallas »Peuquenes». Jag har nu beskrifvit passagen öfver den östra eller egentliga Cordilleran, genom det så kallade östra Portillo-passet. Den vestra, hvars rygg äfvenledes är genomskuren af en dylik port — vestra Portillo — återstår oss ännu att bestiga.

Rio Tunyan sjelf upprinner i närheten af Tupungato samt flyter genom en rad af hålvägar ut på pampas, der den liksom Rio Mendoza utfaller i några insjöar, sedan den till stor del afdunstat under vägen. Här i denna dal, som kallas »Real de la Contrera» och ligger 10,000 fot öfver hafvets yta, skulle vi nu uppsöka en lägerplats för natten. Skymning inträdde snart i den djupa dalen, och mörka skuggor stego allt högre och högre upp på bergen, medan dessas toppar ännu prunkade i praktfull reflex af den sjunkande solen. Under den halftimme af dystert mörker som följde, öfvervadade vi Rio Tunyan, hvilken i ett dussin olika armar genomströk dalens sandiga botten, hvarpå vi fortsatte marschen längs Rio Yeso, en af Tunyans tillflöden från vester. Nu sköt fullmånen fram emellan ett par bergstoppar i öster och göt ny dager öfver vår stig, som för denna dag slutade vid en gräsbevuxen liten slätt, hvarest en mängd s. k. »corallitos» voro uppförda och hvilka bevisade, att många menniskor före oss valt detta ställe till lägerplats. En corrallito är visserligen ej ett bland de beqvämaste hotell för resande, men dock mycket bättre än ingenting alls under en kall och blåsig natt bland bergen. Den, som vi hade ockuperat, och hvilken naturligtvis var en af de bästa, utgjordes af en tre fot hög stenmur, som bildade tre sidor af en qvadrat. Den fjerde var öppen åt det håll, hvarifrån vinden ej blåste då den byggdes.

Snart voro mulorna utsläppta på bete i det friska gräset, hvarefter vi försökte inrätta det så trefligt som möjligt åt oss i vår anspråkslösa boning. Det dröjde ej länge, förr än en liflig eld upplyste dess ingång, och alla händer sysslade med att skala potates och skära biff eller med öfriga förberedelser till den puchero, som tillsammans med en kopp té skulle utgöra vår soupé. Redan kokade vattnet, och vi emotsågo med längtan den stund, då vi skulle få förflytta vår pannas innehåll i våra hungriga magar. Våra bäddar, som utgjordes af skeppsmadrasser och filtar, utbreddes på marken i vår »corallito», och i väntan på Ramons tillsägelse, att maten var färdig, tändes pipor och cigarrer. Under samtal och skämt öfver dagens händelser och små äfventyr förflöto minuterna, och sömnen började redan taga ut sin rätt, då någon af sällskapet helt naturligt frågade Ramon, om han icke ämnade gifva oss något att äta, ty vår tillämnade puchero hade redan stått två timmar på elden. Vi glömma aldrig den min Ramon da gjorde vid försöket att åstadkomma något svar på denna fråga, hvilket han slutligen på sitt lakoniska sätt gjorde genom att upptaga en potates ur grytan och slå densamma i marken, hvarifrån den återstudsade nästan lika hård, som då den två timmar förut lades i det kokande vattnet. Då började det klarna för oss, hvarför vår mat aldrig blef genomkokad, och vi voro just i begrepp att meddela hvarandra hvad vi från våra skolböcker visste om vattnets kokningstemperatur på höga berg, då Ramon, som troligen tyckte sig hafva läst någon förlägenhet i våra ansigten, var redo att upplysa: »Que no pudiera tener bastante calor el fuégo para cocinar las pápas, quando hizo tanto frio» (att elden icke hade tillräcklig värme att koka potatesen, då luften var så kall). Ramon hade ej observerat, att vattnet hade börjat koka på nära hälften så kort tid som vanligt samt följaktligen aldrig kunde uppnå så hög temperatur, som hans »pápas» behöfde för att vara färdiga i laga tid. Hade vi nu blott haft ett lock till vår gryta, så hade saken likväl kunnat

hjelpas, men detta hade gått förloradt under någon af de föregående dagarnes irrfärder på pampas, och de stenar, hvarmed vi sökte ersätta detsamma, uppfylde illa sitt ändamål, hvilket var att hålla ången qvar i kärlet. Något misslynta med vår sena och dåliga supé, kastade vi allt bränsle vi hade på elden och kröpo sedan i lä om vår stenmur, inhöljande oss i allt hvad vi kunde åstadkomma, ty natten var kylig och en sande vind svepte längs dalens botten. Snart tog också Morfeus ut sin rätt hos oss alla, och länge i man lägerselden brunnit ut, hade firmamentet med dess klara måne och lysande stjernor försvunnit bakom de tunga ögonlocken. Huru godt hvilar man icke till och med på det tarfligaste läger efter en lyckligt genomströfvad mödosam dag!

Nästa morgon i dagningen hördes åter Saturninos »arriba patrones» (upp herrar), och snart voro alla sysselsatta med de vanliga tillredelserna till uppbrott. Huru gerna flyger icke tanken tillbaka till dessa morgonvakter med dess friska lif bland Cordilleranernas berg! Uthvilad och stärkt till kropp och sinne lemnar man bädden, som hoprullas och med de andra effekterna packas på mulorna. Ett bad i närmaste vattendrag fullbordar toaletten, och en kopp té eller chocolad återställer lifsvärmen. Mulorna betslas, piporna tändas med en brand från lägerelden, och med ett mangrant »a caballo» är man åter i sadeln och på väg till nya scenerier och nya mödor.

Det var en kylig morgon, som vi lemnade »Real de la Contrera», marken var frusen och handdukarna blefvo styfva som papper efter badet. Under morgontoaletten hade vi märkt, att håret var så uppfyldt af elektricitet, att det med svårighet lät kamma sig, och mulåsnorna prakade som kattor då vi ströko dem. Luftens utomordentliga torrhet kan kanske förklara detta fenomen. En kall vind blåste oss i ansigtet, under det vi tågade fram längs den breda dalgången, och det var ej förr än ett par timmar efter solens uppgång, som vi kunde lägga af det hölje af ponchos och filtar, hvarmed hvar och en efter råd och lägenhet packat om sig för att emotstå morgonkylan. Äfven här hade de omgifvande bergen samma utseende som kanterna omkring en krater, med brutna spetsiga tinnar, som här och der sköto ut längs deras kammar. På ett ställe sprang en underligt formad basaltklippa fram ur det lodräta berget, — ett gigantiskt motstycke till Mörkeklef vid Kinnekulle. Nära invid är en af naturen bildad grotta, bestående af stora, parallelipipediska stenblock, som hopat sig på hvarandra med egendomlig regularitet. Detta är den enda täckta tillflyktsort under snöstormarna på hela vägen emellan Portillopassen. Längre fram utvidgade sig dalen till en kuperad slätt, som här och der höljdes af ymnigt gräs, och vi passerade här några hjordar boskap, som blifvit hitdrifna från Chili på sommarbete. Snart började dock vägen åter stiga uppåt, och kl. 10 togo vi en liten rast på en 11,000 fot hög platå, hvilken vi till vår stora förvåning funno betäckt af en enda fossil musselbank. Sedan vi fylt våra fickor med petrifikat — underbara lemningar från den period då hafvet sköljde topparna af dessa berg — tågade vi åter uppåt och uppnådde vid middagstiden kammen af vestra Portillo, hvars höjd öfver hafvet, enligt Gillis, är 13,662 fot. Vägen hit upp var mindre besvärlig än vid det östra Portillopasset, men luften var kallare och kändes i sjelfva verket tunnare än der, ehuru höjden öfver hafvet är tusen fot mindre. Snöfält och glacierer omgåfvo oss på alla sidor, och violettfärgade molntappar ilade med stormens fart öfver våra hufvuden, förorsakande en oupphörligt vexlande skiftning af skuggor och dagrar öfver det, äfven här i obeskriflig färgprakt prunkande landskapet under våra fötter. Kring toppen af ett berg till höger sväfvade ett mörkt moln, som utöste en duk af snö öfver dess sidor, och som vi sjelfva gerna ville undvika en dylik sockring, måste vi äfven här skynda oss, ty molnet närmade sig mer och mer. Som vanligt hade jag sålunda föga tid till reflektioner, men skulle jag söka beskrifva det intryck jag erfor, så kunde det möjligen liknas vid den känsla jag någon gång haft på hafvet före ett annalkande häftigt oväder.

Några minuter sednare pinade sig vår karavan fram genom det äfven här af en tjutande vind genomträngda hålet på bergskammen, som utgör vestra Portillo. Vägen utför var jemförelsevis beqväm, och två timmar derefter hade vi uppnått en gräsbevuxen slätt genomfluten af Rio Yeso, en af Maypûflodens källarmar, hvilken upprinner på vestra Portillo. Här uppdukades vår middag, tarfliga qvarlefvor af vår sönderskakade matsäck, och vi drucko i den sista bägaren Mendoza-vin ett ömsesidigt »lycka till», att väl hafva öfvervunnit alla bergresans besvärligheter.

Som så väl vi sjelfva som våra mulor haft hårdt arbete under dagen, beslöto vi att tidigt söka hvila samt uppnådde kl. 6 på aftonen en lavadäld med ymnigt bete kring en vid dess sida nedfallande klar bäck. Snart syntes äfven våra frigjorda mulor gladt lunka åstad till det frodiga betet, under det vi sjelfva till skydd mot nattvinden uppbygde en corallito af stenar.

Äfven denna natt var temperaturen under fryspunkten, men höljda af våra filtar och med ett 't af regnrockar öfver våra hufvuden, erforo vi intet obehag deraf. Hade vi icke följande morgon runnit marken kring vattendragen täckt med en isskorpa, så är det troligt, att vi liksom föregående morgonen följt vanan att taga ett bad efter uppstigandet. Innan vi sutto upp, voro vi i tillfälle att skjuta några änder, och till och med en condor råkade i misshugg för en af våra jägares bössor. Denna var en bland de största dylika foglar vi sett samt mätte nära 14 fot emellan de utbredda vingspetsarna. Det var en gammal hane, fullkomligt flintskallig, och den tjocka köttkammen på pannan, hvilken peonerne påstodo vara det enda ätbara på djuret, var, liksom hudfällen på den nakna halsen, stympad och tycktes bevisa, att vår condor varit en gammal slagskämpe ibland sitt slägte. Vingarna voro nästan hvita och kroppen brun, men som huden var full af ohyra, så var det ej tänkbart att föra den med oss, hvilket eljest skulle hafva varit ganska intressant.

Efter en timmes färd stängdes slätten åter af ett berg, och Rio Yeso, längs hvilken vi tågat, försvann dånande emellan otillgängliga klyftor, under det vi sjelfve uppsökte en längs branterna slingrande stig. Vid foten af denna höjd ligga några ruiner liknande corales, hvilka sades vara ett gammalt indianfäste från Incaåldern. Uti några små laguner, belägna tätt bredvid och med rikt gräsbevuxna stränder, hvimlade en myckenhet af gäss och änder. Under färden uppför anföllos vi af myriader små och högst besvärliga flugor, »jergenes», hvilkas bett förorsakade en olidlig klåda, som sedan plågade oss hela dagen. Dessa djur äro så små, att man knappt ser dem utom på mycket nära håll, och vi måste hölja ansigte och händer med hvad vi kunde för att skydda oss. Tages deras litenhet i betraktande, så ma[illegible] det vara bland de giftigaste djur i skapelsen, och en rast på detta ställe skulle hafva varit omöjlig. Detta berg, den enda plats, hvarest vi funno sådana flugor, kallas äfven »los Jergenes» efter dem.

Efter nedstigandet på andra sidan träffade vi åter på Rio Yeso, som här flyter uti en af persikoträd, pilar och popplar bevuxen däld, bland hilkva här och der några hvita ranchos tittade fram. Det var en verklig ögonfägnad att åter skåda vegetation och menniskoboningar, ty trots det storartade i deras natur hade dock de kala bergen blifvit tröttande i längden.

Något längre fram passerade vi koppargrufvorna »la Ladera de San Francisco» och nära detta ställe sammanflyter Rio Yeso med Rio Maypú, som bullrande störtar fram öfver sin steniga bädd uti en några och 50 fot djup däld med nästan lodräta sidor, emellan branta skogbevuxna bergshöjder och leende fält.

Vi hade nu åter kommit in på ordentliga vägar. Aftontemperaturen var hög och skulle till och med hafva varit tryckan[illegible] om ej då och då en lätt bris fläktat emot oss. Men solen sjönk allt lägre och lägre, och snart beskuggades vår väg af lummiga popplar och andra trädslag, under det bakom oss Cordillerans af aftonsolen belysta toppar skimrade ett slutligt farväl, ty med denna dag slutade vår bergvandring.

I skymningen inkommo vi på en bred, dammig landsväg, omgifven af adobemurar, ranchos och små estancias. Ryttare och ryttarinnor började hvimla på densamma, allt som qvällen framskred, och här och der hördes åter guitarrens klang ifrån vingårdarna. Kl. 8 kommo vi fram till en liten stad, Melocoton, hvarest vi togo nattläger. Efter en lätt och blott formel tullbesigtning i den chilenska gränsvakten uppsökte vi vårt logis, ett mindre men ganska snyggt hotell. Det var här, som jag såg en hel familj angripen af denna halssjukdom, chotos, hvarom jag talat förut. Den hade redan så angripit en attaårig dotter, att det stackars barnets haka nästan var begrafven i den uppsvälda halsen. Officerarne uti »el Resguardo» behagade invitera oss till en liten »tertulia» (aftoncirkel), som var samlad i deras hus, men huru smickrande detta anbud att få göra bekantskap med Melocotons invånare än var, så tilläto oss hvarken våra af färden till trasor förvandlade kläder eller vårt behof af hvila

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

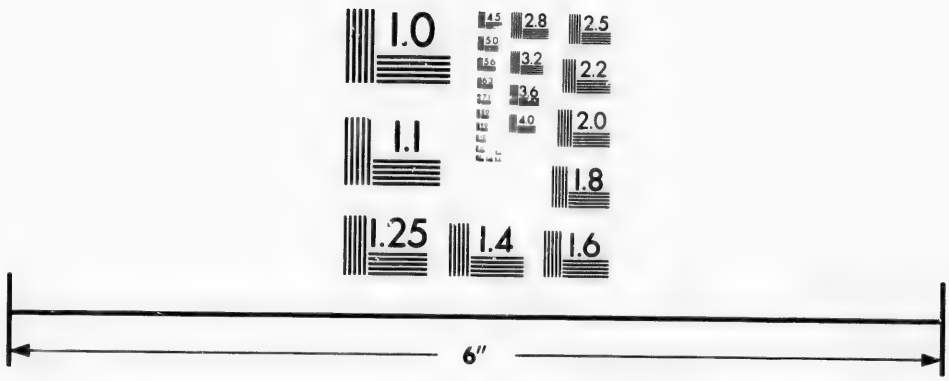

Photographic
Sciences
Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

1.0
2.8
2.5
3.2
2.2
3.6
2.0
1.8

att antaga inbjudningen. Följande dag förestod en lång dagsmarsch, ty Santiago skulle uppnås före qvällen. Derför voro vi äfven uppe och på väg långt före solen och långt innan uthvilade, men om behofvet af sömn är stort och viljan att tillfredsställa densamma stark, så går det för sig att taga en tupplur på mulryggen, och som hvarken det ena eller det andra saknades oss denna tidiga morgonstund, så kan jag icke berätta något vidare om vägen, förr än vi klockan half 7 anlände till en annan liten stad, som kallades San José de Chili och hvilken var belägen på en af höjder omgifven slätt. Man har så många San Joséer och San Juaner man vill i dessa trakter.

Oaktadt den sena timman på dagen voro San Josés gator fullkomligt folktomma, men det var också måndagsmorgon, och i Chili liksom i Sverige använder man gerna söndagsaftonen till nöjen.

På förmiddagen passerade vi Rio Maypú på en dålig bro. Denna flod för städse med sig i sitt lopp en oändlig mängd kullerstenar, hvilkas dofva dån, der de rulla längs bottnen af den strida strömmen, stundom höres på en mils afstånd. Uppe i bergen äro dessa stenar stora och kantiga block, men blifva under loppet så småningom afrundade och förminskade, till dess de slutligen utfalla i hafvet såsom grus eller sand.

Kl. 10 inkommo vi på en lång soltorkad slätt »slano del Perdrice» (rapphönsängen), der förr i tiden torde hafva funnits rapphöns, men Santiagos, hufvudstadens, närhet låter antaga, att jägare här som annorstädes gjort sitt bästa att utrota vildbrådet. Långt i vester syntes också nu den stora stadens torn sticka upp öfver några kullar och bakom dessa syntes en blå strimma, som markerade kustcordilleran. Vid elfvatiden rastade vi vid en liten posada »el Peral», och just som den gamla señoran derstädes med hennes tre små döttrar hade börjat med tillredelserna af en festlig »casuela» till frukost åt oss, öfverraskades vi af ett kommande parti ryttare, som sutto af för samma ändamål som vi. Dessa befunnos vara Förenta staternas minister i Chili, general Kilpatrick, och ett dussin af dennes vänner, hvilka voro stadda på en jagtresa till Cordilleran. Det var med svårighet vi blefvo igenkända af dem i våra dammiga och illa medfarna kostymer och med af luften förstörda ansigten, men också var det med medlidande vi betraktade deras eleganta europeiska jagtkostymer, som efter en månads vistelse bland bergen nog snart skulle förlora sin glans. Efter en gemensam frukost i det gröna skiljdes vi åter under ömsesidiga lyckönskningar.

Snart voro vi inne på den stora Santiagoslätten, odlad till hvarje tum samt korsad af poppelalléer i alla rigtningar, och kl. 8 på aftonen sutto vi åter tillsammans med gamla vänner vid ett godt middagsbord i Santiagos bästa hotell.

Tidigt följande morgon kommo Saturnino och Ramon, våra hederliga peoner, och väckte oss med sitt vanliga »e caballo!» De skälmarna! Jag rekommenderar dem emellertid för framtiden åt hvarje annan resande, som skulle vilja göra samma färd som den vi nu gjort, med försäkran, att han hvarken kan få bättre vägvisare eller göra en resa, som efterlemnar angenämare minnen.

Kl. 10 f. m. lemnade vi Santiago med tränen till Valparaiso, och kl. 6 e. m. voro vi åter ombord på Alert.

Tre dagar sednare var Alert segelklar. Det var med ej ringa saknad jag lemnade det glada Valparaiso och de förvärfvade vännerna derstädes, men kärare var dock tanken, att det nu skulle bära af hemåt till gamla England. Den 9 februari gingo vi till segels från Valparaiso. Ej långt från chilenska kusten fingo vi åter de gamla, regniga vestliga vindarna, men denna gång helsades de hjertligt välkomna. Och brisen kom frisk, det fick lilla Alert erfara. I kapp med albatrosserna flög hon framåt för sina dubbelrefvade märssegel, och på mindre tid än en vecka voro vi i sigte af Kap Horn, men då blef det stillt. Södra oceanen låg i två dygn blank som en glasskifva, hvarpå den klaraste sommarsol speglade sig. Sällan har väl det stormpiskade, fruktade Kap Horn varit så länge i sigte af ett skepp med alla segel till som denna gång. Men stiltjen varade ej länge. På tredje dagen kom vestan åter. På middagen hade Kap Horn sjunkit bakom horisonten och framför oss låg den vida Atlanten.

Hawaiisk Folkhymn.

Moderato.

Ka Ma-ku-a Ma-na Loa, Ma--li-u mai ia ma-kou E ha--li-u a--ku nei, Mo ka na-au ha a-

-haa E mauka ma-lu--hia, O nei Pac Ai--na, Mai Ha-wai-i a-----mi------hau, Ma-la-lo o kou-ma

lu, E mau ka Ea o ka Ai-na, Ma kou pō-no mau a ma-kou mā-na nui, E--o-la o o-la komo-i.

Tahitiska National-Melodier.

N:o 1.

Fine.

N:o 2.

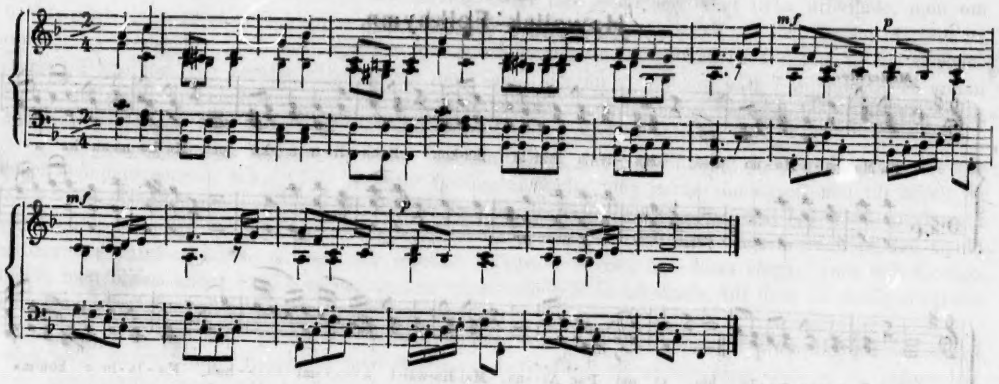
mf
p
mf
p

N:o 3.

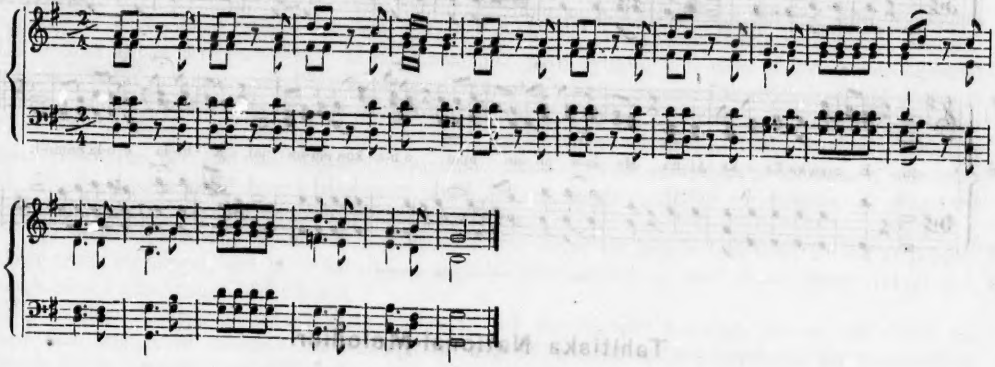

N:o 4.

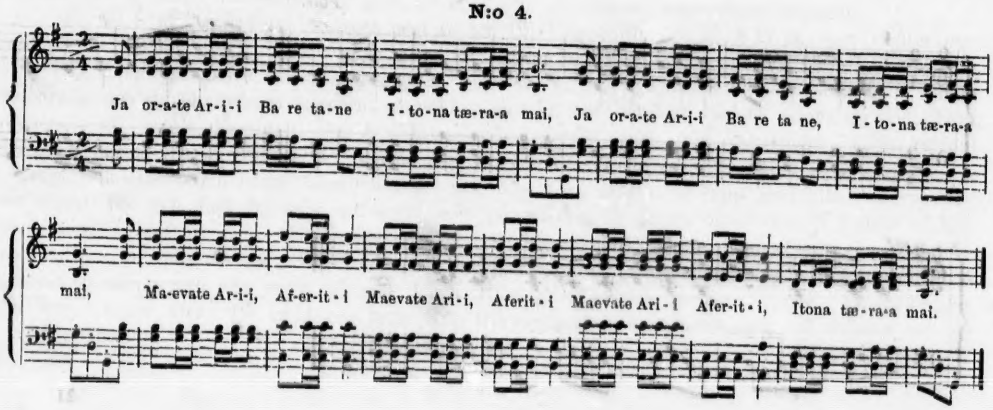
Ja or-a-te Ar-i-i Ba re ta-ne I-to-na tæ-ra-a mai, Ja or-a-te Ar-i-i Ba re ta ne, I-to-na tæ-ra-a
mai, Ma-evate Ar-i-i, Af-er-it-i Maevate Ari-i, Aferit-i Maevate Ari-i Afer-it-i, Itona tæ-ra-a mai.

(Ett annat arrangement af N:o 4.)

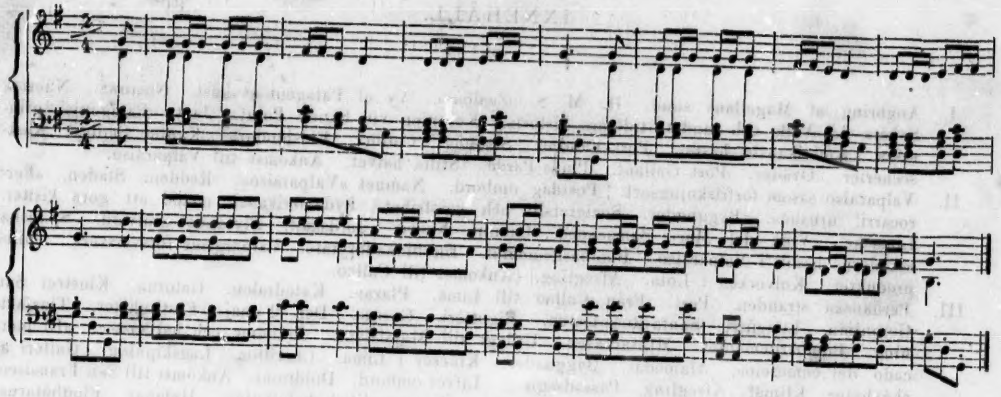

INNEHÅLL.

I. Angöring af Magellans sund. H. M. S. »Zealous». Vy af Patagoniens kust. Narrows. Nuestra Señora del Valle och sundets tidigare historia. Kolonien vid Sandy Point. Jagt. Patagonisk prinsessa. Amerikanska hästar. Port Famine. Ströftåg. Colibri. Eldsländare. Kapten Smiley. Kustscenerier. Oväder. Port Gallant. Playa Parda. Stilla hafvet. Ankomst till Valparaiso.

II. Valparaiso såsom förfriskningsort. Postdag ombord. Namnet »Valparaiso». Redden. Staden. »Ferrocarril urbano». Byggnader. Societetslif och gästfrihet. Sydamerikansk metod att göra visiter. Limache.. Viña del Mar. Samacueca. Camino Nuevo. Jordskalf. Flytande grafvård. Spanska eskaderns besök i Valparaiso. Bombardementet. En blokadbrytare. Valparaisos försvarsverk. Chilis produkter. Kolverken i Lota. Afsegling. Ankomst till Callao.

III. Peruanska stranden. Pest. Från Callao till Lima. Plazan. Katedralen. Gatorna. Klostret San Geronimo. Limeñas. Santa-Rosa-festen. Bigotteri. Garrua. Den 2 maj. Festligheter. Tjurfäktning. Bombardementet. Militärväsen. Utflygt till Magdalena. Indianer och halfkaster. »El mercado del comercio». Alamedas. Byggnader. Kineser i Lima. Chorillos. Lagskipning. Galleri af skönheter. Klimat. Afsegling. Passadsegling. Lifvet ombord. Doldrums. Ankomst till San Fransisco.

IV. San Francisco förr och nu. Montgommerygatan. Kosmopolitisk befolkning. Hamnar. Flodbåtarna. Californisk gästfrihet. »The vigilance-committee». Polis. Offentliga platser i San Francisco. Ny industri. »Scandinavian Society». Kyrkor. Yerba Buena. Emigranter. Cliffhouse. Vattenledningar. Vallejo. Mare Island. Befästningar. 4:de julifesten. Californiens natur. Guldminorna och guldgräfvare. Yosemite-dalen. »Big-tree-grove». Agrikultur m. m. Bankett. Örlogsmän i främmande hamnar. Afsegling. Ankomst till Vancouvers ö.

V. Vancouveröns geografi, natur och historia Staden Victoria. Framtidsutsigter. Indianerne, deras ståndpunkt, lefnadssätt m. m. Platthufvuden. Esquimault. Fiske. Bäfverjagt. San-Juan-ön. Jagter på hjort och puma. Minne af Vancouvers ö. Afsegling. H. M. S. »Alert» och hennes besättning. Vy af Oahu från sjösidan. Ankomst till Honolulu.

VI. Emottagande i Honolulu. Utflygt inåt ön. Marknadstorget. Nuu-anu-dalen. Pali. Honolulu. »Kapú». Klimat. Politiska utsigter. Historia. Drottning Emma. Wai-kiki. »Luu». Infödingarnes natur, drägter m. m. Öarnas handel. Folkminskning. Drottning Emmas pic-nic. Musik. Folkdansar och artighetsbetygelser Afsegling. Passerande af Hawaii. Mauna Loá. Tikahawa-ön. Lem Hardys äfventyr. Hvita äfventyrare bland Söderhafvets vildar. Cecil-ön. Lagunöarna. Perlfiske. Kokosoljeproduktion. Skydrag. Tahiti Eimeo, och Tetuaroa. Vy af Tahiti. Ankomst till Papiti.

VII. Papiti. Aftonsceneri på stranden. Broomroad. Tidräkning. Ett polynesiskt Salomotempel. »The Metropolitan Church». En gudstjenst. De infödda förhållande till missionärerna. »Emené». En »hiver». Utflygt till Matawai. Tahitisk gästfrihet. Frukost på kokosnötter. Kokospalmen. Tahitiska fruktträd. Tahitisk boning. Mosquitos och deras införande på ön. Tariben. Tahitiskt Sorrento. Matawai och Venus' udde. Eremea. Popo och hans familj. Tahitisk middagsmåltid. Återfärd till Papiti. Tankar om de infödde. Afsegling. Ankomst till Valparaiso.

VIII. Resa från Valparaiso till Santa Rosa. Affärd från Santa Rosa. Dåligt nattläger. Salto Soldado. »Casuchus» i Anderna. Ojos del Agua. Oväntadt fynd vid 11,000 fots höjd. Passerande af Cumbrepasset. Bergbestigning. Bergsjuka. Ett Cordillera-landskap. Ofantliga oxdrifter. Rio de las Cuevas. Puente del Inca. Condorer. Färd längs Mendoza-floden. La Calera de Caledon. Uspallata. Silfverminor i Cordilleran. Llamas och stratsar. Första utsigten af pampas. Guldgräfvare. Villa Vicencio. Färd på pampas. Ankomst till Mendoza.

IX. Politiska förhållanden. Gamla Mendozas ruiner. Señor Villanuevas frukost. Ridparti. En landsman i Mendoza. Chotos. Afresa från Mendoza, Zambezente. Lujan. Mr Gibbs estancia. Åter bland bergen. Oväder i Cordilleran. Guardia de las pomas. En »tam» indian. Inklämd tropa. Bestigande af Mal Paso. Passerande af Östra Portillo. Storartadt sceneri. Nedstigande till »la Olla». Vestra portillo. Nedstigande från Cordilleran. Chilensk natur. Ankomst till Santiago. Återkomst till Valparaiso. Afsegling från Stilla-hafs-stationen.

Nuestra
nisk prin-
ey. Kust-

en. »Fer-
ra visiter.
Spanska
rk. Chilis

ostret San
Tjurfäkt-
»El mer-
Galleri af
Fransisco.
odbåtarna.
cisco. Ny
ıledningar.
och guld-
främmande

rne, deras
ön. Jagter
besättning.

ı. »Kapú».
nes natur,
dansar och
Hardys äf-
Kokosolje-

pel. »The
nené». En
Tahitiska
t Sorrento.
terfärd till

o Soldado.
af Cumbre-
las Cuevas.
llata. Silf-
Villa Vi-

n landsman
Åter bland
pa. Besti-
l »la Olla».
Återkomst